

การศึกษาแนวความคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม
วัดอรุณราชวราราม

A STUDY OF CONCEPT AND BELIEF OF WAT-ARUNRAJAWARARAM
ARCHITECTURE

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาครุศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม

บัณฑิตวิทยาลัย

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

พ.ศ. 2544

ISBN 974-648-388-9

**A STUDY OF CONCEPT AND BELIEF OF WAT-ARUNRAJAWARARAM
ARCHITECTURE**

**A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE REQUIREMENT FOR THE DEGREE OF
MASTER OF INDUSTRIAL EDUCATION IN ARCHITECTURE
SCHOOL OF GRADUATE STUDIES
KING MONGKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG**

2001

ISBN 974-648-388-9

COPYRIGHT 2001

SCHOOL OF GRADUATE STUDIES

KING MONKUT'S INSTITUTE OF TECHNOLOGY LADKRABANG

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บัณฑิตวิทยาลัย

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม

A STUDY OF CONCEPT AND BELIEF OF WAT-ARUNRAJAVARARAM
ARCHITECTURE

ชื่อนักศึกษา

นายทวีวิทย์ หมื่นสุกแสง

รหัสประจำตัว

41064029

ปริญญา

ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต

สาขาวิชา

สถาปัตยกรรม

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

อาจารย์สุรศักดิ์

กิ่งขาว

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ร่วม

ดร.มาลัย

จิรวัดนเกษตร์

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์		ลายมือชื่อ
อาจารย์สุรศักดิ์	กิ่งขาว	
ดร.มาลัย	จิรวัดนเกษตร์	
อาจารย์สมพล	ดำรงเสถียร	
อาจารย์สุทัศน์	จุฬามานี	

วัน/เดือน/ปี ที่สอบ 18 เมษายน 2544 เวลา 13.00 เป็นต้นไป

สถานที่สอบ ณ ห้องสมาคมศิษย์เก่าบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

บัณฑิตวิทยาลัยรับรองแล้ว

(รศ.ดร.บุญวัฒน์ อัครชู)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ 21 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2544

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทาง

สถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม

นักศึกษา

นายทวีวิทย์ หมั่นสุกแสง

รหัสประจำตัว

41064029

ปริญญา

ครุศาสตรบัณฑิตสาขารัฐศาสตรบัณฑิต

สาขาวิชา

สถาปัตยกรรม

พ.ศ.

2544

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

อาจารย์สุรศักดิ์ กังขาว

อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ร่วม

ดร.มาลัย จีรวฒนเกษตร์

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพัฒนาการ เพื่อศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม ในด้านลักษณะการวางผังเชิงรูปธรรม และลักษณะการวางผังเชิงนามธรรม เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปสังเคราะห์หาแนวคิดและคติความเชื่อ เพื่อใช้ในการออกแบบสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ในปัจจุบัน

เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วย การศึกษาจากเอกสาร ,การสำรวจทางกายภาพ และการสัมภาษณ์แบบเจาะจง จากผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการทางสถาปัตยกรรมไทยและสถาปนิกผู้ออกแบบรวมทั้งนักวิชาการ จำนวน 10 คน โดยใช้คำร้อยละเป็นสถิติที่ใช้ในการวิจัยจากการศึกษาพบว่า การนำแนวความคิดด้านการวางผังและจัดกลุ่มพระปรางค์ มาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่นั้น ควรต้องคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย ที่มีลักษณะของอาคารเป็นลักษณะเดียวกัน กล่าวคือไม่มีความหลากหลายของการใช้กิจกรรมในอาคารนั้นๆ และคำนึงถึงประเภทของอาคารและสถานที่ตั้งของอาคาร เพื่อความสอดคล้องกับการวางผังและจัดกลุ่มพระปรางค์ที่ยึดหลักความสมมาตร คือ ความเท่ากันทุกด้าน ส่วนรูปแบบพุทธปรางค์และลักษณะของพระปรางค์นั้นในการประยุกต์ใช้ ควรมีการคลี่คลายความเข้มงวดของรูปแบบพุทธปรางค์และลักษณะของพระปรางค์นั้นในการประยุกต์ใช้ ควรมีการคลี่คลายความเข้มงวดของรูปแบบให้ลดลง โดยอาจพิจารณาถึงความสอดคล้องและเหมาะสมกับประเภทของอาคารและลักษณะของอาคารที่มีความใกล้เคียงกัน และไม่ควรถลอกเลียนแบบอย่างที่ปรากฏโดยขาดการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของทุกส่วนที่ได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ เพราะรูปแบบพุทธปรางค์และการวางผังจัดกลุ่มพระปรางค์ เป็นความเชื่ออย่างสูงสุดที่มีแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ส่วนลวดลายประดับปรางค์พบว่า ควรมีการคลี่คลายทางลวดลายให้มีความชัดเจนน้อยลง และคำนึงถึงประเภทของอาคารและ

ลักษณะของอาคาร แต่มีสิ่งที่ควรพิจารณาอีกประเด็นหนึ่งคือ ตำแหน่งที่ตั้งของอาคารควรมีความถูกต้องตามฐานานุสติกีเป็นจริงที่ปรากฏตามพระปรารภคั้วคอรุณราชวรารามแห่งนี้

ในส่วนการนำคติความเชื่อด้านจักรวาลต่อการวางผังพระปรารภ มาประยุกต์มาใช้กับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ควรพิจารณาถึงความเหมาะสมของคติความเชื่อดังกล่าวต่องานสถาปัตยกรรมชิ้นนั้นว่า มีความเกี่ยวข้องและใกล้เคียงกันหรือไม่ ในกรณีที่ไม่มีมีความเกี่ยวข้อง อาจนำคติความเชื่อจักรวาลมาเป็นกรอบแนวความคิดในการสร้างจุดสนใจให้กับงานสถาปัตยกรรมชิ้นนั้นได้ แต่ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ตำแหน่งที่ตั้ง, กิจกรรมของอาคาร, ประเภทและคุณลักษณะของอาคาร เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์กันและสอดคล้องอย่างลงตัวมากที่สุด เท่าที่สถาปนิกหรือนักออกแบบสามารถสร้างสรรค์งานนั้นได้ ส่วนลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว ควรต้องพิจารณาถึงคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดความสงบนิ่ง เบา และลอยตัวกับงานสถาปัตยกรรมที่สถาปนิกหรือนักออกแบบต้องการสร้างสรรค์งานนั้น เพียงแต่ต้องคำนึงถึงประเภทของอาคารที่ต้องการให้เกิดความรู้สึกดังกล่าวกับผู้สอยทั้งภายในและภายนอกของอาคาร โดยสถาปนิกและนักออกแบบสามารถนำเส้นโค้งจากพื้นสู่เบื้องบนมาพัฒนาเป็นเส้นรูปของอาคารได้ เช่นเดียวกัน ในส่วนคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ มีอยู่ 2 ประเด็นที่น่าสนใจ โดยผู้วิจัยพบว่าคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำในพุทธศาสนา สถาปนิกหรือนักออกแบบสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ได้เพียงบางประการเท่านั้น โดยขึ้นอยู่กับประเภทของอาคารและแนวความคิด โดยรวมอื่น ๆ ที่มีแนวความคิดในทางเดียวกันในการออกแบบ และสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ส่วนน้ำอีกประเด็นหนึ่งคือ น้ำเพื่อการพื้นดิน น้ำชนิดนี้สามารถพัฒนาและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับอาคาร ได้ทุกประเภท แต่มีข้อควรคำนึงถึงคือการดูแลและบำรุงรักษา หากผู้ออกแบบหรือสถาปนิกต้องการใช้น้ำจริงเพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีและการประหยัดพลังงานที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาและการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่แล้วมีความคิดเห็นเป็นไปในแนวทางเดียวกัน ในการที่สามารถนำแนวคิดและคติความเชื่อดังกล่าวข้างต้นมาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ เพียงแต่ต้องคำนึงถึงประเภทของอาคารนั้น รวมถึงกิจกรรมบางประเภทตลอดจนการใช้สอยของอาคารที่สถาปนิกหรือนักออกแบบได้รังสรรค์ขึ้นมาให้ปรากฏแก่สังคม และประเทศชาติต่อไป

Thesis Title	A Study of Concept and Belief in Wat Arunrajawararam Architecture
Student	Mr.Taweewit Muensuksang.
Student ID.	41064029
Degree	Master of Industrial Education
Programme	Architure Education
Year	2001
Thesis Advisor	Mr. Surasak Kankao
Thesis Co-advisor	Dr.Malai Jirawatanakasetra

ABSTRACT

This research is a developmental research studying the architectural concept and moral beliefs of Wat A-rumrajawararam The objectives of the research to collect data about architectual concept and moral beliefs of material and abstract were planing Then synthesize these data to find out concepts and moral beliefs to ontemporarity use in modern architectural design.

Methods of study include document study in physical survey and purposive sampling from 10 Thai architectural expert , architects and scholals. The statistical method used in this research was percentage

The finding were the application of concept of pagodas planing and grouping to modern architecture should be determined by its function, that was buildings configurations should be the same, activity in each building should not vary and type of buildings and their positions should be taken into consideration. This was to harmonize pagodas planing and grouping which its principle was symmetry; the application of Buddhist pagoda's form and figure to the building should be de-order to fit with its type and figure rather than copied from the pagoda without considering relationships between parts of our applied building. Because Buddhist pagodas' form and planing was the highest ancient beliefs hold all our history; in the aspect of the pagoda's decorative patterns' I find that it should be de-ordered' taking into consideration the type and figure of the building.

Another point that should be noted was planning that the pattern's position should be correct according to order of precedence appeared in Wat Arunrajawararam s' pagoda.

The application of the moral beliefs of pagoda planning to modern architecture must be considered whether it was similar to or relate to architecture. In case that there was no relationship, Universal moral beliefs may be used as conceptual framework to create its conspicuity. However, other compositions like its sites, activity, form and figure were also important for creating harmony as best as the architect could do. In the aspect of its tranquility, lightness and floatation, architect should compare these attributes with this same aspect of the building he wished to create. However, the type of building the architect wished to create this feeling for users was vitally important. It may be used the pagoda's vertical curve to create this feeling as well. In the aspect of moral beliefs about water water, there were two interesting points, which were Buddhist moral beliefs about water and local beliefs about water. The application of the first one to modern architecture was very limited due to the building's type and concept of design and creativity. While the application of the second one was wider. Could be applied to every type of building. But the maintenance should be taken into considerration if the architec wanted use water to build atmosphere and save the energy.

Most of the informants had the same line of ideas how to apply the moral beliefs to modern architecture, that was type, attribute, harmony and similarity of the buildings should be taken into consideration including their function and activity. This was the building thah the architect created for his society and his nation.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความเมตตาและความช่วยเหลืออย่างดียิ่งจากท่าน อาจารย์สุรศักดิ์ กังขาว อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำด้วยความเมตตาอย่างยิ่ง และขอกราบขอบพระคุณ คร.มาลัย จีร์วัฒนเกษตร์ อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ร่วมในการให้คำปรึกษาและตรวจทานแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

กราบขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้สละเวลาอันมีค่าในการช่วยตรวจทานและแก้ไขแบบสัมภาษณ์ในการวิจัย ดังรายนามต่อไปนี้

1. ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.เน่งน้อย ศักดิ์ศรี คณะสถาปัตยกรรมฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. ศาสตราจารย์ ไชแสง ศุขะวัฒนะ คณะสถาปัตยกรรมฯ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
3. ศาสตราจารย์ อรศิริ ปาณินท์ คณะสถาปัตยกรรมฯ มหาวิทยาลัยศิลปากร
4. รองศาสตราจารย์ วิวัฒน์ เคมียพันธ์ คณะสถาปัตยกรรมฯ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
5. อาจารย์อังฉรา สืบสินธุ์สกุลไชย คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ซึ่งผู้วิจัยต้องขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงทุกท่านที่เอื้อนามในความเมตตาและกรุณาในการแก้ไขข้อบกพร่องและให้คำปรึกษาอย่างดียิ่ง

และผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ท่านผู้เชี่ยวชาญทางสถาปัตยกรรมไทย สถาปนิกจากกรมศิลปากร สถาปนิกผู้ออกแบบจากบริษัทสถาปนิกต่าง ๆ และนักวิชาการหรือท่านอาจารย์จากสถาบันการศึกษาทางสถาปัตยกรรมศาสตร์ ทุกท่านเป็นอย่างสูง

ท้ายนี้ ผู้วิจัยใคร่ขอกราบขอบพระคุณ บิดา-มารดา ซึ่งสนับสนุนในด้านการเงินและให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมาจนประสบผลสำเร็จ

ทวิวิทย์ หมั่นสุกแสง

สารบัญ

หน้า

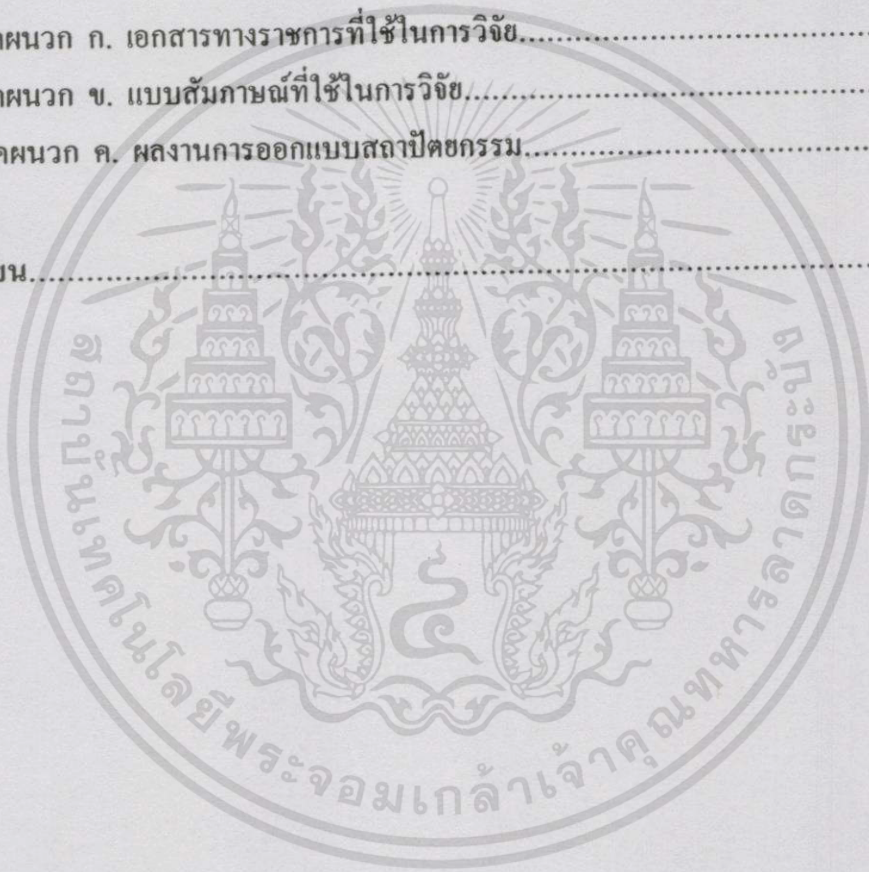
บทคัดย่อภาษาไทย.....	I
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	III
กิตติกรรมประกาศ.....	V
สารบัญ.....	VI
สารบัญภาพ.....	IX
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	6
บทที่ 2 ทฤษฎีและวรรณกรรม.....	8
2.1 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานชุมชน.....	8
2.2 ระบบเมืองและสถาปัตยกรรม.....	11
2.2.1 การจัดการแผนผังแบบรูปองค์ประกอบ.....	14
2.2.2 การจัดผังแบบภาพ.....	15
2.2.3 การจัดผังแบบรูปอินทรีย์เดียวกัน.....	15
2.2.4 การจัดผังแบบคล้ายมีแบบแผนตายตัว.....	15
2.3 การก่อสร้าง.....	15
2.4 การวิเคราะห์งานสถาปัตยกรรม.....	16
2.5 คติจักรวาล เขาพระเมรุในงานออกแบบสถาปัตยกรรมผังเมือง.....	33
2.6 คติและประวัติวัดอรุณราชวราราม.....	34
2.7 การศึกษารูปแบบเมืองที่ถูกกำหนด โดยวัดมหาธาตุ.....	35
2.8 ประวัติวัดอรุณราชวราราม.....	52
2.9 การศึกษาด้านแนวคิด.....	55
2.9.1 การวางผังพระปรางค์.....	55

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
2.9.2 รูปแบบพระปรารักษ์และลักษณะพระปรารักษ์.....	60
2.9.3 ทวคตลยปรดค้บปรารักษ์.....	69
2.10 การศ้กษาด้านคตคควมเช้อ.....	72
2.10.1 คตคควมเช้อจ้กรวาลค้การวางฝ้งพระปรารักษ์.....	72
2.10.2 ล้กษณะควมสงบน้เง เบา และลยขต้ว.....	79
2.10.3 คตคควมเช้อเก้ยวค้บน้ำในคตคโศรฐุมล.....	82
บทที่ 3 ว้ร้การค้าเนนการว้จ้ย.....	87
3.1 ปรดชากรและกลุ้มค้วอยาง.....	87
3.2 คร้องม้อท้ใช้ในการว้จ้ย.....	88
3.3 การค้รวงศอบคร้องม้อ.....	89
3.4 การเก้บรวบรวมข้อมูล.....	89
3.5 การว้เคราะห้ข้อมูล.....	90
บทที่ 4 การว้เคราะห้ข้อมูล.....	91
4.1 แศดขผลการว้เคราะห้ข้อมูลเชงเอกสาร.....	92
4.2 แศดขผลการว้เคราะห้ข้อมูลจากรล้การล้ารวง.....	101
4.3 แศดขผลการว้เคราะห้ข้อมูลจากรล้การล้กษณณ.....	109
บทที่ 5 สรฐผลการว้จ้ยและข้อเสนอเนนะ.....	117
5.1 สรฐผลล้กษณะการวางฝ้งเชงรฐปรชรรวม.....	117
5.1.1 การวางฝ้งและการจ้คกลุ้มพระปรารักษ์.....	117
5.1.2 รฐบแบบพฐทรปรารักษ์และล้กษณะพระปรารักษ์.....	119
5.1.3 ทวคตลยปรดค้บปรารักษ์.....	120
5.2 สรฐผลล้กษณะการวางฝ้งเชงนามชรรวม.....	122
5.2.1 คตคควมเช้อจ้กรวาลค้การวางฝ้งพระปรารักษ์.....	122
5.2.2 ล้กษณะควมสงบน้เง เบา และลยขต้ว.....	124

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
5.2.3 คติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ.....	126
บรรณานุกรม.....	129
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก. เอกสารทางราชการที่ใช้ในการวิจัย.....	131
ภาคผนวก ข. แบบสัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย.....	146
ภาคผนวก ค. ผลงานการออกแบบสถาปัตยกรรม.....	150
ประวัติผู้เขียน.....	157

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1	แสดงเมรุวัดเทพศิรินทราวาส.....2
2.1	แสดงปราสาทบากองโรเลย.....8
2.2	แสดงปราสาทพนมบาเค็ง พระนครหลวง.....9
2.3	แสดงปราสาทพระโค.....17
2.4	แสดงปราสาทพระโค.....17
2.5	แสดงปราสาทบากอง.....19
2.6	แสดงปราสาทพนมบาเค็ง.....20
2.7	แสดงปราสาทปักษีจำกรง.....21
2.8	แสดงปราสาทแม่บลดะวันออก.....22
2.9	แสดงปราสาทแปรรูป.....22
2.10	แสดงปราสาทบันทายเสรี.....23
2.11	แสดงปราสาทพินานอากาศ.....24
2.12	แสดงปราสาทตาแก้ว.....25
2.13	แสดงปราสาทตาแก้วทัศนียภาพจากเมืองบน.....26
2.14	แสดงปราสาทบาปวน.....26
2.15	แสดงปราสาทนครวัด.....27
2.16	แสดงปราสาทนครวัด.....28
2.17	แสดงการจัดองค์ประกอบภายในระเบียงคดชั้นในปราสาทวัด.....29
2.18	แสดงปราสาทนครวัดจากทัศนียภาพเมืองบน.....29
2.19	แสดงทัศนียภาพปราสาทนครวัดจากระเบียงคดคอดไปตามถนนยาตรา.....30
2.20	แสดงปราสาทตาพรหม.....31
2.21	แสดงปราสาทพระขรรค์.....32
2.22	แสดงปราสาทพระขรรค์จากทัศนียภาพเมืองบน.....32
2.23	แสดงปราสาทบาชน.....33
2.24	แสดงผังเมืองศรีสัตนาลัยในอดีต.....36
2.25	แสดงเมืองลำพูนที่ตั้งริมแม่น้ำกวง.....38
2.26	แสดงเมืองเก่าสุโขทัย.....38

สารบัญญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
2.27 แสดงวัดมหาธาตุ.....	41
2.28 แสดงผังวัดมหาธาตุ.....	42
2.29 แสดงโคะแกรมของผังวัดในระดับต่าง ๆ.....	42
2.30 แสดงผังวัดราชบูรณะ อชฺรยา.....	43
2.31 แสดงห้วงอากาศสัญลักษณ์ของจักรวาลในพระอุโบสถวัดคงคารามราชบุรี.....	45
2.32 แสดงระบบจักรวาล.....	46
2.33 แสดงระบบจักรวาลหน่วยย่อย.....	47
2.34 แสดงรูปตัดตามแนวคิงของพระปรางค์วัดราชบูรณะ.....	48
2.35 แสดงกลุ่มอาคารประธานวัดชัยพัฒนาราม.....	49
2.36 แสดงรูปประตูป้อง.....	51
2.37 แสดงผังกรุงเทพมหานครและธนบุรี.....	53
2.38 แสดงอาณาเขตของวัดอรุณราชวรารามและฝั่งธนบุรี.....	54
2.39 แสดงวัดอรุณราชวราราม.....	55
2.40 แสดงผังพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม.....	56
2.41 แสดงทัศนียภาพวัดอรุณราชวราราม.....	58
2.42 แสดงรูปทรงจอมแห.....	59
2.43 แสดงการวางผังพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม.....	59
2.44 แสดงการจัดกลุ่มพระปรางค์ วัดอรุณราชวราราม.....	61
2.45 แสดงรูปด้านของพระปรางค์และพระปรางค์ทิศวัดอรุณราชวราราม.....	62
2.46 แสดงภาพตัดองค์พระปรางค์ประธานและองค์พระปรางค์ทิศ.....	63
2.47 แสดงลักษณะพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ตอนบน.....	65
2.48 แสดงลักษณะพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ตอนล่าง.....	65
2.49 แสดงส่วนยอดคนกฐล ยอดมงกุฎของพระปรางค์ประธาน.....	66
2.50 แสดงภาพส่วนยอดพระปรางค์ประธานวัดอรุณราชวราราม.....	66
2.51 แสดงส่วนฐานพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม.....	69
2.52 แสดงลวดลายเทวคติประดับพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม.....	70
2.53 แสดงลวดลายประดับพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามส่วนยอดของพระปรางค์.....	70
2.54 แสดงลวดลายดอกไม้ประดับส่วนฐานพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม.....	71

สารบัญภาพ (ต่อ)

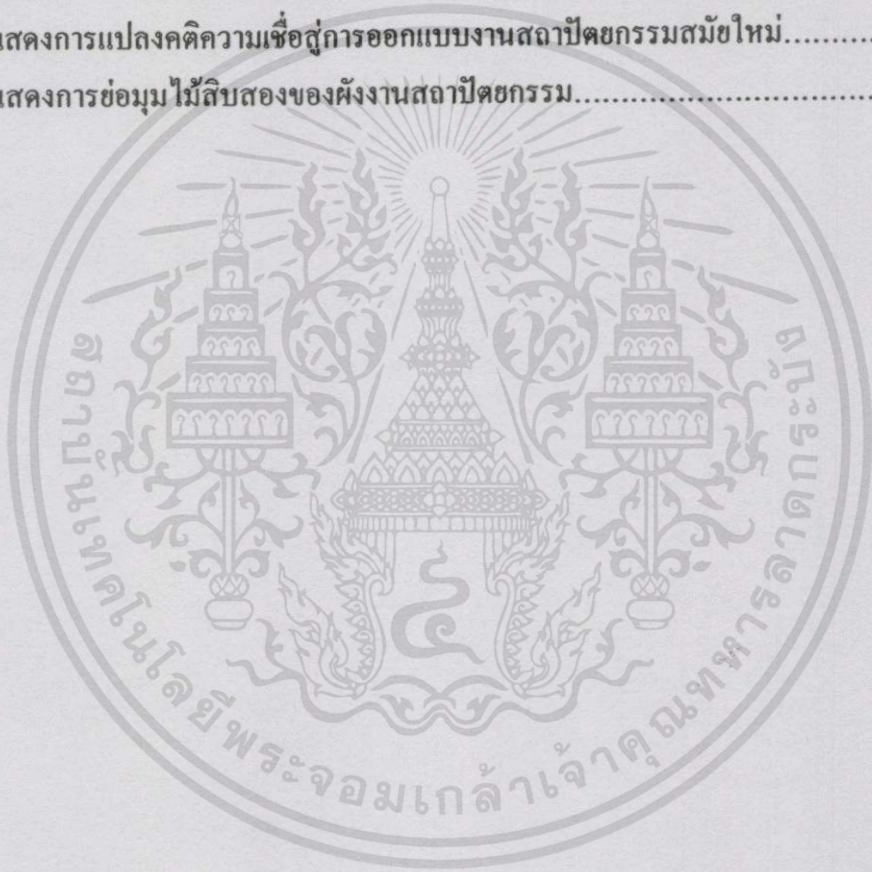
ภาพที่	หน้า
2.55	แสดงภาพพญาจักรทรงม้าแก้ว.....71
2.56	แสดงสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุ โดยมียอดกลางเป็นวิมานของพระอินทร์.....76
2.57	แสดงภาพจำลองการแปลงระบบความเชื่อตามคติทางศาสนา.....78
2.58	แสดงการแตกปริมาตรทรงหลังคา.....80
2.59	แสดงการข่อมุมของผังในงานสถาปัตยกรรมเป็นการแปลงปรัชญา.....81
	ความสงบนิ่ง เบา และ ลอยตัว
2.60	แสดงรูปแบบของทรงจอมแห.....81
2.61	แสดงคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำโดยใช้พญานาคเป็นสัญลักษณ์.....82
2.62	แสดงการแปลงสัญลักษณ์ของรูปจำลองในระบบจักรวาล.....84
2.63	แสดงการแปลงคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ โดยการใช้พญานาค.....85
4.1	แสดงผังพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม.....93
4.2	แสดงลักษณะทรงจอมแหของพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม.....94
4.3	แสดงลักษณะพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม.....95
4.4	แสดงภาพเจ้าพญาจักรทรงม้าแก้วของพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม.....96
4.5	แสดงทิศที่ตั้งตามคติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม.....97
4.6	แสดงการแปลงสัญลักษณ์ของคติความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาลในรูปของเขาพระสุเมรุ.....98
4.7	แสดงลักษณะความสงบนิ่งจากการแตกปริมาตรหลังคาพระอุโบสถ.....99
4.8	แสดงการแปลงสัญลักษณ์ของภูมิจักรวาล โดยการใช้พญานาคแทนสัญลักษณ์น้ำ.....100
4.9	แสดงการจัดกลุ่มพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม.....101
4.10	แสดงรูปแบบส่วนยอดของพุทธปราสาท พระปราสาทวัดอรุณราชวราราม.....102
4.11	แสดงลักษณะพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม.....103
4.12	แสดงพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณที่พระปราสาทวัดอรุณราชวราราม.....104
4.13	แสดงลวดลายขัณฑ์ประดับส่วนฐานพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม.....105
4.14	แสดงลวดลายมารประดับส่วนฐานพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม.....105
4.15	แสดงคติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม.....107
4.16	แสดงลักษณะความสงบนิ่งโดยการแตกปริมาตรหลังคาพระอุโบสถ.....108
4.17	แสดงการวางผังแบบสมมาตรในงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่.....111
4.18	แสดงลวดลายทางเทวคติของพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม.....113

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
4.19	แสดงภาพพญาจักรทรงม้าแก้ว.....	115
4.20	แสดงการใช้พญานาคแทนสัญลักษณ์น้ำในงานสถาปัตยกรรมทางศาสนา.....	116
5.1	แสดงการวางผังสถาปัตยกรรมสมัยใหม่แบบสมมาตร.....	118
5.2	แสดงรูปแบบงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่จากการวางผังแบบสมมาตร.....	120
5.3	แสดงการนำลวดลายทางเทวคติมาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่.....	122
5.4	แสดงการแปลงคติความเชื่อผู้การออกแบบงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่.....	124
5.5	แสดงการขอมุมไม้สิบสองของผังงานสถาปัตยกรรม.....	125

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันสถาปัตยกรรมในประเทศไทย มีลักษณะที่หลากหลายอันเนื่องมาจากการได้รับอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม รวมทั้งวัสดุและเทคโนโลยีการก่อสร้าง ปัจจัยเหล่านี้มีผลต่อรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี ซึ่งส่งผลให้สถาปัตยกรรมไทยประเพณีขาดความชัดเจนและถูกต้องในทางที่ควรจะเป็น การที่จะสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมไทยประเพณีในปัจจุบัน จึงต้องพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ และยังคงคำนึงถึงความต่อเนื่องของรูปแบบของสถาปัตยกรรมไทยประเพณี และความต่อเนื่องทางสังคม, วัฒนธรรมไทย อีกด้วย

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร (2537 : 86) ได้กล่าวว่า งานสถาปัตยกรรมจัดเป็นมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่จะสะท้อนให้เห็นเอกลักษณ์ของชาติที่บรรพชนได้สะสมสืบทอดมาแต่โบราณกาล จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ, สังคม อย่างรวดเร็ว ทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณีเดิมไม่ได้รับความนิยมและเจือจางหายไปทุกที การที่จะสืบสานเอกลักษณ์ไทยในงานสถาปัตยกรรมให้คงไว้ซึ่งรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณี และ มีความเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงไว้ซึ่ง เอกลักษณ์แห่งสถาปัตยกรรมในปัจจุบันจึงควรมีการศึกษาวិเคราะห์อย่างจริงจังเพื่อแสวงหาแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมต่อไป

ในงานออกแบบสถาปัตยกรรมในปัจจุบันนี้ ได้มีการค้นคว้าและมีความพยายามที่จะสืบสานลักษณะสถาปัตยกรรมไทยประเพณีในด้านการสร้างสรรค์ และพัฒนารูปแบบจากอดีตสู่ปัจจุบันให้เป็นที่ยอมรับเพื่อให้เกิดรูปแบบที่เหมาะสมทางด้านนโยบาย สังคม เศรษฐกิจและสภาพแวดล้อม ภายภาพ รวมถึงวัฒนธรรม, ขนบธรรมเนียมประเพณี วิมลสิทธิ์ หรยางกูร (2537 : 87 – 88) กล่าวว่า แต่เดิมนั้นมีการใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณีเฉพาะกับอาคารทางศาสนาและอาคารของสถาบันพระมหากษัตริย์ จึงมักไม่พบกับอาคารประเภทอื่น ๆ นอกจากรูปแบบสถาปัตยกรรมไทยประเพณีที่มีข้อจำกัดในการใช้กับอาคารประเภทเฉพาะ รูปแบบที่มีเอกลักษณ์ไทยชัดเจนมากหรือน้อยในเชิงรูปธรรม - นามธรรม ย่อมขึ้นอยู่กับประเภทอาคารที่เหมาะสมกับรูปแบบที่เลือกใช้และโอกาสในการประยุกต์เอกลักษณ์ไทย

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร (2535 : 89) กล่าวว่า รูปแบบไทยประเพณี สำหรับอาคารศาสนาและอาคารสถาบันพระมหากษัตริย์โดยมีความสัมพันธ์ระหว่างฐานานุกรมกับฐานานุศักดิ์ที่ชัดเจนไม่อาจพลิกแพลงออกนอกประเพณีได้ เช่น การนำรูปแบบพระปรางค์มาทำเป็นปล่องเมรุเผาศพย่อมเป็นการใช้รูปแบบสถาปัตยกรรมไม่ถูกต้องตามฐานานุศักดิ์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า

ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โชติ กัลยาณมิตร (2539:46) กล่าวว่าเมรุวัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร ที่นำเอาทรงมณฑปมาใช้สำหรับเป็นที่เผาศพสามัญชน ซึ่งเป็นการใช้สัญลักษณ์ที่ผิดไปจากคติสมมุติเทวราช ดังรูป

ภาพที่ 1.1 แสดงเมรุวัดเทพศิรินทราวาส

ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงพอสรุปได้ว่า การที่สถาปนิกหรือผู้ออกแบบได้นำรูปแบบและลักษณะของสถาปัตยกรรมไทยประเพณี มาใช้กับอาคารบางประเภทหรือสามัญชน เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมเป็นอย่างยิ่ง อาจขาดซึ่งความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับคติความเชื่อในอดีต การศึกษาเกี่ยวกับแนวความคิดและคติความเชื่อด้านสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม โดยจุดสำคัญที่สุดของวัดอรุณราชวรารามอยู่ที่พระปรางค์องค์ใหญ่ ซึ่งแสดงการจำลองแผนภูมิจักรวาลตามคติในไตรภูมิ ออกเป็นรูปธรรม เป็นสัญลักษณ์แทนสิ่งเคารพบูชาในพระพุทธศาสนา และยังแสดงถึงบารมีในการครองแผ่นดินของพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงรัตน โกสินทร์ตอนต้น

วัดอรุณราชวราราม นับเป็นปูชนียสถานที่สำคัญยิ่งต่อชาติไทย อันแสดงถึงความสามารถและอัจฉริยะในเชิงช่าง ของช่างในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น รวมถึงภาพลักษณ์ของแผนภูมิจักรวาลตามคติไตรภูมิ การออกแบบแผนผังและรูปทรงของพระปรางค์เป็นผลงานชิ้นเยี่ยมที่ลงตัวของช่างสมัยนั้น ที่สามารถสร้างพระปรางค์ได้ใหญ่ที่สุด และมีความงดงามลงตัวในรูปทรงและแผนผังอันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน นับเป็นจุดสิ้นสุดของการวิวัฒนาการในการสร้างสิ่งเคารพบูชาเพื่อสื่อทอดพระพุทธศาสนาในลักษณะและรูปแบบของพระปรางค์

จากความสำคัญดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการศึกษาแนวความคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม โดยทำการศึกษาและวิเคราะห์ทางกายภาพของพระปรางค์ที่ศึกษาในด้าน ก. ลักษณะการวางผังเชิงรูปธรรม (ด้านแนวความคิด) ข. ลักษณะการวางผัง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เชิงนามธรรม (ด้านคติความเชื่อ) เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจนำไปสู่การสืบสานลักษณะสถาปัตยกรรมไทยประเพณีตลอดจนการประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องเหมาะสมในทางที่ควรจะเป็นต่อไปในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อด้านสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม ก. ด้านแนวความคิด (ลักษณะการวางผังเชิงรูปธรรม) และ ข. ด้านคติความเชื่อ (ลักษณะการวางผังเชิงนามธรรม)
2. เพื่อสังเคราะห์แนวความคิดและคติความเชื่อด้านสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวรารามในส่วนที่สามารถนำไปใช้ในงานสถาปัตยกรรมกับอาคารในปัจจุบัน

1.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาทฤษฎีหลักการของคติความเชื่อที่มีผลต่อการวางผังพุทธสถาน ผู้วิจัยได้นำหลักการที่สอดคล้อง มาใช้เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาวัดอรุณราชวราราม ดังนี้ คือ อนุวิทย์ เจริญศุภกุล (2525 : 27) ได้กล่าวถึงคติจักรวาล เขาพระสุเมรุในงาน ออกแบบสถาปัตยกรรมผังเมือง และประณิตศิลป์ว่า งานออกแบบต่าง ๆ ในสายอารยธรรมอินเดีย ต่างก็ยึดคติจักรวาลและเขาพระสุเมรุเป็นหลัก แต่คติของหลักการนี้ก็มีความแตกต่างกันระหว่างลัทธิพราหมณ์ และพุทธศาสนาออกไปอีก

พราหมณ์ยึดถือว่า จักรวาลประกอบด้วยทวีปกลาง เรียกว่า ชมพูทวีป มีเขาพระสุเมรุตั้งอยู่กลางทวีป เป็นแกนจักรวาล มีทวีปหกทวีป ราชล้อมชมพูทวีปเป็นรูปวงแหวน แต่ละทวีปมีห้วงสมุทรแบ่งคั่นไว้สุดขอบจักรวาลมีกำแพงศิลาล้อมรอบอย่างแข็งแรง ขอบเขาพระสุเมรุเป็นวิมานของพรหม ลงมาเป็นวิมานของเทพชั้นต่าง ๆ มีท้าวจตุโลกบาล 8 องค์ สถิตอยู่ตามทิศ 8 ทิศ

จักรวาลในระบบของพุทธศาสนา มีรายละเอียดแตกต่างกับของพราหมณ์ แม้จะยึดถือว่ามีเขาพระสุเมรุตั้งอยู่เป็นหลักของจักรวาลก็ตาม แต่ตามระดับเขาพระสุเมรุจะเป็นสวรรค์วิมานชั้นต่าง ๆ มีภูเขาล้อมรอบเขาพระสุเมรุเป็นรูปวงแหวน 7 ลูก มีห้วงสมุทรล้อมรอบ ใต้ภูเขาลงมาอีกเป็นห้วงมหาสมุทรใหญ่ มีทวีปอยู่ 4 ทวีป แต่ละทวีปมีภูมียอยู่ 4 ภูมิ ภูมิทางด้านทิศใต้เป็นมนุษย์ภูมิ เรียกชมพูทวีป มีกำแพงหินล้อมรอบจักรวาลคล้ายคติของพราหมณ์

โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 41) กล่าวว่าตามคติการสร้างพระปรางค์ของไทยนั้นนิยมถือกันว่า พระปรางค์คือ สัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุ อันเป็นแกนของจักรวาล และตามเรื่อง ที่ปรากฏในไตรภูมิก็ระบุว่าบนยอดของเขาพระสุเมรุเป็นที่ตั้งของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ หรือดาวดึงส์

มีเมืองศรีธรรมโศภนนครเป็นที่สถิตของพระอินทร์ ซึ่งปกครองเทวภูมิ จากเรื่องราวนี้ จึงได้ปรากฏภาพพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณบนยอดพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2539:22) กล่าวว่า ระบบจักรวาลตามคติทางศาสนา ไว้ว่า วงแหวนซึ่งเป็นทวีปและมหาสมุทร ล้อมรอบจุดศูนย์กลางซึ่งเป็นภูเขานั้น ทำท่าหมุนเวียนไปเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ระบบจักรวาลหรือภูมิจักรวาลในคตินี้ได้เพิ่มเกาะหรือทวีปไว้สี่มุมในมหาสมุทรแห่งความไม่มีที่สิ้นสุด เหมือนกับว่าต้องการขยับยังการหมุนเวียนอันไม่รู้จบดังกล่าว ผลก็คือเป็นการเพิ่มทิศเข้าไปในระบบจักรวาล

เฉลิม รัตนทัศนีย์ (2539:110) คติการสร้างวัดวาอารามโดยใช้พระพุทธรูปปางค์เป็นศูนย์กลางของกลุ่มพุทธาวาส เมื่อสมัยอยุธยาตอนต้นถึงตอนกลางเริ่มเปลี่ยนแปลงไปสู่คติเดิมคือใช้พระสถูปเจดีย์เป็นประธานของกลุ่มพุทธาวาส ส่วนพระพุทธรูปปางค์นั้นลดความสำคัญลงเป็นพระปรางค์ราย หรือพระปรางค์ทิศ ทั้งยังลดขนาดให้เล็กลงอีกด้วย เมื่อถึงสมัยรัตนโกสินทร์คตินี้ก็คงปฏิบัติตามต่อตามต่อมาด้วย ดังเกิดได้ก่อนอื่นคือ การสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดารามในเขตพระบรมมหาราชวัง ได้สร้างพระปรางค์อิฐเพราะหวั่นภัยหลังโดยลดขนาดและความสำคัญลงเหลือเป็นพระปรางค์รายเรียงแถวอยู่ทางด้านหน้าของวัดเท่านั้น

โชติ กัลยาณมิตร (2539:58) กล่าวว่ารูปของความสงบนิ่งนั้นช่างได้ใช้รูปางของปริมาตรวัดฤเป็นตัวแทนคงจะเห็นได้จากการใช้รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสของมณฑป เจดีย์หรือวิหารคดรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าของโบสถ์หรือวิหารรูปทรงกลมของพระเจดีย์ รูปลักษณะของสถาปัตยกรรมเหล่านี้มีความมั่นคงไม่เคลื่อนที่ไปในทิศทางใด ๆ นอกจากจะเน้นความแรงในเส้นแกนกลางและการพุ่งขึ้นสู่ฟ้าเบื้องสูง การเน้นแกนกลางนี้ทำให้ความรู้สึกในแง่น้ำหนักของปริมาตรวัดฤที่มีขึ้นทางซ้ายและขวาเท่า ๆ กัน ดังเช่น ที่เรามองเห็นด้านหน้าของโบสถ์วัดเบญจมบพิตรหรือมองด้านหน้าของพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

โชติ กัลยาณมิตร (2539:58) กล่าวว่ารูปของการแปลความเบาให้มีในวัดฤนั้น เราจะเห็นการนำเอาเส้นโค้งท้องสำเภาเข้ามาใช้ในที่หลาย ๆ แห่ง เช่นฐานโบสถ์หรือวิหาร เส้นโค้งหงายของหลังคา เส้นโค้งหงายแบบท้องสำเภาซึ่งได้ถูกเน้นตรงปลายสุดให้ยกตัวขึ้นเบื้องบนอย่างมีเจตนา ดังเช่น ตรงส่วนปลายสุดของฐานโบสถ์หรือวิหาร ตรงส่วนปลายสุดของรัตนบัลลังก์บนพระเจดีย์บนพระเจดีย์ทรงกลมหรือตรงส่วนปลายสุดของสันหลังคาเพื่อมารับกับข้อฟ้า วิธีการสร้างโค้งหงายและตัวคดปลายยกขึ้นเช่นนี้ล้วนแต่แสดงเจตนาและสร้างความเบาขึ้นทั้งสิ้น

โชติ กัลยาณมิตร (2539:58) วิธีการสร้างความเบาด้วยกรรมวิธีทางช่างอีกวิธีหนึ่งที่ทำให้เห็นความฉลาดในการกำหนดแบบก็คือ การทำลายปริมาตรใหญ่ให้แตกออกเป็นปริมาตรเล็ก แต่ก็ยังคงคุณสมบัติของปริมาตรเดิมไว้อย่างครบถ้วน จะเห็นวิธีการนี้ได้จากการแบ่งชั้นซ้อนหลังคาของอาคารที่มีขนาดใหญ่ เช่น โบสถ์ วิหาร หรือศาลาการเปรียญ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โชติ กัลยาณมิตร (2539:59) กล่าวว่าข้อคิดในแง่ปรัชญาเช่นนี้จะเห็นชัดมากขึ้นหากพิจารณาคุณลักษณะของหลังคายอดมณฑปที่จัดระยะความแน่นของชั้นซ้อนหลังคาให้มีมากในตอนล่าง และค่อยๆ จัดให้ห่างขึ้นในตอนบน พร้อมๆ กับการรวมปลายให้ทอดเป็นทรงจอมแหพุ่งขึ้นสู่เบื้องบนอันหมายถึงการบรรลุธรรมขั้นสุดยอดที่ทำให้ผู้ประพฤติพ้นจากกิเลสทั้งมวลเข้าสู่ นิพพาน นี่คือนัยสำคัญของการค้นพบความ สงบนิ่ง เบา ลอย และขึ้นสู่เบื้องสูง

จากแนวความคิดที่ได้กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นนั้น ผู้วิจัยได้นำมาสรุปรวมเป็นแนวคิดในการวิจัย โดยผู้วิจัยจะทำการศึกษาแนวความคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม ดังนี้คือ

ก. ลักษณะการวางผังเชิงรูปธรรม (ด้านแนวคิด)

1. การวางผังและจัดกลุ่มพระปรางค์
2. รูปแบบพระปรางค์ และลักษณะพระปรางค์
3. ลวดลายประดับพระปรางค์

ข. ลักษณะการวางผังเชิงนามธรรม (ด้านคติความเชื่อ)

1. คติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์
2. ลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว
3. คติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ

1.4 ขอบเขตของงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะศึกษากรณี ตัวอย่างพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ซึ่งก่อสร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น โดยวัดที่ผู้วิจัยเลือกพิจารณานั้นเป็นวัดที่มีคุณค่าทางงานสถาปัตยกรรม ประเพณีและเป็นที่ยอมรับจากนักวิชาการ นักประวัติศาสตร์ รวมทั้งสถาปนิกและนักออกแบบ ซึ่งในปัจจุบันอาคารทางพุทธศาสนาที่มีแนวคิดและคติที่เป็นที่ยอมรับและชัดเจน มีจำนวนไม่มากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม เป็นกรณีตัวอย่างเพื่อศึกษาถึงแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม

ก. ลักษณะการวางผังเชิงรูปธรรม (ด้านแนวคิด)

1. การวางผังและจัดกลุ่มพระปรางค์
2. รูปแบบพุทธปรางค์และลักษณะพระปรางค์
3. ลวดลายประดับพระปรางค์

ข. ลักษณะการวางผังเชิงนามธรรม (ด้านคติความเชื่อ)

1. คติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์
2. ลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว
3. คติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ

1.5 นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

1.5.1 การวางผังและการจัดกลุ่มพระปรางค์ คือ การกำหนดรูปแบบอาคารทางกายภาพ โดยมีความสัมพันธ์ขององค์ประกอบแต่ละส่วน

1.5.2 รูปแบบพระปรางค์และลักษณะพระปรางค์ คือ การจัดองค์ประกอบทางด้าน ลวดลายและสัดส่วนขององค์พระปรางค์ประธาน โดยอาจหมายถึงการซ้อนชั้นกันขององค์พระ ปรางค์และลักษณะทางกายภาพที่เกี่ยวข้องกับพระปรางค์ที่ปรากฏในปัจจุบัน

1.5.3 ลวดลายประดับพระปรางค์ คือ ลวดลายที่ปรากฏที่พระปรางค์วัดอรุณราชวรา รามภายในขอบเขตของผังพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

1.5.4 คติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์ คือ คติความเชื่อที่เป็นนามธรรม เกี่ยวข้องกับระบบจักรวาลที่สืบเนื่องมาจากในอดีต โดยคติความเชื่อนี้เกี่ยวข้องกับเขาพระสุเมรุและ ทวีปมหาสมุทร

1.5.5 ลักษณะความสงบนิ่งเบา และลอยตัว คือ ความเชื่อทางนามธรรมในการแปลง เป็นรูปธรรมสู่งานสถาปัตยกรรมทางศาสนา

1.5.6 คติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ คือ คติความเชื่อที่เกี่ยวกับน้ำในระบบไตรภูมิจักรวาล โดยแปลงออกมาเป็นสัญลักษณ์สู่งานสถาปัตยกรรม

1.5.7 วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อทางศาสนา คือวิธีการดำเนินรูปแบบของพฤติกรรม ระบบค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนา

1.5.8 พฤติกรรมความเชื่อ คือการแสดงออกทางกรกระทำตามความคิด ความรู้สึก เพื่อตอบสนองความเชื่อต่าง ๆ

1.5.9 สถาปัตยกรรมไทยประเพณี คือสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับอาคารทางศาสนา และอาคารทางสถาบันพระมหากษัตริย์

1.5.10 เจดีย์ หมายถึง สิ่งก่อสร้างในพระพุทธศาสนา อันควรแก่การเคารพบูชา มีทั้ง สร้างขึ้นเพื่อบรรจุอัฐิ หรือประดิษฐานพระพุทธรูปหรือเพื่อเป็นที่ระลึก

1.5.11 เจดีย์ประธาน คือ เจดีย์ที่สร้างเป็นหลักของวัดมีขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาเจดีย์องค์ อื่น ๆ ภายในวัด และสร้างอยู่ในตำแหน่งที่เด่นสมเป็นประธานของเจดีย์องค์อื่น ๆ

1.5.12 เจดีย์ประจำมุม, เจดีย์ประจำทิศ คือ เจดีย์ที่ระบุตำแหน่งของเจดีย์อยู่ประจำทิศทั้ง สี่ของเจดีย์ประธาน มีขนาดเล็กกว่าเจดีย์ประธาน

1.5.13 เจดีย์ทรงปรางค์ คือ เจดีย์ทรงคล้ายดอกข้าวโพด ประกอบด้วยส่วนฐานรอบรับ ส่วนกลางที่เรียกว่าเรือนธาตุและส่วนยอดเป็นชั้นซ้อนลดหลั่นกันไป เรียกเจดีย์ทรงปรางค์สั้น ๆ ว่าปรางค์

1.5.14 ฐานประทักษิณ คือ ฐานที่มีพื้นที่เป็นลานสำหรับเดินเวียนประทักษิณ (คือการเดินเวียนขวาเพื่อนมัสการพระเจดีย์)

1.5.15 ฐานไพที คือ ฐานรอบรับสิ่งก่อสร้างหลายชนิดรวมกัน

1.5.16 ชุ่มจรณะ คือ ช่องเว้าประกอบด้วยเสา และชุ่ม (หลังคา) สำหรับประดิษฐานพระพุทธรูป หรือสิ่งที่ควรแก่การเคารพบูชา

1.5.17 เจดีย์ยอด คือ รูปเจดีย์ขนาดเล็ก ตั้งอยู่บนหรือหลังคาของเจดีย์

1.5.18 นพศด คือ เครื่องมือที่มีปลายแหลมหรือหอก ปักไว้บนยอดปราสาทและมียอดแหลม 9 ยอด ยอดกลางเหมือนหอก ออกกิ่งสาขาอีก 9 ยอด มีความคมและแหลม

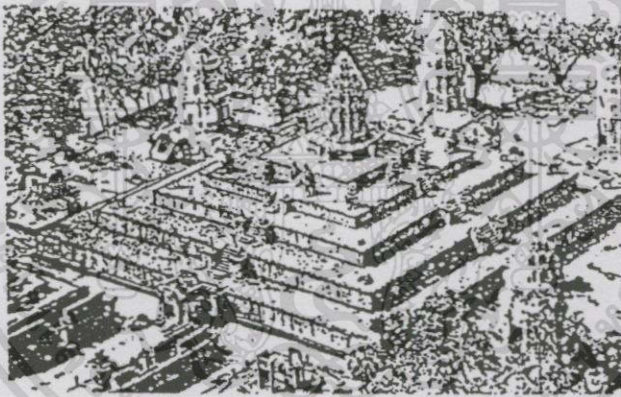

บทที่ 2

วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.1 ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานชุมชน

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล (2525: 90) ก่อนหน้าสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 ชุมชนที่สำคัญของเจนละอยู่ในบริเวณเมืองสัมโบราไพรกุกหรือกัมปงรมในปัจจุบัน ซึ่งเป็นเมืองที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของทะเลสาบหลวง แต่ชัยวรมันที่ 2 จำเป็นต้องหาที่ตั้งเมืองใหม่ที่สอดคล้องกับลัทธิเทวราชของพระองค์ และมีปัจจัยทางเศรษฐกิจที่จะพุงให้สังคมอยู่รอดได้ด้วย พระองค์เริ่มตั้งเมืองอยู่บริเวณเขาพนมกุเลน ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของทะเลสาบขึ้นไปประมาณ 50 กิโลเมตร พระองค์กำหนดให้ยอดเขากุเลนเป็นสัญลักษณ์ของเขาศรีสุเมรุ สร้างปราสาทบรรพต และทำพิธีบนยอดเขานี้ ดังนั้นประวัติศาสตร์ของพระนครหลวงเริ่มต้นแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

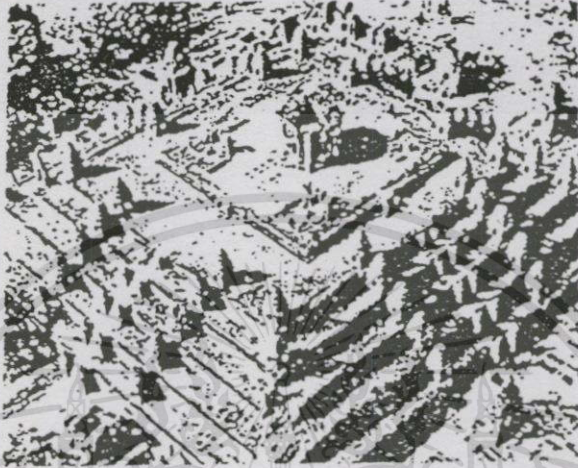
ภาพที่ 2.1 แสดงปราสาทบาคองโรเลย

กษัตริย์ที่ปกครองพระนครหลวงต่อมาอีกราว 4 ศตวรรษก็ไม่เคยย้ายเมืองออกนอกบริเวณนี้เลย เพราะชัยภูมิของเมืองเหมาะสมด้วยเหตุหลายประการ ดังที่โกรสลีย์ได้เสนอไว้ว่า

“การเลือกพระนครหลวงนั้นเป็นที่ตั้งเมืองนั้น ไม่ใช่เหตุผลอื่น เพราะว่าเมื่อขอมได้ รวมเอาฟูนัน เจนละเข้าด้วยกันได้แล้ว อาณาเขตของราชอาณาจักรก็แผ่ออกไปจดลาวตอนใต้จนถึงช่องเขมา จากเทือกเขาเวียคนามจนถึงดุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา เพราะฉะนั้นศูนย์กลางของราชอาณาจักร จึงควรเป็นย่านบริเวณทะเลสาบหลวง บริเวณนี้เป็นศูนย์กลางการคมนาคมทางบก และก็เป็นจุดที่อยู่ห่างไกลจากทะเลที่เข้ามาทางแม่น้ำโขงมากที่สุดด้วย นอกจากนี้ยังมีทรัพยากรธรรมชาติอย่างอนก เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อนันต์ เช่น มีอาหารปลาจากทะเลสาบ มีช้างป่า ป่าไม้ หินทรายเหล็ก ดินเหนียวรอบบริเวณ เทือกเขาแดงเร็ก และมีที่ราบนับจำนวนหมื่นไร่ที่มีดินอุดมอยู่โดยรอบด้วย”

โดยข้อกำหนดทางเศรษฐกิจการเมืองเหล่านี้ ทำให้การย้ายเมืองหรือขยายเมืองออกไป ตามความเจริญตามลำดับตอน จึงต้องอยู่โดยรอบบริเวณพระนครหลวงตลอดมา

ภาพที่ 2.2 แสดงปราสาทพนมบาเต็ง พระนครหลวง

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล (2525: 91) ในปี พ.ศ.1420 พระเจ้าอินทรวรมัน (1420-1432) ยังคงอยู่ ณ เมืองโรเลยทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองพระนคร การสร้างโรเลยนี้มีการวางแผนผังเมืองกับระบบชลประทานเป็นอย่างดีเป็นครั้งแรกที่ขอมได้ใช้ระบบบาราย หรืออ่างเก็บน้ำสะสมน้ำไว้ในฤดูฝนเพื่อใช้ในฤดูแล้ง เพราะว่าตามธรรมชาตินั้นจะมีฝนตกชุกอยู่ 4 เดือนเต็ม ต่อจากนี้อีก 8 เดือนจะแล้งโดยตลอด ระบบบารายนี้นักวิชาการยังให้คำตอบไม่ได้ว่าขอมเรียนรู้มาจากไหน เพราะอารยธรรมเดิมของฟูนันในแหลมอินโดจีนกลับใช้ระบบชลประทานในทางตรงกันข้าม พวกฟูนัน อยู่ในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำโขง จึงต้องใช้วิธีการระบายน้ำออกสู่ทะเล ในขณะที่เดียวกันก็ต้องจัดระบบกั้นน้ำทะเลไม่ให้ไหลบ่าเข้ามาด้วย ฟูนันจึงจะสามารถทำมาได้ดี ส่วนหมู่บ้านของชาวฟูนันใช้วิธีการขุดบ่อกักน้ำไม่เหมือนกับขอมที่ใช้ระบบชลประทานประสานกันเป็นร่างแห ส่งน้ำไปปราสาทราชวัง ประชาชนจนไปถึงไร่นาเป็นที่สุด

วิธีการชลประทานแบบบารายเป็นการแก้ปัญหาคาราคาเข่งน้ำในที่ดอนโดยตรง กล่าวคือ ในระหว่างฤดูฝน ระดับน้ำในแม่น้ำสายหลักจะสูงเอ่อล้น ขอมจะทำคลองชักน้ำมาเก็บไว้ในบาราย เมื่อสิ้นฤดูฝนแล้วระดับน้ำตามคูเมือง คูปราสาท ท้องไร่ ท้องนา ก็จะต่ำกว่าระดับน้ำในบาราย ขอมก็จะส่งน้ำไปตามลำรางที่แยกแตกแขนงออกไป บางส่วนก็ใช้ท่อดินเผาช่วยระบายด้วย

บารายโลไลที่เมืองโรเลขนี้มีขนาด 800 x 3000 เมตร เก็บกักน้ำได้ทั้งสิ้น 6 ล้านลูกบาศก์เมตร เมื่อระบายน้ำออกน้ำก็จะไหลเข้าสู่คูน้ำของปราสาทพระโค ต่อจากนั้นก็ไหลไปตามลำรางลาดของดินสู่คูน้ำปราสาทบากอง ต่อเนื่องจนถึงกลุ่มปราสาทไพรมนครี (ราชวัง) แล้วจึงไหลออกไปเลี้ยงไร่นา

พระเจ้ายโสวรมัน (พ.ศ.1431-1443) ทรงย้ายเมืองมาอยู่ ณ พระนครหลวงในปัจจุบัน พระองค์วางระบบผังเมืองตามแบบแผนของขอม แต่ขยายขนาดออกไปอีก 6 เท่าตัว ขนาดของบารายตะวันออกที่พระองค์จัดสร้างนั้นมีขนาด 1800x3700 เมตร พร้อมกันนั้นพระองค์เลือกเอาขนมบาเค็งเป็นเขาพระสุเมรุของพระนคร และสร้างปราสาทบาเค็งบนยอดเขาเป็นสำคัญ

ต่อมาหลังสมัยพระเจ้าหรรษวรมันที่หนึ่ง (1443-1464) พระปิตุลาของพระองค์พระเจ้าชัยวรมันที่ 4 คึงคนเป็นกษัตริย์ตั้งเมืองอยู่ ณ เมืองเกาะแกร์ ห่างจากพระนครหลวงไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ 60 กิโลเมตร สร้างบารายระหาล ไว้ใช้

ราชชนกขัตติยราชโอรสของชัยวรมันที่ 4 (พ.ศ.1487-1511) ก็ย้อนกลับมาอยู่ที่พระนครหลวงอีก พระองค์สร้างปราสาทแม่บดตะวันออกและปราสาทแปรรูป ต่อมาในสมัยชัยวรมันที่ 5 (1511-1544) พระองค์สร้างปราสาทพินานอากาศ และปราสาทตาแก้วส่วนหนึ่ง หลังจากมีการผลัดราชวงศ์ใหม่ พระเจ้าสุริยวรมันที่ 1 (1545-1593) อาทิตยวงศ์ผู้มาจากกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา หรือนครศรีธรรมราช พระองค์ครองราชอยู่ 39 ปี ช่วยสร้างเติมปราสาทตาแก้วจนแล้วเสร็จ ช่วงเวลาดังกล่าวนี้จะเป็นช่วงที่ประชากรดินหลามขึ้นอย่างรวดเร็ว จนทำให้พระเจ้าอุทัยทิตยวรมันที่ 2 (พ.ศ.1593-1609) โอรสของสุริยวรมันที่ 1 ต้องสร้างบารายตะวันตกขึ้นมาเพื่อเพิ่มผลผลิต บารายนี้มีขนาดใหญ่มาก วัดได้ 8000x2200 เมตร สามารถกักน้ำได้ 40 ล้านลูกบาศก์เมตร นอกจากนี้ยังสร้างปราสาทบาปวนที่มีขอบเขตไม่เล็กกว่าปราสาทนครวัด แต่ตัวอาคารถูกทำลายเสียหายมาก

หลังสมัยอุทัยทิตยวรมันที่ 2 ชัยวรมันที่ 6 ราชวงศ์ใหม่ซึ่งราชได้ในปี พ.ศ.1613 ชัยวรมันที่ 2 (พ.ศ.1656-1693) กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่พระองค์หนึ่งของเขมร ผู้สร้างปราสาทนครวัดและแผ่อาราเขตออกไปอย่างกว้างขวาง หลังสมัยสุริยวรมันที่ 2 แล้ว ราชวงศ์อ่อนแอลง จนกระทั่งเสนาบดีผู้ใหญ่นำการกบฏขึ้นครองราช ชัยวรมันที่ 7 (1714-1763) ผู้มีสิทธิโดยตรงในขณะนั้นก็ไม่เอาธุระ พอลกัฏทัพจากประเทศจามก็เนรเทศพระองค์เองออกไปอยู่นอกเมืองอย่างสงบเป็นเวลานานถึง 20 ปี ทั้ง ๆ ที่ในขณะนั้นพระองค์มีกำลังอำนาจพอที่ต่อรองกับพวกซิดอำนาจก็ตาม ครบงานกองทัพจามเข้าตีชิงปล้นสดมเมืองย้อยยับในปี พ.ศ.1720 พระองค์จึงได้กลับมาหน้าทัพขับไล่จามออกไปจากพระนครหลวงได้สำเร็จแล้วยกกองทัพไปตีประเทศจามซิดไว้เป็นเมืองขึ้นของเขมร ชัยวรมันที่ 7 เป็นกษัตริย์ที่เข้มแข็งยิ่งใหญ่องค์สุดท้ายของขอม พระองค์สร้างปราสาทตาพรหม พระซรรค์และบายน กษัตริย์องค์ท้าย ๆ ที่ต่อจากพระองค์ก็อยู่ในสมัยที่กำลังเสื่อมสลายทางสังคมและเศรษฐกิจ จนไม่สามารถสร้างอะไรเป็นชิ้นเป็นอันที่น่าประทับใจ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.2 ระบบเมืองและสถาปัตยกรรม

อนูวิทย์ เจริญสุกกุล (2525: 92) การประกาศลัทธิเทวราชของพระเจ้าชัยวรมันที่ 2 นั้น แสดงว่าพระองค์เป็นสมมติเทพผู้ยิ่งใหญ่ในสากลจักรวาล อยู่เหนืออำนาจเดิมใด ๆ เป็นการลบล้างอำนาจเดิมของชาวทั้งหมด และเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะสร้างโครงสร้างสังคมของขอมให้เกิด เอกภาพขึ้นใหม่ด้วย พิธีการและองค์ประกอบต่าง ๆ ตามรูปการณ์นี้เป็นไปตามลัทธิพราหมณ์ที่มุ่งจะจำลองระบบโครงสร้างสัญลักษณ์ของจักรวาลมาสนองประโยชน์อย่างเคร่งครัด ศาสตราจารย์เชเคย์เสนอแนะให้เห็นว่าตัวสถาปัตยกรรมก็คือ ระบบการชลประทาน ผังเมืองก็คือ ถังน้ำแล้วแต่มุ่งสร้างตามคติพราหมณ์ และพุทธมหายานที่ยึดถือว่า

“โลกนี้ประกอบด้วยชมพูทวีปเป็นศูนย์กลาง เขาพระสุเมรุศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่กลางทวีปนี้มีแผ่นดินหกผืนล้อมชมพูทวีปเป็นรูปวงแหวน ห้วงสมุทรเจ็ดห้วงคั่นอยู่ตามทวีปเหล่านี้ ขอบเขตสุดท้ายจะเป็นกำแพงหินล้อมรอบอยู่ ขอบเขาพระสุเมรุเป็นที่ประทับของพราหมณ์ วิมานของเทพทั่วโลกลบว้างไปหมด สถิตอยู่ตามทิศแปดทิศ

ถึงแม้ว่าคติของพุทธจะมีรายละเอียดแตกต่างไปจากของพราหมณ์มาก แต่ก็ยึดถืออย่างเดียวกันว่า เขาพระสุเมรุของศูนย์กลางของโลกมีห้ายอด พระอินทร์ประทับอยู่บนยอดกลางสูงสุด ส่วนท้าวจุโลกบาลทั้งสี่ จะประทับอยู่บนยอดที่เหลือทั้งหมดถัดจากพระอินทร์ลงมาเทพจำนวนสามสิบสามองค์ประทับล้อมอยู่ เหนือพระอินทร์ขึ้นไปเป็นชั้นฟ้าที่กำหนดตามลัทธิสมัย มีภูเขาเจ็ดลูกล้อมเขาพระสุเมรุเป็นรูปวงแหวน มีห้วงสมุทรต่าง ๆ คั่นขวางไว้เหนือขึ้นมาอีกเป็นห้วงสมุทรใหญ่ เป็นที่ตั้งของเกาะทวีปสี่เกาะ แต่ละทวีปนี้มีห้วงอาณาเขตอยู่สี่ห้วง ด้าน ทิศใต้คือชมพูทวีปดินแดนมนุษย์ ระบบจักรวาลนี้ก็เหมือนระบบของพราหมณ์ กล่าวคือ มีกำแพงหินใหญ่ล้อมรอบเป็นแนวสุดท้าย”

เพราะฉะนั้นเมื่อขอมสร้างเมืองทุกครั้งก็จะต้องกำหนดเขาพระสุเมรุเป็นหลักกลางเมืองขึ้นก่อน ชัยวรมันที่ 2 ใช้ภูเขาภูเขานางจริงเป็นสัญลักษณ์ อินทรวรมันสร้างปราสาทบาปองขึ้นเป็นแกนของสูง ส่วนขโสรวรมันใช้ภูเขาบาเต็งเป็นศูนย์กลางพระนครหลวง ปราสาทเหล่านี้ใช้เป็นปราสาทบรรพตของกษัตริย์เหล่านั้นด้วย ในสมัยต่อมาพนมบาเต็งยังเป็นศูนย์กลางของเมืองอยู่ แต่กษัตริย์เหล่านั้นก็ยังสร้างปราสาทบรรพตเป็นปราสาทฉลองพระองค์ต่อ ๆ มาด้วย เช่น กษัตริย์วรมันที่ 1 สร้างปราสาทปักษีจำกรง กษัตริย์วรมันที่ 5 สร้างพิมานอากาศ อุทยทิศย วรมันที่ 2 สร้างปราสาทบาปวน ฯลฯ

ตัวปราสาทเหล่านี้จะมียอดปราสาทประธานเป็นหลัก แล้วล้อมรอบด้วยปราสาทขนาดย่อยลงไปอีกตามลำดับชั้นฐาน มีคูน้ำกำแพงล้อม ปราสาทแต่ละหลังจึงเป็นเสมือนหน่วยย่อย ๆ ที่รวมกันเข้าเป็นปรมานูของจักรวาลใหญ่ เมืองทั้งเมืองจึงเต็มไปด้วยปราสาทที่ตั้งอยู่ตามระบบ บา

ราช คลองส่งน้ำที่ต่อเนื่องกันเป็นร่างแหตารางอย่างไม่สิ้นสุด ในขณะที่เดียวกันคลองส่งน้ำเหล่านี้ก็เป็นข่ายงานการคมนาคมและการขนส่งของเมืองทั้งเมือง

ดังได้กล่าวมาแล้วคือน้ำเป็นปัจจัยการผลิตทางเศรษฐกิจอย่างสำคัญที่ได้มาโดยตรงจากคติศาสนาและการเมือง ระบบเก็บกักน้ำของขอมทำให้ขอมทำนาได้อย่างน้อยปีละสองครั้ง ประมาณว่าเมื่อพุทธศตวรรษที่ 17 ในขณะที่เมืองพระนครเจริญเต็มที่มีพลเมืองประมาณร่วมล้านคนนั้น ขอมมีเนื้อที่ทำกินประมาณ 1000 ตารางกิโลเมตร แต่สามารถผลิตข้าวได้ทั้งหมดประมาณ 150,000 เมตริกตัน ขอมจึงมีข้าวเหลือกินส่งเป็นสินค้าออกเสียร้อยละสี่สิบอยู่เป็นประจำ

อนูวิทย์ เจริญสุทกุล (2525: 93) อย่างไรก็ตาม ระบบ โครงสร้างแบบอินทรีนี่จะดำรงอยู่ได้ต่อเมื่อองค์ประกอบทุกส่วนเป็นไปด้วยดี ต่อมาเมื่อหลังสมัยชัชวรมันที่ 7 แล้ว ประชาชนส่วนใหญ่หมดศรัทธาในลัทธิเทวราชหันไปนับถือพุทธศาสนาหินยานลังกาวงศ์ ทั้งนี้คงสืบเนื่องมาจากเหตุผลหลายประการ เริ่มต้นจากชัชวรมันที่ 7 ประกาศตนเป็นพุทธศาสนิกชน (มหายาน) ความเคร่งครัดแบบพราหมณ์ก็คลายไป สังคมของขอมเห็นคเห็นน้อยยามากแล้วนับเป็นเวลาช่วงศตวรรษจากการสร้างปราสาทระบบชลประทาน วิทยุญาณของสังคมต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวอันใหม่ แต่ก็ยังผละออกมาไม่ได้ ปรากฏพุทธศาสนาเถรวาทที่มุ่งเอื้ออำนวยผลต่อประชากรชนชั้นส่วนใหญ่เข้าไปแทนที่ ดังนั้นถึงแม้ว่าราชสำนักยังคงจะยึดถือลัทธิเก่าอยู่ แต่ในเมื่อประชาชนขาดศรัทธาเสียแล้ว ก็ไม่สามารถเกณฑ์แรงงานประชาชนไปสร้างปราสาทบำรุงรักษาระบบการชลประทานเดิมได้ ทั้ง ๆ ที่ระบบการชลประทานบารายคลองส่งน้ำต้องการการบำรุงอย่างเข้มงวด เมื่อขาดกำลังคนเหลือขวแลเสียแล้ว ในไม่ช้าระบบการไหลหมุนเวียนของน้ำก็สะดุดติดขัด การเพาะปลูกไม่ได้ผล ทั้ง ๆ ที่ประชากรเพิ่มทวีจำนวนมากขึ้น อีกประการหนึ่งระบบการชลประทานของขอมก็เป็นการรักษาความสมดุลย์ด้านนิเวศวิทยาด้วย เพราะบริเวณเมืองพระนครนั้นเป็นแหล่งมาลาเรียชุกชุม แต่ทราบใดที่น้ำไหลยังไหลอยู่ชุกชุมมาลาเรียก็วางใจไม่ได้ ความสะดุดในระบบทำให้ใช้มาลาเรียแพร่ไปในเขตพระนครหลวงอย่างรวดเร็ว ทำให้สังคมของขอมอ่อนกำลังอยู่แล้วอ่อนกำลังลงจนแพ้แก่ข้าศึกจากภายนอกล่มจมไปในที่สุด และบริเวณเมืองพระนครหลวงในปัจจุบันก็ยังคงเป็นแหล่งมาลาเรียที่ชุกชุมมากแห่งหนึ่งด้วย

สถาปัตยกรรมของขอมนับได้ว่าเป็นสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่แห่งหนึ่งของโลก ขอมรับความรู้เทคนิควิทยาจากอินเดียเมืองแม่ แต่ขอมก็สามารถพัฒนาสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมของตนขึ้นใหม่อย่างมีวิญญานพลังของขอมเอง โกรสลีย์ยืนยันว่าสถาปนิกขอมและสถาปนิกฝรั่งเศสในพุทธศตวรรษที่ 11-12 มีความเข้าใจงานสถาปัตยกรรมอย่างเดียวกันที่เรียกว่า "Architecture of space" คำยืนยันนี้ยังไม่เป็นสิ่งที่คุ้นเคยมากนักในวงการศึกษาด้านศิลปสถาปัตยกรรมขอมพื้นบ้านของเรา เพราะมุ่งไปทำความเข้าใจกับรูปทรงอาคารกับลวดลายประดับ ซึ่งเป็นส่วนละเอียดของอาคารเป็นหลัก ๆ จึงขอทำความเข้าใจไว้เป็นปฐมเสียก่อนว่า หลักการนี้เน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างอาคารที่สัมพันธ์ต่อกันในช่องว่าง และความสัมพันธ์ของอาคารที่มีต่อช่องว่างด้วย ซึ่งเป็นการยาก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กว่าการจัดระเบียบแบบ 2 มิติ เช่น การจัดลายโดยอาศัยช่องไฟบนแผ่นระนาบ เพราะการจัดกลุ่มอาคารบนช่องว่าง 3 มิติที่เป็นกลุ่มก้อนย่อมมีปัญหาเรื่องทัศนียภาพ การลวงตาอากาศกิน ขนาดของที่ว่างที่ล้อมรอบตัวผู้มองเห็น ฯลฯ เข้ามาสัมพันธ์กันทั้งหมด การเรียนรู้หลักการอันนี้อย่าง เข้าอกเข้าใจทำได้แม่นยำไม่พลาด จึงเป็นของยาก แต่เมื่อมีประสบการณ์จับหลักได้คลี่แล้ว ก็สามารถออกแบบอาคารให้งดงามสมบูรณ์ตามความประสงค์ได้ดี เพียงแต่อาศัยความว่างหรือตัวอากาศโดยรอบมาเป็นปัจจัยการแสดงออกด้วยเท่านั้น

อนูวิทย์ เจริญศุกกุล (2525: 94) ตามความจริงตั้งแต่เริ่มสร้างปราสาทพระโคจนถึงปราสาทนครวัดช่วงระยะเวลาประมาณสี่ศตวรรษนี้ องค์ประกอบของสถาปัตยกรรมมีสามส่วนใหญ่ ๆ เท่านั้น คือ 1. ระเบียง หรือชานอาคาร 2. องค์ปราสาท และ 3. วิหารคด แต่ด้วยองค์ประกอบเพียงเท่านี้ ขอมก็สามารถจัดมิติของอาคารตามแนวราบที่ประสานกับแนวตั้งเป็นขั้นตอนทั้งอาคารระดับวันช่วงตอนที่เหมาะสม ก็สามารถสร้างองค์ประกอบอาคารในที่ว่าง จนช่องว่างเหล่านั้นเกิดความงดงามไปพร้อมกันด้วย ทางตะวันตกเรียกช่องว่าง ที่ถูกแบ่งด้วยอาคาร และเกาะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันว่า โครงสร้างที่ว่างหรือโครงสร้างอากาศ ซึ่งการออกแบบสถาปัตยกรรมร่วมสมัยก็ยังคงคำนึงถึงหลักการนี้อยู่

นับตั้งแต่สมัยพระโคจนถึงสมัยบายัน นักวิชาการได้ถือเอาปราสาทที่สำคัญจำนวน 14 หลัง เป็นตัวแทนของงานที่เด่นตามยุคสมัย และแสดงให้เห็นถึงการต่อเนื่องวิวัฒนาการของสถาปัตยกรรมขอมด้วย โครสกลีเซมีข้อสังเกตที่น่าสนใจว่า ไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนราชวงศ์อย่างไร สถาปัตยกรรมของขอมก็ไม่เคยหยุดพัฒนาการต่อเนื่องกันแต่อย่างใดเลย ทั้งนี้เพราะตัวระบอบยังคงอยู่อย่างเหนียวแน่น องค์การช่างขอมไม่ได้รับกระทบจากการเมือง กลับเป็นหน้าที่ของระบบการเมืองที่จะต้องเกื้อกูลองค์การช่างให้ดี มิฉะนั้นกษัตริย์ก็จะขาดอุปกรณ์สำคัญส่วนหนึ่งไป

ปราสาทที่สำคัญจำนวน 14 หลังนี้ เกือบทั้งหมดเป็นกลุ่มอาคารที่ประกอบกันเข้าเป็นอาคารเดียวกัน ซึ่งผิดกับอาคารขอมสมัยก่อน พระนครหลวงที่เมืองสมโบโรไพรกุก ซึ่งตั้งอาคารอย่างโดด ๆ ไม่มีคูณด้านที่ว่างให้เห็นชัดออกมาได้ การจัดกลุ่มอาคารนี้นับเป็นความเจริญก้าวหน้าทางการออกแบบสถาปัตยกรรมของขอมอย่างสุดขั้ว และเป็นประจักษ์พยานให้เห็นว่าขอมมีความรู้เรขาคณิตอากาศ อย่างลึกซึ้ง ทั้ง ๆ ที่เทคนิควิทยาการก่อสร้างขอมใช้มิติทางราบกับทางตั้งอย่างจำกัดจำเขี่ยตลอดมาก็ตาม

ปราสาทจำนวน 14 หลัง มีดังต่อไปนี้

1. ปราสาทพระโค	พ.ศ.1422	สมัยพระโค
2. ปราสาททากอง	พ.ศ.1424	สมัยพระโค
3. ปราสาทพนมบาเค็ง	พ.ศ.1436	สมัยบาเค็ง
4. ปราสาทปักษีฉ้าง	พ.ศ.1443-65	สมัยบาเค็ง
5. ปราสาทแม่บลดะวันออก	พ.ศ.1495	สมัยแปรรูป

6. ปราสาทแปรรูป	พ.ศ.1504	สมัยแปรรูป
7. ปราสาทบันทายศรี	พ.ศ.1510	สมัยบันทายศรี
8. ปราสาทพิมานอากาศ	พ.ศ.1511-1544	สมัยบันทายศรี
9. ปราสาทตาแก้ว	พ.ศ.1523-1556	สมัยเกรียง
10. ปราสาทบาปวน	พ.ศ.1603	สมัยบาปวน
11. ปราสาทนครวัด	พ.ศ.1656-1693	สมัยนครวัด
12. ปราสาทตาพรหม	พ.ศ.1724-1762	สมัยบาชน
13. ปราสาทพระขรรค์	พ.ศ.1724-1762	สมัยบาชน
14. ปราสาทบาชน	พ.ศ.1724-1762	สมัยบาชน

การพัฒนาการทางสถาปัตยกรรมของขอมทั้งหมดไม่ได้ต่อเนื่องกันเป็นแนวตรง ถ้าพิจารณาเอาตามรูปแบบและแผนผังของปราสาทที่ยกมาอ้าง อันเป็นตัวแทนของยุคสมัยต่าง ๆ ด้วยนั้น จะพบว่าวงจรการพัฒนาเป็นขั้นตอน วงจรแรกจะเริ่มตั้งแต่ปราสาทพระโค (สมัยพระโค) จนเวียนมาบรรจบที่ปราสาทปักษีจำกรง (สมัยบาตัง) พอตี ครั้นเริ่มสร้างปราสาทแม่บลละวันออก อันเป็นต้นสมัยแปรรูป ก็เป็นระยะเปลี่ยนแปลง การพัฒนาการในวงจรที่สองไปเร่งทวีผลจนเกือบจะถึงจุดสุดยอดที่ปราสาทบาปวน ที่ส่งผลให้สร้างปราสาทนครวัดได้เสร็จสมบูรณ์เป็นงานชิ้นเยี่ยมที่สุด เพราะองค์ประกอบต่าง ๆ ของปราสาทนครวัดนั้นเป็นสิ่งที่มีความแล้วในการสร้างปราสาทบาปวนทั้งสิ้น แต่การจัดผังใหม่โดยใช้องค์ประกอบที่มาจากเดิมของปราสาทนครวัดนี้ก้าวหน้าล้ำลึกกว่าแบบบาปวนไปอีกขั้นหนึ่ง จนบรรลุถึงยุคคลาสสิกสุดยอดของขอม การพัฒนาในช่วงที่สามเป็นระยะที่ขอมเริ่มคลายสลายตัวแล้ว การสร้างปราสาทพระขรรค์ บาชน และ ตาพรหม เป็นความช่วงโชติครั้งสุดท้ายก่อนที่จะหายลับไป

ในวงจรทั้งสามนี้ก็ยังมีแบบแผนการจัดรูปแบบของผังอาคารแตกต่างกันออกไปอีกแบบแผนบางอันเป็นงานยุคสมัยโดยเฉพาะ บางอันก็ใช้ซ้ำกันในประเภทเดียวกัน ถึงแม้ว่ายุคสมัยจะห่างไกลกันมากก็ตาม ในขั้นตอนนี้พอจะจัดแบบผังของปราสาทขอมออกเป็น 4 ประเภทใหญ่ ๆ

2.2.1 การจัดแผนผังแบบรูปองค์ประกอบ

การจัดผังแบบนี้จะใช้องค์ประกอบสามส่วน คือ อาคารที่เป็นตัวปราสาท ขานระเบียง วิหารคด ประกอบเข้ามาเป็นตัวอาคารเดียวกัน โดยมากมักจะใช้วิหารคดเป็นตัวล้อมผังออกเป็น ชั้น ๆ ตัวปราสาทจะตั้งอยู่ในเนื้อที่ว่างที่ถูกล้อมรอบนี้ โดยจัดวางให้ถ่วงกันอย่างได้ดุลย์ ทั้งในผังระนาบนอน และตามการมองเห็นจริงในระนาบตั้ง ตัวขานระเบียงจะทำหน้าที่เป็นองค์ประกอบที่เสริมมิติในทางตั้ง หรือดึงองค์ประกอบมาเข้าอยู่ด้วยกันในลักษณะกายภาพ แต่ตามความเป็นจริงแล้วองค์ประกอบต่าง ๆ ยังแยกกันอยู่อย่างอิสระ มีความสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วยลักษณะของโครงสร้างอากาศโดยตรง เช่น ปราสาทพระโค บากอง แปรรูป พิมานอากาศ และตาแก้ว

2.2.2 การจัดผังแบบแผนภาพ

ผังอาคารแบบนี้ไม่ได้ดำเนินการตามผังรูปองค์ประกอบ ที่ต้องการจัดองค์ประกอบให้เข้าด้วยกันอย่างสลับซับซ้อน มีกรรมวิธีลัดวง เน้นอย่างพินิจพิเคราะห์ แต่การจัดผังแบบแผนภาพจะเป็นอาคารที่บอกรูปสัญลักษณ์ที่ต้องการออกมาตรง ๆ จะโดยแบบแผนตามแผนภาพการคำนวณหรือต้องการความกระจ่างชัดในสิ่งที่ต้องการจะสร้างอย่างไม่เห็นเยื่อใยได้ เช่น ปราสาท พนมบาเต็งและปักษีจำกรง

2.2.3 การจัดผังแบบรูปอินทรีเดียวกัน

ผังแบบนี้จะเชื่อมองค์ประกอบทางกายภาพให้เข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น โดยการออกแบบให้มีจุดเชื่อมส่วนต่าง ๆ ของอาคารในตำแหน่งที่พอเหมาะรับกันอย่างได้ดุล ในจุดที่ต้องการจะเปลี่ยนเรื่องราวหรือทอดเน้นเรื่องราวให้เข้มข้น เป็นชั้นคอนตอเนออย่างมีจังหวะ และมีลีลางดงาม ผังอาคารขนาดใหญ่แบบนี้มีขอมเท่านั้นที่ทำได้อย่างได้ผลในโลก และเป็นการออกแบบในยุคสมัยคลาสสิกของขอมด้วย มีปราสาทสองหลังที่เข้าอยู่ในเกณฑ์นี้ คือ ปราสาท นครวัด และบาปวน

2.2.4 การจัดผังแบบคล้ายมีแบบแผนตายตัว

งานประเภทนี้เป็นงานที่คลี่คลายจากแผนผังแบบรูปอินทรีมาโดยตรง พยายามเชื่อมองค์ประกอบต่าง ๆ ให้ติดกันในทางกายภาพ แต่จุดเชื่อมคือไม่มีจังหวะ ลีลา และเว้นช่องไฟไม่พอเหมาะ ระยะทอดต่าง ๆ ห้วนมาก จนองค์ประกอบคุมกันไม่ติด แลดูแข็งก้างเป็นรอยซ้ำ ๆ กัน คล้ายเป็นแบบแผนตายตัวที่ผลิตเท่าไรก็ได้ อาคารทั้งหมดเป็นงานชิ้นสำคัญในสมัยบาเยนคือ ตาพรหม พระขรรค์ และบาเยน

2.3 การก่อสร้าง

เทคนิคการก่อสร้างปราสาทขอมคล่องจองไปกับการใช้วัสดุ เริ่มตั้งแต่สมัยพระโคเป็นต้นมา ขอมรู้จักใช้อิฐ ศิลาแลง และหินทราย เป็นอย่างดีแล้ว ปราสาทอิฐหกหลังของปราสาทพระโคแสดงให้เห็นถึงเทคนิคการก่ออิฐเหลื่อมภายใน ที่สอบขึ้นไปทางยอดอย่างชาญฉลาดและมีระเบียบเทคนิคแบบนี้ใช้ทั่วไปในสถาปัตยกรรมสมัยลพบุรี ภาคอีสาน เจดีย์ปราสาทต่าง ๆ ในสมัยก่อนอยุธยาหรืออุทงก็ยังมีเทคนิคเดียวกันนี้อยู่ อีกไม่กี่ปีต่อมาเมื่อสร้างปราสาทบาเกอ การยกฐานเป็นชั้นซ้อนขนาดใหญ่ก็ทำให้ขอมต้องใช้วัสดุที่คงทนถาวรกว่ามาเป็นปัจจัยการก่อสร้าง ส่วนปราสาทที่ยังคงนิยมใช้อิฐ วัสดุเดิมอยู่ ขอมสร้างปราสาทด้วยหินทรายล้วน ๆ เป็นแห่งแรกก็ตกเข้ามาในสมัยบาเต็งแล้ว แห่งแรกก็คือปราสาทพนมบาเต็งเอง ครั้งสร้างปราสาทปักษีจำกรง ซึ่งเป็นปราสาทขนาดเล็ก ขอมแก้ปัญหาด้วยการใช้ศิลาแลงสร้างฐานซ้อน แต่ปราสาทยอดก็กลับหันมาใช้

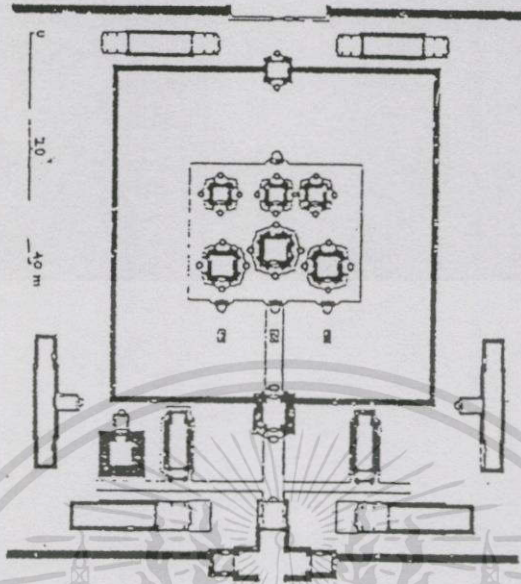
อิฐตามเดิม แต่ความนิยมนี้ก็นำมาใช้กับปราสาทขนาดใหญ่ภายหลัง เช่น ปราสาทแบบแปรรูป เป็นต้น

ตอนช่วงต่อระหว่างสมัยบาเต็งและเกาะแกร์ ก็มีการสร้างปราสาทกระวันซึ่งเป็นปราสาทอิฐล้วน แต่หลังจากสมัยเกาะแกร์ต่อจากการสร้างปราสาทแปรรูปเพียงหกปี ขอมก็กลับมาสร้างปราสาทบันทายศรีด้วยหินทรายล้วนและสลักเสลาอย่างวิจิตรพิสดารอีกด้วย หลังจากนั้นปราสาทอิฐก็ค่อย ๆ เลือนหายไป เช่น ปราสาทพิมานอากาศ การใช้ฐานศิลาแลง ปราสาททองคำใช้หินทราย ปราสาทตาแก้วก็เข้าทำนองเดียวกัน จนมาถึงปราสาทนครวัด จึงได้ใช้วัสดุหินทรายเนื้อเดียวกันไปตลอดทั้งอาคาร ปราสาทในสมัยบาชนก็เจริญรอยตามทั้งสิ้น

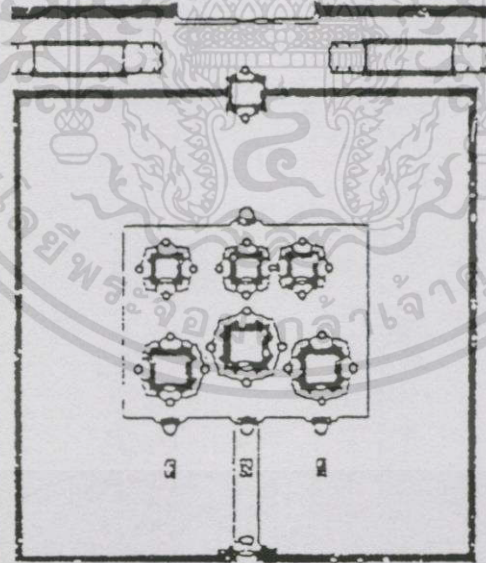
เทคนิคการก่อสร้างหินของขอมก็เป็นเทคนิคเดียวกันที่ใช้ในภาคอีสาน ขอมจัดหินตั้งเรียงกันโดยไม่มีใบสอ มีมุมค่อที่พยายามขัดเอียงให้มั่นคงแข็งแรง บางทีก็ใช้เหล็กค้ำ 1 ค่อหินในแนวนอน นอกจากขอมจะใช้ระบบโครงสร้างผนังรับน้ำหนักและเสาคานหินช่วงสั้น ขอมยังใช้โค้งอุโมงค์เหลี่ยม ก่อหลังคากระเบื้องคคอีกด้วย ครั้งแรกเข้าใจว่าใช้โครงสร้างหลังคาไม้มุงกระเบื้อง ต่อมาก็ใช้หินทรายก่อเป็นแนวยาว หรือใช้อิฐอัดเป็นโค้งอุโมงค์ยาวตลอด เค็มที่ใช้กำแพงก่อรับโค้งอุโมงค์เหลี่ยมทั้งสองข้าง พอถึงสมัยนครวัดขอมก็ใช้ระบบเสาคานรับโค้งอุโมงค์อีกด้านหนึ่ง เพื่อให้โปร่งโล่งมากขึ้น ในขณะที่ผนังอีกซีกหนึ่งทำหน้าที่เป็นกำแพงรับน้ำหนักและกำแพงกระเบื้องคคไปในตัว

2.4 การศึกษางานสถาปัตยกรรม

1. ปราสาทพระโค (พ.ศ.1422) สมัยพระโค สัณหาการแบบรูปองค์ประกอบพระเจ้าอินทรวรมันสร้างอุทิศให้แก่ชัวมันที่ 2 และบุพการีของตน ปราสาทประธาน 6 องค์ ตั้งอยู่บนฐานชลากราดำ ปราสาทสามองค์หน้าอุทิศให้แก่บรรพบุรุษฝ่ายชาย ส่วนสามองค์หลังให้แก่ฝ่ายหญิง เป็นอาคารฝั่งหลังแรกของขอมที่ยังเหลือปรากฏอยู่

ภาพที่ 2.3 แสดงปราสาทพระโค

ภาพที่ 2.4 แสดงปราสาทพระโค

ผังอาคารประกอบด้วยกำแพงสองชั้น ชั้นนอกล้อมบริเวณปราสาทไว้ทั้งหมด และชั้นในเป็นกำแพงแก้วล้อมกลุ่มปราสาทประธาน ขนาดกรอบกำแพงเกือบจะเป็นรูปจัตุรัส เกณฑ์หลัก

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลง 40634 อย่างไม่แจ้งถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

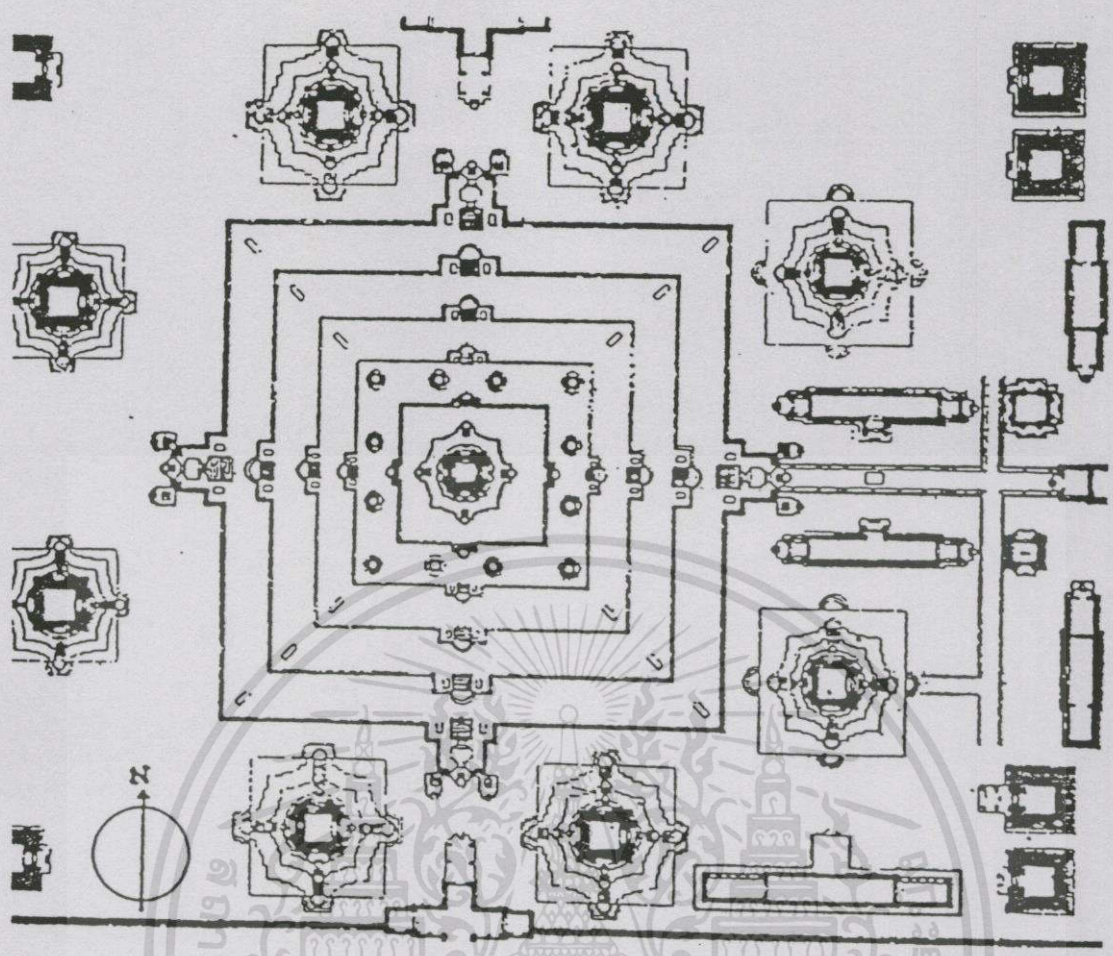
อยู่ด้านทิศตะวันออก-ตก สถาปนิกออกแบบถอยร่นเอาบริเวณกรอบกำแพงแก้วเข้าไปอยู่หลังซิด กำแพง ด้านทิศตะวันตกมาก เพื่อให้ความสำคัญกับด้านหน้า และลบความสำคัญของแกนเหนือใต้ ออกไปด้วย

การเข้ามาสู่ปราสาท จะเดินตรงเข้ามาจากแกนตะวันออก-ตก โดยผ่านวิหารประตูหรือ โคปุระที่ติดกำแพงนอก พอลงจากมุขด้านหลังสู่ระดับพื้นดิน จะมีแกนนำพุ่งตรงไปสู่ประตูปราสาท ที่ติดกำแพงแก้ว ช่วงจังหวะนี้จะเน้นความสำคัญ และถ่วงให้องค์ประกอบอาคารและช่องไฟได้ดุล โดยวางวิหารขนานซ้ายขวา ส่วนที่ว่างรอบนอกที่ถัดออกไปอันเป็นส่วนสำคัญของรูปโครงสร้าง อากาศ ได้วางวิหารยาวถ่วงให้ได้ดุลไปทั้งฝั่ง โดยยื่นมุขตามแนวแกนเหนือใต้ออกมาเข้าหาแนว กำแพงแก้ว จึงใช้แนวยาวของกำแพงแก้วเป็นแนวตั้งให้อาคารเข้าหากันโดยปริยาย ช่วงทางเดินสั้น ๆ จากมุขประตูวิหารมาสู่ประตูปราสาทติดกำแพงแก้ว คนเดินจะถูกอาคารขนานรอบด้าน เมื่อก้าว ออกจากปราสาทประตูแล้ว ก็จะเห็นกลุ่มปราสาทคืบเต็มรอบความว่างหมดจดทั้งหมด

ช่วงหลังอาคารระหว่างกำแพงทั้งสองแคบกระชั้นมาก เพราะมุ่งให้ความสำคัญแก่ด้าน หน้าทั้งหมด ถึงกระนั้นก็ดีโดยที่ควรรักษาความสมดุลทั้งฝั่งอาคาร ผู้ออกแบบจึงต้องใส่ประตู ปราสาทเล็ก ๆ ไว้กลางด้านกำแพงแก้วตะวันตกตามแกนตะวันออก-ตก ใส่วิหารประตูอันคืบรองไว้ ติดกำแพงรอบนอก ทั้ง ๆ ที่ช่องว่างระหว่างกำแพงทั้งสองแคบมากอยู่แล้ว ก็มีความจำเป็นต้องใส่ วิหารเล็กเข้าไปตามความจำเป็นของผังรูปองค์ประกอบที่ดี

2. ปราสาทบาคอง (พ.ศ.1424) สมัยพระโค ผังอาคารรูปองค์ประกอบขนาดงาน 74x76 หลา ฐานชั้นสอง 22x23 หลา ความสูงวัดจากระดับดินถึงยอดปราสาท 47 ฟุต หรือ 34 เมตร ยอด ปราสาทสร้างใหม่หลังประมาณพุทธศตวรรษที่ 17 ฐานหินทรายปราสาทอิฐ

อินทรวรมันสร้างปราสาทหลังนี้ต่อจากพระ โคอีกสองปีต่อมา เพื่อให้เป็นปราสาท บรรพตประจำเมืองโรเลข เป็นปราสาทจำลองเขาพระสุเมรุหลังแรกที่ขอมสร้างขึ้นตลอดทั้งหลัง โดยไม่ได้อาศัยเนินเขาธรรมชาติ แคนผังทั่วไปคล้ายบรมพุทโธที่ชวา

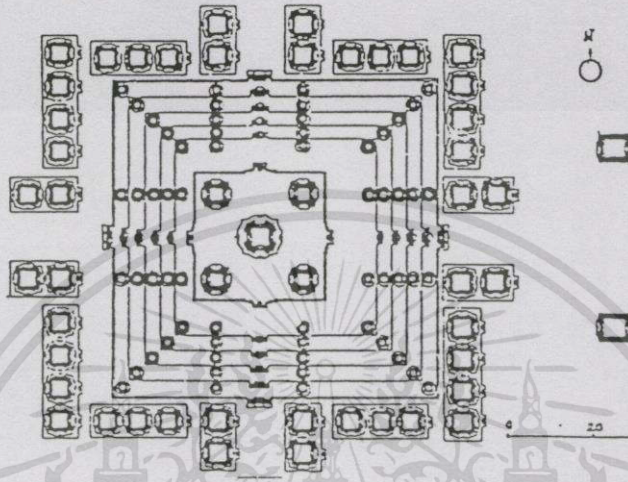
ภาพที่ 2.5 แสดงปราสาททากอง

การออกแบบผังอาคารเริ่มทวีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ไม่เฉพาะจะต้องคำนึงแต่แนว
 นอนเท่านั้น สถาปนิกมีปัญหาด้านมิติทางตั้งเข้ามาสัมพันธ์ด้วย ผังอาคารโดยทั่วไปทางแนบราบ
 โดยเฉพาะด้านหน้ายังคงสืบทอดจากปราสาทพระโคอยู่ ทั้งในรูปองค์ประกอบและตัวประกอบ
 ต่าง ๆ กำแพงล้อมปราสาทกลางที่ยกระดับชั้นขึ้นไป 5 ชั้น ใช้แกนตะวันออก-ตก เป็นแกนหลัก
 ดังนั้นจึงต้องทิ้งระยะทอดด้านทางเข้าหน้าออกไปอีกราวหนึ่งในสี่ แต่โดยที่ปราสาทชั้นในมีรูป
 เกือบจัตุรัสเสียแล้ว สถาปนิกจึงต้องขอมรับแกนเหนือใต้เข้ามาเป็นแกนโทด้วย ออกแบบให้มี
 สำคัญระดับรองลงไป โดยใส่วิหารประตูเข้าไปทั้งสองด้าน และใช้แนวแกนทั้งสองนี้วางบันได
 ขั้นที่สออบเข้าไปหาจุดตัดกลางที่วางยอดปราสาทไว้

ถึงกระนั้นก็ตาม ขอมระมัดระวังทางเข้าด้านหน้ามาก ระดับชั้นปราสาทด้านหน้าจึงยื่น
 ออกมามากกว่าด้านหลัง ส่วนหนึ่งบนฐานชั้นที่สี่ชั้นสุดของบันไดวางปราสาทเล็ก ๆ 12 องค์ ล้อม
 ปราสาทองค์ยอดไว้คล้ายเครื่องประดับ ไม่เหมือนกับปราสาททิศ 8 องค์ ที่ตั้งล้อมในแนวรูป 8
 เหลี่ยม รอบฐานกลางที่เป็นองค์ประกอบอาคารสำคัญรองไปจากปราสาทกลาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3. ปราสาทพนมบาเค็ง (พ.ศ.1436) พนมบาเค็ง ผังอาคารแบบแผนภาพแผนจักรรัส
 ขานระเบียบห้าชั้น ขานชั้นล่างกว้าง 83 หลา ชั้นบนกว้าง 51 หลา ความสูง 40 ฟิต หินทรายล้วน
 พระเจ้ายโสวรมันสร้างให้เป็นเขาพระสุเมรุ และปราสาทบรรพตของเมืองพระนคร
 หลวงบนเขารวมชาติพนมบาเค็งโดยตัดยอดเขาให้ราบลง แผนผังอาคารนี้เป็นรูปบริสุทธิ ที่เป็น
 รูปจำลองแผนภาพจักรวาลตามโหราศาสตร์พราหมณ์ ดังที่เกรสลิเย่ได้ให้คำอธิบายอย่างชัดเจนว่า

ภาพที่ 2.6 แสดงปราสาทพนมบาเค็ง

“ลักษณะของปราสาทบาเค็งนี้ คู่งผังแผนผังของสวรรค์และจักรวาล กล่าวคือตัวอาคาร
 ทั้งหมดแบ่งออกเป็น 7 ระดับ ขานระเบียบ 5 ระดับ รวมชั้นพื้นดินและชั้นยอดเข้าด้วยกันเป็น 7 ชั้น
 ประคองเขาพระสุเมรุที่มีระดับชั้นรูปเดียวกัน ถ้าหากมองตรง ๆ จากด้านหนึ่งด้านใดแล้ว ก็จะเห็น
 ปราสาทจำนวน 33 หลังในเวลาเดียวกัน ซึ่งก็ตรงกับคติเขาพระสุเมรุที่มีวิเทพ 33 องค์ สถิตย์อยู่ตาม
 วิมาน 7 ชั้น ปราสาททั้งหมดมีจำนวน 108 องค์ ซึ่งเป็นสี่เท่าของเลขจำนวน 27 ตัว เลขจำนวนนี้ก็
 หมายถึงช่วงเวลาของดวงจันทร์สี่ช่วง และเป็นตำแหน่งสถิตย์ของดวงจันทร์ตามกลุ่มดาวฤกษ์ 27
 กลุ่ม นับเวลาร่วมได้ 1 วัน ปราสาทบาเค็งจึงเป็นแผนภาพช่วงเวลา 1 ปี ในรูปวัตถุคณิตศาสตร์
 ในระบบอินเดียตัวเลข 60 ก็หมายถึงวงจรเวลาที่บรรจบครบสมบูรณ์ เชื่อกันว่าจำนวนเวลาของปี
 หนึ่ง ๆ นั้นขึ้นอยู่กับกาลโคจรถอยหลังของดาวพฤหัสบดี ถ้าเราหันไปพิจารณาคูปราสาทบน
 ระเบียบห้าชั้น ก็จะมีตัวเลข 60 อยู่สองอนุกรม นอกจากจะเป็นสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุแล้ว
 ปราสาทหลังนี้ก็เป็นปฏิทินทางดาราศาสตร์ในรูปวัตถุ (หิน) แสดงให้เห็นทิศทางการโคจรของดาว
 นพเคราะห์ตามตำแหน่งต่าง ๆ ตามช่วงคอนเวลานั้น ๆ”

อย่างไรก็ตามปราสาทองค์นี้ก็เป็นวิวัฒนาการสืบเนื่องมาจากโครงสร้างหลักชั้นในของ
 ปราสาทบาคอง แต่สถาปนิกต้องการแสดงแผนภาพของรูปจักรวาลบริสุทธิ จึงตัดองค์ประกอบอื่น
 ออกหมด จนเหลือโครงสร้างหลักที่เกลี้ยงเกลาอยู่เพียงชั้นเดียว กำแพงที่ล้อมรอบตามแบบประเพณี

เดิมจึงไม่มีความหมายอะไรกับตัวปราสาทโดยตรง แม้แต่ปราสาทด้านหน้าทางเข้าสององค์ก็เพียงแต่สร้างขึ้นมาเพื่อแก้ความว่างด้านหน้าเท่านั้น เพราะสถาปนิกยังถือหลักเว้นช่วงหน้าทอดยาวกว่าช่วงหลัง การใช้หลักนี้ก็ยังคงรวมไปถึงขานระเบียงปราสาท 5 องค์ บนยอดที่ร่นแกนเหนือ-ใต้เข้าไปทางด้านตะวันตก เพื่อให้ด้านหน้ามีช่องไฟกว้างมากที่สุด บันไดทางขึ้นวางตามแนวทาบะบาก เช่น บากอง แต่มีปราสาทองค์เล็กวางขนานขนานขึ้นไป และวางตามแนวทะแยงมุมเพิ่มขึ้นอีกด้วย

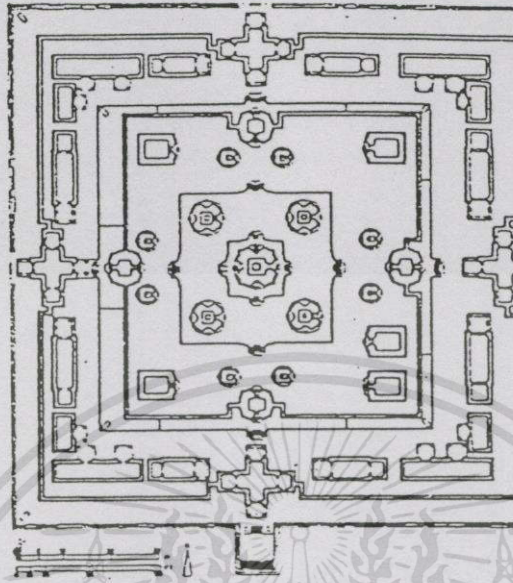
ปราสาททรายมีมุมละ 11 องศา วางในแนวมุมฉากล้อมชั้นปราสาทไว้ แต่ในขณะที่วันชานหลายยอดคนให้มีด้านหน้ากว้าง สถาปนิกกลับเว้นช่องไฟระหว่างปราสาทรายกับขอบชั้นปราสาทประธานบนระดับดินด้านหลังให้กว้างกว่าด้านหน้า องค์ประกอบทั้งหมดจึงซับซ้อนและได้ดุลในตัวเอง คุณโครงสร้างปรมาณูในความว่าง

4. ปราสาทปักษีจำกรง (พ.ศ.1443-65) สมัยจุดเปลี่ยนบาเต็งเกาะแกร์ ผังอาคารแบบแผนภาพ ฐานกว้างระดับดิน 30 หลา ฐาน 3 ชั้น สูง 13 เมตร ปราสาทสูง 11 เมตร ฐานศิลาแลง ปราสาทอิฐ

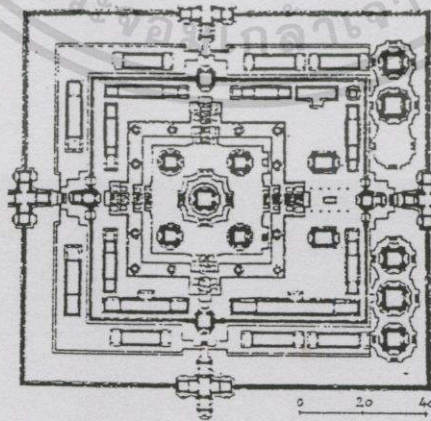
ภาพที่ 2.7 แสดงปราสาทปักษีจำกรง

5. ปราสาทแม่บลดะวันออก (1495) สมัยแปรรูป ผังรูปองค์ประกอบราชนทรรมันสร้างไว้กลางบารายตะวันออก การจัดองค์ประกอบแผนผังยังมีอิทธิพลของอาคารสมัยบาเต็งตกค้างอยู่มาก จนแลดูเหมือนความลึกลับ จนกลายเป็นเค้าโครงของแบบแผน แน่นิ่งไป เป็นเค้าโครงของปราสาทพระโคผสมกับยอดปราสาทพนมบาเต็ง มีกำแพง สองชั้น แต่ช่องไฟระหว่างกำแพงใส่วิหารคดจุกอัดแน่นไปในความว่างทั้งหมดจนทำให้อึดอัด

ภาพที่ 2.8 แสดงปราสาทแม่บลตะวันตกนอก กลุ่มปราสาทกลาง

6. ปราสาทแปรรูป (พ.ศ.1504) สมัยแปรรูป ผังรูปองค์ประกอบ

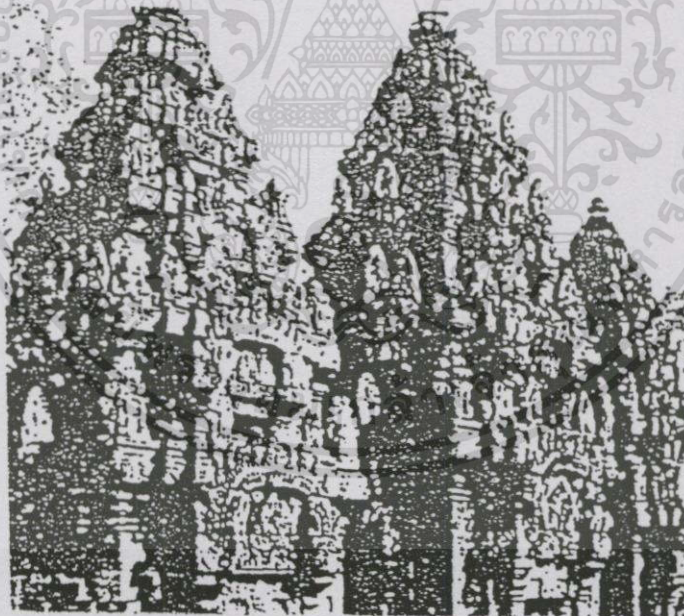

ภาพที่ 2.9 แสดงปราสาทแปรรูป

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปราสาทหลังน้ราชนทรวรมันสร้างหลังปราสาทแม่บลตะวันตก 9 ปี (หลังปราสาทพระโค 82 ปี) ผู้ออกแบบคงได้บทเรียนจากปราสาทแม่บลตะวันตก จึงใช้การออกแบบปราสาทแปรรูปเป็นการแก้ไขจุดบกพร่องเดิมทั้งหมด โครงสร้างใหญ่ทั้งหมดยังคงเดิม แต่ได้รับเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบกระด้างชั้นเพื่อสร้างมิติทางสูงเข้ามาประกอบด้วย เดิมทีโครงสร้างภายในกำแพงแก้วของปราสาทแม่บลตะวันตกหลวมมาก สถาปนิกออกแบบจากโครงสร้างหลักชั้นสูง 3 ชั้น ชั้นบนคงปราสาทหลัก 5 องค์ไว้ แต่ลดปราสาทรายขนาดเล็กที่ตั้งในแนวจัตุรัสทะแยงของปราสาทแม่บลมาเรียงไว้ตามแนวขานระเบียงชั้นแรก ย้ายปรางค์ที่อยู่ตามมุมจากเดิมออกหมด คงไว้ที่ทางเข้าด้านหน้ากำแพงแก้วเพียง 2 องค์ ดึงเอาวิหารครอบนอกกำแพงแก้วด้านนอกเข้าไปล้อมโครงสร้างหลักให้กระชับยิ่งขึ้น ฉะนั้นองค์ประกอบภายในกำแพงแก้วจึงไม่หลวมเหมือนปราสาทแม่บลตะวันตกแต่กลับทำช่องไฟรอบในระหว่างกำแพงทั้งสองให้ดอชตัว ด้านหน้าวางปรางค์ 6 องค์ จึงทำให้แน่นไม่มีที่ขยับตัว ไม่มีการเคลื่อนไหว ให้งงลีลาซ้ำ ๆ อยู่บ้าง แต่ก็ไม่มีลีลาที่เคลื่อนที่แบบปราสาทบาบอง

7. ปราสาทบันทายศรี (พ.ศ.1510) สมัยบันทายศรี ผังรูปองค์ประกอบ

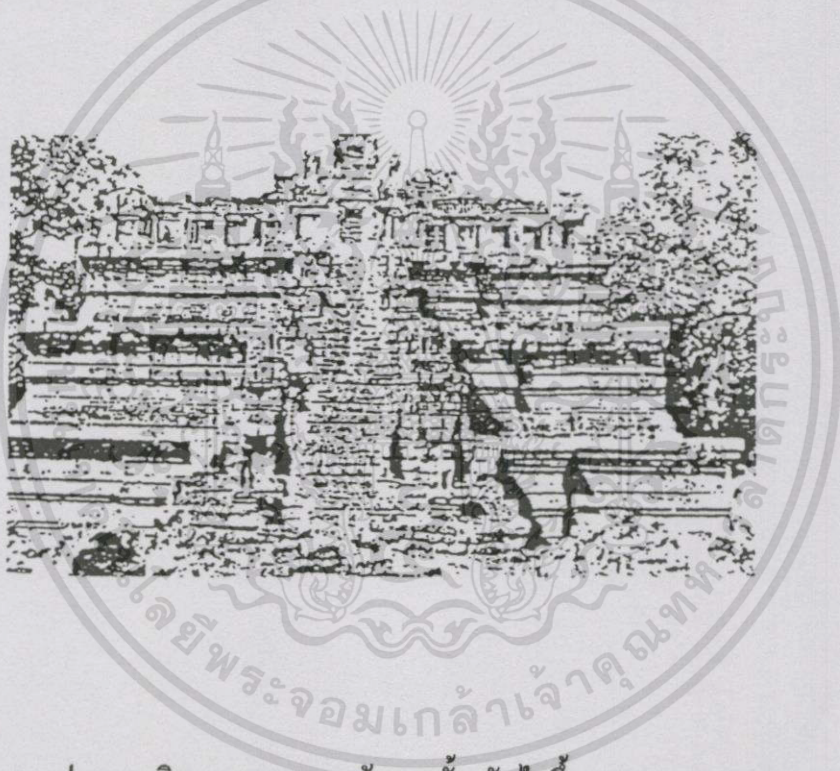

ภาพที่ 2.10 แสดงปราสาทบันทายศรี

บันทายศรีเป็นปราสาทขนาดเล็กในแนวราบ คล้ายกับการย่อส่วนหรือเอาองค์ประกอบบางส่วน of ปราสาทสมัยแปรรูปมาจัดองค์ประกอบใหม่ ถ้าดูเฉพาะในรูปแผนผังปราสาทนี้จึงดูไม่

ค่อยประทับใจนัก แต่ผู้ออกแบบปราสาทมีความชัดเจนต่อการใช้สัดส่วนขนาดเล็ก สามารถใช้ขนาด ส่วนของอาคารกับช่องไฟว่างแคบ ๆ เข้ามาสัมพันธ์เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความพิเศษอีกประการ หนึ่งที่ตามมาคือความสามารถที่ใช้ตัวประติมากรรมตั้งในตำแหน่งที่เหมาะสมกับ สภาพของ โครงสร้างอาคาร จนประติมากรรมเหล่านั้นกลายเป็นองค์ประกอบสถาปัตยกรรม ไปในตัว ความ งดงามอีกประการหนึ่งที่อยู่ก้นค้ำคือปราสาทบันทายศรี มีการสลักเสลาละเอียดละออคาที่สุดใ นบรรดาปราสาทขอมทั้งหมด โดยที่ภาพสลักเหล่านั้น ไม่ได้ทำลายคุณค่าสถาปัตยกรรมลงเลย นักวิชา การที่แบ่งสมัยสถาปัตยกรรมตามหลักการแบบประวัติ-ศาสตร์ศิลป์จึงยกให้สมัยคลาสสิกของขอม เริ่มตั้งแต่สมัยนี้เป็นต้นมา

8. ปราสาทพิมานอากาศ (1511-1544) สมัยเกรียง แขนงรูปองค์ประกอบฐานชั้น ระเบียงศิลาแลงสูง 12 เมตร ส่วนที่เป็นหินทรายอาจจะสร้างหลังปี พ.ศ.1543

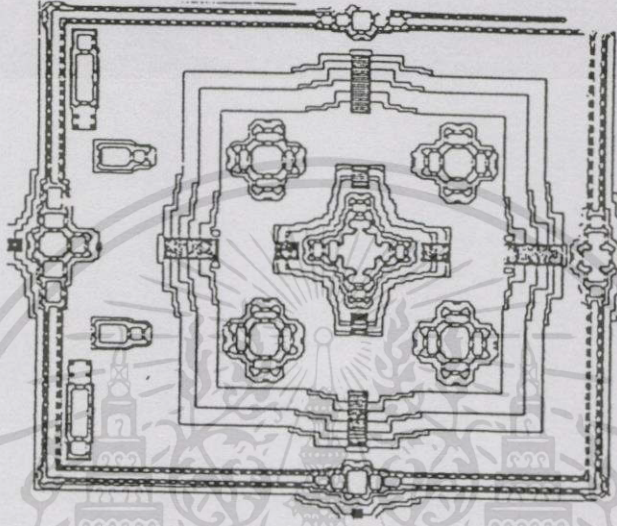

ภาพที่ 2.11 แสดงปราสาทพิมานอากาศ ฐานชั้น 3 ชั้น บันไดขึ้นทอดยาวตลอด

เค้าโครงของแผนผังปราสาทพิมานอากาศสืบทอดมาจากปราสาทแปรรูปอย่างไม่มี ปัญหา แต่ความรุ่งเรืองของปราสาทแปรรูปได้ถึงที่สุดแล้ว ปราสาทนี้จึงเหลือโครงสร้างหลัก ๆ ไว้ทำ นั้น คือ ชั้นลักษณะของกำแพง สองชั้น ขานระเบียงต่าง ๆ ที่ทับกันขึ้นไป 3 ชั้น คล้ายภูเขา ชั้นบน สุดตั้งปราสาทประธาน โดยที่ไม่ได้ปล่อยช่วงหน้าขานบน ให้ค้ำหน้ามากกว่าด้านหลัง ดังที่เคย ปฏิบัติมาก่อนสมัยแปรรูป

สถาปนิกปล่อยให้ช่องว่างว่างกันเองอย่างมีคุณภาพ แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจการใช้
โครงสร้างอากาศที่แจ่มแจ้งแน่นอนที่สุด หลังจากการเริ่มประวัติศาสตร์พระนครหลวงเป็นต้นมา

9. ปราสาทตาแก้ว (พ.ศ.1523-1556) สมัยเกรียง แพนผังรูปองค์ประกอบ

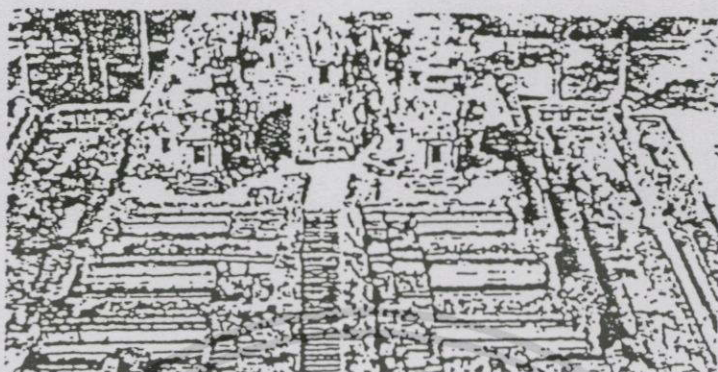
ภาพที่ 2.12 แสดงปราสาทตาแก้ว

แผนผัง ปราสาทตาแก้ว พระเจ้าชัยวรมันที่ 5 สร้างทั้งปราสาทตาแก้วและพินานอากาศ
แผนผังปราสาททั้งสองจึงใช้โครงสร้างองค์ประกอบอันเดียวกัน แต่ปราสาทนี้มีเค้าโครงสมบูรณ์
กว่า สถาปนิกออกแบบยกระดับพื้นตั้งแต่ลานระเบียงกำแพงรอบนอกและวิหารคดที่ยกอยู่สูงใน
ระดับชานชั้นที่สอง โครงสร้างปราสาทประธาน และปราสาททิศอีก 4 องค์ที่ยกไว้ 3 ชั้น ตั้งอยู่
ภายในวิหารคดนี้ ตามความเป็นจริงฐานปราสาทก็สูงอยู่แล้ว ตัวปราสาททั้งหมดบนยอดกลับเน้น
ให้สูงชูดขึ้นไปอีก ทำให้ปริมาตรอากาศ บนชานระเบียงสองชั้นที่ยกขึ้นมาถูกกดราบลงทันที
มาแรงจังหวะกระชั้นสูงถี่ ๆ เอาที่บันไดทอดช่วงข้ามฐานจตุรัส 3 ชั้นขึ้นไป

10. ปราสาทบาปวน (พ.ศ.1603) สมัยบาปวน แผนผังรูปอินทรี ขอบเขตองค์
ปราสาท 48x140 หลาถึงแม้ว่าพระเจ้าอุทัยทิตยวรมันผู้สร้างปราสาทองค์นี้จะอยู่นอกราชวงศ์ของ
ชัยวรมันที่ 5 ก็ตาม แต่สกุลช่างของขอมไม่หยุดขังกลางเลข แม้ว่าจะเบี่ยงการออกแบบปราสาทบาป
วนจะเป็นยุคที่เริ่มรูปผังแบบอินทรีก็ตาม แต่ระเบียบนี้ก็เจริญขึ้นจากวัฒนธรรมของอดีตโดยตรง
คือ คงามขึ้นมาจากปราสาทพินานอากาศ หรือตาแก้วอีกทีหนึ่ง วิหารคดสองชั้นที่วางระดับกันของ

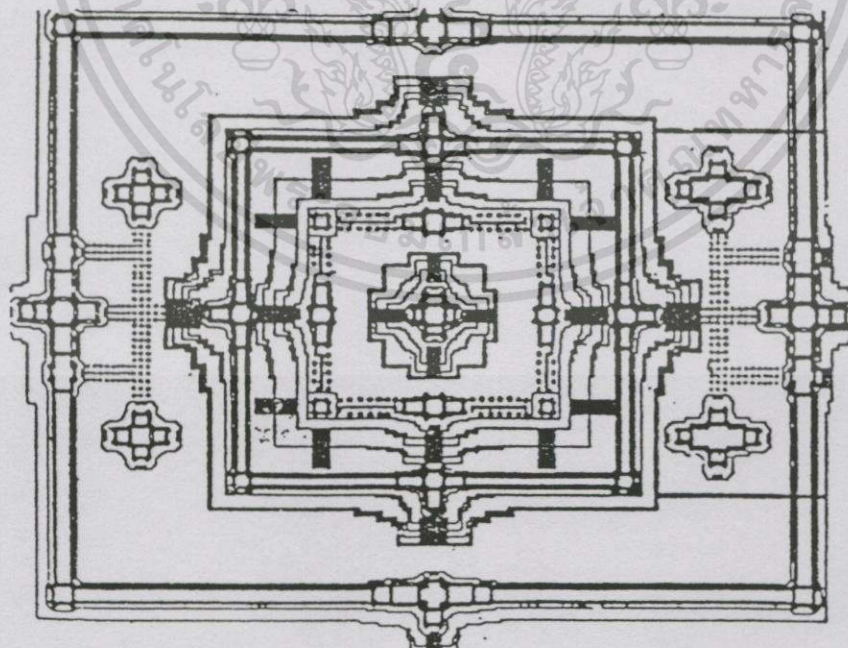
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ปราสาท ขาปวนก็เป็นแบบเดิมจากปราสาทพินานอากาศ ที่เริ่มระเบียงคคเป็นลักษณะของกำแพง
แก้วหนึ่งแล้ว ส่วนกำแพงฝั่งทั้งหมดที่เคยเป็นกำแพงแก้วเลข ๆ ก็กลับมาเป็นวิหารคคภายนอกตั้ง
กล่าว

ภาพที่ 2.13 แสดงปราสาทตาแก้ว ทัศนียภาพจากเบื้องบนแลเห็นปราสาททั้งฝั่ง

สถาปนิกสมัยขาปวนได้ร่นวิหารคคภายในเข้าไปบีบกระชั้นโครงสร้างหลักภายใน
มากขึ้น จึงเกิดช่องว่างระหว่างวิหารคคทั้งสองมากขึ้นด้วย โครงสร้างหลักคงยกชั้บซ้อนเป็นชั้นตาม
เดิม แต่ตัดกลุ่มปราสาทบนยอดคให้เหลือเพียงองค์เดียวบนยอด ในลักษณะนี้จึงต้องออกแบบให้มี
ระดับของคคบนยอดชานระเบียงล้อมปราสาทประธานอีกทีหนึ่ง เพื่อมิให้ปราสาทประธานลอย

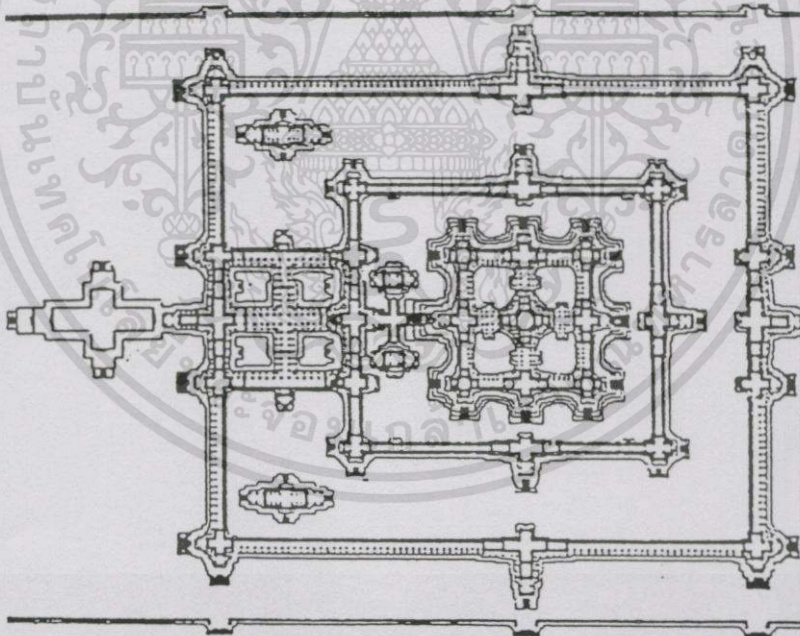

ภาพที่ 2.14 แสดงปราสาทขาปวน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ถ้าสังเกตให้ดีจะเห็นว่าการจัดผังตามแนวแกนตะวันออกตะวันตก ผู้ออกแบบต้องขอม
 ปล่อยให้องค์ประกอบต่าง ๆ หลุดออกจากกันเสีย ตั้งแต่ประตูทางเข้าจะใช้ระเบียงคดเชื่อมให้ต่อกับ
 บันไดของชั้นกำแพงแก้ว พอพ้นออกมาจากวิหารประตูกำแพงแก้วก็จะพบบันไดสูงชันอย่างกระชั้น
 ชิด บันไดนี้จะนำไปสู่ประตูวิหารของยอดชานชั้นบนสุด เมื่อออกมาจากระเบียงคดชั้นสุดท้าย
 แลเห็นจะเห็นปราสาทประธานลอยตัวอยู่ในอากาศ ดูเหมือนว่าองค์ประกอบทั้งหมดจะเชื่อม
 ประกันแน่น เพื่อล้อมปราสาทประธานเพียงองค์เดียว ฉะนั้นองค์ประกอบต่าง ๆ จึงมีส่วนช่วยให้แล
 ดูว่าปราสาทประธานนั้นใหญ่กว่าปรกติด้วย

11. ปราสาทนครวัด (พ.ศ.1650-1693) สมัยนครวัด แขนงรูปอินทรีย์ ฐานที่ล้อมรอบ
 ผังอาคารมีขนาด 1300x1500 เมตร ฐานกำแพงกว้าง 200 เมตร เนื้อที่ตั้งปราสาททั้งหมดจึงมีขนาด
 ประมาณ 2 ตารางกิโลเมตร จากจุดเริ่มต้นสะพานข้ามน้ำไปจนถึงวิหารคดด้านหน้าขอบกำแพงชั้น
 นอกยาว 235 เมตร แกนยาวตรงจากวิหารคดด้านนอกจนถึงมุขหน้าที่ยื่นออกมาจากวิหารคดชั้น
 แรกยาว 350 เมตร ฐานกลุ่มปราสาทสูง 13 เมตร ถ้าวัดความสูงปราสาทประธานจากระดับดินแล
 ะสูง 65 เมตรตลอด

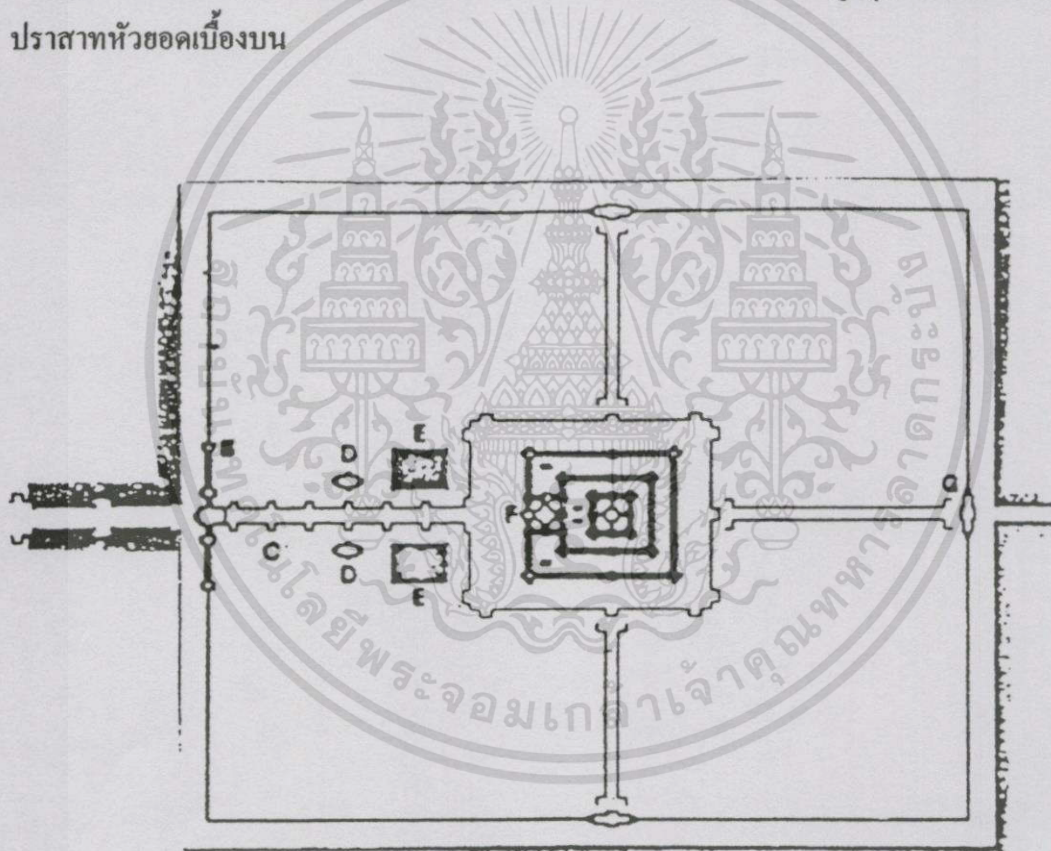

ภาพที่ 2.15 แสดงปราสาทนครวัด

การสร้างปราสาทนครวัดในสมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ 2 นับได้ว่าเป็นความเจริญสูงสุด
 เต็มกำลังสติปัญญาของขอมทั้งหมด ที่ได้สร้างสมมาเป็นเวลานับศตวรรษ ขอมได้ใช้ความชำนาญ

และความรอบรู้ทั้งหมด ทั้งในด้านเทคนิคการช่าง สุนทรียภาพเรขาคณิตอากาศ ประสบการณ์ของชีวิต รวมทั้งพลังใจอันบันเจิดมานะรมิตสถาปัตยกรรมที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของโลกให้บรรลุความสำเร็จด้วยดี

อนูวิทย์ เจริญศุกกุล (2525:104) การออกแบบปราสาทนครวัดนั้นเป็นการคิดถึงผังอาคาร ตัวงานสถาปัตยกรรม ทัศนียภาพ และประสบการณ์ของผู้ใช้ไปพร้อม ๆ ที่เดียวกัน ตลอดทางที่ก้าวไปสู่กลุ่มปราสาท 5 ซอก คนเดินจะเดินบนทางที่ยกระดับสูงทยอยเข้าไปหาจุดศูนย์กลาง แต่ในขณะที่เดินบนทางที่เลื่อนสูงขึ้นไปตามลำดับนั้น สถาปนิกจะวางฉากอาคารให้เห็นเป็นช่วงตอนตามการเคลื่อนที่ไปด้วย และเมื่อผ่านมุขหน้าวิหารคดชั้นแรกไปแล้ว ก็จะทวีระดับกระชั้นในบรรยากาศที่ปิดล้อมกึ่งเปิดโล่งภายในมากขึ้น เมื่อออกมาจากระเบียงคดชั้นในก็เปิดจังหวะว่างช่วงสั้น ๆ ขนาบด้วยปราสาทสององค์อย่างกระชับ ก่อนที่จะต้องปีนบันไดชั้นสูงสุดเพื่อขึ้นไปให้ถึงกลุ่มปราสาทห้าซอกเมืองบน

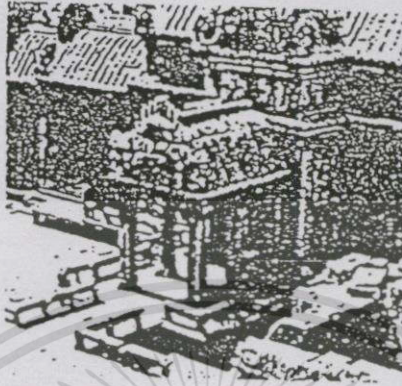

ภาพที่ 2.16 แสดงปราสาทนครวัด

ดังนั้นถ้าจะพิจารณาผังนครวัดจริง ๆ แล้วก็จะต้องรวมเอาตั้งแต่จุดเริ่มต้นเชิงสะพานข้ามคูน้ำมาจนถึงผังอาคารรอบระเบียงคดทั้งสองชั้น และระเบียงคดแนวทิศตะวันตกที่กั้นทางเข้า

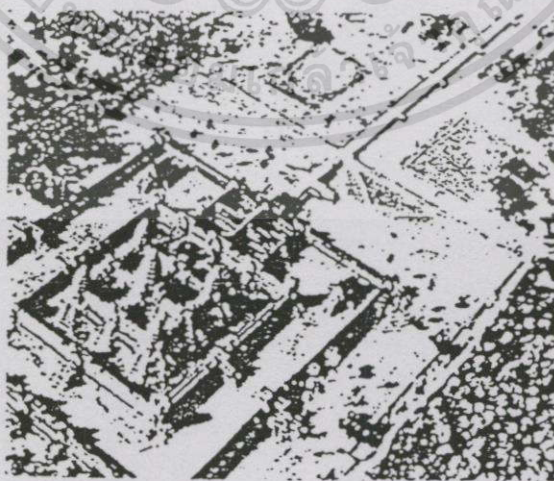
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ก่อนถึงถนนชาตรานั้นก็ไม่ได้เป็นสิ่งทีล่อยหลุดออกไปจากองค์ประกอบกลุ่มหลักทั้งหมด เพราะจะเป็นตัวประกอบด้านทัศนียภาพมุมมองของการดำเนินตามขั้นตอนเบื้องต้น ซึ่งไม่เคยมีมาในงานสถาปัตยกรรมขอมก่อนหน้านี้อย่างแท้จริง

ภาพที่ 2.17 แสดงการจัดองค์ประกอบภายในระเบียงคดชั้นใน ปราสาทนครวัด

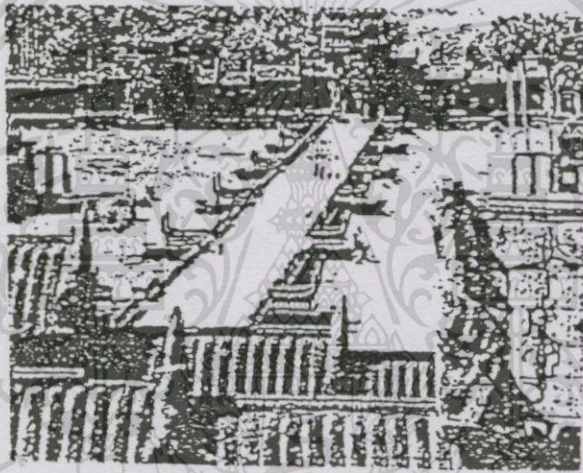
องค์ประกอบของกลุ่มอาคารหลังนั้น เป็นสายพัฒนาการมาจากปราสาทบาปวนโดยตรง แต่ปราสาทบาปวนเป็นขั้นเริ่มต้นเท่านั้น ผังจึงออกมาเสมอเท่าทั้งสองแกน โดยที่สถาปนิกได้คำนึงถึงผังใหญ่ทั้งหมด จึงเพิ่มมุขหน้าหน้าระเบียงคดชั้นนอกก่อนถึงวิหารรูปกากะบาดที่เชื่อมวิหารคดชั้นในเข้าด้วยกัน และถ่วงกับโครงสร้างหลักรอบวิหารคดชั้นในด้วย โดยลักษณะนี้การได้จุดจึงเกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ทางแกนด้านหน้า วิหารกากะบาดด้านหลังที่เคยใช้ถ่วงดุลในสมัย บาปวนจึงตัดทิ้งออกไปได้อย่างสิ้นเชิง มิฉะนั้นแล้วผังที่คล่องตัวทั้งหมดจะหยุดนิ่งสนิท ไม่มีอาการเบาลอยในส่วนหลังอย่างใด

ภาพที่ 2.18 แสดงปราสาทนครวัดจากทัศนียภาพเมืองบน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อนุวิทย์ เจริญสุกกุล (2525:105) การวางแผนผังของปราสาทนครวัดได้หันหน้าไปทาง ตะวันตก ซึ่งผิดแปลกไปจากแบบแผนปราสาทขอมที่ต้องหันหน้าเข้าหาตะวันออกเสมอไป ลักษณะ ผิดแปลกไปเช่นนี้ทำให้นักวิชาการออกความเห็นสันนิษฐานไปต่าง ๆ นานา และพิจารณาจากรูป ภายภาพทำให้เข้าใจกันว่าอาจจะเป็นเพราะต้องหันหน้าปราสาทเข้าหาถนนแกนหลักที่ตัดพุ่งตรง ออกมาจากนครม ที่อยู่ด้านทิศตะวันตก โกรสลิเย่ให้ความเห็นว่าอาจจะเป็นเพราะต้องการจะสร้าง ปราสาทนครวัดให้เป็นดวงซู้ช โดยตรงมากกว่าจะให้ป็นปราสาทลอด พระองค์เชียงแต่ก่อนมา เพราะว่าด้านทิศตะวันตกก็คือที่ของแดนคนตาย และเรื่องต่าง ๆ ในภาพสลักก็สลักให้เดินดูตามทิศ ทางอุตราวัตน์ ภาพที่สำคัญที่จบเรื่องก็คือตอนพระยาพิพากษาโทษ ความดีความชั่วของคนตายแล้ว

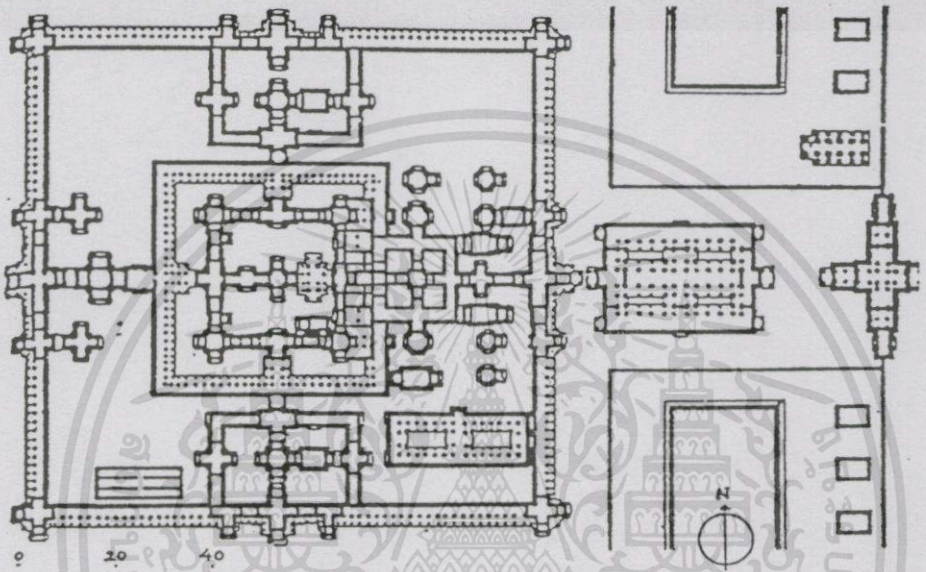
ภาพที่ 2.19 แสดงทัศนียภาพปราสาทนครวัดจากระเบียงคตทอดไปตามถนนชาตราสู่ระเบียบบคค ด้านหน้าริมคูน้ำ

12. ปราสาทตาพรหม
13. ปราสาทพระขรรค์
14. ปราสาทบายน (พ.ศ.1724-1762)

สมัยบายน แผนผังแบบ แบบแผนปราสาททั้งสามสร้างในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 ยุค เรื่องอำนาจทางการเมืองคนสุดท้ายของขอม รัฐบาลยังมีกำลังพอที่จะสนับสนุนให้สร้างปราสาทหิน ได้ แต่วงจรของศิลปการช่างได้ถึงขีดสุดของคตสมัยนครวัดเสียแล้ว ฉะนั้นการเริ่มยุคบายนก็คือ ยุค เสื่อมทางสถาปัตยกรรมของขอมนั่นเอง สถาปนิกในสมัยนี้พยายามดำเนินการอย่างไมย่นย่อ สืบ สายเค้าโครงมาจากปราสาทนครวัดโดยตรง แต่ในขณะที่เดียวกันก็พยายามผละออกไปสู่แนวใหม่ ของ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

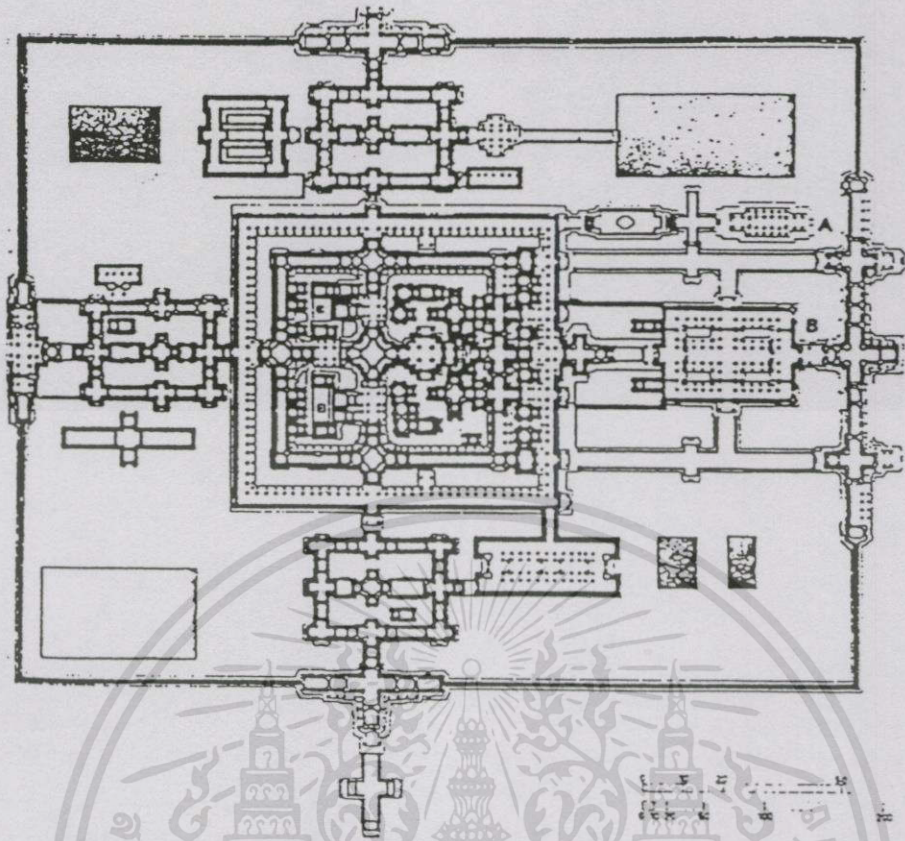
ตนเอง ฉะนั้นทั้งปราสาทตาพรหมและพระขรรค์จึงมีเค้าโครงมาจากผังรูปอินทรีของปราสาทนคร
วัด ทางออกที่ดีที่สุดจึงออกมาในรูปของแบบแผน ขาคีรีวัดทั้งในรูปโครงสร้างอากาศ องค์กร
ประกอบแข็งแก่ง้าง เป็นเส้นฉากไปหมด

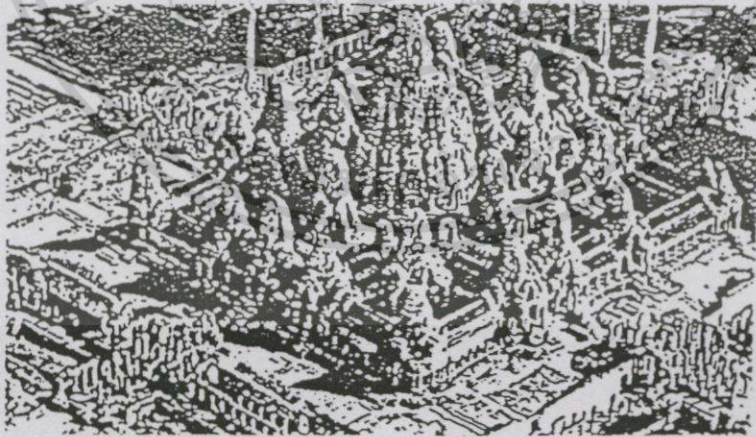
ภาพที่ 2.20 แสดงปราสาทตาพรหม

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล (2525:106) ครั้งเมื่อมาออกแบบปราสาทบาซอน สถาปนิกขอม
สามารถแก้ไขความกระด้างแบบปราสาททั้งสองข้างต้นได้ เป็นรูปองค์ประกอบที่มีเค้าโครงดีขึ้น
คุณค่าทางด้านโครงสร้างอากาศดีขึ้น น้ำหนักการเน้นส่วนสำคัญของอาคารก็ดีขึ้นด้วย และปราสาท
ชั้นในก็ยังสัดเค้าโครงองค์ประกอบแบบแบบแผนไม่ออก ซึ่งความจริงก็เหมาะสมและตรงกับ
วัตถุประสงค์ที่ต้องการจะสลักพระพักตร์พระโพธิสัตว์ไว้ตรงยอดปราสาททั้งหมด มิฉะนั้นแล้ว ช่อง
ว่างเว้นไว้ระหว่างยอดปราสาททั้งหลายจะทำให้รูปประติมากรรมเสียคุณค่าไม่น่าพิศวาสเหมือนช่วง
ตอนที่เว้นไว้เท่า ๆ กับแบบแบบแผนก็ได้ ฉะนั้นความสำเร็จของปราสาทบาซอนจึงอยู่ที่การจัดองค์
ประกอบประติมากรรมขนาดใหญ่ที่ลงตัวตามโครงสร้างสถาปัตยกรรมอย่างหาที่ติมิได้ เป็นครั้งแรก
และครั้งสุดท้ายที่ขอมได้ฝากอัจฉริยภาพเช่นนี้ไว้ในประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

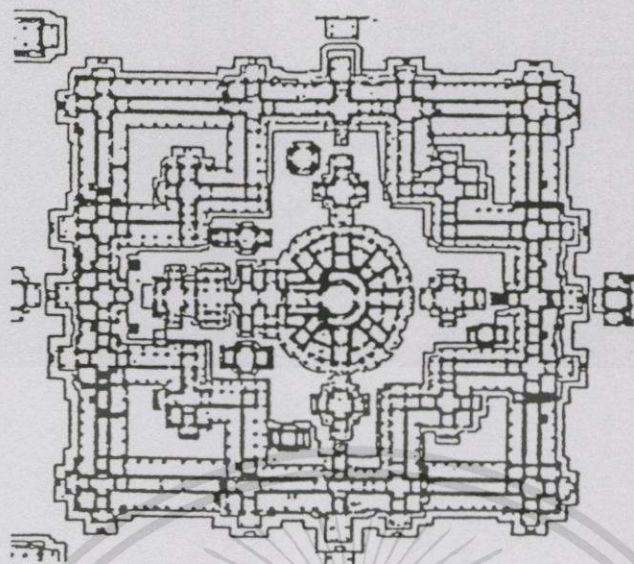

ภาพที่ 2.21 แสดงปราสาทพระขรรค์

ภาพที่ 2.22 แสดงปราสาทพระขรรค์จากทัศนียภาพเมืองบน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.23 แสดงปราสาทมายา

2.5 คติจักรวาล เขาพระสุเมรุ ในงานออกแบบสถาปัตยกรรมผังเมือง

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล (2525:27) งานออกแบบต่าง ๆ ในสายอารยธรรมอินเดียต่างก็ยึดคติของจักรวาลและเขาพระสุเมรุเป็นหลัก แต่คติของหลักการนี้ก็มีความแตกต่างกันระหว่างลัทธิพราหมณ์และพุทธศาสนาออกไปอีก

พราหมณ์ยึดถือว่าจักรวาลประกอบด้วยทวีปกลาง เรียกว่า ชมพูทวีป มีเขาพระสุเมรุ ตั้งอยู่กลางทวีป เป็นแกนจักรวาล มีทวีปหกทวีป รายล้อมชมพูทวีปเป็นรูปวงแหวน แต่ละทวีปมีห้วงสมุทรแบ่งคั่นไว้สุดขอบจักรวาล มีกำแพงศิลาล้อมรอบอย่างแข็งแรง ยอดเขาพระสุเมรุเป็นวิมานของพรหม ลงมาเป็นวิมานของเทพชั้นต่าง ๆ มีท้าวจตุโลกบาล 8 องค์ สถิตย์อยู่ตามทิศ 8 ทิศ

จักรวาลในระบบของพุทธศาสนา มีรายละเอียดแตกต่างกับของพราหมณ์ ถึงแม้จะยึดถือว่ามีเขาพระสุเมรุตั้งอยู่เป็นหลักของจักรวาลก็ตาม แต่ตามระดับเขาพระสุเมรุจะเป็นสวรรค์ วิมานชั้นต่าง ๆ มีภูเขาล้อมรอบเขาพระสุเมรุ เป็นรูปวงแหวนอยู่ 7 ลูก มีห้วงสมุทรร้อมรอบ ได้ ภูเขาลงมาอีกเป็นห้วงมหาสมุทรใหญ่ มีทวีปอยู่ 4 ทวีป แต่ละทวีปมีภูมียอยู่ 4 ภูมิ ภูมิทางด้านทิศใต้เป็นมนุษย์ภูมิ เรียกชมพูทวีป มีกำแพงหินล้อมรอบจักรวาลคล้ายคติของพราหมณ์

เขาพระสุเมรุมีห้ายอด ยอดกลางสุดเป็นวิมานของพระอินทร์ มีเทพแวดล้อมอยู่ 33 องค์ ส่วนอีก 4 ยอด เป็นที่สถิตย์ของท้าวจตุโลกบาล เหนือพระอินทร์ขึ้นไปเป็นชั้นฟ้า ชั้นฟ้าแต่ละระดับมีจำนวนชั้นตามลัทธิและยุคที่กำหนดขึ้น

คังนั้นเมื่อสถาปนิกและช่างผังเมืองออกแบบ เมืองไทยในสมัยโบราณจึงพยายามจำลองรูปจักรวาลและเขาพระสุเมรุให้เป็นรูปเป็นร่างขึ้น เช่น แขนงผังพระนครหลวงของเขมรในประเทศกัมพูชา ก็ออกแบบอาคารแต่ละอาคารเป็นสัญลักษณ์ของจักรวาลหนึ่ง ๆ ทำระบบคลองชลประทานแทนห้วงสมุทรที่เชื่อมอาคารเหล่านี้เข้าด้วยกันเป็นจักรวาลใหญ่ และกลางจักรวาล นี้เองขอมสร้างปราสาทพนมบาเต็งอยู่กลางผัง อันเป็นสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุ แกนของจักรวาล ส่วนในสมัยศรีวิชัยได้จำลองเป็นบรมพุทโธตามคติพุทธศาสนาพหุขาน โดยแบ่งอาคารชั้นล่างเป็นกามธาตุ ชั้นสองรูปธาตุ และชั้นบนสุดเป็นอรูปธาตุ มีเจดีย์ประธานองค์ใหญ่ตั้งเป็นหลักบนลานชั้นที่ 3 บรมพุทโธนี้ยึดถือกันว่าเป็นงานสถาปัตยกรรมที่สมบูรณ์งดงามที่สุดในแบบอาคารโคด ๆ ในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ส่วนในประเทศไทยนั้นเข้าใจว่าจะเห็นคตินี้ได้อย่างชัดเจนในแบบอารยธรรมแบบเขมรทั้งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางที่ลพบุรี ต่อมาในสมัยประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัยจรดอยุธยา ก็มีการใช้พระธาตุเจดีย์เป็นหลักของเมืองตามคติจักรวาลวิทยาของพุทธศาสนา นิกายลังกาวงศ์ในรูปวัดมหาธาตุ จะเห็นได้ชัดเจนว่าวัดมหาธาตุที่เมืองสุโขทัยเก่าและอยุธยาจะได้รับการทำนุบำรุงจากราชการหรือราชสำนักเป็นอย่างดีมาตลอดเวลา

ในสมัยอยุธยา วัดมหาธาตุก็เป็นวัดที่ใหญ่ที่สุด สำคัญที่สุด มีปรังค์เป็นประธานของวัด ตั้งมราชฝ่ายคามวาสีก็ต้องอยู่ที่วัดนี้ เมื่อครั้งสังฆราชมอญหนีเข้ามาพึ่งบรมโพธิสมภารของไทย ก็ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสังฆราชฝ่ายรามัญนิกาย ให้อยู่ที่วัดมหาธาตุนี้ด้วย

ถ้าสังเกตให้ดีก็จะเห็นว่าเมืองโบราณต่าง ๆ ที่นับว่าสำคัญ และมีขนาดของเมืองที่เป็นชุมชนใหญ่ จะต้องสร้างวัดมหาธาตุเป็นหลักและขนาดของวัดจะเป็นสัดส่วนกับขนาดของเมืองเสมอ

นอกจากนี้คติเขาพระสุเมรุยังมีอิทธิพลในงานประณีตศิลป์และออกแบบต่าง ๆ เช่น สัญลักษณ์ของโบศรี ลายหน้าบัน นารายณ์ทรงครุฑ ลายสลักไม้กับงานมุกตามประตูโบสถ์วิหารต่าง ๆ และธรรมศาสตร์ เป็นต้น

2.6 คติและประวัติวัดมหาธาตุ

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล (2525:28) วัดมหาธาตุนั้นเป็นคติการสร้างวัดหลักของเมืองตามคติจักรวาลเขาพระสุเมรุของพุทธหินยานลังกาวงศ์ที่เริ่มเข้ามาสู่ประเทศไทยราวต้นพุทธศตวรรษที่ 18 แต่บางครั้งก็ได้แปลงศาสนสถานเก่าตามคติของอารยธรรมแบบเขมรมาเป็นวัดมหาธาตุในภายหลัง อาทิเช่น วัดมหาธาตุ ลพบุรี ฯลฯ

เป็นที่น่าสังเกตว่าคติการสร้างวัดมหาธาตุนี้เป็นคติที่นำมาโดยพระพุทธศาสนาหินยานลังกาวงศ์โดยแท้ เพราะเมื่อพระเจ้าเม็งรายได้ทำลายเมืองลำพูนลงแล้วก็รังเกียจเมืองแบบที่มีวัดมหาธาตุอยู่กลางเมือง ฉะนั้นเมื่อได้สร้างเมืองเชียงใหม่ก็ไม่ได้ทำตามแบบลำพูน กลับสร้างเสาเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อินทขิลหลักเมืองไว้ ณ วัดสะคือเมืองมาแต่เดิม แสดงว่าวัฒนธรรมลานนาเป็นเอกเทศต่างจาก สุโขทัย และลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในขณะนั้น หลักฐานทางสถาปัตยกรรมก็ให้คำตอบอันเดียวกัน

ศาสตราจารย์ ยอจซ์ เซเคต์ กล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า ในสมัยสุโขทัยนั้นได้สร้างวัดมหาธาตุไว้กลางเมือง วัดมหาธาตุนั้นจะต้องมีเจดีย์ประธานบันจุพระธาตุไว้ ถ้าศึกษาตามข้อสังเกตนี้ จะเห็นว่าความเจริญต่าง ๆ ก็มักจะแผ่ขยายออกไปจากศูนย์กลางหลักนี้ ราชวงศ์ผู้ปกครองแผ่นดินก็ มักจะทำนุบำรุงอย่างไม่ขาดสาย จึงมักจะทำให้วัดมหาธาตุเป็นวัดที่มีขนาดใหญ่ที่สุดของเมือง เสมอ และมักจะมีศิลปสถาปัตยกรรมที่ดีเยี่ยมของช่วงสมัยต่าง ๆ ที่สร้างสมไว้ด้วย ถึงแม้ว่าอาจจะ เป็นการเสี่ยงที่เอาหลักฐานทางวัตถุของวัดมาวัดความเจริญทางเศรษฐกิจของยุคสมัย แต่ก็ไม่อาจจะ ปฏิเสธได้ว่ามีการใช้กำลังเศรษฐกิจที่ดีที่สุดมาบำรุงวัดนี้เสมอ ในทำนองเดียวกันวัดนี้ก็มักจะกลายเป็นศูนย์กลางของศาสนจักรไปโดยปริยาย

มีข้อน่าสังเกตว่า เมืองเก่า ๆ ที่มีประวัติอย่างน้อยตั้งสมัยสุโขทัยเป็นต้นมา จะมีวัดมหาธาตุไว้คู่บ้านคู่เมือง เช่น ศรีสัชชนาลัย เมืองฝาง พิชณุโลก เพชรบุรี สรรค์บุรี สิงหนบุรี อโยธยา ฯลฯ

2.7 รูปเมืองที่ถูกกำหนดโดยวัดมหาธาตุ

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า มักจะต้องสร้างวัดมหาธาตุไว้เป็นศูนย์กลางหลักของเมือง ฉะนั้น ความสภาพภูมิศาสตร์และทางสัญจรของเมือง จึงทำให้เกิดเมืองสองแบบดังนี้

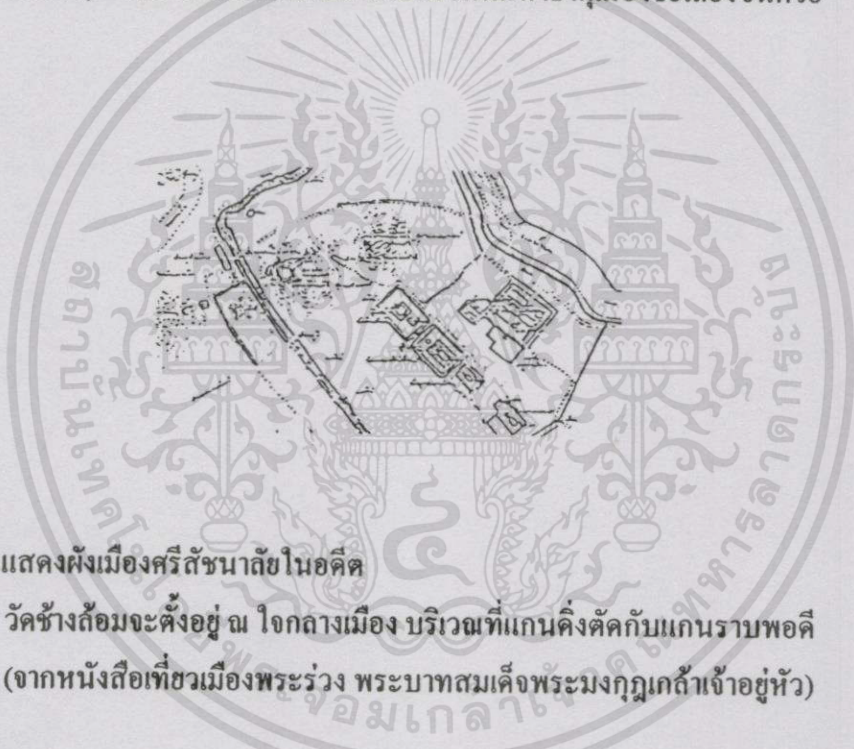
1. เมืองที่ล้อมรอบด้วยกำแพงและคูน้ำ มีสภาพเป็นเมืองเดียวกัน โดยมีวัดนี้เป็นศูนย์กลางหลัก ส่วนใหญ่ใช้ทางสัญจรทางบก
2. เมืองนอกแแตก เมืองประเภทนี้ต้องสร้างวัดเป็นศูนย์กลางตามคติเดิม แต่ต้องอาศัยทางสัญจรทางน้ำ วัดจึงต้องตั้งริมน้ำ เกิดเมืองมาล้อมทั้งสองฟากแม่น้ำ เช่น พิชณุโลก ราชบุรี และสรรค์บุรี ฯลฯ

ถ้ายึดถือแบบอย่างที่สำคัญสัก 4 ตัวอย่าง เช่น วัดมหาธาตุสุโขทัย ตพบุรี สุพรรณบุรี และ อโยธยา จะพบว่าแบบแผนที่คล้ายคลึงกันมากทั้งหมดจะวางอาคารที่สำคัญไว้ตามแกนตั้ง พระมหาธาตุซึ่งอาจจะเป็นปราสาทหรือเจดีย์ จะเป็นองค์ประกอบหลัก โดยทั่วไปด้านหน้าพระมหาธาตุจะเป็นพระวิหาร ด้านหลังส่วนใหญ่เป็นพระอุโบสถ เช่น วัดมหาธาตุอโยธยา สุพรรณบุรี และอาจจะเป็นวัดมหาธาตุลพบุรีด้วย ส่วนในสมัยสุโขทัยนั้นแกนตั้งจะถูกวางด้วยแกนนอน ตัดกันตรงองค์พระธาตุพอดี

และการสร้างสรรค์ของชุมชนที่มีเอกลักษณ์ของตนเองอย่างแน่นแฟ้น ซึ่งจะพัฒนาเป็นอารยธรรมไทยในเวลาต่อมา ดังจะเห็นได้จากการศึกษาในสองหัวข้อหลังตามความถนัดของผู้เขียน ดังต่อไปนี้

2.7.1 แบบเมืองกับคติวัดมหาธาตุ

อนุวิทย์ เจริญสุภกุล (2525:322) ศาสนาพุทธเถรวาทลังกาวงศ์ที่แพร่เข้ามาในครั้งนี้ได้ นำคติการสร้างพระธาตุเจดีย์เข้ามาด้วย ซึ่งเป็นคติที่เลื่อนไปในภูมิภาคมานานแล้ว ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ เจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ ในขณะนั้นต่างก็สร้างพระธาตุเจดีย์ขึ้นเป็นสัญลักษณ์ของจิตวิญญาณใหม่ของชุมชน อาทิเช่น การสร้างพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช โดยพญาศรีธรรมมาโสกราช ขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 18 (ภาพที่ 1) ในปี พ.ศ.1829 พ่อขุนรามคำแหง (พ.ศ.1822-1842) เจ้าผู้ครองเมืองศรีสัตนาลัยสุโขทัยก็ขุดเอาพระธาตุออกมาทำการบูชาในเมืองศรีสัตนาลัย แล้วสร้างพระธาตุเจดีย์ไว้ ณ กลางเมือง ปัจจุบันก็คือวัดช้างล้อมที่ตั้งอยู่กลางเมืองตามจารึกทุกประการ (ภาพที่ 2 แผนผังที่ 1) นอกจากนี้ยังสถาปนาพระศรีรัตนมหาธาตุเมืองชะเลียงขึ้นด้วย และก่อน

ภาพที่ 2.24 แสดงผังเมืองศรีสัตนาลัยในอดีต

วัดช้างล้อมจะตั้งอยู่ ณ ใจกลางเมือง บริเวณที่แกนคิงตัดกับแกนราบพอดี (จากหนังสือเที่ยวเมืองพระร่วง พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)

หน้าี่ราวต้นพุทธศตวรรษที่ 18 การสร้างศาสนสถานไว้ ณ ใจกลางเมืองนั้น อาจจะเป็นประเพณี ที่เคยปฏิบัติมาบ้างแล้วในอารยธรรมแบบมอญ-เขมร ในประเทศไทยแต่ก็ยังไม่ชัดเจนนัก อาทิเช่น เมืองนครปฐมเก่าและเมืองคูบัว ราชบุรี ต่างก็มีเจดีย์จุลปะโทนและเจดีย์วัดโหลงที่ตั้งไว้เกือบจะกึ่งกลางเมือง ถึงกระนั้นก็คิดที่จะถือเป็นแบบแผนของเมืองทวารวดีทั้งหมดไม่ได้ เพราะเมืองอื่น ๆ เช่น เมืองอุทอง สุพรรณบุรี เมืองพระรถ ปราจีนบุรี เมืองบนนครสวรรค์ ฯลฯ ที่อยู่ร่วมสมัยกันก็ไม่ได้ใช้แบบแผนผังเมืองข้างต้น

ส่วนด้านอารยธรรมเขมรนั้น เริ่มมาประมาณตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 11 ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคตะวันออก แล้วจึงเริ่มมีอิทธิพลอย่างแท้จริงในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ราวพุทธศตวรรษที่ 16 เป็นต้นมา โดยมีศูนย์กลางของวัฒนธรรมอยู่ที่เมืองลพบุรี ถึงแม้ว่า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

วัฒนธรรมเขมรในประเทศไทยจะไม่มีคติเทวราชอย่างสิ้นเชิงก็ตาม แต่ความถนัดในคติจักรวาลที่มีต่อรูปกายภาพของเมืองก็ยังคงดำรงอยู่อย่างมั่นคง ดังที่ศาสตราจารย์เซเคส์ได้เสนอว่า วัดนครโกษาที่เมืองลพบุรีคงเป็นศูนย์กลางของเมืองเช่นเดียวกับในประเศกัมพูชา ซึ่งตามความจริงน่าจะเป็นวัดมหาธาตุเดิมที่เริ่มสร้างมาแล้วตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 17 มากกว่า

ดังนั้นคติการสร้างพระธาตุเจดีย์แบบเถรวาทลังกาวงศ์จึงเป็นอารยธรรมละลอกใหม่ที่มีสืบเนื่องหรือได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมเดิมภายในประเทศแต่อย่างใด อย่างไรก็ตามก็เป็นความจริงที่ปฏิเสธไม่ได้ว่าการสร้างพระธาตุเจดีย์ไว้เป็นศูนย์กลางของเมืองนั้นก็เนื่องมาจากคติจักรวาล และเขาพระสุเมรุของพุทธศาสนาเถรวาทที่ทั้งพุทธและฮินดูได้มาจากต้นเค้าเดียวกัน และคตินี้ก็มีมาเป็นเอกเทศของพุทธเถรวาทมาแต่ต้น ก่อนการแยกนิกายออกเป็นสองนิกายหลักในภายหลัง แต่ในภายหลังกวางศ์ก็ยังคงรักษาคติจักรวาลเดิมอย่างแน่นแฟ้น ซึ่งจะพิสูจน์ได้จากไตรภูมิพระร่วงที่พญาสิทธิ (พ.ศ.1890-1911) ได้ค้นพบขึ้นในสมัยสุโขทัยตอนปลาย

อย่างไรก็ดีถึงแม้ว่าคติการสร้างพระธาตุเจดีย์จะเป็นคติพุทธลังกาวงศ์อย่างแน่นอน แต่การแพร่เข้ามาสู่ประเทศไทยก็น่าจะเป็นสองทาง กล่าวคือสายแรกแพร่เข้ามาทางนครศรีธรรมราช สู่สุโขทัยตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สายที่สองแพร่เข้ามาทางลพบุรีจากพุกาม และจากเมืองลพบุรีหรือพุกามทางใดทางหนึ่งสู่เมืองลำพูน ครั้นเมื่อเถรวาทลังกาวงศ์จากสุโขทัยหรือจากลังกาโดยตรงได้เข้าไปตั้งมั่นฝังรกรากอย่างมั่นคงที่เมืองเชียงใหม่ในราวพุทธศตวรรษที่ 20 แล้ว คติการสรรเสริญพระอภินิหารพระบรมธาตุก็จะเป็นอุดมการณ์ของตำนานต่าง ๆ ที่จารขึ้นในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 20-21 แต่ก็มีข้อสังเกตว่าเมื่อสมัยที่พ่อขุนรามคำแหงขึ้นไปช่วยพญาเม็งรายสร้างเมืองเชียงใหม่ในพุทธศตวรรษที่ 19 นั้น พุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์ก็ยังไม่ได้ฝังรกรากอย่างมั่นคงในเมืองเชียงใหม่ จึงยังคงใช้เสาอินทขิลเป็นหลักเมือง (ศูนย์กลางเมือง) ตามคติพื้นเมืองอยู่ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์และประวัติศาสตร์ศิลปะ เมืองเชียงใหม่เกือบจะไม่ได้รับหรือไม่ได้รับอารยธรรมสืบเนื่องมาจากลำพูนเลย ดังนั้นถึงแม้ว่ารูปเมืองเชียงใหม่จะเป็นแบบคูน้ำล้อมเมืองอย่างลำพูนหรือสุโขทัย ก็ไม่ได้สถาปนาพระบรมธาตุเจดีย์ไว้เป็นศูนย์กลางเมืองแบบเมืองทั้งสอง (แผนภาพที่ 1-2) ดังนั้นเมื่อมีการสร้างวัดพระธาตุต่าง ๆ ในลานนาไทย ตามคตินิยมในตำนานที่งานขึ้นภายหลังการสร้างเมืองเชียงใหม่ อาทิเช่น วัดพระธาตุคอกสุเทพและพระธาตุจอมทอง (อำเภอจอมทอง) เชียงใหม่ มิใช่คติที่สัมพันธ์กับเมืองดังคติที่ได้ปฏิบัติมาแล้วในระหว่างพุทธศตวรรษที่ 18-19

ภาพที่ 2.25 แสดงเมืองลำพูนที่ตั้งริมแม่น้ำกวัง

วัดมหาธาตุตั้งอยู่ประมาณกึ่งกลางเมืองที่ยังดำรงประโยชน์จนถึงปัจจุบัน

ภาพที่ 2.26 แสดงเมืองเก่าสุโขทัย

แผนภาพแสดงเมืองเก่าสุโขทัย ตัวเลขต่าง ๆ ที่กระจายไปทั่วบริเวณภายในเมืองและนอกเมืองนั้นเป็นวัดต่าง ๆ ที่สร้างต่อเนื่องกันเป็นระยะ ส่วนหมายเลข 1 ภายในคูเมืองคือวัดมหาธาตุ ที่อยู่กึ่งกลางเมือง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล (2525:325) ดังได้กล่าวมาแล้วในบทนำว่า พุทธศาสนาเถรวาทลังกาวงศ์ได้เข้ามาสู่อาณาจักรประเทศไทยในขณะที่มีรัฐใหม่ ๆ เกิดขึ้น รัฐใหม่เหล่านี้มีทั้งรัฐที่เป็นชุมชนใหม่ที่สร้างเมืองขึ้นใหม่ อาทิเช่น เมืองนครศรีธรรมราช สุโขทัย อโยธยา ฯลฯ หรือเป็น รัฐใหม่ในชุมชนเก่า อาทิเช่น ไชยา ลพบุรี ลำพูน ฯลฯ การสถาปนาพระบรมธาตุขึ้นในเมืองต่าง ๆ ข้างต้นจึงมีลักษณะที่คล้ายคลึงและแตกต่างกันในรูปแบบสถาปัตยกรรม อย่างไรก็ตามโดยที่การสร้างพระบรมธาตุนี้ เป็นไปตามลักษณะของเมืองที่เน้นความสำคัญของศาสนาเป็นใหญ่ ที่มาสิ้นสุดลงในสมัยอยุธยาตอนต้น พระบรมธาตุหรือมหาธาตุที่สร้างขึ้นจึงมักจะสถาปนาเป็นวัดหลักของเมืองตามที่ขนานนามทั่วไปว่าพระมหาธาตุ และเข้าใจโดยสามัญว่าเมืองที่เป็น ราชธานีเท่านั้นจะมีวัดหลักเช่นนี้เป็นวัดประจำเมือง ซึ่งก็เป็นความจริงส่วนหนึ่งเท่านั้น เพราะในสมัยสุโขทัยหรืออยุธยาเองเมืองระดับเมืองลูกหลวงและเมืองที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจการเมืองจำนวนหนึ่ง อาทิเช่น เมืองพิษณุโลก กำแพงเพชร สุพรรณบุรี ชัยนาท สรรคบุรี สิงห์บุรี ราชบุรี เพชรบุรี ฯลฯ ต่างก็มีวัดบรมธาตุอยู่ประจำเมืองทั้งสิ้น การที่เมืองหรือชุมชนหนึ่ง ๆ จะมีวัดบรมธาตุจึงไม่ใช่เพียงแต่จะดำรงฐานะการปกครองในสภาพของเมือง ดังที่เคยเข้าใจมาแต่เดิมเท่านั้น แต่จะต้องมีฐานะเป็นเมืองที่มีศักดิ์และสถานะภาพดังกล่าวด้วย ความหมายและฐานะเช่นนี้ไม่ได้ใช้เฉพาะในที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาเท่านั้น แต่ยังสามารถครอบคลุมถึงการสถาปนาวัดพระธาตุลำปางหลวงในเขตลานนาไทยได้เป็นอย่างดีด้วย (ภาพที่ 4)

โดยทั่วไปแล้วนักวิชาการจะแบ่งวัดที่ประดิษฐานพระบรมธาตุออกเป็น 2 ประเภท ตามการจำแนกของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ คือ

1. วัดที่มีเจดีย์เป็นประธานของวัดเรียก วัดพระบรมธาตุหรือพระมหาธาตุ
2. วัดที่มีปราสาทเป็นประธานของวัดเรียก วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

การแบ่งประเภทดังกล่าวข้างต้นนับว่ากระฉ่างและสะดวกแก่การขนานนามวัดเหล่านี้เป็นอย่างมาก แต่ก็มีได้หมายความว่าวัดในแต่ละประเภทหรือในแต่ละกลุ่ม มีวิวัฒนาการเป็นกลุ่มหรือเป็นสายตรงเดียวกันต่างก็มีเงื่อนไขทางประวัติศาสตร์การก่อรูปดังกล่าวมาแล้วทั้งสิ้น วัดในประเภทที่ 1 คือ วัดบรมธาตุหรือวัดมหาธาตุ ส่วนหนึ่งเป็นวัดที่แรกสร้างพร้อมกับการสร้างเมืองใหม่ เช่น วัดพระบรมธาตุนครศรีธรรมราช วัดมหาธาตุเมืองสุโขทัยเก่า ฯลฯ อีกส่วนหนึ่งเป็นวัดที่แปลงมาจากศาสนสถานเดิมในคติมหายาน เช่น วัดบรมธาตุไชยา สุราษฎร์ธานี และอีกส่วนหนึ่งเป็นวัดในชุมชนเถรวาทเดิมที่สอดคล้องกลมกลืนเข้ากันระหว่างคติใหม่และคติเก่าอย่างสนิทสนมคือ วัดพระธาตุหริภุญไชย และวัดพระธาตุลำปางหลวง

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล (2525:327) ในกลุ่มวัดพระศรีรัตนมหาธาตุนั้น เกือบทั้งหมดถือกำเนิดมาจากอารยธรรมที่ผสมผสานระหว่างเขมร หรือลพบุรีกับคติใหม่ โดยการแปลงเอาวัดหลักของเมืองที่ใช้ปราสาทเป็นประธานของวัดมาก่อนเข้าเป็นวัดพระศรีรัตนมหาธาตุเสีย ดังจะเห็นได้จากวัดพระศรีรัตนมหาธาตุที่ลพบุรี ราชบุรี ต่อมาเมื่อมีการสถาปนาเมืองอยุธยาขึ้นแล้ว (พ.ศ.1893)

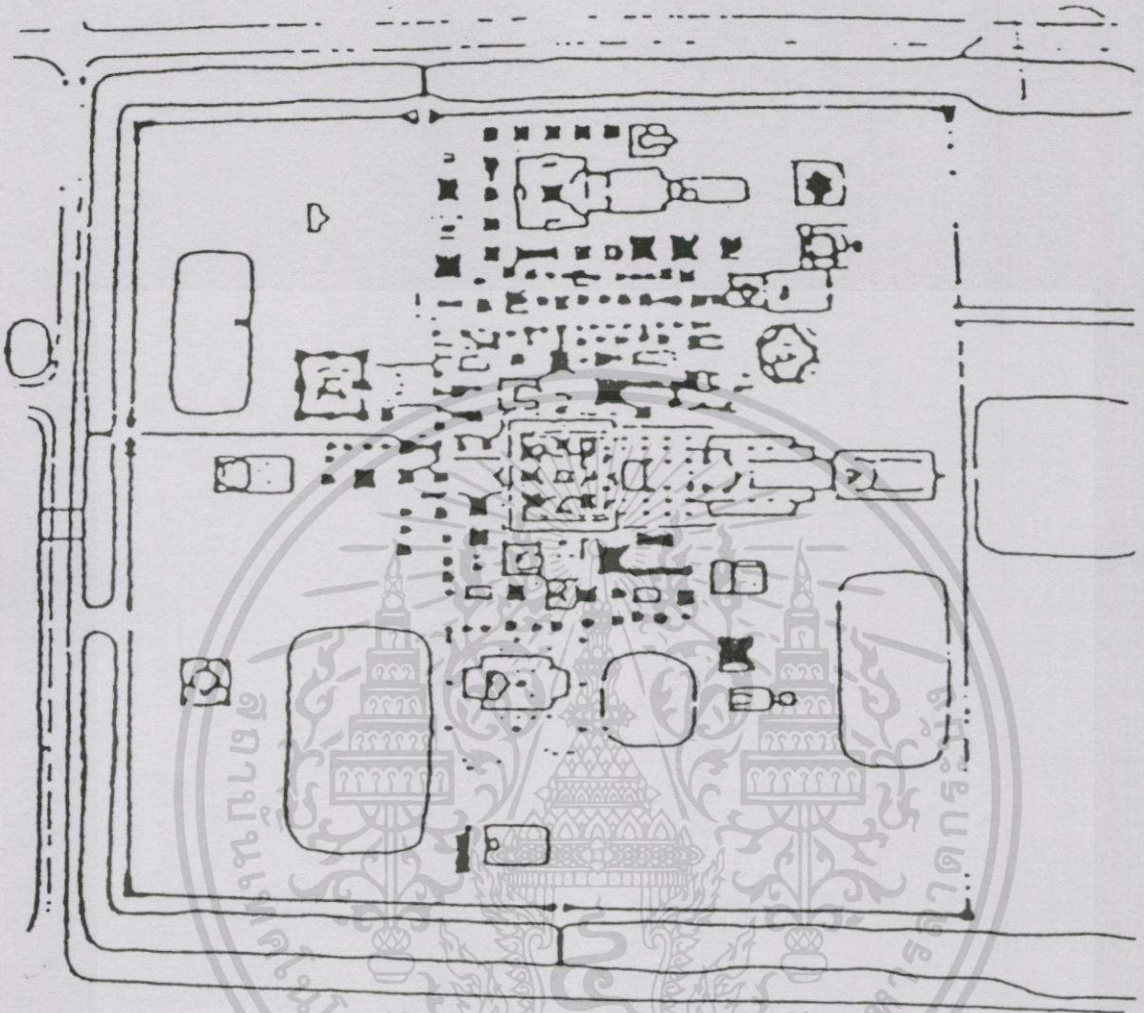
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความนิยมการใช้ปราสาทเป็นพระมหาธาตุของวัดก็ยังคงดำเนินอยู่ตลอดช่วงสมัย เช่น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุในเกาะเมืองอยุธยาเอง เมืองที่มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์การเมืองกับอยุธยาอย่างแน่นแฟ้น เชียงสุพรรณบุรีก็ใช้วัดพระศรีรัตนมหาธาตุเป็นหลักของเมืองเช่นกัน จนอาจจะกล่าวได้ว่าไม่มีวัดใดในสมัยก่อนอยุธยาและอยุธยาที่ไ้เจดีย์เป็นหลักเลย (พระบรมธาตุชัยนาทเป็นเจดีย์แบบพิเศษที่ผสมผสานกันระหว่างปราสาทและเจดีย์) ยิ่งไปกว่านั้นดินแดนในเขตอำนาจของสุโขทัยเดิมที่รับอำนาจทางการเมืองของอยุธยาในพุทธศตวรรษที่ 21 ล่วงไปแล้วก็แปลงมาใช้ปราสาทเป็นหลักของวัดแทนทั้งสิ้น เช่น ที่พิษณุโลก ะเลียง เป็นต้น (ภาพที่ 5) นอกจากนี้ภูมิภาคลานนาไทย ที่อิทธิพลทางวัฒนธรรมและการเมืองของอยุธยาขึ้นไปไม่ถึง ก็ยังคงใช้วัดพระธาตุแบบวัดพระธาตุจอมทองอยู่ ดังเช่นที่วัดพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ และวัดพระธาตุแช่แห้ง จังหวัดน่าน

ถ้าพิจารณาจากสภาพของวัดในปัจจุบัน ประกอบกับข้อมูลทางประวัติศาสตร์จะเห็นได้โดยง่ายว่าวัดพระมหาธาตุจะเป็นวัดที่ใหญ่ที่สุดของเมือง ได้รับการทำนุบำรุงจากรัฐหรือราชสำนักทุกยุคทุกสมัยในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของศาสนา และศูนย์กลางจิตวิญญาณของรัฐไปพร้อม ๆ กันด้วย ดังนั้นวัดมหาธาตุจึงเป็นคลังหรือแหล่งสะสมโภคทรัพย์ทางศิลปวัฒนธรรมที่ใหญ่ที่สุดของยุคสมัย ครอบงำที่วัดนั้นยังคงดำรงประโยชน์หน้าที่อยู่ ถึงแม้ว่าในสมัยรัตนโกสินทร์ศกการสถาปนาวัดมหาธาตุได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยสถาปนาศูนย์กลางพระนครขึ้น ณ บริเวณวัดสุทัศน์ แต่วัดมหาธาตุก็ยังคงความเป็นศูนย์กลางทางศาสนาตลอดสมัยรัตนโกสินทร์คอนต้น

อนุนิทย เจริญสุกุล (2525:328) โดยที่ดำรงความสำคัญทั้งทางด้านศาสนจักร และอาณาจักรควบคู่กันไปนี้ จึงทำให้การวางแผนผังเมืองต้องยึดเอาวัดนี้เป็นศูนย์กลางเสมอ ถึงแม้ว่าบางครั้งจะไม่ได้เป็นศูนย์กลางกายภาพอย่างแท้จริงก็ตาม แต่กลับเป็นวัดศรีระเมือง (วัดตรงหน้าเมือง) เช่นที่เมืองสรรคบุรีหรือสิงห์บุรี ขอบเขตของเมืองทั้งหมดก็ต้องล้อมตัววัดที่เป็นหลักอยู่ดี ในสภาพการณ์เช่นนี้ถ้าการคมนาคมหลักของเมืองเป็นทางบกหรือติดต่อกับทางน้ำทางอ้อมก็จะเป็นเมืองที่มีสภาพเป็นกลุ่มก้อนเดียวกัน แต่ในกรณีที่ใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นหลักโดยตรง ก็จะมีสภาพเป็นเมืองอกแตก คือเป็นเขตเมืองสองข้างที่โอบถ้ำน้ำไว้ เพราะวัดตั้งริมริมน้ำอยู่ อาทิเช่นเมืองพิษณุโลก สรรคบุรี และราชบุรี ฯลฯ

แผนผังวัดมหาธาตุ สุโขทัย พระมหาธาตุจะตั้งอยู่ ณ จุดศูนย์กลางของผัง ซึ่งเป็นจุดตัดแกนตั้งและแกนราบ อาคารที่สำคัญอื่น ๆ เช่น พระวิหารหลวงด้านหน้า วิหารด้านหลังจะตั้งอยู่บนแกนตั้ง วิหารพระอัฐารศ และวิหารเก้าอีกสองหลังจะวางในแนวราบประสานกัน

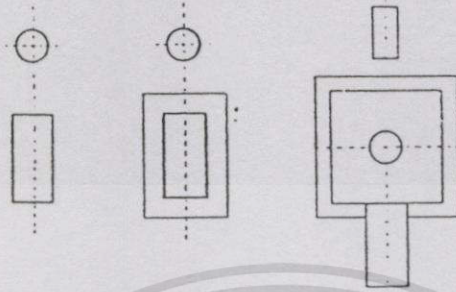

ภาพที่ 2.27 แสดงวัดมหาธาตุ

2.7.2 การวางแผนผังอาคารรูปจักรวาล และห้องจักรวาลมณฑลภายในอาคาร

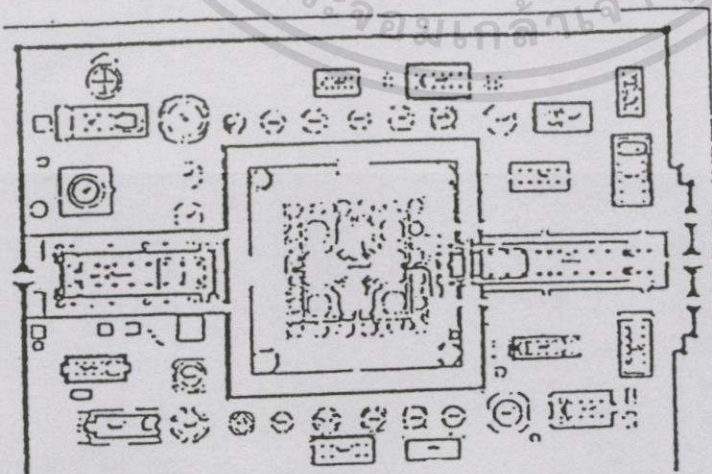
ตามความเข้าใจของนักวิชาการทั่วไป เจดีย์กัณฑ์ ปรังก์กัณฑ์ และพระอุโบสถ (วิหาร) กัณฑ์ ต่างก็มีความสมบูรณ์ในตัวเองในฐานะที่เป็นสัญลักษณ์ของจักรวาลหนึ่ง ๆ สัญลักษณ์ที่เกิดขึ้นนี้มีทั้งในลักษณะของรูปทรงและองค์ประกอบ (จะกล่าวรายละเอียดในหัวข้อ 3) ที่อาจจะแตกต่างกันไปตามความนิยมและแบบศิลปะของแต่ละสกุลช่าง ตามกาลเวลาและสถานที่ต่าง ๆ กัน แต่อาคารเหล่านี้ก็มีสัญลักษณ์ทางแผนภาพร่วมกันอย่างเป็นสากล ก็คือการใช้แกนตั้งและแกนราบเป็นตัวกำหนดศูนย์กลางของอาคาร ในลักษณะที่เป็นโครงสร้างจุดจักรวาลของตัวอาคารเอง และในขณะเดียวกันก็เป็นแกนสัมพันธ์กับจักรวาลใหญ่ ในระดับต่าง ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.28 แสดงการวางผังวัดมหาธาตุ

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล (2525:329) แผนผังของวัดไทยในปัจจุบันน่าจะพัฒนามาตั้งแต่ เกรวาทลังกาวงศ์เข้ามาสู่ดินแดนในภูมิภาคนี้แล้ว อาคารในลัทธิฮินดูหรือมหายานก็ต่างก็มี วัตถุประสงค์เพื่อให้นักบวชหรือคนชั้นสูงเพียงไม่กี่คนใช้ทำพิธีกรรมเท่านั้น แต่เมื่อหันมานิยมลัทธิหินยานลังกาวงศ์แล้ว วัดต่าง ๆ ก็มีหน้าที่ที่จะต้องให้บริการทางศาสนาแก่คนหมู่มาก จึงต้องสร้างพระวิหารและพระอุโบสถตามประเพณีใหม่ในกิจกรรมของศาสนา ตามหลักฐานที่ปรากฏในสมัยสุโขทัย วัดขนาดที่เล็กที่สุดประกอบด้วยพระเจดีย์และพระวิหาร (ที่ตั้งอยู่ในแนวแกนเดียวกัน) ซึ่งส่วนใหญ่จะดำรงฐานะที่เป็นวัดอนุสาวรีย์ (แผนภาพที่ 3 ภาพแรก)

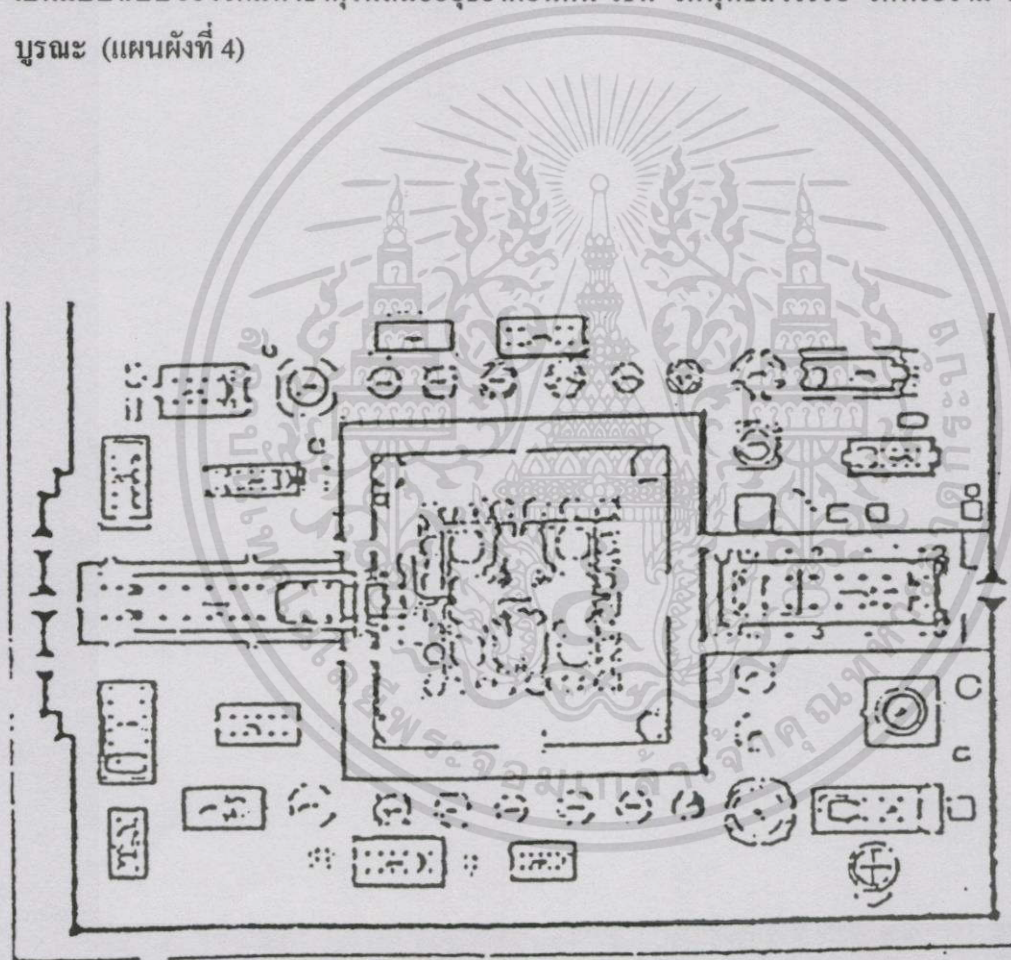

ภาพที่ 2.29 แสดงไดอะแกรมของผังวัดในระดับต่าง ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แผนภาพแสดงไดอะแกรมของผังวัดในระดับต่าง ๆ สามระดับ ที่อาศัยแกนคิงและแกนราบทั้งในระนาบทางราบและทางคิงผสมผสานกันเป็นสัญลักษณ์ของจักรวาลหนึ่ง ๆ

วัดที่มีขนาดใหญ่ขึ้นมาอีกระดับหนึ่งจะมีแผนผังคล้ายกับวัดคอนสารวีย์แบบสุโขทัย แต่จะสร้างกำแพงแก้วล้อมพระอุโบสถหรือพระวิหารที่อยู่ด้านหน้าพระเจดีย์ไว้ วัดประเภทนี้มีจำนวนมากในสมัยอยุธยาตอนปลาย แล้วใช้ต่อมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ (พิจารณาในด้านปรากฏการณ์ มิใช่วิวัฒนาการ แผนภาพที่ 3 ภาพที่ 2) อย่างไรก็ตามวัดทั้งสองประเภทดังกล่าวข้างต้น ล้วนแต่เป็นวัดที่ราษฎรหรือผู้มีฐานะสร้างขึ้นทั้งสิ้น ซึ่งผิดกับวัดประเภทที่ 3 ซึ่งเป็นวัดหลวงหรือวัดของรัฐ อันเป็นแบบฉบับของวัดมหาธาตุในสมัยอยุธยาตอนต้น เช่น วัดพุทธไสวรรย์ วัดพระราม และวัดราชบูรณะ (แผนผังที่ 4)

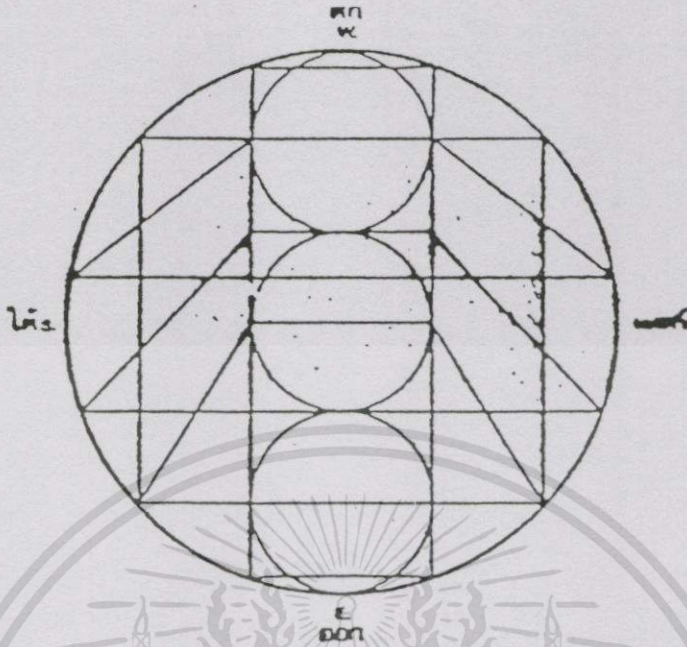

ภาพที่ 2.30 แสดงผังวัดราชบูรณะ อยุธยา

แผนผังวัดราชบูรณะ อโยธยา การวางผังได้พัฒนาขึ้นมาจากแบบวัดมหาธาตุอีกระดับหนึ่งโดยปล่อยให้พระอุโบสถตั้งเป็นอิสระจากวิหารคด แต่ยังคงตั้งอยู่ในแนวแกนดิ่งแบบ

อนุวิทย์ เจริญสุกกุล (2525:330) แผนผังของวัดในระดั้วัดมหาธาตุนี้จะใช้ระบบแนวแกนดิ่งเป็นหลักอย่างมั่นคงเช่นเดียวกับวัดประเภทที่ 1 และ 2 แต่จะใช้แกนราบเข้ามาสัมพันธ์ด้วยสลับซับซ้อน และ ณ ตำแหน่งที่แกนดิ่งและแกนราบตัดกัน ก็จะเป็นตำแหน่งของพระบรมธาตุหรือพระศรีรัตนมหาธาตุ อันเป็นแกนจักรวาลหรือเขาพระสุเมรุของผังจักรวาลทั้งหมด ความสลับซับซ้อนอีกระดับหนึ่งก็จะยึดเอาแกนดิ่งเป็นหลัก โดยวางพระวิหารหลวงอยู่ตอนส่วนหน้าของแกน ถัดไปเป็นพระสถูปที่ล้อมด้วยวิหารคดรูปจัตุรัส ที่จะเชื่อมกับพระวิหารส่วนหน้า หรือพระอุโบสถส่วนหลังในแนวดิ่ง ถึงแม้ว่าบางวัดจะดอขพระอุโบสถออกไปลอยตัวในแนวแกนไม่เชื่อมติดกับพระวิหารคด แต่ก็ถูกตรึงอยู่กับระบบของแนวแกนอยู่ดี ลักษณะของพระวิหารคดในรูปจัตุรัสนี้ ก็คือสัญลักษณ์ของกำแพงจักรวาลที่สร้างคุณภาพขึ้นอย่างสมบูรณ์ในระหว่างแกนราบ-ดิ่ง ที่นำมากำหนดแผนผังอาคารขึ้นทั้งหมด แผนผังแบบนี้เป็นแบบฉบับของวัดหลวงทั่วไปในอารยธรรมแบบสุโขทัย-อโยธยา แต่วัดมหาธาตุในลานนาไทย เช่น วัดพระธาตุลำปางหลวงจะมีรายละเอียด แตกต่างกันไปเล็กน้อยในส่วนที่ดั่งพระวิหารหลวง และพระธาตุเจดีย์จะถูกล้อมด้วยพระวิหารคดทั้งหมด และในขณะเดียวกันในส่วนที่เป็นตำแหน่งของพระประธานก็จะประดิษฐานปราสาท (สัญลักษณ์ของชมพูทวีปหรือจักรวาล) ที่ประทับของพระพุทธรูปในแนวแกนดิ่งเพิ่มขึ้นด้วย ซึ่งเป็นความสลับซับซ้อนขึ้นอีกระดับหนึ่ง

ดร.ควอริทซ์ เวลส์ ได้อ้างถึงการศึกษาของนักวิชาการฝรั่งเศสในสาธารณรัฐกัมพูชาว่า การสร้างพระอุโบสถในเขมรเป็นการสร้างแกนจักรวาล อันเนื่องมาจากความคิดที่ว่าอาคารเป็นจุดจักรวาลของจักรวาลใหญ่ เช่น ในกรณีของพระสถูป และในปี พ.ศ.2522 เมื่อผู้เขียนได้ทำการศึกษาภาพจิตรกรรมฝาผนังของวัดคงคาราม อำเภอโพธาราม ราชบุรี ก็พบความจริงอันเดียวกันว่าการวางแผนผัง ของพระประธาน ความพาดน ระเบียบตำแหน่งของเรื่องราว ของจิตรกรรมฝาผนังทั้งหมด ล้วนแต่มีความสัมพันธ์ที่จะสังเคราะห์สร้างห้วง ของจักรวาลขึ้นในห้องอาคารทั้งสิ้น (ภาพที่ 6 แผนภาพที่ 4) ตัวอย่างเช่นนี้อาจจะเห็นได้จาก พระอุโบสถอื่น ๆ ที่มีความสมบูรณ์ในระดับเดียวกัน ดังเช่นที่พระอุโบสถวัดใหญ่อินทาราม ชลบุรี (ทั้งสองอาคารมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 23-24)

ภาพที่ 2.31 แสดงห้วงอากาศสัญลักษณ์ของจักรวาลในพระอุโบสถวัดคงคารามราชบุรี
แผนภาพแสดงห้วงอากาศสัญลักษณ์ของจักรวาลภายในพระอุโบสถวัดคงคาราม

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล (2525:332) ความตั้งใจที่จะสร้างที่ว่างภายในอาคารให้เป็นสัญลักษณ์ของจักรวาลนี้ได้เริ่มก่อนหน้านี้นี้มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย-อยุธยา ตั้งแต่อาคารที่มีเนื้อที่ขนาดเล็ก เช่น ปราสาทวัด วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมืองชะเลียง ตลอดจนจนถึงมณฑปวัดศรีชุม สุโขทัย ที่ใจใช้ดาวเพดานในรูปดอกบัวอันเป็นสัญลักษณ์ของจักรวาล (ภาพที่ 7) ต่อมาในสมัยอยุธยา ที่ใช้แบบแผนของความเพดานลับซับซ้อนยิ่งขึ้น เช่น ดาวเพดานที่วัดหน้าพระเมรุก็ยังใช้หน่วยสัญลักษณ์ที่เล็กที่สุดเป็นรูปดอกบัวอยู่ การใช้ดอกบัวเป็นสัญลักษณ์ของจักรวาลนี้ใช้ทั่วไป ทั้งในประเทศอินเดียเอง ส่วนเหนือของอินเดียจนถึงประเทศจีน ณ ถ้ำคังฮวง (ถ้ำหมายเลข 320) ที่ออกแบบใช้ลายบัวเป็นลายเพดาน แล้วเรียกว่าครอบฟ้าสวรรค์

2.7.3 สถาปัตยกรรมที่ใช้แผนภาพแบบจักรวาล

ก่อนที่จะดำเนินการศึกษาต่อไปในหัวข้อนี้จำเป็นต้องทำความเข้าใจแต่เบื้องต้นเสียก่อนว่าคำว่าจักรวาล ณ ที่นี้หมายถึงแบบแผน-แผนภาพ หรือโครงสร้างอันหนึ่งที่สัตว์โลกมาอาศัยอยู่ภาวะของสัตว์โลกหรือภูมิภาคต่าง ๆ ตามคติของศาสนาก็คือไตรภูมิ ดังที่อธิบายไว้ในบางแผนกของไตรภูมิพระร่วง ดังนั้นอิทธิพลที่จะมีต่อรูปแบบงานสถาปัตยกรรมจึงมิใช่ไตรภูมิ แต่เป็นโครงสร้างของจักรวาลดังที่จารไว้ในไตรภูมิพระร่วงนั่นเอง ตามคติของพุทธเถรวาทที่มีมาแต่เดิม ซึ่งสอดคล้องกันอย่างมีคิดพ้อง ดังจะสรุปให้เห็นเป็นโครงสร้างโดยย่อดังนี้

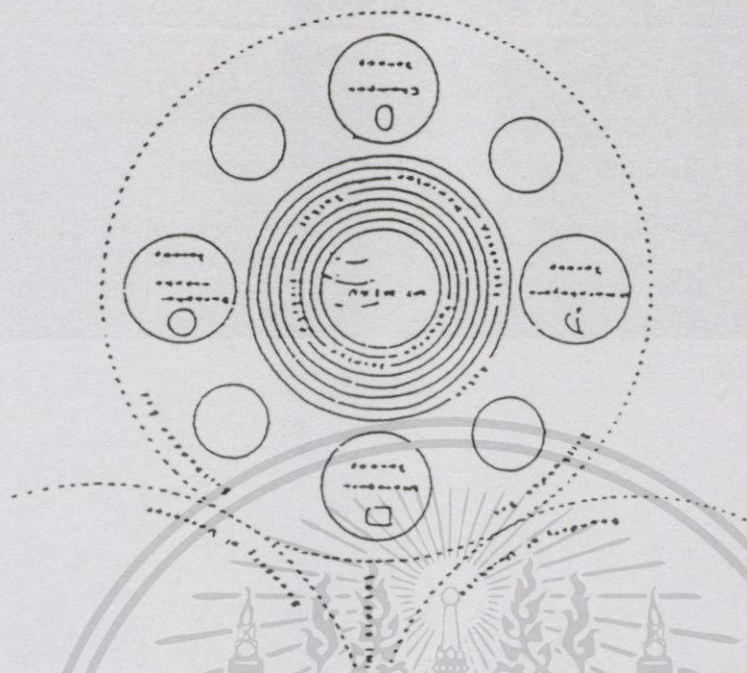
“จักรวาลหนึ่ง ๆ จะมีเขาพระสุเมรุเป็นแกนจักรวาล ตามทิศทั้ง 4 มีทวีปตั้งอยู่ 4 ทวีป คือ ด้านทิศตะวันออกมีบุพพิเทททวีป ด้านทิศตะวันตกอมรโคยานทวีป ด้านทิศเหนืออุตตรกรทวีป และทิศใต้ คือ ชมพูทวีป เป็นทวีปเดียวอันเป็นแกนเกิดของพระพุทธเจ้าและเป็นปากทางไปสู่เขาพระสุเมรุ นอกจากนี้ในระหว่างทวีปทั้ง 4 ยังมีอนุทวีปแทรกอยู่ด้วยคังรูป

ภาพที่ 2.32 แสดงระบบจักรวาล

รอบเขาพระสุเมรุมีทิวเขาล้อมไว้ 7 ชั้น คือ ทิวเขาขุณฑร อิตินทร กรวิก สุทัสน เนมินทร วินันตกะ อัสสกรรณ ทิวเขาแต่ละชั้นจะลดมิตลงไปถึงหนึ่งคามลำดับเสมอ และในระหว่างทิวเขาแต่ละชั้นจะคั่นด้วยทะเลสี่พันคร ต่อจากเขาอัสสกรรณจึงเป็นขอบกำแพงจักรวาล เขาพระสุเมรุนั้นนอกจากจะเป็นแกนของจักรวาลแล้ว ในระดับที่อยู่เหนือสมุทร ตั้งแต่ที่อยู่ของพญาครุฑขึ้นไปจะเป็นเรือนอาศัยของกามภูมิส่วนหนึ่ง คือ สวรรค์ทั้งหก จาคุมหาราช ดาวดึงส์ มายาคูสิต นิมานรดี และปรนิมิตวสวดี”

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.33 แสดงระบบจักรวาลหน่วยย่อย

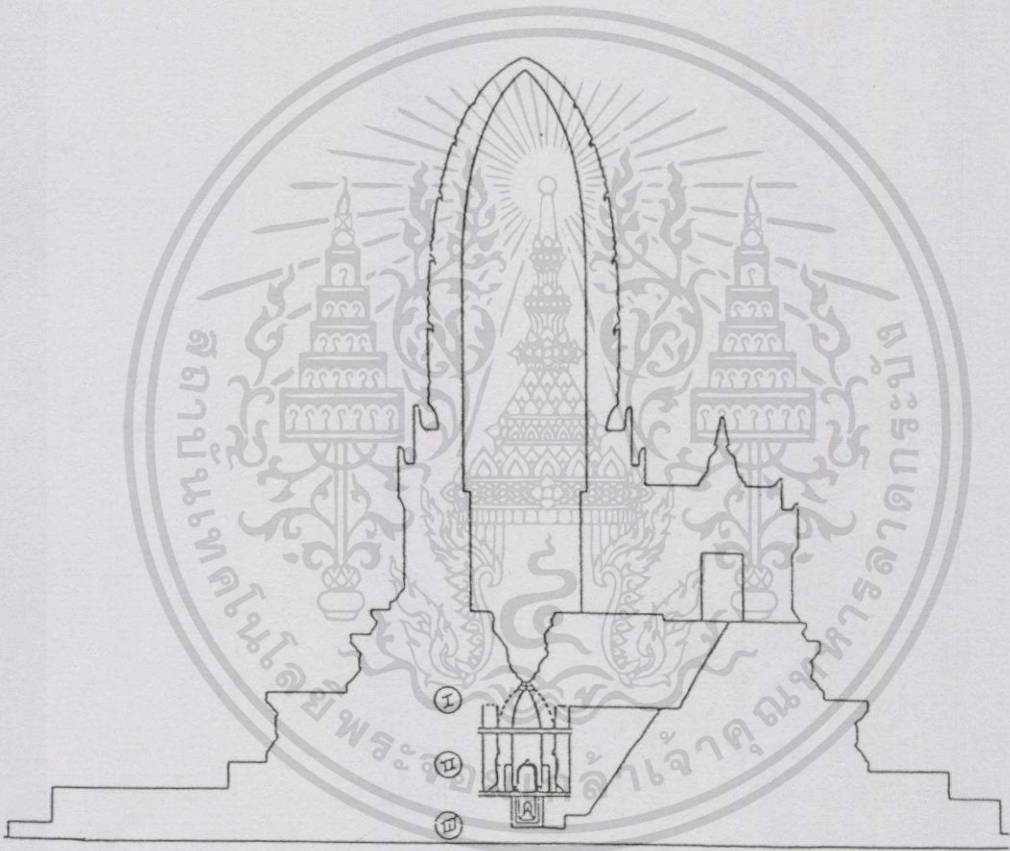
แผนภาพของจักรวาลในองค์ประกอบหน่วยเล็กที่สุด คือ ประกอบด้วย 3 จักรวาลประกอบเข้าด้วยกัน และโครงสร้างในจักรวาลหน่วยเล็กที่สุดที่ประกอบกันเข้าก็มีแบบเหมือนกันหมดคั้งเช่นแสดงเป็นตัวอย่างนี้ (ดัดแปลงมาจากแผนภาพของรองศาสตราจารย์ โชติ กัลยาณมิตร)

รองศาสตราจารย์โชติ กัลยาณมิตร แห่งคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร ได้สังเคราะห์แผนภาพของจักรวาลหนึ่ง ๆ ขึ้นมาอย่างชัดเจน (แผนภาพที่ 5) และแผนภาพนี้ นำมาใช้เป็นตัวแบบวิเคราะห์เปรียบเทียบกับ โครงสร้างขององค์ประกอบสถาปัตยกรรมได้เป็นอย่างดี ซึ่งตามการศึกษาของผู้เขียนเห็นว่า มีสถาปัตยกรรมแบบต่าง ๆ ที่น่าจะได้รับอิทธิพลจากโครงสร้างของจักรวาลดังนี้

2.7.3.1 พระศรีรัตนมหาธาตุหรือพระปรางค์

ตามความเข้าใจของนักวิชาการโดยทั่วไป พระปรางค์ได้เริ่มใช้เป็นหลักของวัด มาตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนต้น (พุทธศตวรรษที่ 19) แต่ก็ยังเป็นแบบอาคารที่ได้รับมาใช้จากปรางค์แบบ ลพบุรี (อินท-มหายาน) อีกทอดหนึ่ง (ภาพที่ 8) โดยบรรจุพระบรมธาตุลงในกรุปรางค์เพื่อเปลี่ยน เนื้อหาใหม่ องค์ประกอบอื่น ๆ เช่น ส่วนยอดที่ตั้งใจให้เป็นสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุนั้นก็ไม่มี ข้อแตกต่างกันในเชิงโครงสร้างอย่างมากมาย จึงปรับใช้เข้าด้วยกันอย่างสะดวก เริ่มตั้งแต่ชั้นครุฑ บัวเชิงบาตร ไล่ขึ้นเป็นวิมานของเทพ 6 ชั้นตามลำดับ จนไปสุดที่ยอด ส่วนปรางค์หรือเจดีย์ที่สร้าง 4 เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คงหมายถึงทวีปตามทิศเมื่อรวมเข้ากับโครงสร้างของผังตามการวิเคราะห์ความในหัวข้อ 2 แล้ว พระ
 ปรารค์ก็คือเขาพระสุเมรุแกนของจักรวาลอย่างไม่มีข้อสงสัย (ภาพที่ 9 แผนภาพที่ 6) กลุ่มอาคารที่มี
 ความงดงามตามคติดังกล่าวนี้อย่างสมบูรณ์ น่าจะได้แก่กลุ่มอาคาร (ปรารค์ เมรุทิศ เมรุราช) ณ
 วัดชัยวัฒนาราม (พ.ศ.2173) ในสมัยพระเจ้าปราสาททอง ที่ได้ฟื้นฟูนำเอาพระปรารค์ มาใช้เป็น
 หลักของวัดอีกครั้งหนึ่ง (ภาพที่ 10 แผนผังที่ 5)

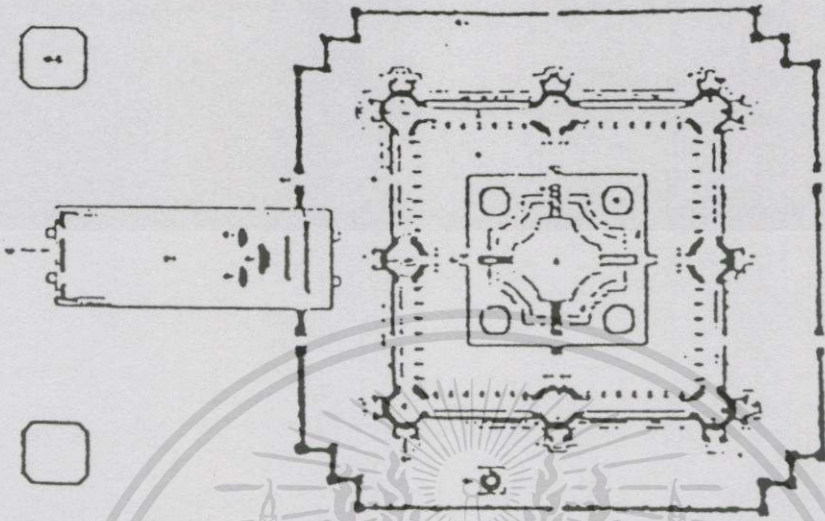

ภาพที่ 2.34 แสดงรูปตัดตามแนวคิงของพระปรารค์วัดราชบูรณะ

รูปตัดตามแนวคิงของพระปรารค์วัดราชบูรณะ แสดงส่วนที่เป็นเรือนธาตุและส่วน
 กลางของยอด ทั้งหมด ส่วนกรุที่อยู่ใต้ชั้นเรือนธาตุลงมาเป็นที่เก็บพระราชมบัติและประดิษฐาน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พระบรม สารีริกธาตุ และพบแผ่นโลหะจารึกภาษาอักษรขอมบนลานคิบุก เรื่องคำมนัสการ และ บรมสารีริกธาตุ และพระธรรม

ภาพที่ 2.35 แสดงกลุ่มอาคารประธานวัดชัยวัฒนาราม

แผนผังกลุ่มอาคารประธานวัดชัยวัฒนาราม เป็นการพัฒนากำหนดที่นำเอารูปจตุรัสของระเบียงคต มาเป็นโครงสร้างหลักของวัด พระวิหารที่ตั้งอยู่ด้านหน้ามีน้ำหนักน้อยมากในเชิงโครงสร้างแผนผัง

2.7.3.2 พระเจดีย์

อนุวิทย์ เจริญศุภกุล (2525:335) เจดีย์แบบหลักตั้งแต่สมัยเรวัตลึงกวางค์เข้ามาสู่ประเทศไทยแล้ว อาจจะแบ่งออกได้ 3 แบบใหญ่ ๆ คือ

- เจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆัง
- เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์
- เจดีย์ทรงมณฑปหรือทรงปราสาท

2.7.3.3 เจดีย์ทรงกลมหรือทรงระฆัง

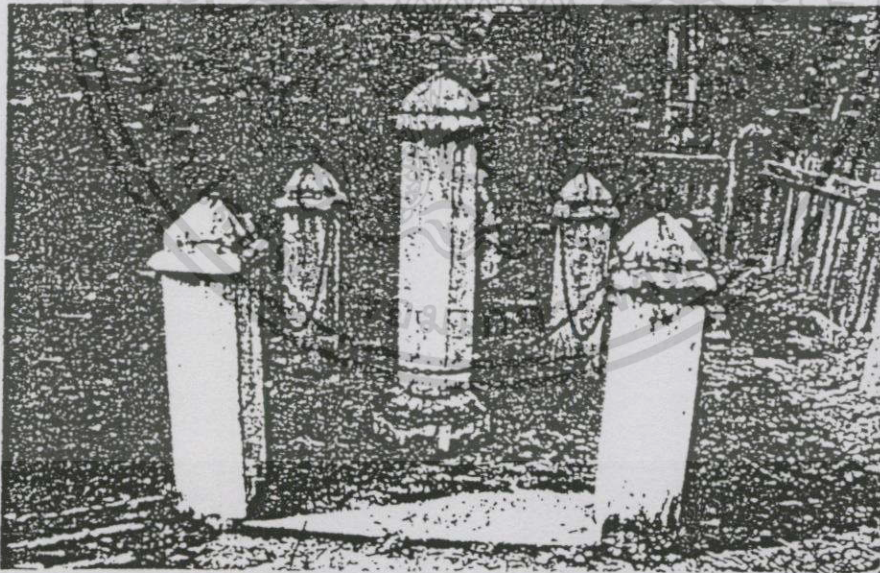
เข้าใจทั่วไปว่าเป็นแบบที่ได้รับอิทธิพลจากลังกา พร้อม ๆ กับการรับพระศาสนา องค์เจดีย์จะประกอบด้วยองค์ประกอบ 3 ส่วนใหญ่ ๆ คือ ก. ส่วนฐาน ข. ส่วนองค์ระฆัง และ ค. ส่วนยอด การตีความในสัญลักษณ์ของจักรวาลนี้เป็นไปอย่างเบ็ดเสร็จ ในลักษณะที่เป็นจักรวาลส่วนย่อยของจักรวาลใหญ่ อย่างไรก็ตามสถาปัตยกรรมแบบศิลปะลพบุรี (ราว พ.ศ.1700-1750) ที่พบ ณ เมืองสุพรรณบุรีที่มีเจดีย์องค์ใหญ่อยู่กลางและมีเจดีย์ทิศทั้งสี่ประกอบเข้าด้วยกันบนฐานก็แสดงถึงเจตนารมณ์ของสัญลักษณ์นี้อย่างแท้จริง ในช่วงสมัยสุโขทัยตอนปลาย ประมาณช่วงสมัยพญาเสือ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่ส่งมอบไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

พุทธบาทชั้นอีก ใน พ.ศ.2149 จึงได้สร้างมณฑปพระพุทธบาทชั้น ณ จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นมณฑป
ยอดปราสาทขนาดใหญ่

บริเวณลานนาไทย หรือภาคเหนืออื่น มณฑปวัดพระชินนอกจากจะมีขนาดใหญ่แล้วยัง
แสดงสัญลักษณ์ไว้อย่างชัดเจน หรือแม้แต่มณฑปขนาดเล็กในวัดพระธาตุลำปางหลวง ซึ่งมีรูปทรง
ที่มีความเป็นพื้นบ้านอย่างมาก ก็ยังคงรักษานี้อาณาเขตไว้ได้เป็นอย่างดี

2.7.3.7 ประตูลิโง

อนุวิทย์ เจริญสุกกุล (2525:337) ประตูลิโงหรือประตูประธานเข้าวัดสำคัญทางลานนาไทยนั้น
จะสร้างเป็นประตูใหญ่เรียกสามัญว่าประตูโง ลักษณะของโครงสร้างส่วนยอดจะข่อดอกร่นเป็นชั้น
ๆ ขึ้นไปหายอดองค์ประกอบในแต่ละชั้นจะประกอบด้วยขุ่มจรมวิมานของเทพ นาค กลีบขมุน
ประดับลาข บริเวณขุ่มประตูและขุ่มประดับทั้งสองข้าง (ถ้ามี) ก็จะเป็นองค์ประกอบลาขของตัวภาพ
ที่เป็นสัตว์ในป่าหิมพานต์ เช่น กิณี นาค หงส์ ออกแบบประดับในตำแหน่งที่รูปร่างของสัตว์ เหล่า
นั้นอำนวยความสะดวกให้ (ภาพที่ 17-18) ปัจจุบันประตูโงที่สมบูรณ์แบบเหลือจำนวนจำกัดมาก อาทิเช่น ที่วัด
สวนดอก วัดชมพู เชียงใหม่ และที่สมบูรณ์ที่สุดตามโครงสร้างเช่นว่าข้างต้นก็มีเพียงแต่ที่ประตูโง
วัดพระธาตุลำปางหลวงแห่งเดียวเท่านั้น (หลังพุทธศตวรรษที่ 21)

ภาพที่ 2.36 แสดงรูปประตูโง

2.8 ประวัติวัดอรุณราชวราราม

อนันตพงษ์ ไกรเกรียงศรี (2535 : 5) วัดอรุณราชวราราม เป็นพระอารามหลวงชั้นเอกชนิดราชวรมหาวิหาร ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา และฟากตะวันออกของถนนอรุณอมรินทร์ ระหว่างคลองนครบาล หรือคลองวัดแจ้ง กับพระราชวังเดิม ตำบลวัดอรุณ อำเภอบางกอกใหญ่ จังหวัดธนบุรี

เขตวัดอรุณราชวราราม เฉพาะตอนที่เป็นเขตพุทธาวาส และสังฆาวาส มีดังนี้

ทิศเหนือ ดิศโรงเรียนประถมทวีธาภิเศก

ทิศใต้ ดิศกำแพงพระราชวังเดิม

ทิศตะวันออก ดิศแม่น้ำเจ้าพระยา

ทิศตะวันตก ดิศถนนอรุณอมรินทร์

มีเนื้อที่ 27 ไร่ 2 งาน 63 ตารางวา ส่วนที่ธรณีสงฆ์ซึ่งทางวัดให้ออกเช่า มีอยู่ทางด้านเหนือตอนติดกับกำแพงวัดหลังโรงเรียนประถมทวีธาภิเศก ริมคลองนครบาลหรือคลองวัดแจ้ง เนื้อที่ประมาณ 3 งาน 77 ตารางวาเศษ กับที่ทางตะวันตกของถนนอรุณอมรินทร์ออกไป มีเนื้อที่ 33 ไร่ 25 ตารางวา

วัดอรุณราชวราราม เป็นวัดโบราณ สร้างมาแต่ครั้งสมัยอยุธยา เดิมเรียกว่า วัดมะกอก ภายหลังเปลี่ยนเป็น วัดมะกอกนอก แล้วเปลี่ยนเป็น วัดแจ้ง วัดอรุณราชวรารามและวัดอรุณราชวราราม โดยลำดับ ปัจจุบันเรียก วัดอรุณราชวราราม

มูลเหตุที่เรียกชื่อวัดนี้มาแต่เดิมว่า วัดมะกอก นั้นสันนิษฐานว่าคงจะเรียกคล้ายตามชื่อดำบลที่ตั้งวัด ซึ่งสมัยก่อนมีชื่อเรียกว่า บางมะกอก เมื่อนำมารวมกับคำว่าวัด ในตอนแรก ๆ คงเรียกว่า วัดบางมะกอก ภายหลังเสียงหดลง คงเรียกสั้น ๆ ว่า วัดมะกอก ตามคติเรียกชื่อวัดไทยในสมัยโบราณ เพราะชื่อวัดที่แท้จริงมักจะไม่มีการเรียกชื่อวัดตามตำบลที่ตั้ง เช่น วัดบางลำภู, วัดปากน้ำ เป็นต้น ต่อมาเมื่อได้สร้างวัดขึ้นอีกวัดหนึ่งในตำบลเดียวกันแต่อยู่ลึกเข้าไปในคลองบางกอกใหญ่ชาวบ้านเรียกชื่อวัดที่สร้างใหม่ว่า วัดมะกอกใน แล้วเรียกวัดมะกอกเดิม ซึ่งอยู่ปากคลองบางกอกใหญ่ว่า วัดมะกอกนอก เพื่อให้ทราบว่าเป็นคนละวัดกัน

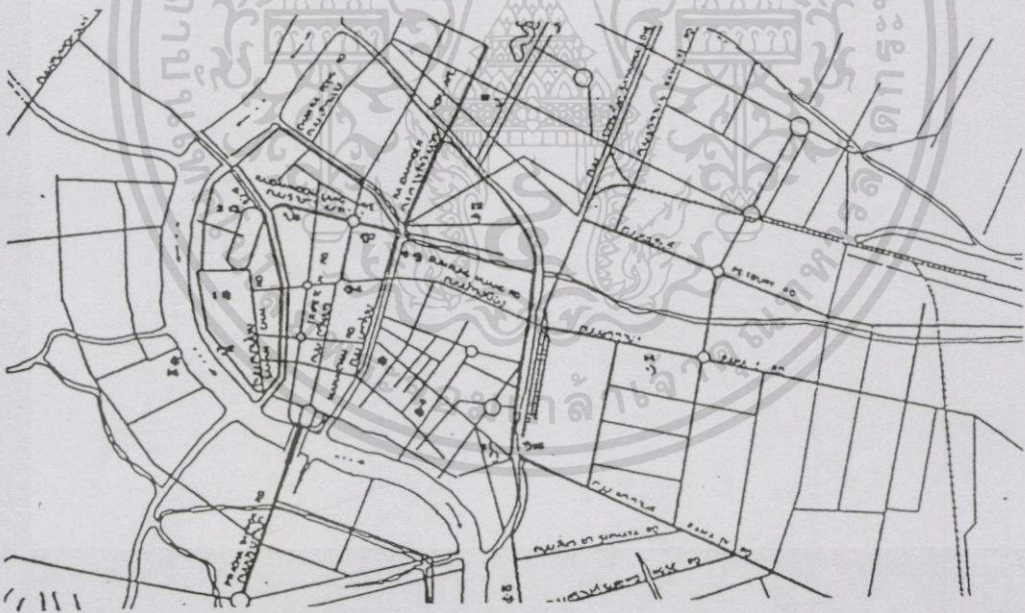
ส่วนที่เปลี่ยนเป็นเรียกว่า วัดแจ้ง นั้น เท่ากันว่าเมื่อสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีได้ทรงกอบกู้กรุงศรีอยุธยาสำเร็จเรียบร้อยในปี พ.ศ. 2310 แล้ว มีพระราชประสงค์จะย้ายราชธานีมาตั้ง ณ กรุงธนบุรี จึงเสด็จกรีธาพลถ่วงมาทางชลมารค พอมาถึงหน้าวัดนี้ก็ไต่เวลาอรุณ หรือรุ่งแจ้ง พอดี ทรงพระราชดำริเห็นเป็นอุดมมหาราชคฤหาสน์ จึงโปรดให้เทียบเรือพระที่นั่งที่ท่าหน้า เสด็จขึ้นไปทรงสักการบูชาพระมหาธาตุ ขณะนั้นสูงประมาณ 8 วา ซึ่งประดิษฐานอยู่ริมฝั่งแม่น้ำหน้าวัด แล้วเลยเสด็จประทับแรมที่ศาลาการเปรียญ ไกล้วมโพร้ ต่อมาได้โปรดให้บูรณะปฏิสังขรณ์วัด แล้วเปลี่ยนชื่อเสียใหม่เป็น วัดแจ้ง เพื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์

ชื่อ วัดแจ้ง นี้มีเรื่องสมเด็จพระนารายณ์ฯ กรมพระยาคำรงราชานุภาพ ทูลสมเด็จพระนารายณ์ฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ไว้ว่า หม่อมฉันเคยเห็นแผนที่เมืองธนบุรีที่ฝรั่งเศสทำ เมื่อสมัยรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ฯ ในแผนที่นั้นมีแต่วัดเดียวกับวัดแจ้ง เวลานั้นยังเป็นชานป้อมใหญ่ ซึ่ง อยู่ราวโรงเรียนราชินี เพราะฉะนั้นวัดโพธิ์ เป็นวัดสร้างเมื่อล่วงรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ฯ มาแล้ว

จากหลักฐานนี้อาจสันนิษฐานได้ว่า วัดแจ้ง มีมาก่อนสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีจะทรงย้ายราชธานีมายังกรุงธนบุรี ตามเรื่องที่ได้กล่าวมาแล้ว และชาวฝรั่งเศสผู้ได้ทำแผนที่เมืองธนบุรีในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คือ เรือเอก เคอ ฟอว์ปิง กับนายช่าง เคอ ลามาร์

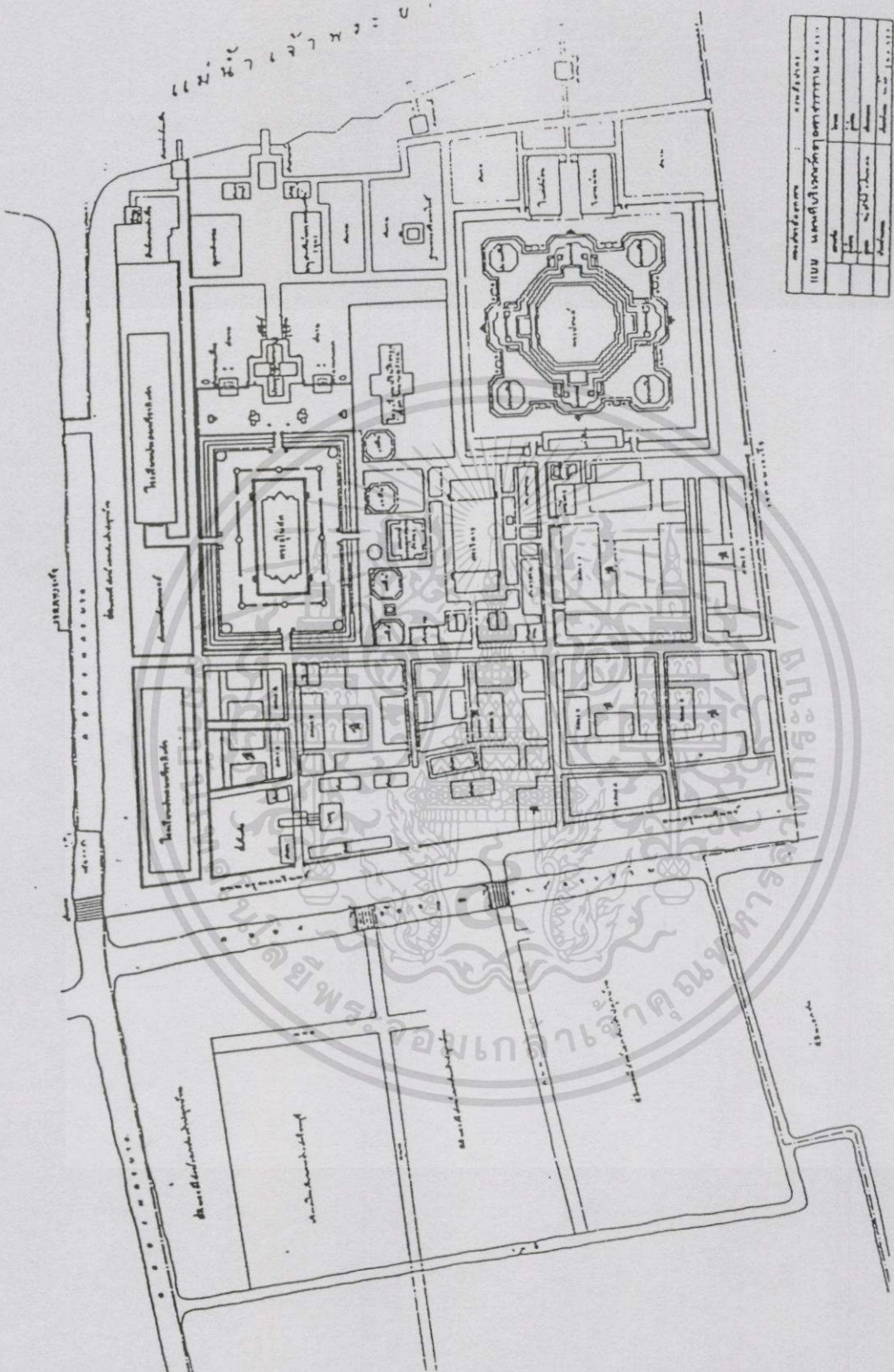
การปฏิสังขรณ์วัดที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงกระทำมาตั้งแต่ครั้งยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร และยังทรงประทับอยู่ที่พระราชวังเดิม นั้น ได้สำเร็จลงในต้นปีมะโรง พ.ศ. 2363 สมัยรัชกาลที่ 2 จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีการฉลองแล้วพระราชทานชื่อวัดใหม่ ว่า วัดอรุณราชวราราม

ถึงรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้บูรณะปฏิสังขรณ์เพิ่มเติมอีก แล้วทรงเปลี่ยนชื่อเป็น วัดอรุณราชวราราม ดังที่เรียกกันในปัจจุบัน

ภาพที่ 2.37 แสดงแผนผังกรุงเทพมหานคร และธนบุรี อันมีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน (แผนผังจากกองพุทธศาสนาสถาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ชื่อโครงการ	วัดจุฬาลงกรณ์
เลขที่โครงการ	1100
ชื่อสถาปนิก	กรมศิลปากร
ชื่อช่างเขียน	...
ชื่อช่างพิมพ์	...
ชื่อช่างถ่ายภาพ	...
ชื่อช่างเขียนสี	...
ชื่อช่างเขียนลาย	...
ชื่อช่างเขียนสี	...
ชื่อช่างเขียนลาย	...
ชื่อช่างเขียนสี	...
ชื่อช่างเขียนลาย	...

ภาพที่ 2.38 แสดงอาณาเขตของวัดจตุรหาราราม ฝั่งธนบุรี
(แผนผังจากกองสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.9 การศึกษาด้านแนวคิดและคติความเชื่อวัดอรุณราชวราราม

2.9.1 ลักษณะการวางผังเชิงรูปธรรม

2.9.1.1 การวางผังพระปรางค์ อนุวิทย์ เจริญสุกกุล (2527 : 50) ได้กล่าวถึง การแยกแบบพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม นั้น ได้ก้าวหน้าขึ้นไประดับหนึ่ง โดยการใช้แนวทะแยงทางเฉียงทั้งในด้านแผนผังและรูปทรงและโครงสร้างอากาศ (spatial structure) ทั้ง ๆ ที่ใช้องค์ประกอบจำนวนจำกัดเท่า ๆ กันกับวัดอื่นทั่วไป สถาปนิกได้วางแผนผังในรูปจตุรัส วางปรางค์ประธานฐานสามชั้นห้ายอดอยู่กลางผนังของรูปสี่เหลี่ยมของเขาศระสุเมรุ วางมณฑปทิศต่างทวีปทั้ง 4 ไว้ ณ จุดกลางด้าน

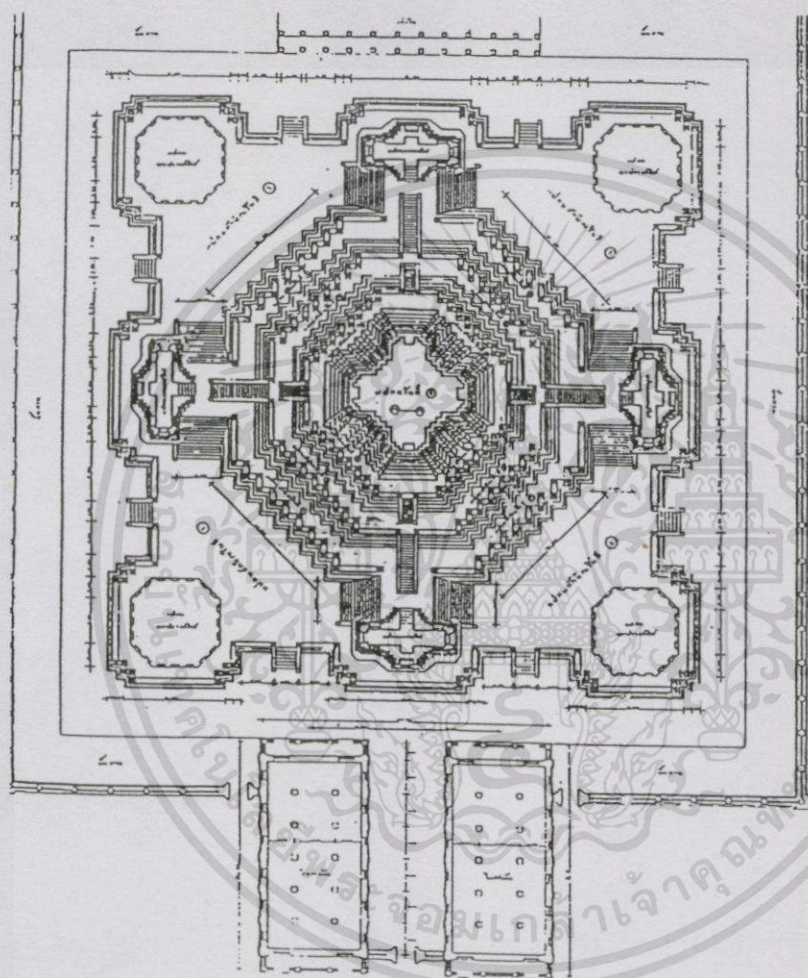
แล้วตรึงผนังให้เป็นโครงสร้าง อันหนึ่งอันเดียวกันด้วยปรางค์ทิศที่ต่างอนุทวีปทั้งสี่ความเข้าใจในรูปทรงทางสถาปัตยกรรมขององค์ปรางค์จึงไม่ได้อยู่ที่ปรางค์ประธานแต่เพียงองค์เดียว แต่ประกอบกันเข้าไว้ในทุกระดับ (ของตำแหน่งจุดมอง) ระยะการมอง และการเคลื่อนที่มืออยู่ตลอดเวลา (ในที่ว่างและช่วงเวลา)

ความสำเร็จผลเช่นนี้ สถาปนิกจะต้องมีความรู้ในระดับเรขาคณิตอากาศไม่ว่าจากการเรียนรู้ทางวิชาการหรือเป็นการหยั่งรู้ โดยญาณทัชชะยัถ์ตาม ในขณะที่เดียวกันก็ต้องเข้าใจถึงคุณภาพของรูปทรงตามตำแหน่งและระดับที่จัดเตรียมไว้ เพื่อให้มองเห็นความสลับซับซ้อนของรูปทรงและระนาบที่สัมพันธ์กัน

ภาพที่ 2.39 แสดงวัดอรุณราชวราราม

อีกประการหนึ่ง โดยที่การมองเห็นที่เกิดขึ้นทั้งในระยะไกล หรือระยะใกล้เป็นทัศนียภาพรวมหรือระยะประชิด และในตำแหน่งที่เข้าไปอยู่ในกลุ่มอาคารของสถาปนิกผู้ออกแบบจึงต้องคำนึงถึงปัญหาเรื่องอากาศกันอย่างไม่มีทางหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งก็เป็นปัญหาอีกส่วนหนึ่งที่สมทบเข้ามาอีก

ภาพที่ 2.40 แสดงองค์พระปรารักษ์ วัดอรุณราชวราราม
(แผนผังจากกองสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร)

ดังนั้นความดำนึกและแก้ปัญหาได้อย่างหมดจด จึงไม่มีจุดอ่อนในกลุ่มอาคารหลงเหลือไว้ให้เห็นได้เลย เพราะถ้ามองในระยะไกลปรารักษ์ประธานจะเด่นเป็นสง่า ปรารักษ์ทิศเป็นองค์ประกอบ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เสริมปราสาททรงจอมแหในรูปสามเหลี่ยม แต่ถ้าเข้าไปขียนมองในระยะประชิด ณ. บริเวณระเบียงทางเดินโดยรอบก็จะเป็นโครงสร้างทั้งหมดได้เต็มตา แต่ขนาดของปราสาทประธาน จะลดลงอย่างไม่น่าเชื่อ ในขณะที่ปราสาททิศ และมณฑปทิศจะเผยความสง่างามให้เห็นอย่างตระการตาและเมื่อก้าวขึ้นสู่ฐานทุกชั้นขึ้นไปก็จะเกิดมิติใหม่ ๆ ให้นำพิศวงยิ่งขึ้น ในตำแหน่งเหล่านี้เอง ที่เครื่องถ้วยประดับดั้งแก้วก็จะเปล่งแสงประกายของคนให้เห็นคิงทิพย์วิมาน

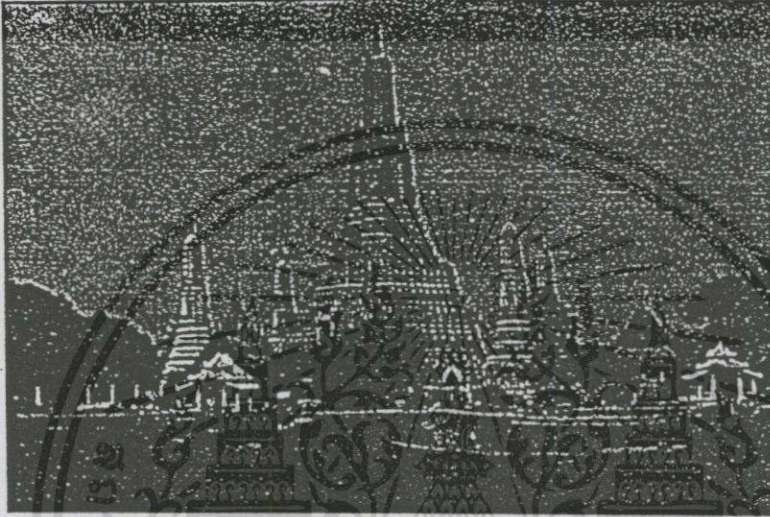
สน สีมารัง (2537 : 101) กล่าวว่าระบบความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาล จะถูกแปลงเป็นผังทางสถาปัตยกรรม ถ้าคิดตามผังจริง ๆ จะต้องเป็นรูปวงกลม และมีลักษณะของทิวปด่าง ๆ แต่ในทางสถาปัตยกรรมแปลงเป็นที่เหลี่ยมจัตุรัสบ้าง ที่เหลี่ยมผืนผ้าบ้าง อย่างผังของนครวัด นครธมหรือผังของประสาทมหินเขมรเกือบทุกหลังจะออกมาในลักษณะใกล้เคียงกับแนวคิดดั้งเดิมมากที่สุดคือ มีหน่วยที่เป็นประธานอยู่ตรงกลาง และมีหน่วยที่เป็นบริวารอยู่ประจำทิศทั้งสี่ ผังเหล่านี้จะพัฒนาไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งมีอาคารใช้สอยเสริมเข้ามาด้านหน้า อาคารใช้สอยที่เสริมทางด้านหน้าส่วนใหญ่เป็นพัฒนาการของสถาปัตยกรรมไทย คือมีวิหารหลวง

สุเมธ ชุมसान ณ อรุณยา (2539 : 135) กล่าวว่า การจำลองภูมิจักรวาลอย่างสวยงามที่สุดในสถาปัตยกรรมไทย เห็นได้จากพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม ศาสนสถาน แห่งนี้อยู่บนฐานยกระดัปล มีกำแพงล้อมรอบฐานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีชั้นบันไดล้อมรอบทุกด้าน แต่ละชั้นยาว 65 เมตร ตรงกลางมีฐานสูงขึ้นมาอีกแต่ละด้านยาว 37 เมตร เป็นฐานรองรับพระปราสาทองค์ใหญ่ซึ่งสูง 67 เมตร และพระปราสาทประจำ 4 มุม นอกจากการใช้กระเบื้องขามสีประดับองค์ปราสาทอย่างงดงามแล้ว การกำหนดสัดส่วนและองค์ประกอบต่าง ๆ ก็ยังชัดเจนเป็นที่น่าพอใจอย่างยิ่ง ด้วยเหตุนี้จึงถือว่าพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม เป็นสถาปัตยกรรมแม่บททั้งงดงามเป็นอันดับหนึ่งของไทย

โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 41) กล่าวถึงการสะท้อนภาพจากคัมภีร์ไตรภูมิที่เน้นถึงการใช้แผนผังจักรวาลในรูปของสถาปัตยกรรมดังตัวอย่างจากพระปราสาทวัดอรุณราชวรารามนั้น ก็สมควรที่จะยกตัวอย่างอื่นมาแสดงให้เห็นด้วยว่าการใช้ผังของจักรวาลได้เป็นแบบอย่างที่ปฏิบัติกันตลอดมา ตัวอย่างที่สมควรยกมาแสดงอีกตัวหนึ่ง ได้แก่ พระเมรุมาศที่สร้างขึ้นเพื่อถวายพระเพลิงพระบรมศพ มีลักษณะการวางผังที่กำหนดให้พระเมรุมาศเป็นองค์ประธานแทนที่เขาพระสุเมรุและด้วยเหตุนี้จึงได้มีชื่อว่า “เมรุ” ตัวอย่างพระเมรุมาศที่สมควรยกขึ้นอ้างในที่นี้คือ พระเมรุมาศที่สร้างขึ้นเพื่อถวายพระเพลิงพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และเมรุทิศก็คือ สิ่งที่มีมาจนถึงทิวปด่างทั้งสี่กับมีคชช้างซึ่งหมายถึงขอบหรือกำแพงจักรวาล

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล (2538 : 28) กล่าวถึง ความสง่าของพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม ว่า มีชื่ออยู่ที่รูปทรงและโครงสร้างขององค์ปราสาทตามลำพัง แต่เริ่มจากการออกแบบผังวัดอรุณราชวราราม ซึ่งต้องการจะเน้นให้พระปราสาทองค์นี้ให้สูงเด่นเป็นพิเศษ ดังนั้น นอกจากผู้ออกแบบจะเน้นทัศนียภาพการมองเห็นจากการเดินทางมาทางแม่น้ำเจ้าพระยาแล้ว ก็ยังได้ออกแบบผังในเขตพุทธาวาส ในลักษณะของการใช้แกนประธานสองแกนขึ้นแกนด้านทิศใต้ จะมีพระปราสาทเป็นประธาน และ

แกนด้านทิศเหนือซึ่งเดินคู่ขนานกับแกนด้านทิศใต้ จะมีพระอุโบสถซึ่งมีวิหารคดล้อมเป็นประธาน คั้งนั้น พระปรางค์ องค์นี้จึงลอยตัวเป็นอิสระ มีใ้ค้อยู่หลังพระอุโบสถหรือพระวิหาร ตามประเพณีที่มีมาแต่สมัยอยุธยา ซึ่งอาจจะไปบดบังความเด่นสง่าอย่างเต็มตาขององค์ปรางค์ได้ ฉะนั้นภาพลักษณ์ของวัดอรุณราชวราราม จึงเป็นภาพของพระปรางค์องค์นี้เสมอมา

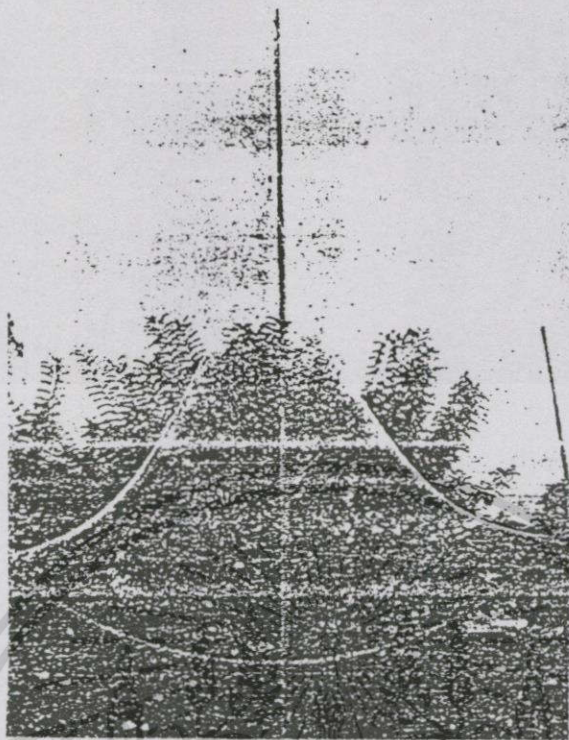

ภาพที่ 2.41 แสดงวัดอรุณราชวราราม

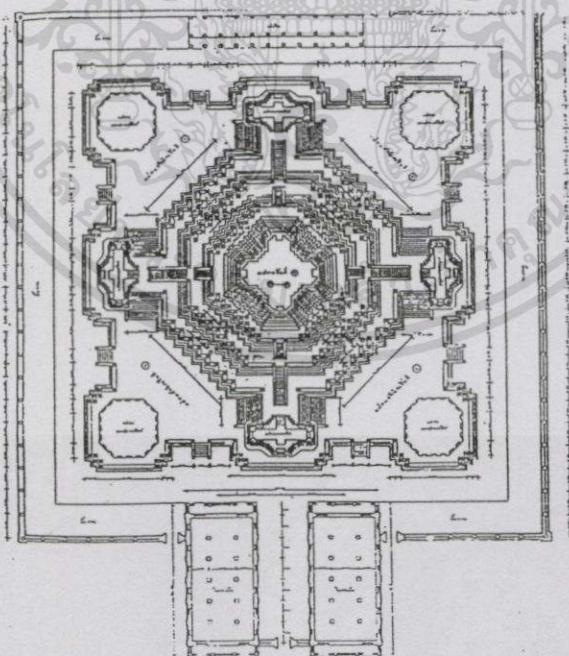
อย่างไรก็ดี ความหมายขององค์ปรางค์ดังกล่าว ฃ ที่มีใ้ค้ได้หมายถึงแต่เพียงปรางค์ประธานทรงจอมแหองค์ใหญ่องค์เดียวโดด ๆ แต่หมายถึงมิติของโครงสร้างร่วมกันของกลุ่มปรางค์ประธาน องค์กลาง ปรางค์ทิศ ฃ มุมทั้งสี่ และมณฑปทิศระหว่างปรางค์ทิศทั้ง 4 ซึ่งมีการประสานด้วยระดับ และชั้นเชิงของโครงสร้างที่ว่าง ที่น่าตื่นตาและเร้าใจในทุกชั้นตอนของกระบวนที่ว่างซึ่งจัดไว้อย่างวิจิตรบรรจง เป็นนาฏกรรมทางสถาปัตยกรรมของอาคารระฟ้าที่สมบูรณ์ครั้งแรกในประเทศไทย

แผนผังรูปทรงโครงสร้าง และส่วนประกอบต่าง ๆ ทั้งที่เป็นตัวรูปและตัวลาย ล้วนแต่บ่งถึงสัญลักษณ์ของจักรวาลและเขาพระสุเมรุ และสัคคว์โลกทั้งมวลที่อาศัยอยู่ในภพภูมิของจักรวาลนี้

ยุคเศรีวิวัฒน (2520:6) กล่าวว่า รูปทรงจอมแหเป็นรูปของแหที่กางขึงแขวนไว้กับปลายเสาและกางปากแหออก แหก็จะแสดงด้านข้างเป็นโค้ง อันเกิดจากน้ำหนักดาข่ายแหเอง แล้วแหที่ตกก็จะเป็นทรงจอมแห

ภาพที่ 2.42 แสดงรูปทรงจอมแหซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของหลังคาทรงไทย

ภาพที่ 2.43 แสดงการวางผังพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.9.1.2 การจัดกลุ่มพระปรารักษ์

โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 48) ในทางสถาปัตยกรรมไทยนั้นนิยมวางรูปแนววิหาร และพระเจดีย์โดยให้พระวิหารหันหน้าไปสู่ทิศตะวันออกเพื่อตั้งพระพุทธรูปปฏิมากรให้หันพระพักตร์ไปทางทิศนั้น และมีพระเจดีย์ประธานอยู่ทางทิศตะวันตกหลังวิหารหลวง การที่นิยมทำเช่นนี้ก็เนื่องจากความเชื่อว่าทิศที่ประสูติ ครีสุรี และปรินิพพานของพระพุทธองค์ อยู่ทางทิศตะวันตก เมื่อพุทธ-ศาสนิกชนเข้าไปถวายสักการะพระประธานในวิหารก็จะได้สักการะทั้งองค์พระเจดีย์ และทิศที่พระพุทธองค์ประสูติ ครีสุรี และนิพพานไปด้วยพร้อมกัน คติการวางทิศพระวิหารและพระเจดีย์ในแนวทิศตะวันออกและทิศตะวันตก จึงเป็นข้อยกเว้นในการตั้งแนวทิศของโบสถ์หรือวิหารเฉพาะในกรณีที่อยู่ใกล้เส้นทางสัญจร ไม่ว่าจะเป็นทางน้ำ หรือทางบกที่จะหันหน้าโบสถ์หรือวิหารไปสู่เส้นทางดังกล่าว สันนิษฐานว่าการที่ยกเว้นนั้นเนื่องจากต้องการให้โบสถ์หรือวิหารนั้น มีความสำคัญ และมีความสง่างามเมื่อมองดูจากเส้นทางคมนาคมที่ผ่านด้านหน้ามากกว่าเหตุผลอื่น

2.9.2 รูปแบบพระปรารักษ์และลักษณะพระปรารักษ์

2.9.2.1 รูปแบบพระปรารักษ์

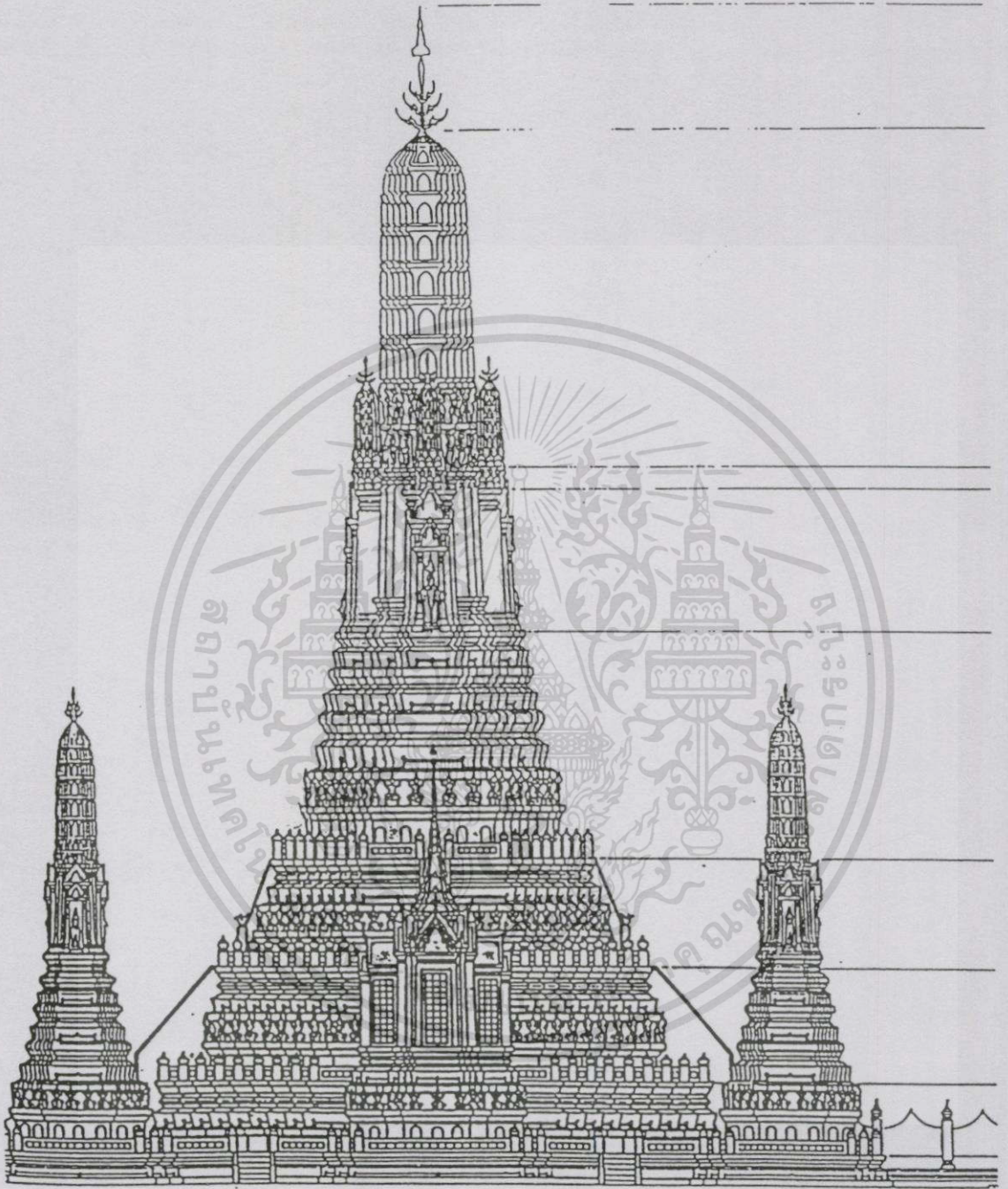
โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 38) กล่าวว่า การสร้างพระปรารักษ์ของเขมรตามลัทธิพราหมณ์ในแบบที่เป็นเทวสถานนั้นต่างไปจากแบบพุทธสถานที่ได้เห็นได้ชัดก็คือ ส่วนยอดของปรารักษ์แบบเทวสถานนั้นประดับด้วยหม้อน้ำอมตะกะอันถือได้ว่าเป็นหม้อน้ำทิพย์ หรือน้ำอมฤต ส่วนยอดของพุทธสถานนั้นเป็นรูปดอกบัว แต่สำหรับยอดพุทธปรารักษ์ของไทยนั้นกลับมีลักษณะที่ต่างออกไปจนเห็นได้ชัด คือการใช้ยอดศรีสุท หรือที่เรียกว่า ลำภูขันธ์ หรือฝักเพกาประดับ

จากรูปแบบพุทธปรารักษ์ของไทยนั้นถ้าหากจะย้อนกลับไปพิจารณาภาพผ่านจักรวาลแล้ว จะเห็นว่าเทวภูมิ 6 ชั้นปรากฏอยู่เหนือมนุษย์ภูมิ ฉะนั้นการแบ่งชั้นครีสุรีประดับบนยอดพุทธปรารักษ์ของไทยนั้นน่าจะเป็นความคิดของไทยเองที่นำเอาชั้นเทวภูมิตามแบบพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทมาแทนจำนวนชั้นรัศมีประดับของพุทธปรารักษ์เขมร สิ่งที่น่าสนใจเหตุผลที่เชื่อว่าพุทธปรารักษ์ของไทยนำเอาชั้นเทวภูมิมาคิดทำเป็นส่วนยอดของพระปรารักษ์อีกประการหนึ่ง ก็คือ การใช้รูปศรีสุทหรือลำภูขันธ์ หรือที่เรียกเป็นภาษาสามัญว่า ฝักเพกาประดับยอด เพราะศรีสุทเป็นอาวุธของพระอินทร์ ผู้ซึ่งเป็นเทพผู้พิทักษ์พุทธศาสนา และเป็นผู้ปกครองเทวภูมิทั้งหมด ดังนั้นจึงมีเหตุผลสมควรที่จะใช้ศรีสุทเป็นสัญลักษณ์ของเทพผู้ครองสวรรค์ประดับยอด นอกจากนี้ในการประดับยอดของ

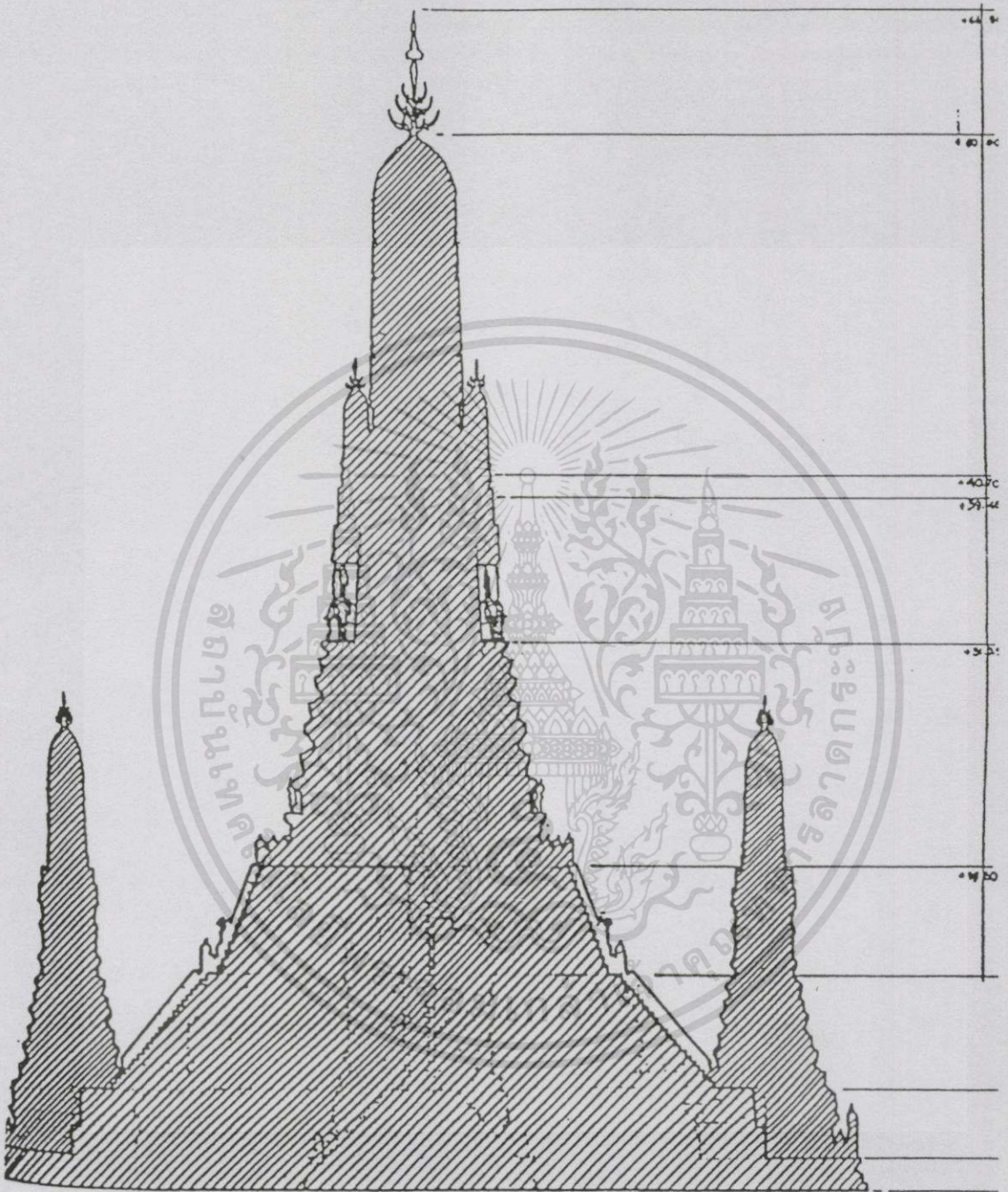
ภาพที่ 2.44 แสดงการจัดกลุ่มพระปรางค์ วัดอรุณราชวราราม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.45 แสดงรูปด้านขององค์พระปรางค์ และพระปรางค์ทิศ วัดอรุณราชวราราม
(แผนผังจาก กองสถาปัตยกรรม กรมศิลปากร)

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.46 แสดงภาพตัด องค์พระปรางค์ประธาน และองค์พระปรางค์ทิศ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

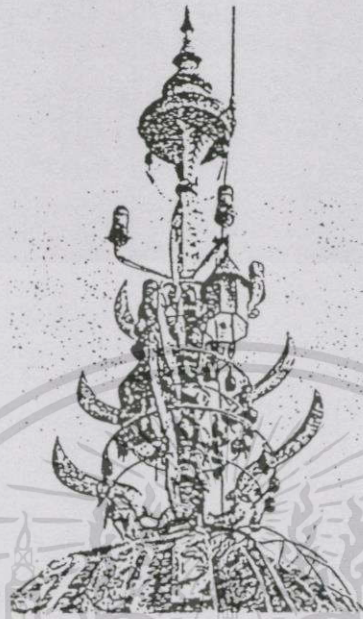
พุทธปรารค์ของไทยยังมีการประดับจุ่มบันแถลงหรือช่องวิมานเข้าไปตามชั้นสวรรค์ที่ทำเป็นชั้นรัศมีประคณันด้วย นี่เป็นความแตกต่างระหว่างพุทธปรารค์ของเขมรและไทยที่เห็นได้ชัด

นอกจากการสร้างยอดของพุทธปรารค์เป็นรูปสมมุติของเทวภูมิแล้ว ยังมีความซับซ้อนในการสร้างสัญลักษณ์ที่สำคัญขึ้นอีกรูปหนึ่ง คือการสมมุติเอาพุทธปรารค์ทั้งองค์แทนเขาพระสุเมรุ โดยมียอดเป็นที่ตั้งของเทวภูมิ ชั้นฐานของพุทธปรารค์เดิมของเขมรนั้นเป็นส่วนเดียวมาก แต่เมื่อไทยรับรูปแบบพุทธปรารค์แบบมหาธานของเขมรมาพัฒนาเป็นแบบใช้ในลัทธิเถรวาท ก็ได้ขยายฐานให้สูงขึ้น โดยสร้างความหมายขึ้นใหม่เป็นฐานสามชั้น เป็นสัญลักษณ์แทนไตรภูมิ ส่วนสัญลักษณ์ที่หมายถึงกำแพงจักรวาลนั้น ก็คือวิหารคดที่นิยมสร้างขึ้นล้อมองค์พระปรารค์โดยทั่วไป

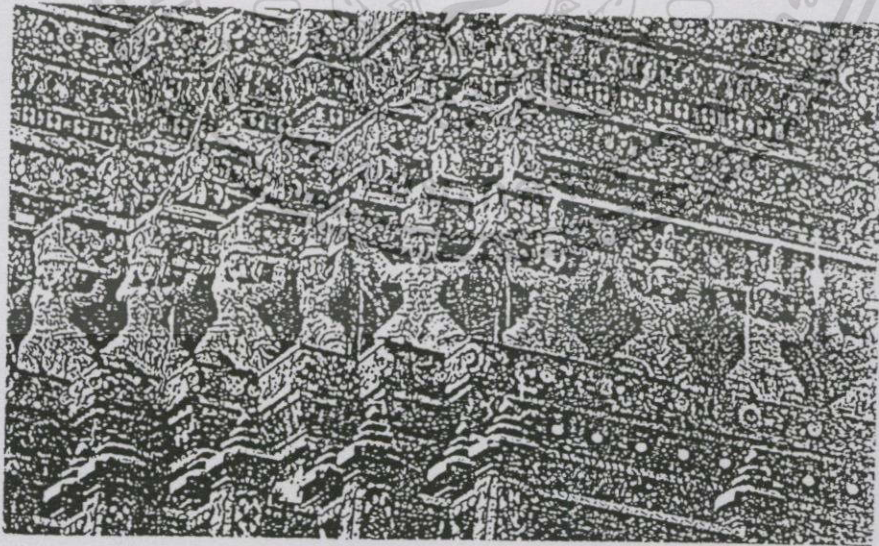
โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 41) กล่าวว่า ในสมัยอยุธยาชั้นในระแวกทวารวดีของพุทธปรารค์ยังมีลักษณะหนาและต่ำเช่นเดียวกับพุทธปรารค์เขมร แต่ในระยะหลังและในสมัยรัตนโกสินทร์รูปทรงของพุทธปรารค์ได้พัฒนาไปมาก มีส่วนสูงเพิ่มมากขึ้นจนมีลักษณะที่เรียกได้ว่า มีรูปเพรียวสูง และกลายเป็นพระเจดีย์ทรงปรารค์ในที่สุด ตัวอย่างเช่น พระปรารค์วัดอรุณราชวราราม ซึ่งเป็นแบบที่มีความงามถึงขั้นสุดยอดของแบบพระปรารค์ในสถาปัตยกรรมไทย และไม่ว่าแต่เท่านั้นพระปรารค์วัดอรุณราชวราราม ยังได้สะท้อนภาพของไตรภูมิออกมาให้เห็นอย่างชัดเจนยิ่ง

โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 38, 41) กล่าวว่า รูปทรงของพระปรารค์ได้เข้ามาสู่สถาปัตยกรรมไทยนับตั้งแต่ก่อนสถาปนากรุงศรีอยุธยา ในสมัยอยุธยาชั้นในระแวกทวารวดีของพุทธปรารค์ยังมีลักษณะหนาและทรงต่ำ เช่นเดียวกับพุทธปรารค์ของเขมร แต่ในระยะหลังและในสมัยรัตนโกสินทร์รูปทรงของพุทธปรารค์ได้พัฒนาไปมาก มีส่วนสูงเพิ่มมากขึ้นจนมีลักษณะที่เรียกได้ว่ามีรูปเพรียวสูง และกลายเป็นพระเจดีย์ทรงปรารค์ในที่สุด ตัวอย่างเช่น พระปรารค์วัดอรุณราชวราราม ซึ่งเป็นแบบที่มีความงามถึงขั้นสุดยอดของแบบพระปรารค์ในสถาปัตยกรรมไทย

เฉลิม รัตนทัศนีย์ (2539 : 110) กล่าวว่า การสร้างพระพุทธปรารค์ขนาดใหญ่ให้เป็นศูนย์ประธานของกลุ่มพุทธาวาสเท่าที่ยังมีปรากฏอยู่ทางฟากธนบุรี คือพระพุทธปรารค์วัดอรุณราชวรารามแห่งหนึ่ง วัดอนงคารามแห่งหนึ่ง วัดระฆังโฆสิตารามอีกแห่งหนึ่ง ทางฟากพระนครมีที่วัดจักรวรรดิราชาวาส ทั้งหมดนี้มีพระพุทธปรารค์วัดอรุณราชวรารามองค์เดียว ที่ได้พัฒนาไปเป็นคติอย่างใหม่ กล่าวคือ ลดขนาดองค์ปรารค์ลงเล็กน้อยจนกลายเป็นเครื่องยอดของเรือนธาตุแต่ยกฐานทักษิณซ้อนกันเป็นชั้น ๆ แต่ละชั้นสูงใหญ่อยู่ในทรงจอมแห จนแลเห็นเรือนธาตุจุ่มจรมันและองค์ปรารค์ลอยเด่นอยู่กลางอากาศ

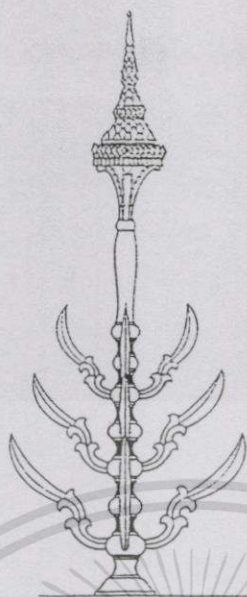

ภาพที่ 2.47 แสดงลักษณะพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ตอนบน

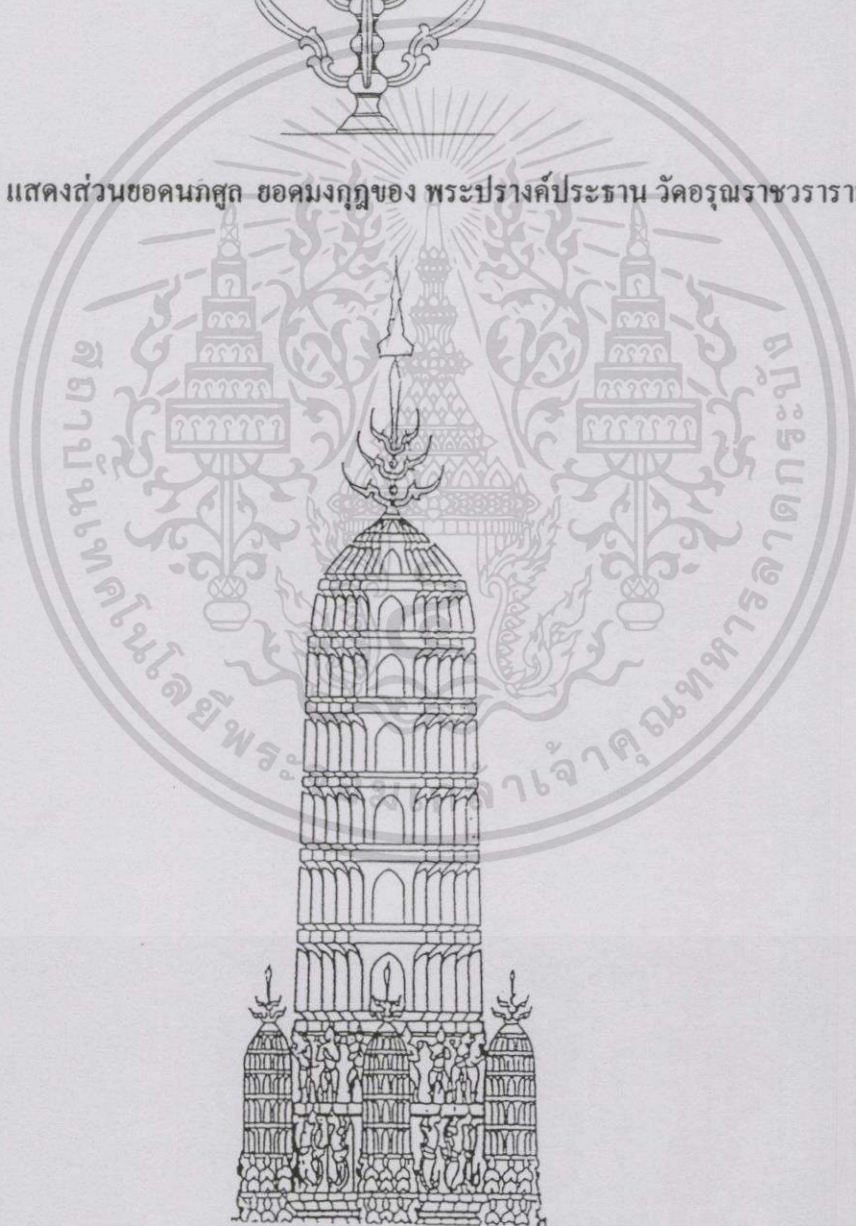

ภาพที่ 2.48 แสดงลักษณะพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ตอนล่าง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.49 แสดงส่วนยอดคนโทสูง ยอดมงกุฎของ พระปรางค์ประธาน วัดอรุณราชวราราม

ภาพที่ 2.50 แสดงภาพส่วนยอดพระปรางค์ประธาน วัดอรุณราชวราราม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.9.2.2 ลักษณะพระปรางค์

โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 35) กล่าวว่า พุทธปรางค์ตามแบบของเขมรมักนิยมทำเป็นยอด 5 ชั้นซ้อนซึ่งหมายถึงจำนวนรชยานิพุทธ เมื่อไทยรับสถาปนาปัตยกรรมแบบพุทธปรางค์ของเขมรมาใช้ในระยะแรกก็ยังคงทำยอดปรางค์แบบ 5 ชั้นซ้อนด้วย ดังเช่น พระปรางค์วัดมหาธาตุลพบุรี พระปรางค์ ราชบุรี แต่เนื่องจากไม่มีข้อความหรือหลักฐานระบุไว้ในที่ใดมาก่อน ข้อสันนิษฐานนี้จึงกระทำได้เพียงการเสนอข้อคิดที่น่าจะเป็นไปได้ที่กระบวนการความคิดในวิชาช่างสถาปัตยกรรมได้ยึดคติทางศาสนาเป็นหลักในการสร้างรูปทาง

แม้ว่าชนชาติไทยสายสุโขทัย อโยธยา รัตนโกสินทร์ หรือชนชาติไทยสายล้านนาจะรับนับถือพุทธศาสนาลัทธิเถรวาทที่กล่าวถึงเฉพาะองค์พระสมณโคดม แต่ในคัมภีร์ก็มีได้ปฏิเสธที่จะกล่าวถึงพระพุทธรูปองค์อื่นไว้ด้วย ฉะนั้นจึงเห็นได้ว่ามีพยานวัตถุ เช่น พระเจดีย์ หรือองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมอย่างอื่นที่แสดงสัญลักษณ์ของพระพุทธรูปที่มีมากกว่าหนึ่ง

ในข้อสันนิษฐานสำหรับปัญหาเรื่องชั้นรัศมีพระคณินจะกล่าวถึงเลขจำนวน 6 ก่อน เพราะได้พบว่าพุทธปรางค์ส่วนมากในจำนวนชั้นซ้อน 6 ชั้น พุทธปรางค์เหล่านี้เป็นพุทธปรางค์ที่ไทยสร้างขึ้นทั้งสิ้น ดังเช่น พระปรางค์วัดพิชัยญาติคาราม กรุงเทพ, พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม กรุงเทพ, พระปรางค์วัดระฆังโฆสิตคาราม กรุงเทพ

โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 39) กล่าวว่า พระปรางค์วัดระฆังโฆสิตคาราม ยอดพระปรางค์แบ่งซ้อน 6 ชั้น และปรากฏซุ้มเล็กที่เรียกว่าซุ้มบันแถลง หรือจันฉิม หรือบางครั้งก็เรียกว่าซุ้มวิมานประดับชั้นทั้ง 6 และในกรณีทีถือว่าพระปรางค์ทั้งองค์เป็นเขาพระสุเมรุแล้ว ซุ้มเล็กเหล่านั้นก็คือวิมานของเทวดาที่อาศัยอยู่รอบเขาพระสุเมรุนั่นเอง

ฐานของพระปรางค์หรือฐานของพระเจดีย์ทรงปรางค์โดยทั่วไปที่เป็นแบบสถาปัตยกรรมไทยนิยมทำฐานซ้อน 3 ชั้นที่หมายแทนไตรภูมิ ความหมายในที่นี้คือ พุทธศาสนา เป็นที่เคารพและที่พึ่งของโลกทั้งสาม อันได้แก่ เทวโลก มนุษย์โลก และโลกนรก เพราะฉะนั้นสถาปัตยกรรมไทยทั่วไปที่สร้างขึ้นในสถาบันทางพุทธศาสนาจึงนิยมทำฐานซ้อน 3 ชั้น หรืออาจทำเป็นฐานสิงห์ประกอบฐานหน้ากระดานบัวหงาย เป็น 3 ชุดด้วยกันก็ได้

กรมศิลปากร (2533 : 131) กล่าวว่า ปรางค์ที่วัดอรุณราชวรารามนั้น ถือได้ว่าเป็นยอดสุดของวิวัฒนาการของเจดีย์สถานทรงปรางค์ เป็นปรางค์กลุ่ม 5 องค์ ที่มีการประดับตกแต่งอย่างมาก องค์กรปรางค์ตั้งอยู่บนฐานไพทีมีระเบียงล้อมรอบ ปรางค์ประธานมีรูปทรงแบบที่เรียกว่า “ทรงจอมแห” ประกอบด้วยฐานประทักษิณที่มีขนาดใหญ่และสูงมากซ้อนกันสามชั้น โดยมีบันไดขึ้นทั้งสี่ด้าน ทุกชั้นฐานของลานประทักษิณแต่ละชั้นประกอบด้วยฐานหน้ากระดานและฐานสิงห์ถูกแกวออกไก่อ บนฐานประทักษิณชั้นแรก มีมณฑปประดิษฐานอยู่ทั้งสี่ด้าน เรียกว่า มณฑปทิศฐานชั้นที่สองประดับด้วยกุ่มกัณฑ์แบก ฐานชั้นที่สามประดับด้วยกระบี่แบก เหนือฐานประทักษิณเป็นฐาน

เพียงสองชั้น ชั้นบนประดับด้วยพรหมแบกรองรับฐานสิงห์สามชั้น เรือนธาตุมีจตุรมุขบนหลังคาเป็นยอดปราสาทขนาดเล็ก ภายในซุ้มประดิษฐานรูปพระอิศวรทรงช้างเอราวัณบริเวณชั้นเชิงบาตรระดับเดียวกับยอดปราสาทขนาดเล็กนั้นประดับด้วยพระนารายณ์ทรงครุฑยอดปราสาทเป็นเส้นตรงสอดเข้าสู่จอมโมลี มีลักษณะที่กลายมาเป็นแท่งกลม ๆ

เฉลิม รัตนศิณี (2539 : 111) กล่าวถึงสถาปัตยกรรมรัตนโกสินทร์ คือ 1. ลักษณะพระปราสาทสมัยอยุธยายุคกลาง เริ่มมีวิวัฒนาการ ไปตามอิทธิพลของพุทธศาสนานิกายหินยานที่รับมาจากลังกา โดยนิยมสร้างวัดวาอารามให้มีพระสถูปเจดีย์เป็นองค์ประธาน ฉะนั้น พระปราสาทจึงลดความสำคัญในฐานะองค์ประธานของวัดลง เป็นองค์ประกอบหรือไม่สร้างขึ้นเลย (ตัวอย่าง วัดพระศรีสรรเพชญ์) 2. การลดความสำคัญของพระปราสาทลงมาเป็นองค์ประกอบนี้ ต้องลดทั้งขนาดและรูปร่างลักษณะลงไม่ให้โดดเด่นเกินองค์ประธานของวัด ซึ่งเป็นพระสถูปเจดีย์ คือ ก. ลดขนาดฐานลง แต่เพิ่มชั้นช่อมากและสูงขึ้น ข. ลดขนาดองค์ปราสาทโดยยกเลิกภูเขาและซุ้มประตูเปลี่ยนเป็นก่ออิฐทึบตันให้เป็นซุ้มจระนำ ประดิษฐานพระพุทธรูปหรือเทวรูปที่เนื่องในพุทธศาสนา. องค์ปราสาทส่วนยอดลดทั้งขนาดและส่วนสูงลงประมาณเท่ากับส่วนฐาน ค่อขึ้นไปจากซุ้มจระนำโดยมีชั้นครุฑแบบเล็กเป็นตัวต่อเชื่อม และก่ออิฐทึบตันไม่มีลวดลายสลักขด ง. ยกเลิกชั้นช่อติดกลีบขมุนแบบเดิม แล้วใช้ปูนปั้นเป็นแถบบัวคาควางตามจังหวะชั้น ส่วนกลีบขมุนเปลี่ยนเป็นลายปูนปั้นนูนต่ำหรือปั้นปูนเป็นเส้นกรอบตัน ๆ ประดับกระจงหรือกระจเบื้องหรือแม่ทาสีแทนการก่ออิฐติดตัวแกนขององค์ปราสาทอย่างในยุคต้นอยุธยา 3. ผลลัพธ์ของวิวัฒนาการนี้ทำให้พุทธปราสาทเป็นแบบไทยแท้ในลักษณะทั่วไป คือหลุดพ้นจากลักษณะของเทวสถาน หรือพุทธสถานตามลัทธินิกายมหายาน มาเป็นลักษณะของพระสถูปเจดีย์ตามคติพุทธศาสนาหินยานโดยสิ้นเชิง

สมิทธิ ศิริภัทร์ (2513 : 49) กล่าวถึง ฐานพระปราสาท สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นว่า พระปราสาทที่มีขนาดปานกลางลักษณะงดงามที่สุด ก็ได้แก่ที่วัดระฆังโฆสิตาราม ลักษณะก็คือการขยายพระปราสาท สมัยพระเจ้าบรมโกศให้ใหญ่ขึ้นนั่นเอง ฐานมีลักษณะเป็นฐานสิงห์ซ้อนสลักกับฐานหน้ากระดาน ทั้งหมดนี้มีฐานหน้ากระดานเดี่ยว ๆ รองรับอยู่ข้างล่างอีกทีหนึ่ง

ฐานผนังองค์ปราสาท และซุ้มหน้าบันมีขนาดสูงขึ้น แต่ฐานซุ้มมีแต่ตอนบนเท่านั้นที่เดี่ยวกว่า องค์ปราสาทตอนล่างระดับเท่ากัน ฐานขององค์ปราสาทสมัยรัตนโกสินทร์มีวิวัฒนาการสุดยอดที่วัดอรุณราชวราราม ธนบุรี เพราะมีขนาดสูงสง่างามได้รูปที่สุด ประกอบด้วยฐานที่มีระเบียงโดยรอบทำเป็นหน้ากระดานสามชั้น และถึงฐานปราสาทซึ่งมีลักษณะเช่นเดียวกับที่วัดระฆังแต่สูงกว่า

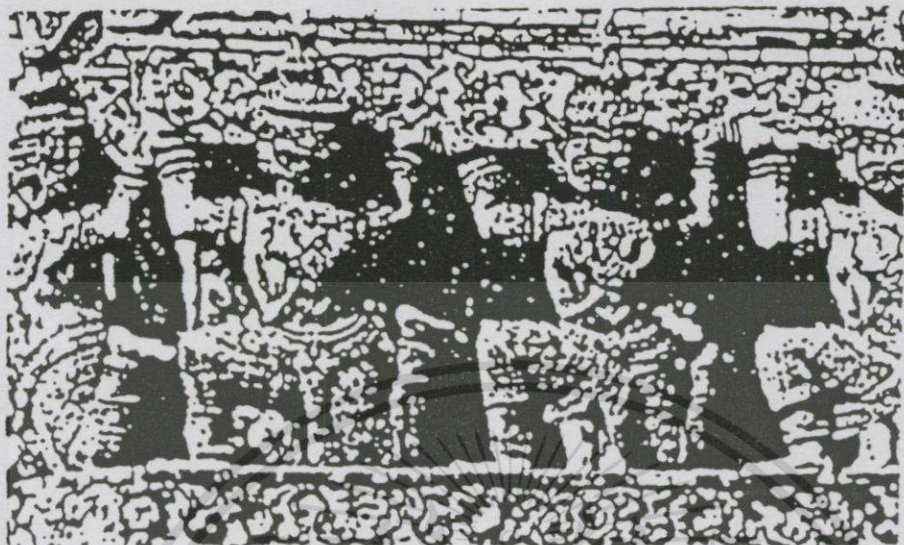
ภาพที่ 2.51 แสดงส่วนฐานพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม

2.9.3 ลวดลายประดับพระปราสาท

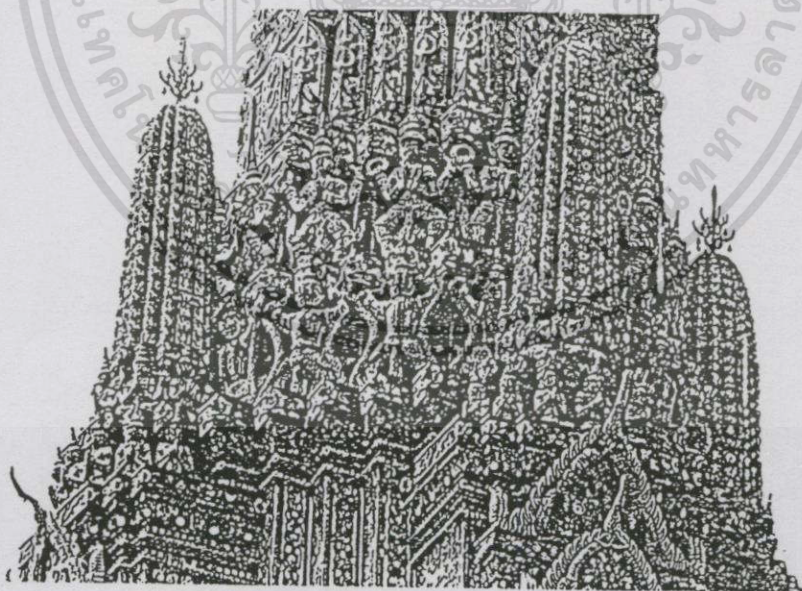
โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 39) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบสถาปัตยกรรมที่ประดับส่วนยอดของพุทธปราสาท หรือพระเจดีย์ทรงปราสาทของไทย มีชื่อเรียกว่า ผักเพกา หรือลำภูขันธ์ มีลักษณะคล้ายขีรวัว อันเป็นอาวุธของพระอินทร์นำมาซ้อนกัน 3 ชั้น องค์ประกอบชนิดนี้เป็นแบบเฉพาะของไทยที่คิดขึ้นแต่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเริ่มมีใช้ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเมื่อใด

โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 41) กล่าวว่า ตามคติการสร้างพระปราสาทของไทยนั้นนิยมถือกันว่าพระปราสาทคือสัญลักษณ์ของเขาศุเมรุอันเป็นแกนของจักรวาล และตามเรื่องที่ปรากฏในไตรภูมิก็ระบุว่าบนยอดของเขาศุเมรุเป็นที่ตั้งของสวรรค์ชั้นดาวดึงส์หรือดาวดึงส์ มีเมืองไตรศรัยทั้งสามเป็นที่พักของพระอินทร์ซึ่งเป็นผู้ปกครองเทวภูมิ จากเรื่องราวนี้จึงได้ปรากฏภาพพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณบนยอดพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม

โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 41) กล่าวว่า ภาพอสูรในลักษณะผู้พิทักษ์รักษาสถานที่สำคัญ เช่นนี้จะพบว่า นิยมทำขึ้นรายรอบฐานพระปราสาท พระเจดีย์ หรือฐานมณฑปในกรณีที่ยึดคิดว่าสถาปัตยกรรมนั้นเป็นสัญลักษณ์ของเขาศุเมรุ การที่สร้างรูปอสูรประดับนั้นก็มิที่มาจากกรณีที่ระบุว่า คินแดนของอสูรอยู่ที่เขาศรีกัณฐบรรพต หรือเขาสามเฒ่าที่รองรับอยู่ได้เขาศุเมรุ ดังรูป

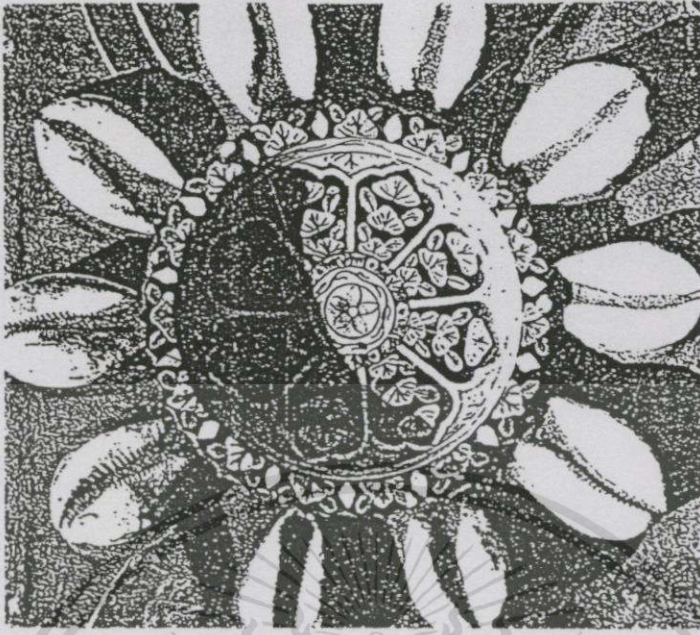

ภาพที่ 2.52 แสดงลวดลายเทวคติมระดับพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

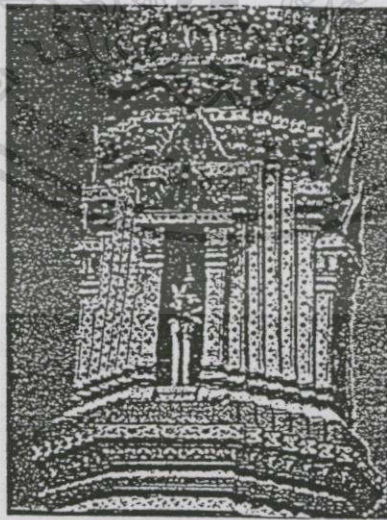
ภาพที่ 2.53 แสดงลวดลายระดับพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามส่วนยอดของพระปรางค์

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.54 แสดงลวดลายดอกไม้ประดับพระปรมาภิไธยหรือพระปรมาภิไธยขององค์พระ
ปรมาภิไธย

โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 42) กล่าวว่า ภาพพญาจักรหรือพระเจ้าจักรพรรดิทรงม้าแก้ว
ผู้ปราบทุกทวีปทั่วจักรวาลให้มนุษย์ทุกคนตั้งอยู่ในธรรม ดังรูป

ภาพที่ 2.55 แสดงภาพพญาจักรทรงม้าแก้ว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 41) กล่าวถึง บนชาลาฐานไพทีที่รองรับฐานพระปรางค์ทั้งหมดก็ยังมีประดับด้วยประติมากรรมรูปสัตว์หิมพานต์ การประดับภาพสัตว์หิมพานต์ในลักษณะเช่นนี้แสดงให้เห็นการเปรียบเทียบส่วนฐานของพระปรางค์ ว่าเป็นเชิงเขาพระสุเมรุอย่างสมบูรณ์

2.10 ลักษณะการวางผังเชิงนามธรรม (ด้านคติความเชื่อ)

2.10.1 คติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์

สน สีมাত্রัง (2541 : 32) กล่าวถึง สาระสังเขปความเชื่อเรื่องไตรภูมิ ไตรภูมิ หมายถึง ลักษณะสถานะชีวิตแห่งสรรพสัตว์ มี 3 ระดับ ได้แก่ กามภูมิ รูปภูมิ และอรุภูมิ สรรพสัตว์จะไปเกิดในสถานะชีวิตใดขึ้นอยู่กับกรรมดี และกรรมชั่ว นิพพานภูมิเป็นสถานะชีวิตที่ห่างไกลกิเลส สามารถตัดกรรม ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป สัตว์โลกที่บำเพ็ญบารมีที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้าในที่สุดได้ครบบริบูรณ์จนตรัสรู้พระสัมมาสัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าพระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันต์ เท่านั้นที่ไปสถิตย์ในนิพพานภูมิ สาระสังเขป ของแต่ละภูมิ มีดังนี้

กามภูมิ สถานะชีวิตระดับต่ำเป็นชีวิตที่เสพกาม กามหมายถึง ความใคร่ ความอยาก และความปรารถนา กามมี 2 ลักษณะ ได้แก่ กิเลสกาม และวัตถุกาม

กิเลสกาม คือ กิเลสที่ทำให้เกิดความอยากประกอบด้วย ราคะ (ความกำหนัด) โลภะ (ความอยากได้ไม่รู้จักพอ) และอิจฉา (ความไม่พอใจเมื่อเห็นคนอื่นได้ดี)

วัตถุกาม คือ วัตถุที่ทำให้เกิดความอยากมี 5 ประการ ได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส ทางกายที่นำใคร่มายินดี กามภูมินี้ประกอบด้วยภูมิย่อย ๆ 11 ภูมิ สรรพสัตว์ที่เสพกามย่อมต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในภูมินี้ จะไปเกิดในภูมิย่อยใด ย่อมเป็นไปตามเนื่อนานาบุญและบาปที่ทำไว้

รูปภูมิ คือ สถานะชีวิตระดับกลางเป็นชีวิตที่บำเพ็ญรูปฌานตลอดชีวิต รูปฌานหมายถึง การปฏิบัติธรรมของพระสงฆ์ ฆราวาส และเทวดา ด้วยการเพ่งพิจารณารูปธรรม เป็นอภรณ์ มี 4 ระดับ ได้แก่ ปฐมฌาน ทุติยฌาน คติยฌาน และจตุตถฌาน ผู้ที่บำเพ็ญวัตรปฏิบัติจะมาก่อรูปพรหมในพรหมโลก รูปภูมิประกอบด้วยภูมิย่อย 16 ภูมิ นิยมเรียกกันว่า รูปพรหม 16 ชั้นฟ้า

อรุภูมิ คือ สถานะชีวิตระดับสูงเป็นชีวิตที่บำเพ็ญอรุฌานตลอดชีวิต อรุฌาน หมายถึง การปฏิบัติธรรมของสงฆ์ ฆราวาส แลเทวดาด้วยการเพ่งพิจารณาอรุธรรมเป็นอภรณ์ 4 ระดับ เรียงตามลำดับจากต่ำไปสูงดังนี้ อากาสา นัญจายตนฌาน (กำหนดที่ว่างหาที่สุดมิได้เป็นอภรณ์) วิญญาณัญจายตนฌาน (กำหนดวิญญาณหาที่สุดมิได้เป็นอภรณ์) อากิญจัญญายตนฌาน (การกำหนดภาวะที่ไม่มีอะไร ๆ เป็นอภรณ์) และเนวสัจญญายตนฌาน (การกำหนดภาวะมีสัจญญ์ก็ไม่ใช่ ไม่มีสัจญญ์ก็ไม่ใช่เป็นอภรณ์) มนุษย์เทวดา และรูปพรหมที่สำเร็จปัจเจกแล้ว เพียรพยายามเจริญภาวนา อรุฌานทั้ง 4 ระดับ จะไปเกิดเป็นอรุปรหม อรุปรหมประกอบด้วย 4 ภูมิย่อย นิยมเรียกกันว่า อรุปรหม 4 ชั้นฟ้า

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ไตรภูมิประกอบด้วยภูมิย่อยรวม 31 ภูมิ มีชื่อเรียกเรียงลำดับดังนี้

กามภูมิ ประกอบด้วย 11 ภูมิ

- ภูมิที่ 1 นรกภูมิ
- ภูมิที่ 2 ศิริจณานิภูมิ
- ภูมิที่ 3 เปรตภูมิ
- ภูมิที่ 4 อสุรกายภูมิ
- ภูมิที่ 5 มนุษย์ภูมิ
- ภูมิที่ 6 จคมหาราชิกาภูมิ

ภูมิที่ 7 คาวคิงส์

ภูมิที่ 8 ชามาภูมิ

ภูมิที่ 9 คุติศภูมิ

ภูมิที่ 10 นิมานรีตีภูมิ

ภูมิที่ 11 ปรมิณนิตวตตีภูมิ

รูปภูมิ ประกอบด้วย 16 ภูมิ

ภูมิที่ 12 พรหมปารีสชาภูมิ

ภูมิที่ 13 พรหมปโรหิตาภูมิ

ภูมิที่ 14 มหาพรหมภูมิ

ภูมิที่ 15 พรหมปราตภูมิ

ภูมิที่ 16 พรหมอัปมาณาภูมิ

ภูมิที่ 17 พรหมอากัสราภูมิ

ภูมิที่ 18 พรหมปริตตาสภาภูมิ

ภูมิที่ 19 พรหมอัปมาณสุภาภูมิ

ภูมิที่ 20 พรหมสุภิกษาภูมิ

ภูมิที่ 21 พรหมเวหัพผลาภูมิ

ภูมิที่ 22 พรหมอัสตัญญิภูมิ

ภูมิที่ 23 พรหมวิหารภูมิ

ภูมิที่ 24 พรหมอดัปปาภูมิ

ภูมิที่ 25 พรหมสหัสสาภูมิ

ภูมิที่ 26 พรหมสุทสี่ภูมิ

ภูมิที่ 27 พรหมอกนิฐาภูมิ

อรุณภูมิ ประกอบด้วย 4 ภูมิ

ภูมิที่ 28 อากาสนันญายคนภูมิ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

- ภูมิที่ 29 วิญญาณัญจนภูมิ
 ภูมิที่ 30 อากิญจัญญาตภูมิ
 ภูมิที่ 31 เนวลัญญานาสัญญาตภูมิ

สาระสังเขปความเชื่อเรื่องไตรภูมิ วรรณกรรมไตรภูมิ และจักรวาลวิทยุทุกฉบับที่อ้างถึง มีเนื้อหาสำคัญ 2 ส่วน ส่วนหนึ่ง คือความเชื่อเรื่องไตรภูมิ และส่วนที่สอง คือ ความเชื่อเรื่องจักรวาล เนื้อหาในส่วนที่สองทำหน้าที่เสริมความเชื่อเนื้อหาส่วนหนึ่งให้สมบูรณ์ กล่าวคือ ความเชื่อเรื่องไตรภูมิ พยายามอธิบายถึงสถานะชีวิต 3 ระดับให้เห็นเป็นภาพสัตว์ มนุษย์ เทวดา และพรหม แต่เมื่อต้องอธิบายต่อไปว่าภาพที่เห็นนั้นมีตำแหน่งที่อยู่ส่วนไหนของจักรวาล ความเชื่อเรื่องจักรวาล จึงถูกนำมาใช้อธิบายให้เห็นภาพที่ชัดเจนยิ่งขึ้น สาระสังเขปเรื่องจักรวาลมีดังนี้

การอุบัติและวิบัติของจักรวาล ตามหลักพุทธธรรมว่าสรรพสัตว์และสรรพสิ่งในโลกล้วนอยู่ใต้กฎแห่งธรรมชาติ คือ ไตรลักษณ์ จักรวาลจึงมีอุบัติตามเหตุและปัจจัยของโลกธาตุ (ดิน น้ำ ลม ไฟ) แบบวนเวียนไม่รู้สิ้นสุดช่วงเวลาที่จักรวาลอุบัติขึ้น แล้วดำรงอยู่จนกระทั่งวิบัติเรียกช่วงเวลานี้ว่า หนึ่งกัปป์ จักรวาลอุบัติและวิบัติมาหลายกัปป์นับไม่ได้

ในแต่ละกัปป์ มีสรรพสัตว์อุบัติและวิบัติตามอายุขัยแห่งสัตว์นั้นเหมือนกันทุกกัปป์ และมีมนุษย์พุทธเจ้ามาประกาศศาสนาโปรควโนยสัตว์ให้ล่วงพ้นวิภูสงสารมากบ้างน้อยบ้าง มีตั้งแต่หนึ่งพระองค์ไปจนถึงห้าพระองค์เป็นอย่างมากที่สุด สำหรับในกัปป์ปัจจุบัน ชาวพุทธศาสนิกชนเชื่อว่ามนุษย์พุทธเจ้ามาประกาศศาสนาแล้วสี่พระองค์ พระมนุษย์ - พุทธเจ้าในอนาคต คือพระศรีอารยเมตไตรยพุทธเจ้า เหตุที่มีมนุษย์พุทธเจ้าหลายพระองค์ ก็เป็นไปตามหลักพุทธธรรมเช่นเดียวกัน ศาสนาของพระมนุษย์พุทธเจ้าแต่ละพระองค์มีอายุขัย ศาสนาของพระศรีศากยมุนีพุทธเจ้ากำหนดความเชื่อไว้ว่า มีอายุ 5,000 ปี เมื่อวิบัติไปแล้ว พระศรีอารยเมตไตรยพุทธเจ้าจะมาประกาศศาสนาใหม่

จักรวาลมีเป็นอนันตนับไม่ได้ จักรวาลไม่ใช่มีเพียงจักรวาลเดียว จักรวาลมีเป็นอนันตนับไม่ได้ทุกจักรวาลมีโลกตั้งฐานเหมือนกันหมด มีสรรพสิ่ง คือ สัตว์ มนุษย์ เทวดา และรูปพรหมเหมือนกันหมด แต่ละมนุษย์พุทธเจ้ามาประกาศศาสนาเฉพาะจักรวาลของเราเท่านั้น จักรวาลของเรามีชื่อเรียกว่า มงคลโลกจักรวาล ในอนันตจักรวาล แบ่งออกเป็น 3 เขต โดยกำหนดให้มงคลจักรวาลเป็นศูนย์กลางของอนันตจักรวาล มีดังนี้

เขตที่ 1 ชื่อ ชาติเขต เขตนี้ประกอบด้วยจักรวาลตั้งประชิดต่อเนื่องกัน 10,000 จักรวาล จักรวาลอยู่กึ่งกลาง เทวดาและพรหมใน 10,000 จักรวาล สามารถรับรู้เหตุการณ์เกี่ยวกับมนุษย์พุทธเจ้า ตั้งแต่พระพุทธเจ้าทรงประสูติ เสด็จออกบวช ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และเสด็จเข้าสู่ ปรินิพาน เทวดา และพรหมใน 10,000 จักรวาล จะมาสาธุการและฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าด้วยฤทธิ์แห่งเทวดา และพรหม

เขตที่ 2 ชื่อ อาณาเขต เขตนี้มีลักษณะเป็นวงแหวนล้อมเขตที่ 1 ไว้ มีจำนวน 100,000 จักรวาล เทวดา และพรหมในเขตนี้ไม่สามารถรับรู้เหตุการณ์อันเกิดขึ้นกับพระมนุษย์พุทธเจ้าใน มงคลจักรวาลได้ แต่พระพุทธคุณแผ่ไปถึง

เขตที่ 3 ชื่อ วิสัยเขต เขตนี้อยู่ถัดออกไปโคจรอบของเขตที่ 2 มีจำนวนนับประมาณไม่ได้ แต่กระนั้นพระโพธิญาณของพระพุทธเจ้าสามารถหยั่งรู้ไปในอนันตจักรวาล เป็นเปรียบให้เห็นว่า พระโพธิญาณเป็นสิ่งที่นับและประมาณไม่ได้

สถานแห่งจักรวาล ทุกจักรวาลมีลักษณะเหมือนกันหมด ในแต่ละจักรวาลประกอบด้วย 2 ส่วนสำคัญ คือส่วนที่เป็นพื้นดินและน้ำ และส่วนที่เป็นที่ว่างหรือท้องฟ้า ส่วนที่เป็นพื้นดินและน้ำ มีรูปทรงเป็นแบบผลมะนาวครึ่งผลที่ถูกผ่าซีกตั้งไว้ในลักษณะหงายหน้าขึ้นลอยอยู่ใน มหาสมุทรอวกาศ ได้มหาสมุทรอวกาศมีลมเคลื่อนไหวไปมาอย่างรุนแรงหมุนน้ำมหาสมุทรแห่ง อวกาศไว้ทุกจักรวาลตั้งอยู่บนมหาสมุทรอวกาศ ตั้งแบบเรียงประชิดต่อเนื่องกัน ไม่มีที่สิ้นสุด

ลักษณะพื้นจักรวาลเป็นแผ่นระนาบรูปวงกลม มีเขาพระสุเมรุตั้งอยู่กึ่งกลางแผ่นดิน มีเขา สัตตบริภัณฑ์ (ภูเขารูปวงแหวนตั้งล้อมวงเป็นชั้น ๆ รวม 7 ชั้น) ระหว่างภูเขาวงแหวนแต่ละชั้นมี ทะเลสี่พันครันอยู่ทุกชั้น ภูเขาพระสุเมรุมีความสูงมากที่สุด ภูเขาวงแหวนมีความสูงแบบลดหลั่น ออกจากศูนย์กลางออก ถัดจากภูเขาวงแหวนนอกสุดเป็นมหาสมุทรกว้างใหญ่ไพศาล จนจดภูเขา กำแพงจักรวาล หรือขอบจักรวาล ท่ามกลางมหาสมุทรมีทวีปประจำทิศทั้งสี่

ทวีปประจำทิศทั้งสี่มีชื่อและลักษณะ ดังนี้ทวีปประจำทิศตะวันออก ชื่อบูรพาวิเทททวีป ลักษณะรูปทรงกลม ทวีปประจำทิศตะวันตกชื่อ อมรโคยานทวีป ลักษณะรูปครึ่งวงกลม ทวีป ประจำทิศเหนือ ชื่ออุตรรุทวีป ลักษณะรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส และทวีปประจำทิศใต้ชื่อ ชมพูทวีป ลักษณะรูปสามเหลี่ยมหรือวงรี มนุษย์อาศัยอยู่เฉพาะในชมพูทวีปเท่านั้น ส่วนทวีปอื่น ๆ เป็นดิน แคนของมนุษย์คือ มนุษย์ผู้มีฤทธิ์เดชเหาะเหินเดินอากาศได้อย่างเทวดา

ในท้องฟ้ามีพระอินทร์เทวบุตรทางรถเทียมสิงห์ และพระจันทร์เทวบุตรทรงรถเทียมม้าขาว ขับเคลื่อนเวียนทักษิณาวรรต (การเวียนขวา) รอบเขาพระสุเมรุ มีวิมารเทวดา และวิมาณพรหมอยู่ใน อากาศชั้นเป็นชั้น ๆ ตามศักดิ์ ยอดเขาพระสุเมรุเป็นสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มีพระอินทร์เป็นจอม เทพ ไหล่เขาพระสุเมรุแผ่ออกไปจนจดขอบจักรวาลเป็นสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ได้เขาพระสุเมรุ อยู่ใต้พื้นดินเป็นหินสามเส้าตั้งรับเขาพระสุเมรุตรงบริเวณหินสามเส้าเป็นเมืองอสุรกลีกลงไปเป็น เมืองบาดาลของพระยานาค ส่วนขุมนรก 8 ขุมนั้น อยู่ใต้พื้นชมพูทวีปตั้งซ้อนกลีกลงไปใต้พื้นดิน ขุมนรกใต้ดินเป็นนรกใต้ พื้นดินเป็นนรกร้อน ส่วนนรกเย็นมีชื่อว่า นรกโลกันต์ ตั้งอยู่ระหว่างที่ว่าง ในอวกาศ อันเกิดจากจักรวาลสามวงตั้งประชิดติดกัน สัตว์นรกโลกันต์ป็นปายผ่นจักรวาล ทน ทุกข์ทรมานกับความหนาวเย็นและหิวโหย

ภาพที่ 2.56 แสดงสัญลักษณ์ของเขাপระสุเมรุ โดยมีขอมกลางเป็นวิมานของพระอินทร์

ชมพูทวีปอันเป็นดินแดนที่อยู่ของมนุษย์ แบ่งพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน ส่วนเหนือเป็นป่าหิมพานต์ ในป่าหิมพานต์ประกอบด้วยภูเขาใหญ่ 5 ลูก ได้แก่ ภูเขาสุทิสสนะภูฏ (ภูเขาทองคำ) ภูเขาจิตรภูฏ (ภูเขาแก้วมณี) ภูเขาเกษภูฏ (ภูเขาเนื้อหิน สีเขียว) ภูเขาคันทมาท (ภูเขาไม้หอม) และภูเขาไกรลาส (ภูเขาเงินขวง) ภูเขาทั้ง 5 ลูกตั้งล้อมสระอโนคาคไวกกลาง ซึ่งมีน้ำไม่เคยเหือดแห้งและเป็นต้นน้ำของแม่น้ำลำธารทั่วชมพูทวีป ที่สระนี้มีทางน้ำไหลออกสี่ทิศ ได้แก่ ทิศตะวันออกปากทางน้ำเป็นสัญลักษณ์ปราสาทสีห์ไหลไปในดินแดนที่อุดมด้วยราชสีห์ แล้วไหลออกมาสมุทรด้านทิศตะวันออก ทิศตะวันตกปากทางน้ำเป็นรูปปากม้า ไหลผ่านดินแดนที่อุดมด้วยม้า ไหลออกมาสมุทรทิศเหนือ ทิศใต้ปากทางน้ำเป็นรูปปากวัว ไหลผ่านดินแดนที่อุดมด้วยวัว คือ ดินแดนที่ตั้งบ้านเมืองของมนุษย์

สระอโนคาคมีทำน้ำ 4 ท้า ท้าที่หนึ่งเป็นทำอาบน้ำของพระปัจเจกพุทธเจ้าที่มาชุมนุมกันบริเวณเขาคันทมาทเพื่อทำอุโบสถศีล มีช้างตระกูลผัดพันคัปรนนิบัติพระปัจเจกพุทธเจ้า ท้าที่สองเป็นทำอาบน้ำของเทพบุตร และท้าที่สามเป็นทำอาบน้ำของเทพธิดา และท้าที่สี่เป็นทำอาบน้ำของฤาษีนักสิทธิ์และวิยาธร

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล (2525 : 27) ได้กล่าวถึงคติจักรวาล เขাপระสุเมรุในงานออกแบบสถาปัตยกรรมผังเมือง และประณีตศิลป์ว่า งานออกแบบต่าง ๆ ในสายอารยธรรมอินเดียต่างก็ยึดถือ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่นอนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

คติจักรวาล และเขาพระสุเมรุเป็นหลัก แต่คติของหลักการนี้ก็มีความแตกต่างกันระหว่างลัทธิพราหมณ์ และพุทธศาสนาออกไปอีก

พราหมณ์ยึดถือว่า จักรวาลประกอบด้วยทวีปกลาง เรียกว่า ชมพูทวีป มีเขาพระสุเมรุตั้งอยู่กลางทวีป เป็นแกนจักรวาล มีทวีปหกทวีป ราชล้อมชมพูทวีปเป็นรูปวงแหวน แต่ละทวีปมีห้วงสมุทรแบ่งคั่นไว้สุดขอบจักรวาล มีกำแพงศิลาล้อมรอบอย่างแข็งแรง ขอดเขาพระสุเมรุเป็นวิหารของพรหม ลงมาเป็นวิมานของเทพชั้นต่าง ๆ มีท้าวจตุโลกบาล 8 องค์ สถิตย์อยู่ตามทิศ 8 ทิศ

จักรวาลในระบบของพุทธศาสนา มีรายละเอียดแตกต่างกับของพราหมณ์ แม้จะยึดถือว่ามีเขาพระสุเมรุตั้งอยู่เป็นหลักของจักรวาลก็ตาม แต่ตามระดับเขาพระสุเมรุจะเป็นสวรรค์วิมานชั้นต่าง ๆ มีภูเขาล้อมรอบเขาพระสุเมรุเป็นรูปวงแหวน 7 ลูก มีห้วงสมุทรล้อมรอบ ได้ภูเขาลงมาอีกเป็นห้วงมหาสมุทรใหญ่ มีทวีปอยู่ 4 ทวีป แต่ละทวีปมีภูมิจุดอยู่ 4 ภูมิ ภูมิทางด้านทิศใต้เป็นมนุษย์ภูมิ เรียกว่าชมพูทวีป มีกำแพงหินล้อมรอบจักรวาลคล้ายคติของพราหมณ์

เขาพระสุเมรุมีห้ายอด ยอดกลางสุดเป็นวิมานของพระอินทร์ มีเทพแวดล้อมอยู่ 33 องค์ ส่วนอีก 3 ยอด เป็นที่สถิตของท้าวจตุโลกบาล เหนือพระอินทร์ขึ้นไปเป็นชั้นฟ้า ชั้นฟ้าแต่ละระดับมีจำนวนชั้นตามลัทธิและยุคที่กำหนดขึ้น

ดังนั้น เมื่อสถาปนิกและช่างผังเมืองออกแบบ เมืองไทยในสมัยโบราณ จึงพยายามจำลองรูปจักรวาลและเขาพระสุเมรุให้เป็นรูปเป็นร่างขึ้น เช่น แพนผังพระนครหลวงของเขมรในประเทศกัมพูชา ก็ออกแบบอาคารแต่ละอาคารเป็นสัญลักษณ์ของจักรวาลหนึ่ง ๆ ทำระบบคลองชลประทานแทนห้วงสมุทรที่เชื่อมอาคารเหล่านี้ด้วยกันเป็นจักรวาลใหญ่ และกลางจักรวาลนี้เองขอมสร้างปราสาทพนมบาเค็ง อยู่กลางผัง อันเป็นสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุ แกนของจักรวาล

โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 24) กล่าวถึงความในไตรภูมินั้นกล่าวว่า จักรวาลที่มีโลกซึ่งมนุษย์อาศัยอยู่นี้เป็นหน่วยหนึ่งของอนันตจักรวาลอันหาขอบเขตจำกัดมิได้ จักรวาลใด ๆ ย่อมมีสภาพทั้งสิ้นในจักรวาลหนึ่ง ๆ นั้นมีเขาพระสุเมรุเป็นแกนกลาง และมีเขาตติบริกษณ์ล้อมอยู่โดยรอบเป็นวงแหวนเจ็ดวง ทั้งเขาพระสุเมรุ และเขาตติบริกษณ์ถูกห้อมล้อมด้วยสี่ทันทิศสมุทรที่แผ่กว้างไปทุกทิศจนจรดขอบจักรวาลรอบนอกของเขาตติบริกษณ์ในทิศใหญ่ทั้งสิ้นนับเป็นที่ตั้งของทวีปใหญ่สี่ทวีป และทวีปน้อยอีกสี่ทวีป สำหรับทวีปใหญ่ทั้งสี่ ได้แก่ อุตรรุทวีป ซึ่งตั้งอยู่ทางทิศเหนือของเขาพระสุเมรุ บุรพวิเทหทางทิศตะวันออก ชมพูทวีปทางทิศใต้ แลอมรโคยานทางทิศตะวันตก ทวีปใหญ่ทั้งสี่และทวีปเป็นที่เกิดของมนุษย์ แต่ละทวีปจะมีลักษณะเฉพาะของตน แต่เฉพาะในชมพูทวีปเท่านั้นที่จะเป็นแดนที่บังเกิดของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระเจ้าจักรพรรดิ

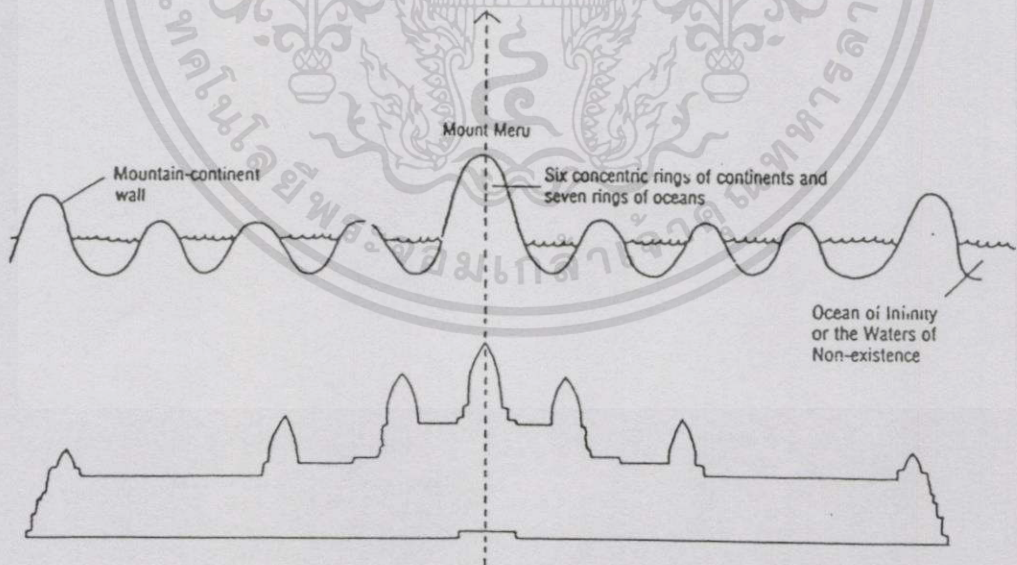
โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 27) กล่าวว่า จากการศึกษาเรื่องราวในไตรภูมิทำให้เราได้ทราบรายละเอียดอื่น ๆ ที่ช่างนำมาใช้เป็นเครื่องประกอบตัวสถาปัตยกรรม เช่น ทราบว่าบนยอดเขาพระสุเมรุนี้เป็นที่ตั้งของเมืองครัยตริงส์ ซึ่งเป็นเมืองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์หรือชั้น ดาว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ดิงส์เทวภูมิ เป็นที่อยู่ของพระอินทร์ผู้ปกครองเทวภูมิ สวรรค์ชั้นนี้มีเทพประจำรักษาทิศทั้งสี่ทิศ นอกจากนี้ยังได้ทราบว่าเป็นสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นั้นมีสิ่งสำคัญหลายอย่างตั้งอยู่ที่สำคัญยิ่งต่อความเชื่อในพุทธศาสนา ก็คือ จุฬามณีเจดีย์ที่บรรจุพระทันตธาตุเขี้ยวแก้วและพระเมาฬีของพระพุทธเจ้า ซึ่งได้ปลงไว้ขณะเมื่อเสด็จออกมหาภิเนษกรรม

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2539 : 22) กล่าวว่า ระบบจักรวาลตามคติทางศาสนาไว้ว่าวงแหวนซึ่งเป็นทวีปและมหาสมุทร ล้อมรอบจุดศูนย์กลางซึ่งเป็นภูเขานั้น ทำมุมเวียนไปเรื่อย ๆ ไม่มีที่สิ้นสุด ระบบจักรวาลหรือภูมิจักรวาลในคติพุทธได้เพิ่มเกาะหรือทวีปไว้สี่มุมในมหาสมุทรแห่งความไม่มีที่สิ้นสุด เหมือนกับว่าต้องการขยับขังการหมุนเวียนอันไม่รู้จบดังกล่าว ผลก็คือเป็นการเพิ่มทิศเข้าไปในระบบจักรวาล

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2531 : 132) กล่าวถึงคำว่า เมรุ นี้คงจะนำมาจากคติเกี่ยวกับเรื่องเขาพระสุเมรุ ซึ่งเป็นศูนย์กลางจักรวาลมียอดเป็นที่ตั้งของเมืองสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เป็นที่อยู่ของพระอินทร์เป็นคติที่รับมาจากอินเดียและเมื่อนำคตินี้มาประยุกต์ใช้กับที่เสาศพก็ยังคงคติบางประการไว้ดังที่สมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ทางอธิบายไว้ว่า “เมรุ” คำนี้เรียกชื่อตามแผนผังซึ่งมีปลุกมีเรือนยอดอยู่ตรงกลาง มีคชข่าง (ศาลา หรือระเบียงรอบเมรุเพื่อแสดงเขตผู้เขียน) ปลุกล้อมตลอดจนเป็นกำแพง อย่างที่ถูกต้องนั้นจะต้องเป็นล้อม 7 ชั้น อย่างเดียวกับเขาพระสุเมรุตั้งอยู่ตรงกลาง มีเขาสัตบริภัณฑ์ล้อมจะนั้นค่อมลาดลงจน ไม่มีอะไรล้อมเลย ก็คงเรียกว่า “เมรุ”

ภาพที่ 2.57 แสดงภาพจำลองการแปลงระบบความเชื่อตามคติทางศาสนา ซึ่งเปรียบเป็นทวีปและมหาสมุทรล้อมรอบจุดศูนย์กลางของภูเขานั้น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2539 : 33) กล่าวว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ขณะที
ประทับบนพระราชบัลลังก์ ณ พระที่นั่งอนันตสมาคม พระอิริยาบถดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงคติ
เทพสมมุติในองค์พระมหากษัตริย์ ซึ่งเปรียบเสมือนเทพเจ้าต่างๆ ในระบบจักรวาล รวมทั้งพระ-
อินทร์ขณะที่บังคับให้น้ำไหลจากยอดเขาพระสุเมรุไปหล่อเลี้ยงโลกมนุษย์

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (เรื่องเดียวกัน : 35) กล่าวถึง เวชยันต์ราชรถ ใช้เคลื่อนพระศพ
เจ้านาย ในรูปนี้เป็นพระศพกรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช พ.ศ. 2472 ราชรถพร้อมด้วยบุษบกที่
เห็นเปรียบเสมือนภูเขาหรือพระสุเมรุซึ่งมีล้อเคลื่อนที่ได้นั่นเอง

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (เรื่องเดียวกัน : 35) กล่าวถึง พระเมรุมาศพระบรมศพรัชกาลที่
5 พ.ศ. 2454 ในรูปนี้ ต้องเข้าใจว่าพระบรมศพซึ่งประดิษฐานอยู่ในเมรุองค์ประธานนั้นอยู่บนยอด
เขาพระสุเมรุท่ามกลางภูเขา ทวีป และมหาสมุทรซึ่งซ้อนกันเป็นชั้น ๆ ที่ฐาน ส่วนพื้นเรียบบนฐาน
เปรียบเสมือนมหาสมุทรอันไม่มีความสิ้นสุด และเมรุทิศที่มุมของฐานเปรียบเสมือนทวีปทั้งสิ้นตาม
ลักษณะภูมิจักรวาลในคติพุทธ

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (เรื่องเดียวกัน : 4) กล่าวถึงแพพุทธมณฑลในพระราชพิธีทรง
พ.ศ. 2429 แพดังกล่าวเปรียบเสมือนรูปจำลองภูมิจักรวาล อันประกอบด้วย เขาไกรลาส (หรือเขา
พระสุเมรุ) ซึ่งล้อมรอบอยู่อย่างแท้จริง ในกรณีนี้เท่ากับว่าเขาไกรลาสสามารถลอยเคลื่อนที่ได้
พระราชพิธีทรงใน พ.ศ. 2429 ทำขึ้นเพื่อสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชเจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (เรื่องเดียวกัน : 45) กล่าวว่า เขาไกรลาส รูปนี้ถ่ายเมื่อครั้งพระ
ราชพิธีโสกันต์ และพระราชทานพระสุพรรณบัฏแก่เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ พ.ศ. 2433 เขาไกรลาสที่
นั่งขึ้นเพื่อการนี้บุษบกอยู่บนยอด เป็นที่ประดิษฐานรูปพระอิศวร รอบเขามีสัญลักษณ์ต่าง ๆ ใน
ระบบจักรวาล รูปแก้วนี้คือรูปจำลองภูมิจักรวาลอีกประการหนึ่ง

2.10.2 ลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว

โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 58) ได้กล่าวว่า รูปของความสงบนิ่งนั้นช่างได้ใช้รูปร่าง
ของปริมาตรวัตถุเป็นตัวแทน ดังจะเห็นได้จากการใช้รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสของมณฑล เจดีย์หรือวิหาร
คด รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าของโบสถ์หรือวิหารรูปทรงกลมของพระเจดีย์ รูปลักษณะของสถาปัตยกรรม
เหล่านี้มีความมั่นคงไม่เคลื่อนที่ไปในทิศทางใด ๆ นอกจากจะเน้นความแรงในเส้นแกนกลาง และ
การพุ่งขึ้นสู่เบื้องสูง การเน้นแกนกลางนี้ทำให้ความรู้สึกในแก่น้ำหนักของปริมาตรวัตถุที่มีขึ้นทาง
ซ้ายและขวาเท่า ๆ กัน ดังเช่นที่เรามองเห็นด้านหน้าของโบสถ์วัดเบญจมบพิตร หรือมองเห็นด้าน
หน้าของพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

ในรูปของการแปลความเขาหิมาในศักราชนั้น เราจะเห็นการนำเอาโค้งทอ้งสำเภามาใช้
ในที่หลาย ๆ แห่ง เช่น ฐานโบสถ์ หรือวิหาร เส้นโค้งหางของหลังคา เส้นโค้งหางแบบทอ้งสำเภา
นี้ยังได้ถูกเน้นตรงปลายสุดให้ยกตัวขึ้นเบื้องบนอย่างมีเจตนา ดังเช่นตรงส่วนปลายสุดของฐาน

โบสถ์หรือวิหารตรงส่วนปลายสุดของรัตนบัลลังก์บนพระเจดีย์ทรงกลม หรือตรงส่วนปลายสุดของ
สันหลังคา เพื่อให้รับกับข้อฟ้า วิธีการสร้างโค้งหงายและตัวปลายยกขึ้นเช่นนี้ล้วนแต่แสดงเจตนา
และสร้างความเบาขึ้นทั้งสิ้น

วิธีการสร้างความเบาด้วยกรรมวิธีทางช่างอีกวิธีหนึ่งทำให้เห็นความฉลาดในการ
กำหนดแบบก็คือ ก การทำลายปริมาตรใหญ่ให้แตกออกเป็นปริมาตรเล็ก แต่ก็ยังคงคุณสมบัติของ
ปริมาตรเดิมไว้อย่างครบถ้วน จะเห็นวิธีการนี้ได้จากการแบ่งชั้นชั้นซ้อนหลังคาของอาคารที่มีขนาด
ใหญ่ เช่น โบสถ์ วิหาร หรือศาลาการเปรียญ

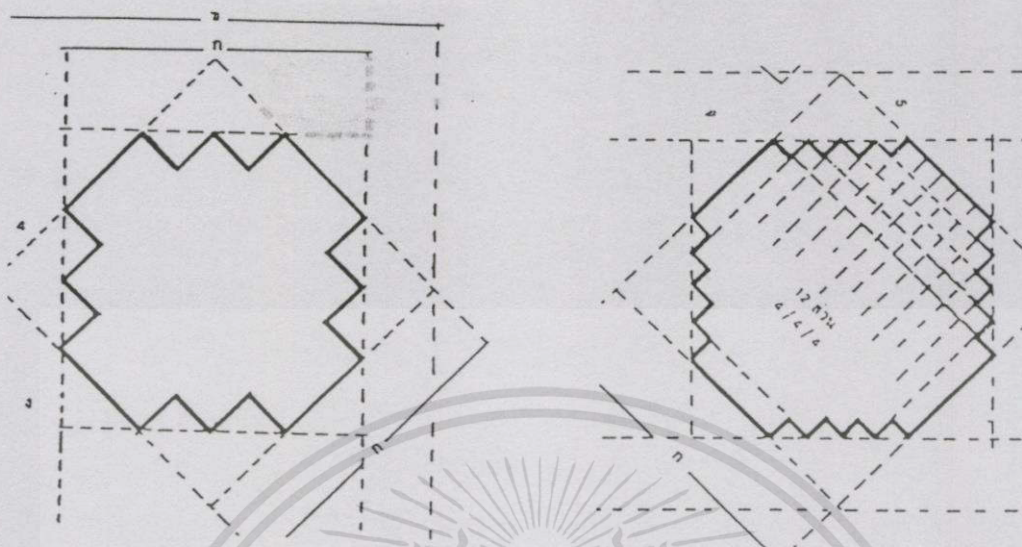
โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 59) กล่าวว่าข้อคิดในแง่ปรัชญาเช่นนี้จะเห็นชัดเจน
มากขึ้นหากพิจารณาคุณลักษณะของหลังคาขอมฉนวนที่วิเคราะห์ความแน่นของชั้นซ้อนหลังคา ให้มี
มากในคอนล่างและค่อย ๆ จัดให้ห่างขึ้นในคอนบน พร้อม ๆ กับการรวบรวมปลายให้ทอดเป็นทรง
จอมแหพุ่งขึ้นสู่เบื้องบน อันหมายถึงการบรรลุธรรมขั้นสุดยอดที่ทำให้ผู้ประพฤติพ้นจากกิเลสทั้ง
มวลเข้าสู่นิพาน นี่คือ สัญลักษณ์ของการค้นพบความสงบนิ่ง เบา ทอຍ และขึ้นสู่เบื้องสูง

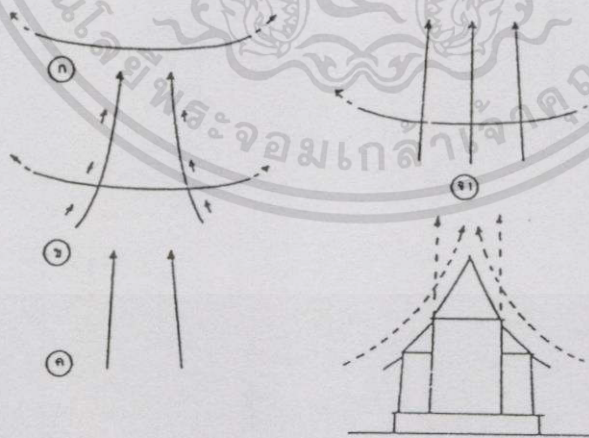
ภาพที่ 2.58 แสดงการแตกปริมาตรทรงหลังคา

อนุวิทย์ เจริญสุกกุล (2538 : 24) กล่าวว่า สถาปนิกสามารถสร้างเอกภาพของรูป
สถาปัตยกรรมที่เบา ทอຍด้ว โดยการยกฐานไฟทำให้สูงเน้นความเทริดของมุขหน้า ประกอบกับ
ระนาบซ้อนของคันทับหลังคา และยอดข้อฟ้า ซึ่งรวมเข้าเป็นอินทรีย์เดียวกัน

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.59 แสดงการข้อมุมของผังทางงานสถาปัตยกรรม ซึ่งเป็นการแปลง ทัศนคติความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว

ภาพที่ 2.60 แสดงรูปแบบของจอมแห สื่อถึงลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

2.10.3 คติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ

สุเมธ ชุมสาย อชฺฐยา (2539 : 26) กล่าวถึง รูปคลื่นในรูปจำลองระนาบจักรวาล ซึ่งสะท้อนให้เห็นการเกิดและการสลายตัวของมหาสมุทรและทวีปตามกาลเวลา บังเอิญสอดคล้องกัน อย่างดีกับรูปคลื่นอันเป็นลำตัวของพญานาคโดยที่จริงแล้ว พญานาคหรือนาค ก็คือสัญลักษณ์แห่งธาตุน้ำนั่นเอง

สุเมธ ชุมสาย ณ อชฺฐยา (เรื่องเดียวกัน : 28) กล่าวว่าในสังคมเขมรโบราณซึ่งเลียนแบบจากอินเดีย กษัตริย์มีบทบาทเทียบเท่าเทพเจ้าบนยอดภูเขา ด้วยเหตุนี้ พระเจ้าแผ่นดินเขมรจึงปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์แห่งภูเขาและจักรวาล เทพเจ้าที่มีบทบาทสำคัญในกรณีนี้ได้แก่ พระอินทร์ ผู้ปราบพญานาคบนยอดเขาพระสุเมรุ เพื่อให้พญานาคคายน้ำลงมาให้โลกมนุษย์ และองค์พระวิษณุ เป็นผู้บงการให้เทวดาและอสูรพันลำตัวพญานาคเข้ากับพระสุเมรุแล้วจึงรีดเอาน้ำออกมาเพื่อจูดประสงค์เดียวกัน นอกจากนี้กษัตริย์เขมรยังทรงเทียบพระองค์กับพระศิวะ ผู้ประทับบนยอดเขาไกรลาส ดังจะเห็นได้จากการประดิษฐานศิวลึงค์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของพระศิวะไว้บนยอดปราสาทหิน โดยที่จริงศิวลึงค์เองก็มีความหมายเทียบได้กับเขาพระสุเมรุ ทั้งสองสิ่งมีน้ำไหลจากยอดบนลงมาสู่ที่รองรับข้างล่าง ในกรณีของศิวลึงค์มีฐานที่รองรับเรียกว่า โชนี ซึ่งเป็นคำที่หมายถึงอวัยวะเพศหญิงอันเป็นจุดกำเนิดชีวิต และสิ่งเคียงคู่กับศิวลึงค์ทั้งเขาพระสุเมรุและศิวลึงค์จึงเป็นสัญลักษณ์ของการออกดอกออกผลของพืชสัตว์และมนุษย์

ภาพที่ 2.61 แสดงคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำโดยใช้พญานาคเป็นสัญลักษณ์

ถึงแม้ไทยจะได้รับแนวความคิดเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์จากเขมร แต่ก็มิได้รับสัญลักษณ์ซึ่งเขมรใช้อยู่มาทั้งหมด โดยเฉพาะสิวลึงค์นั้นคนไทยมิได้นำมาใช้เลย ส่วนสัญลักษณ์ของระบบจักรวาลอันประกอบด้วยเขาพระสุเมรุ ทวีป ภูเขา และมหาสมุทร ก็ถูกแปรความหมายจากเดิมโดยอิทธิพลของศาสนาพุทธ มาเป็นไตรภูมิพระร่วง ซึ่งภูมิทั้งสามแต่ละภูมิยังประกอบไปด้วยภูมิย่อย ๆ ในที่สุดความหมายได้คลุมไปถึงสวรรค์ชั้นต่าง ๆ อีกมากมาย จนเกิดเป็นสูตรเลขอันสลับซับซ้อนที่แฝงอยู่ในส่วนของสถาปัตยกรรมที่ซ้อนกันเป็นชั้น ๆ แม้แต่ขณาคซึ่งความหมายเดิมเป็นสัญลักษณ์ในระบบจักรวาล กล่าวคือ เป็นน้ำไหลวนลงมาจากเขาพระสุเมรุ ก็มีความหมายคลุมไปถึงมูลินท์ หรือพญานาคแผ่เบี่ยงปกคลุมเศียรพระพุทธรูปเจ้า ซึ่งประทับสมาธิอยู่บนขณาคนั้น แสดงให้เห็นว่าภูมิว่าภูมิจักรวาลมีส่วนประดับประดาองค์พระพุทธรูปศาสนาอยู่เช่นกัน

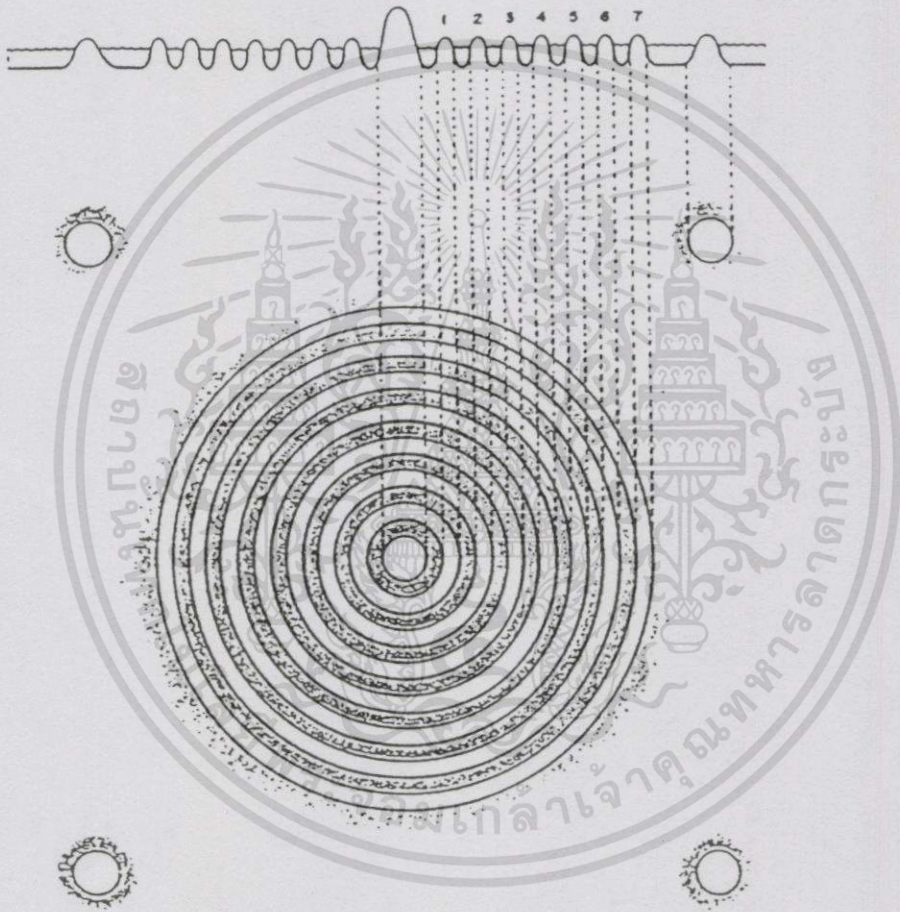
สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2539 : 32) กล่าวว่า สิ่งที่มีขนาดกะทัดรัดโดยตรง เห็นได้แก่วิธีวัดปริมาณน้ำในแบบผกผัน ชาวบ้านเรียกวิธีวัดน้ำนี้ว่า นาคให้น้ำ หากปีไหนอุดมสมบูรณ์มีน้ำเกลือใช้ก็จะเรียกว่าปีนั้นมีนาคเพียงตัวเดียว หากปีไหนแห้งแล้ง ถือว่าปีนั้นมีนาคเจ็ดตัว คือเท่ากับจำนวนสูงสุดของหน่วยวัดน้ำที่ขาดหายไป ซึ่งนาคได้เดินเข้าไปในท้อง

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2539 : 39) กล่าวถึงสัญลักษณ์ที่เกี่ยวกับน้ำหรือมหาสมุทรที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ หอยสังข์ หรือเปลือกหอยทะเล สกุลสตรอมบีเด โดยที่จริงแล้วสังข์เป็นสัญลักษณ์ที่ค่อนข้างสลับซับซ้อนซึ่งชาวเอเชียอาคเนย์ได้มาจากลัทธิฮินดูและโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากพวกพราหมณ์ อย่างไรก็ตามโดยทั่วไปแล้วหอยทะเลเป็นสิ่งมีค่าพิเศษตั้งแต่ไหนแต่ไร ก่อนที่ศาสนาฮินดูจะเกิดขึ้นมาเสียอีก ในหุบเขาดุโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ในภาคอีสาน ปรากฏว่าได้ค้นพบหอยทะเลเป็นจำนวนมากฝังอยู่ในหลุมศพ ส่วนในทะเลชาวโพลินีเซียได้ใช้หอยสังข์ที่เป็นสัญลักษณ์มาตั้งแต่โบราณกาล ในเวลาต่อมามนุษย์ได้ใช้หอยทะเลเป็นอัตราเงิน โดยเรียกว่า เบี้ย ผดด้วง ซึ่งคนไทยและคนจีนใช้มาเป็นเวลานานหลายศตวรรษก็มีต้นกำเนิดมาจากเบี้ย หรือหอยทะเลนี้เอง แม้แต่ในปัจจุบันตลาดทรัพย์สินในกรุงเทพมหานครยังใช้คำศัพท์ดอกเบี้ย ซึ่งแปลตรงตัวแล้วหมายถึงดอกผลซึ่งเติบโตทวีคูณจากหอยทะเลนั่นเอง

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2539 : 114) กล่าวถึง สัญลักษณ์น้ำในคติพุทธศาสนา ว่าสถาปัตยกรรมไทยที่เกี่ยวกับวัด เมื่อครั้งหนึ่งอาจมีโบสถ์ถอยน้ำคังเช่นที่ซึ่งปรากฏอยู่ในวัดกัลยาณีประเทศศรีลังกา โบสถ์ที่อยู่ในน้ำหรือเรียกสั้น ๆ ว่าโบสถ์น้ำ ยังมีอยู่บ้างในท้องถื่นซึ่งห่างไกลจากอิทธิพลของวัฒนธรรมสมัยใหม่ โบสถ์ที่กล่าวถึงนี้สร้างด้วยไม้ทั้งหลังและตั้งอยู่บนเสาเดี่ยว ๆ ในสระ คูคลอง ไกล ๆ เหมือนกับว่าถอยน้ำอยู่ ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งก่อสร้างและธาตุน้ำในกรณีนี้คงไม่เกี่ยวกับสัญชาตญาณทางน้ำของมนุษย์โดยตรง หากแต่คงเกี่ยวกับคติทางศาสนาเป็นส่วนใหญ่ พุทธศาสนานิกายมหายานใช้โบสถ์น้ำเป็นพาหนะสำหรับนำวิญญาณข้ามไปสู่ความหลุดพ้น จากทุกข์

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2539 : 126) กล่าวว่า ในการคิดแปลงสัญลักษณ์ของภูมิจักรวาลตามความเชื่อในศาสนาฮินดู และพุทธศาสนา คนไทยไม่เคยใช้ระบบกักกันน้ำในการก่อสร้าง เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

โบราณสถานต่าง ๆ เลขทั้งวัสดุก่อสร้างที่ใช้ก็เป็นแต่เพียงอิฐปูนซึ่งง่ายแก่การผลิตและลำเลียงไม่เหมือนกับการก่อสร้างด้วยหิน ถึงกระนั้นโบราณสถานบางแห่งที่คนไทยก่อสร้างไว้ก็มีขนาดใหญ่โตมากที่สุดเท่าที่เคยพบ เช่น พระปฐมเจดีย์ และพระเจดีย์วัดใหญ่ชัยมงคล เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เมื่อโบราณสถานเหล่านี้ไม่มีระฆังและคูคลองหลาย ๆ ชั้น เป็นส่วนประกอบในการวางผังแล้วสัญลักษณ์ของภูมิจักรวาลก็ออกจะดูไม่ครบถ้วน แต่ในเมื่อคนไทยนับถือศาสนาพุทธนิกายเถรวาท

ภาพที่ 2.62 แสดงการแปลงสัญลักษณ์ของรูปจำลองในระบบจักรวาล ซึ่งสะท้อนให้เห็นการเกิด และ การสลายตัวของมหาสมุทร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 2.63 แสดงการแปลงคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำโดยการใช้พญานาคเป็นสัญลักษณ์ในการใช้ร่วมกับงานสถาปัตยกรรมทางศาสนา

การใช้พญานาคเป็นสัญลักษณ์ในการใช้ร่วมกับงานสถาปัตยกรรมทางศาสนาซึ่งไม่นิยมใช้สัญลักษณ์มากและมักจะหลีกเลี่ยงคือสิ่งก่อสร้างใหญ่โตอยู่แล้ว ลักษณะเช่นนี้จึงไม่เป็นของแปลกและด้วยเหตุนี้เอง สถาปัตยกรรมไทยที่เป็นอริยูปนจึงมีลักษณะเบาคา และประสมประสานกับธรรมชาติได้อย่างดี

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2539 :127) กล่าวถึงน้ำว่ามีความสำคัญในด้านสถาปัตยกรรม กล่าวคือ ในการวางผังบริเวณวัดมักถูกอยู่ข้อหนึ่งว่าจะหันหน้าวัดไปทางทิศใดก็ได้ แต่โบสถ์หรือวิหารจะต้องหันหน้าเข้าหาน้ำเสมอ ทั้งนี้เพราะในขณะที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ภายใต้ต้นมหาโพธิ์พระองค์ทรงหันพระพักตร์ไปทางแม่น้ำ

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2539 : 134) กล่าวถึง สัญลักษณ์น้ำว่า ในการแปรรูปเขาพระสุเมรุที่ล้อมรอบเข้าสู่ลักษณะทางสถาปัตยกรรม ในส่วนที่เป็นน้ำหากใช้น้ำจริง ๆ ก็ดูเป็นเรื่องยุ่งยากมาก ดังนั้นคนโดยทั่วไปแล้วจึงใช้พญานาคเป็นสัญลักษณ์แทนเอาง่าย ๆ เลขที่เคียว จะสังเกตได้ว่าศาสนสถานทุกแห่งจำเป็นต้องมีราคน้ำประกอบอยู่ด้วย ไม่ว่าจะป็นน้ำจริง ๆ หรือเป็นสัญลักษณ์แทนก็ตาม ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดที่สุดคือ วัดกุมิณทร์ จ.น่าน ซึ่งมีนาค 2 ตัว เลื้อยผ่านตลอดฐานโบสถ์ และเหยียดลำตัวยาวไปตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้บนฐานเดียว ๆ ซึ่งเป็นขันธสีมาตรงมุมทั้งสี่

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

มีโบสถ์ตั้งอยู่ และแม้ว่ารอบโบสถ์นี้จะได้สร้างกำแพงล้อมรอบไว้ แต่ที่มุมทั้งสี่ตั้งโบสถ์มา ทั้งสี่มุมก็ได้ก่อมุมกำแพงไว้เป็นเครื่องขึ้นแนวเพื่อสร้างความรู้สึกรู้ว่ามีกำแพงโบสถ์และพญานาคไว้ด้วยกัน โดยเหตุที่พญานาคเป็นสัญลักษณ์แห่งน้ำ ลักษณะของแผนผังจึงเหมือนกับว่ามีสระน้ำสี่เหลี่ยมที่มีโบสถ์อยู่ตรงกลาง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดและคติความเชื่อทางศาสนา สถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ในประเทศไทย โดยผู้วิจัยทำการศึกษาคำรองเอกสาร การสังเกต บันทึกภาพ และการสัมภาษณ์ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้เป็นข้อมูลจริงที่ใช้ในการวิจัยและเป็นแนวทางการศึกษาทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม รวมถึงการประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นที่มีความสอดคล้องและเหมาะสม ดังนั้น เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการวิจัยได้ดังนี้

1. กำหนดประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
 - 2.1 การสร้างเครื่องมือ
 - 2.2 การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ
3. การเก็บรวบรวมข้อมูล
4. การวิเคราะห์ข้อมูล
5. สรุปผลการวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากรที่ศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ สถาปนิกผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมไทย หรือนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย และผู้เชี่ยวชาญสาขาที่เกี่ยวข้อง

1. คุณรณฤทธิ์ ธนโกเสศ
สถาปนิกบูรณะพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม กองบูรณะโบราณสถาน กรมศิลปากร
2. คุณพิชญา บุญภินนทร์
สถาปนิกกองบูรณะโบราณสถาน กรมศิลปากร
3. คุณวงศ์ฉัตร ฉัตรกุล ณ อยุธยา
ผู้อำนวยการทางสถาปัตยกรรมไทย กองบูรณะโบราณสถาน กรมศิลปากร
4. คุณวิญญู วานิชศิริโรจน์

สถาปนิกอาวุโส บริษัทศิไซน์ 103 จำกัด

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5. คุณสุรชัย แก้วประสิทธิ์
สถาปนิกผู้ออกแบบ บริษัทศิไนน์ ดีเวลลอป จำกัด
6. คุณอรธกิจ โรจนไพบูลย์
สถาปนิกผู้ออกแบบ บริษัทศิไนน์ ดีเวลลอป จำกัด
7. คุณวรวรรณ โรจนไพบูลย์
สถาปนิกผู้ออกแบบ บริษัทศิไนน์ ดีเวลลอป จำกัด
8. คุณวีรวุฒิ โอตระกุล
กรรมการผู้จัดการ บริษัทสถาปนิกภูมิวิวุฒิ จำกัด
9. คุณวุฒิชัย วัตรารม
สถาปนิกผู้ออกแบบ บริษัท สถาปนิกบูรินทร์ ศรีสุข จำกัด
10. ศาสตราจารย์อรศิริ ปาณินท์
ผู้เชี่ยวชาญทางสถาปัตยกรรมไทย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
ศิลปากร
11. ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. แนน้อย สักดิ์ศรี
ผู้เชี่ยวชาญทางสถาปัตยกรรมไทย คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย

3.1.2 กลุ่มตัวอย่าง

ใช้ประชากรทั้งหมด

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้เป็นการสำรวจเอกสาร, ทฤษฎี, การวิจัย, บทความทางวิชาการของสมาคมสถาปนิกสยาม, หนังสือ, และการสัมภาษณ์ รวมถึงแบบสัมภาษณ์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.2.1 ลักษณะการวางแผนเชิงรูปธรรม (ด้านแนวคิด)

- 3.2.1.1. การวางแผนพระปรารักษ์และลักษณะพระปรารักษ์
- 3.2.2.2. รูปแบบพระปรารักษ์และลักษณะพระปรารักษ์
- 3.2.3.3. ลวดลายประดับพระปรารักษ์

3.3.2 ลักษณะการวางแผนเชิงนามธรรม (ด้านคติความเชื่อ)

- 3.3.2.1 คติความเชื่อจักรวาลต่อการวางแผนพระปรารักษ์
- 3.3.2.2 ลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

3.3.2.3 คติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ

การสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์ที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง (Structure Interview) สำหรับสถาปนิกผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมไทย และผู้เชี่ยวชาญสาขาที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งเนื้อหาเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นการสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการวางผังเชิงรูปธรรม (ด้านแนวคิด)

ตอนที่ 2 เป็นการสัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะการวางผังเชิงนามธรรม (ด้านคติความเชื่อ)

3.3 การตรวจสอบเครื่องมือ

3.3.1 เครื่องมือที่สร้างเสร็จแล้ว (แบบสัมภาษณ์) ผู้วิจัยได้ให้อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ร่วมมือตรวจสอบความถูกต้องก่อนนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบอีกครั้ง

3.3.2 ดำเนินการแก้ไขแบบสัมภาษณ์แล้ว ผู้วิจัยนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและภาษาที่ใช้ โดยมีรายนามผู้เชี่ยวชาญดังนี้

1. ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. แฉ่งน้อย สักดิ์ศรี อาจารย์พิเศษคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ศาสตราจารย์ อรศิริ ปาณินท์ อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

3. ศาสตราจารย์ ไชแสง สุขะวิณะ อาจารย์พิเศษคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

4. รองศาสตราจารย์ วิวัฒน์ เตมียพันธ์ อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

5. อาจารย์อัจฉรา สืบสินธุ์สกุลไชย อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

3.3.3 ดำเนินการปรับปรุงเครื่องมือผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ผู้วิจัยได้แก้ไขแบบสัมภาษณ์ร่วมกับอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ร่วมอีกครั้ง เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและปรับปรุงแก้ไข ซึ่งจะนำแบบสัมภาษณ์ไปใช้จริง

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.4.1 ผู้วิจัยนำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง ไปยังผู้เชี่ยวชาญ ด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย ของกรมศิลปากรเพื่อขอข้อมูลทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล

3.4.2 เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแล้วผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูล และนำข้อมูลไปใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่รวบรวมมาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดย จำแนกตามความคิดเห็นของสถาปนิกผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย และสถาปนิกผู้ออกแบบ ตามหัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

3.5.1 ลักษณะการวางผังเชิงรูปธรรม (ด้านแนวคิด)

3.5.1.1 การวางผังและจัดกลุ่มพระปรางค์

3.5.1.2 รูปแบบพระปรางค์และลักษณะพระปรางค์

3.5.1.3 ลวดลายประดับปรางค์

3.5.2 ลักษณะการวางผังเชิงนามธรรม (ด้านคติความเชื่อ)

3.5.2.1 คติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์

3.5.2.2 ลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว

3.5.2.3 คติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ

เมื่อทำการวิเคราะห์จากแบบสัมภาษณ์แล้ว ผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจะนำไปเป็นกรอบแนวความคิดเกี่ยวกับแนวคิด และคติความเชื่อด้านสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวรารามที่ชัดเจน ซึ่งจะนำมาสู่การประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ๆ ให้สอดคล้องและเหมาะสมต่อไป

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวรารามนั้น ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลและวิเคราะห์จากเอกสารและการสำรวจทางกายภาพ รวมทั้งศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ ซึ่งความคิดเห็นที่ได้จะเป็นทางในการศึกษาและวิเคราะห์ในขั้นตอนต่อไปเกี่ยวกับแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม ของกลุ่มสถาปนิกผู้ออกแบบที่มีความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมไทยในอดีต ทั้งแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรมไทย และผู้เชี่ยวชาญทางสถาปัตยกรรมไทยของ กรมศิลปากร และนักวิชาการที่ผู้วิจัยเห็นสมควร

การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลที่ได้มีความถูกต้องทั้งเนื้อหาและข้อมูล โดยผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือดังนี้

- การศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร เกี่ยวกับแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม
- การสำรวจทางกายภาพเกี่ยวกับ แนวคิด และคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม
- การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วย สถาปนิกผู้ออกแบบที่มีผลงานทางการประยุกต์ใช้ ซึ่งแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรมไทย ผู้เชี่ยวชาญหรือผู้ชำนาญการทางสถาปัตยกรรมไทยของกรมศิลปากร และนักวิชาการที่ให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมไทยจากสถาปัตยกรรมศาสตร์ ที่ผู้วิจัยเห็นสมควร

ในการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิด และคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการนำเสนอผลการวิเคราะห์ไว้ 3 ขั้นตอน โดยมีหัวข้อดังต่อไปนี้

- ตอนที่ 4.1 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร
- ตอนที่ 4.2 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ
- ตอนที่ 4.3 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

ซึ่งผลของการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลในแต่ละขั้นตอนดังกล่าวข้างต้นเกี่ยวกับแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม โดยมีเนื้อหาทางด้านแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

- ลักษณะการวางผังเชิงรูปธรรม (ด้านแนวคิด)
การวางผังและการจัดกลุ่มพระปราสาท
รูปแบบพุทธปราสาท และลักษณะพระปราสาท
ลวดลายประดับปราสาท
- ลักษณะการวางผังเชิงนามธรรม (ด้านคติความเชื่อ)
คติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปราสาท
ลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว
คติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ

4.1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจเอกสาร

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ เป็นการศึกษาถึงงานวิจัยหรืองานเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในการนำมาใช้เป็น โครงร่างนำเสนอข้อสรุปทางงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่สามารถนำแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัฒนธรรม วรรณะราชวราราม มาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องด้วยเหตุผลและหลักการ ทั้งในแง่การเลือกใช้ลักษณะ และรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของวรรณะราชวรารามที่มีมาแต่ในอดีต

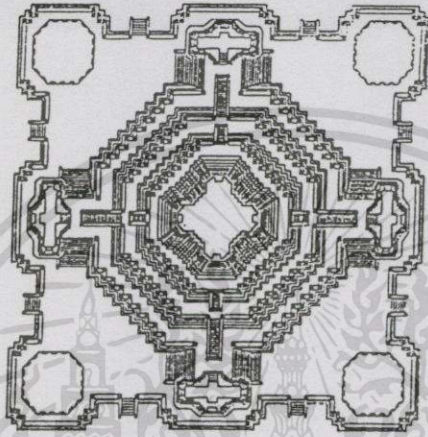
การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลทางเอกสาร แบ่งเสนอข้อมูลไว้ 2 ตอนดังนี้

4.1.1 ข้อมูลด้านลักษณะการวางผังเชิงรูปธรรม(ด้านแนวคิด)ทางสถาปัตยกรรม วรรณะราชวราราม จากข้อมูลเชิงเอกสาร การศึกษาในส่วนนี้เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ด้านการวางผัง และการจัดกลุ่มพระปราสาทวรรณะราชวราราม, รูปแบบพระปราสาทและลักษณะพระปราสาท รวมถึงลวดลายประดับปราสาท วรรณะราชวราราม

4.1.1.1 ผลการวิเคราะห์แนวคิดการวางผังและการจัดกลุ่มพระปราสาทวรรณะราชวราราม ในการที่จะพัฒนาเป็นกรอบแนวความคิดในการวางผังงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ผลการวิเคราะห์แนวคิดการวางผัง พบว่า การวางผังพระปราสาท วรรณะราชวรารามนั้น เป็นการแปลงระบบความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาล มาเป็นผังทางงานสถาปัตยกรรม โดยรูปแบบของผังอาจมีทั้งรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสหรือสี่เหลี่ยมผืนผ้า อาจรวมถึงรูปวงกลม โดยมีหน่วยประธานที่มีความสำคัญตั้งอยู่ตรงกลาง และมีหน่วยที่เป็นบริวารอยู่ประจำทั้งสี่ทิศ โดยผังนี้อาจมีการเพิ่มประโยชน์ใช้สอย บางประการ ตัวอย่างเช่น เพิ่มอาคารใช้สอยด้านหน้า (วิหารหลวง) เพื่อให้เกิดการใช้งานได้อย่างคุ้มค่า

การออกแบบพระปราสาทวรรณะราชวราราม ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำแนวคิดด้านการวางผังมาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นนั้น สถาปนิกหรือนักออกแบบอาจตีความระบบความเชื่อจักรวาล เป็นรูปวงกลมของแกน รูปสี่เหลี่ยมก็ได้ แต่สิ่งสำคัญคือ แนวแกนที่ระขะเท่ากัน และการเน้นให้อุคศูนย์กลางของแกน มีความโดดเด่นด้วยความสูงชันสู่เบื้องบนและบริเวณเอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่าจะกรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภายนอกของปริมาตรใหญ่ อาจกำหนดให้เกิดปริมาตรเล็ก ๆ จำนวนที่เท่ากันตามมุม เพื่อเป็นการส่งเสริมให้เกิดความเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันของผังที่ปรากฏ ส่งผลให้เกิดความงามและการเกี่ยวเนื่องซึ่งกัน ทั้งนี้ควรคำนึงถึงลักษณะและประเภทของงานสถาปัตยกรรมที่จะนำระบบวิธีการดังกล่าวไปใช้ เพื่อให้เกิดความเหมาะสมและสอดคล้องกับแนวคิดเดิมที่มีมาแต่ในอดีต

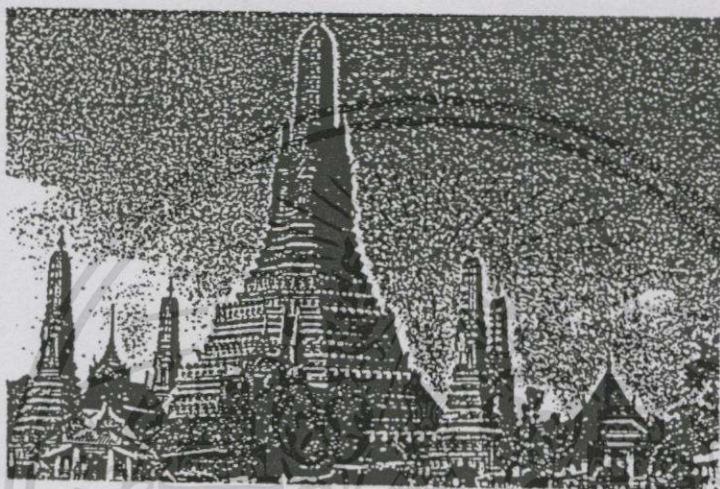
ภาพที่ 4.1 แสดงพระปรารักษ์วัดอรุณราชวราราม

ผลการวิเคราะห์การจัดกลุ่มพระปรารักษ์ ผู้วิจัยพบว่า การจัดกลุ่มพระปรารักษ์ และอาคารทางศาสนาของไทย ผู้ออกแบบมักวางแนววิหารอยู่ทางทิศตะวันออก และวางแนวเจดีย์อยู่ทางทิศตะวันตกหลังวิหาร ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับคติความเชื่อในอดีตที่ว่าด้วยทิศที่ประสูติ ครุสรี และปรินิพานของพระพุทธเจ้า แต่มีข้อสังเกตในกรณีที่มีทางสัญจรทั้งทางบกและทางน้ำอยู่ใกล้ที่ตั้ง มักมีข้อยกเว้นในการจัดกลุ่มพระปรารักษ์ อาจวางแนววิหารหรือโบสถ์ให้อยู่ใกล้เส้นทางสัญจร ดังกล่าว เพื่อให้เกิดความสวยงาม และสง่างาม แก่ผู้พบเห็นที่ใช้เส้นทางคมนาคมนั้น

4.1.1.2 ผลการวิเคราะห์แนวคิดรูปแบบ และลักษณะพระปรารักษ์ วัดอรุณราชวราราม ในการที่จะพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น

ผลการวิเคราะห์แนวคิดรูปแบบ พบว่า พระปรารักษ์วัดอรุณราชวราราม มีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงปรารักษ์ คือมีส่วนสูงเพิ่มมากขึ้นจนมีรูปเพริชวงสูง ซึ่งต่างจากพุทธปรารักษ์เขมร ที่มีมาในอดีต พระปรารักษ์วัดอรุณราชวรารามบริเวณยอดของพุทธปรารักษ์มีการประดับซุ้มเป็นแฉกหรือช่องวิมานตามชั้นที่ทำเป็นขั้นรัศมีประคดด้วย และพระปรารักษ์วัดอรุณราชวรารามมีคติการสร้างโดยการ

ลดขนาดองค์ปรางค์ประธานเล็กลงมาจนกลายเป็นเครื่องยอด ที่ลดขนาดจนเล็กลงเป็นผลจากการย่อ มุมเพิ่มมากขึ้น และใช้เส้นสอดรับกับผังพื้น ที่ซ้อนกันเป็นชั้น ๆ บนฐานทักษิณ แต่ละชั้นสูงใหญ่ อยู่ในทรงจอมแห

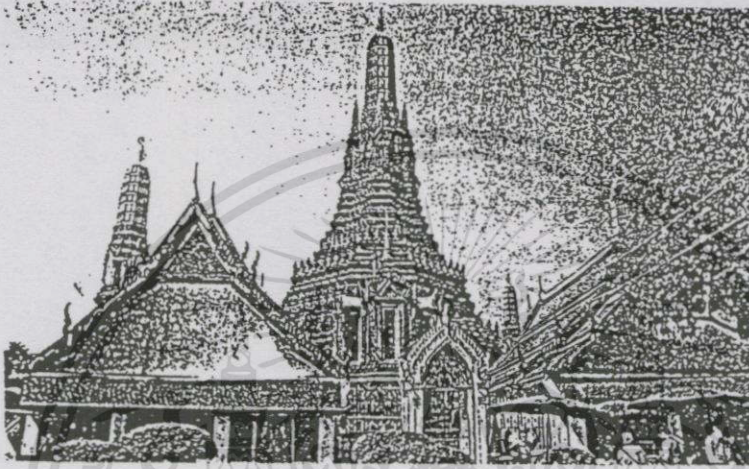

ภาพที่ 4.2 แสดงลักษณะทรงจอมแหของพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

ในการที่จะนำรูปแบบพระปรางค์มาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นนั้น ผู้วิจัยพบว่า รูปแบบพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามมีรูปแบบ ที่ชัดเจนเฉพาะตัว การนำรูปแบบนี้ไป ใช้กับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ควรมีการดัดแปลงเป็นอย่างมาก อาจนำมาใช้ในการลดขนาดของ ปริมาตรใหญ่ให้เล็กลง โดยสอดรับกับผังพื้นข่อมุม และคำนึงถึงคุณลักษณะประเภทของอาคาร ตลอดจนพื้นที่การใช้งาน ของงานสถาปัตยกรรมชนิดนั้น ว่าสอดคล้องกับแนวคิดดังกล่าวหรือไม่ โดยการนำมาใช้นั้น ไม่ควรลอกเลียนแบบอย่างที่ปรากฏ อาจนำมาซึ่งวิธีการคิดและจุดสำคัญที่ ต้องการเน้นให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ งดงาม และการเป็นจุดนำสายตา ของพื้นที่นั้น เช่นเดียวกับพระ ปรางค์วัดอรุณราชวราราม ที่เป็นจุดนำสายตา ของผังกรุงธนบุรีในอดีตจนถึงปัจจุบัน

ผลการวิเคราะห์ลักษณะพระปรางค์ ผู้วิจัยพบว่า พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม มี ลักษณะเป็นปรางค์กลุ่ม โดยมีปรางค์ประธานทรงจอมแห ตั้งอยู่บนฐานสูง 3 ชั้น โดยฐาน ประทักษิณชั้นแรก มีมณฑปประดิษฐานอยู่ทั้งสี่ด้าน เรียกว่า มณฑปทิศ ฐานชั้นที่สองประดับด้วย เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

กุ่มกั้นห้าเขา ฐานชั้นที่สามประดับด้วยกระบี่แบก เหมือนฐานประทักษิณเป็นฐานเพ็ชสองชั้น ส่วนองค์ปราสาทประธาน มีจำนวนชั้น 6 ชั้น และมีซุ้มจระนำทั้งสี่ด้าน ภายในซุ้มประดิษฐานรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ บริเวณชั้นเชิงบาตรระดับเดียวกับยอดปราสาทขนาดเล็กนั้นประดับด้วยพระนารายณ์ทรงครุฑ ยอดปราสาทเป็นเส้นตรงสอบเข้าสู่จอมโมรี มีลักษณะที่เป็นแท่งกลม ๆ

ภาพที่ 4.3 แสดงลักษณะพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม

ในการนำลักษณะพระปราสาท มาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ๆ ผู้วิจัยพบว่า ลักษณะที่สำคัญของพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม องค์ปราสาทประธานมีส่วนสำคัญที่ส่วนอันได้แก่

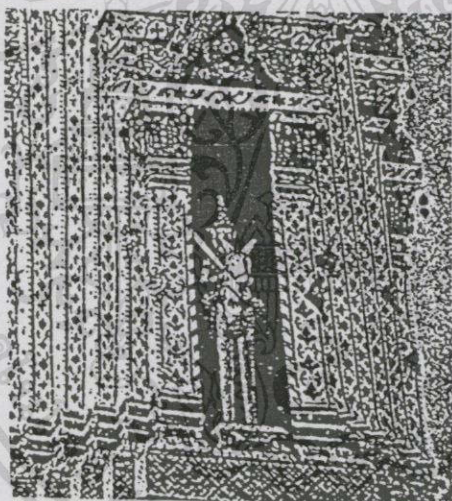
- ส่วนฐาน เป็นส่วนฐานสามชั้นสูงโดยประดับด้วยมณฑปทิศที่ชั้นแรก ชั้นที่สองประดับด้วยกุ่มกั้นห้าแบก และชั้นที่สามประดับด้วยกระบี่แบก
- ส่วนลำตัว เป็นส่วนที่อยู่ถัดจากส่วนฐานขึ้นไป ประดับด้วยพรหมแบกรองรับฐานถึงสามชั้น เรือนธาตุมีจตุรมุขบนหลังคาเป็นยอดปราสาทขนาดเล็ก ภายในซุ้มประดิษฐานรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ
- ส่วนบน เป็นส่วนที่อยู่ถัดจากซุ้มประดิษฐานรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ โดยอยู่บริเวณชั้นเชิงบาตรระดับเดียวกับยอดปราสาทขนาดเล็ก ประดับด้วยพระนารายณ์ทรงครุฑยอด
- ส่วนยอด มีลักษณะเป็นแท่งกลม ๆ มีจำนวนชั้น 6 ชั้น โดยติดกลีบขุนุนที่ใช้ปูนปั้นเป็นลายขุนุนค้ำแล้วใช้ปูนปั้นเป็นแกน บัวคาควางตามจันทระชั้น และส่วนบนสุดประดับด้วยยอดคนกสุท หรือฝักเพกา

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีกรนำไปใช้

จากลักษณะดังกล่าว สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นได้โดยควรมีการคัดเลือกสายทางความชัดเจนของรูปแบบและลักษณะต่าง ๆ ที่ปรากฏอยู่ให้ลดน้อยลง อาจนำมาซึ่งการใช้สัดส่วนของพระปราสาทองค์ประธาน รวมถึงการใช้ลายนูนต่ำและการใช้เส้นสอปขึ้นสู่เบื้องบน อันคล้ายกับทรงจอมแห อันเป็นลักษณะที่งดงามของพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม

4.1.1.3 ผลการวิเคราะห์ลวดลายประดับปราสาท วัดอรุณราชวรารามในการที่จะพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น

ผลการวิเคราะห์ลวดลายประดับปราสาท ผู้วิจัยพบว่า ตามคติการสร้างพระปราสาทของไทยนิยมถือว่าพระปราสาท เป็นสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุอันเป็นแกนของจักรวาล โดยถ่ายทอดเรื่องราวที่เกี่ยวข้องออกมาเป็นลวดลายต่าง ๆ ที่ประดับที่พระปราสาทวัดอรุณราชวราราม และพระปราสาทของวัดสำคัญ ๆ โดยพบว่าลวดลายที่ปรากฏให้เห็นแบ่งเป็น ลวดลายที่เกี่ยวกับเทวคติ และลวดลายพื้นฐาน

ภาพที่ 4.4 แสดงลวดลายทางเทวคติ และลวดลายดอกไม้ของพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม

โดยลวดลายที่เกี่ยวกับเทวคดียังมีลวดลายอสูร, ยักษ์, พระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ, พระเจ้าจักรพรรดิทรงม้าแก้ว และรูปสัตว์หิมพานต์ และลวดลายพื้นฐาน อันได้แก่ ลวดลายของดอกไม้ และลวดลายเสริมที่ไม่เกี่ยวข้องกับลวดลายเทวคติ

ในการประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ผู้วิจัยพบว่า ความสำคัญของลวดลายในการบอกเล่าเรื่องต่าง ๆ นั้น คงต้องคำนึงถึงฐานะนุ้ศักดิ์ หรือตำแหน่งที่ตั้งของแต่ละลวด

ลายถึงความสูง-ต่ำ เพื่อเชื่อมโยงกับคติความเชื่อของจักรวาลที่ชั้นที่พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม
แห่งนี้

4.1.2 ข้อมูลด้านลักษณะการวางผังเชิงนามธรรม (ด้านคติความเชื่อ) ทางสถาปัตยกรรม วัด
อรุณราชวราราม จากข้อมูลเชิงเอกสาร การศึกษาในส่วนนี้เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ด้านคติความ
เชื่อต่อการวางผังพระปรางค์, ด้านลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว รวมถึงคติความเชื่อเกี่ยว
กับน้ำ

4.1.2.1 ผลการวิเคราะห์ความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์วัดอรุณ

ราชวรารามในการที่จะพัฒนาเป็นกรอบแนวความคิดในการวางผังงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น

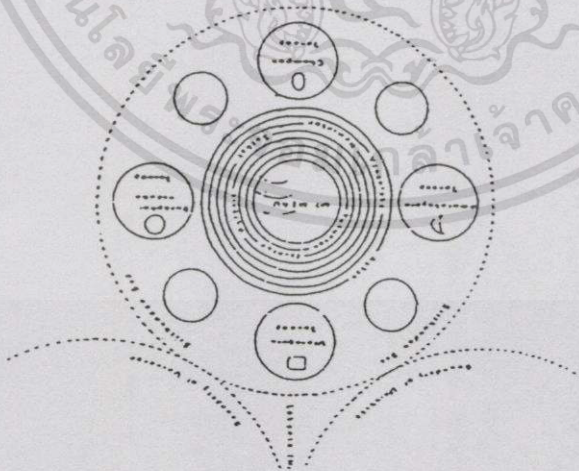
ผลการวิเคราะห์ด้านคติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์ พบว่า คติความเชื่อ
จักรวาลเป็นคติความเชื่อที่ว่าด้วย การมีเขาพระสุเมรุเป็นแกนกลาง และมีเขาสัตบริภัณฑ์ล้อมอยู่
โดยรอบเป็นวงแหวนเจ็ดวง ทั้งเขาพระสุเมรุ และเขาสัตบริภัณฑ์ถูกห้อมล้อมด้วยสี่ทนต์สมุทรีที่
แผ่กว้างไปทุกทิศ นอกเขาสัตบริภัณฑ์ประกอบด้วยทิศใหญ่ ดังนี้

ทิศเหนือ คือ อุดรภูทวีปของเขาพระสุเมรุ

ทิศใต้ คือ ชมพูทวีป

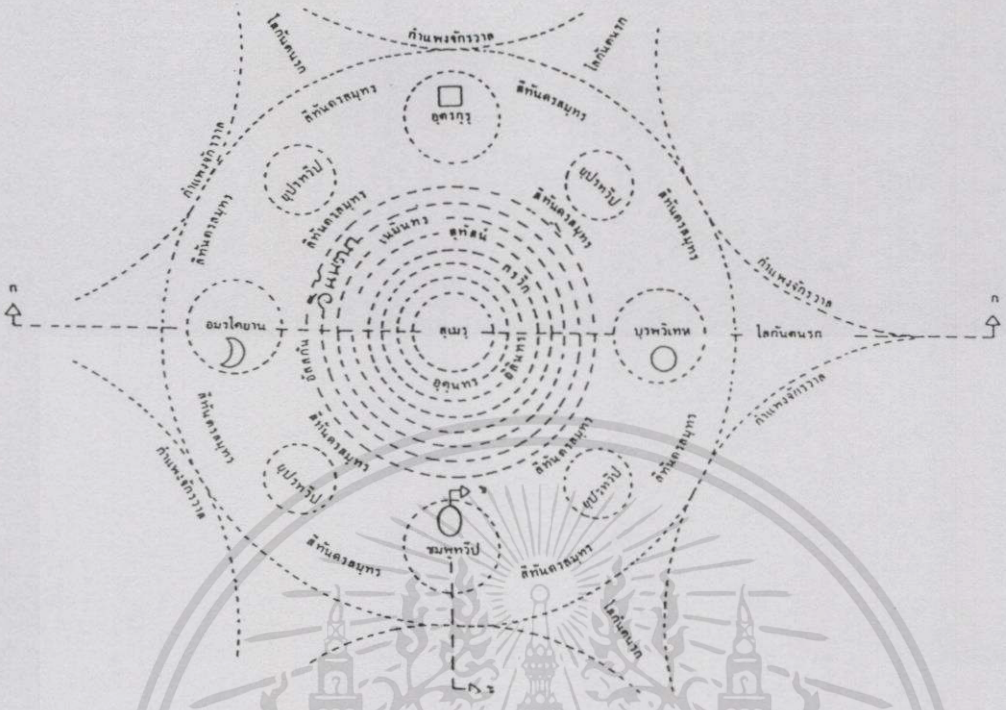
ทิศตะวันออก คือ บรูพวิเทหะ

ทิศตะวันตก คือ อมรโคยาน

ภาพที่ 4.5 แสดงทิศทั้งสี่ตามคติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพที่ 4.6 แสดงการแปลงสัญลักษณ์ของคติความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาลในรูปของเขาพระสุเมรุที่ราช
ล้อมทิวปทังสี่

โดยมีความเชื่อว่าชมพูทวีปเป็นแดนที่บังเกิดของพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้าและ
พระเจ้าจักรพรรดิ นอกจากนี้การตีความเชื่อจักรวาล เป็นรูปแบบของคัมภีร์ประกอบทางสถาปัตยกรรม จะ
พบว่า ที่ยอดเขาพระสุเมรุ เป็นที่ตั้งของเมืองศรีครุฑ ซึ่ง มีพระอินทร์ปกครองอยู่ และมีเทพเจ้า
รักษาทิศทั้งสี่ทิศ เห็น ได้ชัดเจนที่พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม แห่งนี้

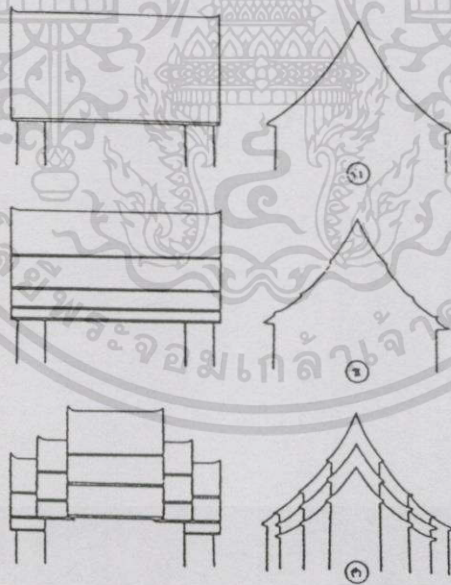
ในการนำคติความเชื่อดังกล่าวมาประยุกต์สู่งานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ผู้วิจัยพบว่า
คติดังกล่าวเป็นความเชื่ออย่างสูงสุดของความศรัทธาที่มีต่อศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ โดย
การตีความขึ้นอยู่กับสถาปนิกและนักออกแบบ ว่าจะตีลักษณะของความเชื่อจักรวาลสู่ผังงาน
สถาปัตยกรรมในรูปแบใด อาจเป็นที่เหลี่ยมหรือวงกลม ทั้งนี้ยังมีปัจจัยเสริมภายนอกได้แก่ สภาพ
ที่ตั้งหรือขนาดของที่ตั้งเพื่อกำหนดรูปแบบของผัง ในส่วนรายละเอียดทางองค์ประกอบของ
งานสถาปัตยกรรมคงต้องมีการถ่วงดุลและคลี่คลายในการนำไปใช้ ถ้ามีการคลี่คลายน้อยมาก
ก็ย่อมหมายถึงรูปแบบและลักษณะทางองค์ทางสถาปัตยกรรม ก็ยังคงมีความชัดเจนและมีความแรง
ของรูปแบบ อยู่ จึงนำมาใช้กับอาคารทางศาสนาเท่านั้น แต่ถ้าคลี่คลายได้มากก็จะสามารถนำมาใช้
กับงานออกแบบทางสถาปัตยกรรมประเภทอื่นได้ โดยต้องคำนึงถึงคุณลักษณะรวมถึงการสร้าง
บรรยากาศที่จะเกิดขึ้นตามมาของงานสถาปัตยกรรมชิ้นนั้น ๆ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

4.1.2.2 ผลการวิเคราะห์ลักษณะความสงบนิ่ง เบาและลอยตัว ทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม ในการที่จะพัฒนาเป็นกรอบแนวความคิดในการออกแบบงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น

ผลการวิเคราะห์ลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว ผู้วิจัยพบว่า รูปของความสงบนิ่งช่างไทยในอดีตได้ใช้รูปของปริมาตรวัตถุเป็นตัวแทน เช่น รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าของโบสถ์ หรือวิหารรูปทรงกลมของพระเจดีย์ หรือการนำเอาโค้งท้องสำเภามาใช้ที่ฐานโบสถ์ หรือวิหาร โดยการใช้เส้นโค้งหงายของหลังคา เส้นโค้งหงายแบบนี้ ได้ถูกเน้นตรงปลายสุดทั้งสองด้านให้ยกตัวขึ้นสู่เบื้องบนเช่นเดียวกับรูปลักษณะทางสถาปัตยกรรมของโบสถ์หรือวิหารที่จะมีการเน้นเส้นแกนกลางเป็นสำคัญ โดยเน้นให้เส้นแกนกลางมีความแรงพุ่งขึ้นสู่เบื้องบน การเน้นแกนกลางนี้ทำให้ความรู้สึกในแก่นนำหนักของปริมาตรวัตถุที่มีชั้นทั้งชายและขวาเท่า ๆ กัน

นอกจากนี้แล้วการแตกปริมาตร (การทำลายปริมาตรใหญ่ให้แตกออกเป็นปริมาตรเล็ก ๆ) โดยยังคงคุณสมบัติของความเท่ากันของปริมาตรเดิมไว้ ก็มีมีส่วนช่วยเกิดความเบาและลอยตัวขึ้นได้

ภาพที่ 4.7 แสดงลักษณะความสงบนิ่งจากการแตกปริมาตรหลังคาของพระอุโบสถ

ในการที่จะนำลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว มาประยุกต์ใช้นั้น ผู้วิจัยพบว่า ในอดีตลักษณะของความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว จะพบมากในสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธ เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ศาสนา เช่น โบสถ์ หรือวิหาร ในการประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ควรพิจารณาถึง คุณลักษณะที่มีความใกล้เคียงกัน อันหมายถึงความสงบเงียบ ความศรัทธาของสถาปัตยกรรมนั้น ๆ โดยอาจนำลักษณะความสงบนิ่ง เบาล และลอยตัวของการเน้นการใช้เส้นแกนกลางให้แรงขึ้นสู่เบื้องสูง รวมทั้งการแตกปริมาตรใหญ่ออกเป็นปริมาตรเล็กเท่า ๆ กัน มาประยุกต์ใช้ให้สอดคล้อง และเหมาะสมได้

4.1.2.3 ผลการวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ ทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม ในการที่จะพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น

ผลการวิเคราะห์ความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ ผู้วิจัยพบว่า ทัศนคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำนั้นมีความสัมพันธ์กับพุทธศาสนาของไทย โดยการดัดแปลงสัญลักษณ์ของภูมิจักรวาล ในการแปรรูปเขาพระสุเมรุที่ล้อมรอบเข้าสู่ลักษณะทางสถาปัตยกรรม มีการใช้พญานาคแทนสัญลักษณ์ของน้ำ จึงมักพบรูปพญานาคปรากฏอยู่ที่ฐานของโบสถ์ หรือส่วนแตกต่างของโบสถ์ โดยการเหยียดลำตัวไปตามแนวแกนทิศเหนือ-ใต้บนฐานเตี้ย ๆ และในการวางผังบริเวณวัดนั้น พบว่า วัดสามารถหันหน้าไปทิศใดก็ได้ แต่โบสถ์หรือวิหารจะหันหน้าเข้าหาน้ำเสมอ เป็นผลจากความเชื่อที่ว่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้ใต้ต้นมหาโพธิ์ และพระองค์ทรงหันพระพักตร์ไปทางแม่น้ำ

ภาพที่ 4.8 แสดงการแปลงสัญลักษณ์ของภูมิจักรวาลโดยการใช้พญานาคแทนสัญลักษณ์น้ำ

ในการนำทัศนคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำมาประยุกต์ใช้ กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นนั้น ก็ต้องดูถึงคุณลักษณะ ความใกล้เคียงกันของสถาปัตยกรรมประเภทนั้น ซึ่งทัศนคติความเชื่อดังกล่าวนี้มี

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ความชัดเจนเกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรมในพุทธศาสนา ที่เน้นถึงการใช้พญานาคเป็นสัญลักษณ์ แทนธาตุน้ำ และการวางผังวัดในการกำหนดทิศในการหันหน้าออกของโบสถ์และวิหาร ซึ่งงานสถาปัตยกรรมที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องในการนำคติเกี่ยวกับน้ามาใช้คงเห็นมีเพียงแต่่างงานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการนำมาใช้กับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ อาจมีข้อจำกัดค่อนข้างมากในแง่คุณลักษณะดังกล่าวข้างต้น และการคลี่คลายสัญลักษณ์ และประเภทของงานสถาปัตยกรรมชั้นนั้น ๆ

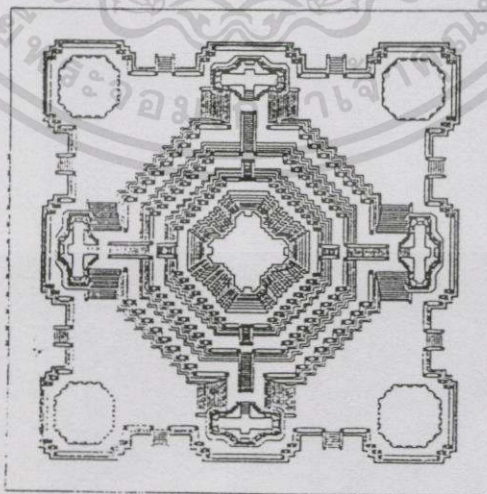
4.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ

การวิเคราะห์ข้อมูลในส่วนนี้ เป็นการศึกษาถึงกายภาพทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม โดยการสำรวจเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้และนำมาใช้เป็นโครงร่างหาข้อสรุปผลทางงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่สามารถนำแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม มาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม และสอดคล้องจากสภาพปัจจุบันด้วยเหตุผล และหลักการทั้งในการเลือกใช้และข้อจำกัดในการใช้ทางรูปแบบ และลักษณะของสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจ แบ่งเสนอข้อมูลไว้ 2 ตอน ดังนี้

4.2.1 ข้อมูลด้านลักษณะการวางผังเชิงธรรม (ด้านแนวคิด) ทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม จากการสำรวจ การศึกษาในส่วนนี้เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ด้านการวางผัง และการจัดกลุ่มพระปรางค์, รูปแบบพระปรางค์และลักษณะพระปรางค์ รวมถึงสวดลายประดับปรางค์ วัดอรุณราชวราราม

4.2.1.1 การวิเคราะห์แนวคิดการวางผังและการจัดกลุ่มพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

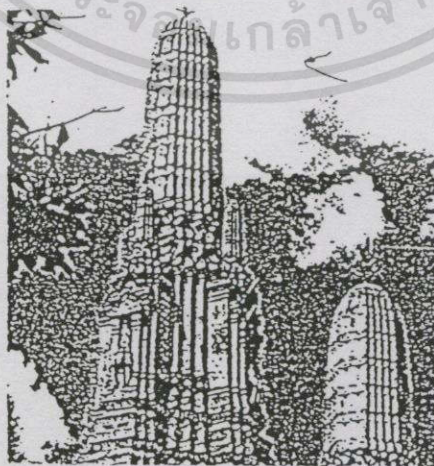
ภาพที่ 4.9 แสดงการจัดกลุ่มพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

ผลการวิเคราะห์ด้านการวางผัง ผู้วิจัยพบว่า ลักษณะการวางผังพระปรางค์ วัดอรุณ ราชวราราม เป็นการวางผังแบบสมมาตร โดยมีลักษณะของผังพระปรางค์ เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีฐานสูง 3 ชั้น แต่ละชั้นจะมีชั้นบันไดล้อมรอบทุกด้าน แต่ละด้านยาว 65 เมตร เท่ากัน ตรงกลางมีฐานสูงขึ้นมาทางด้านละ 37 เมตรทุกด้าน เป็นฐานรองรับพระปรางค์องค์ใหญ่สูง 67 เมตร และมีปรางค์ประจำมุมทั้ง 4 มุม ซึ่งลักษณะของผังดังกล่าวเป็นการแปลงความเชื่อของจักรวาลสู่ผังอาคารทางศาสนาอย่างลงตัวที่สุดแห่งหนึ่ง โดยเน้นถึงความสำคัญของจุดศูนย์กลางผัง คือพระปรางค์องค์ประธานซึ่งแสดงความยิ่งใหญ่ และศรัทธาต่อสถานที่และกลุ่มของพระปรางค์ โดยสอดคล้องกับแนวคิดระบบจักรวาลเดิม ที่มีแต่อดีตทั้งในประเทศไทย และประเทศข้างเคียงที่มีความเชื่อเกี่ยวกับระบบดังกล่าว

ในการนำเสนองานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ผู้วิจัยพบว่าควรดูถึงลักษณะของอาคารหรือประเภทของอาคาร ซึ่งคุณลักษณะที่สำคัญของผังที่ใช้ระบบจักรวาล ควรสะท้อนถึงความยิ่งใหญ่ และศรัทธา รวมถึงการเป็นจุดนำสายตาของสถานที่นั้น ๆ และบริเวณโดยรอบ เพื่อการจดจำต่อสถานที่ ๆ สำคัญนั้น

ผลการวิเคราะห์ด้านการจัดกลุ่มพระปรางค์ ผู้วิจัยพบว่า การจัดกลุ่มพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ผู้สร้างได้แปลงระบบความเชื่อจักรวาล เป็นผังสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีหน่วยที่เป็นประธานอยู่ตรงกลาง และมีหน่วยที่เป็นบริวารอยู่ประจำทั้งสี่ ซึ่งลักษณะที่กล่าวนี้ในการนำมาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น อาจดูถึงความสำคัญของสิ่งตั้งอยู่กลางผัง และ ล้อมรอบด้วยอาคารรองหรือองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีความสนใจและสำคัญน้อยกว่าอาคารหลักที่อยู่กลางผัง ทั้งนี้ควรพิจารณาถึงประเภทของอาคาร และคุณลักษณะของอาคารหรืองานสถาปัตยกรรมชิ้นนั้นอีกด้วย

4.2.1.2 การวิเคราะห์รูปแบบพุทธปรางค์ และลักษณะพระปรางค์ ในการพัฒนามาสู่งานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น

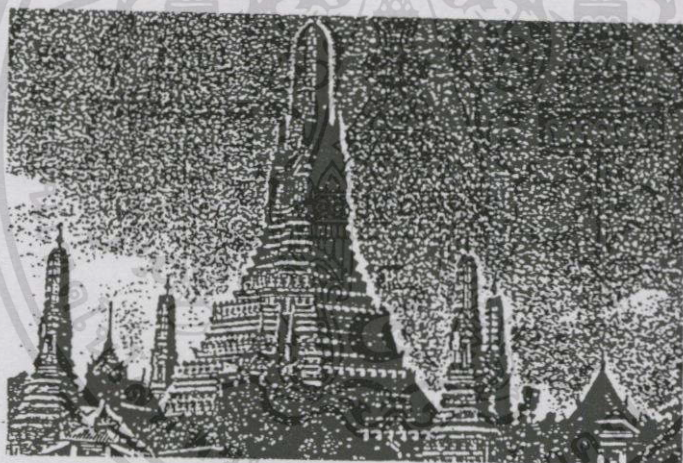

ภาพที่ 4.10 แสดงรูปแบบส่วนยอดของพุทธปรางค์ พระปรางค์อรุณราชวราราม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลการวิเคราะห์ พบว่า พุทธปรางค์ แสดงถึงรูปแบบพระปรางค์องค์ประธาน ส่วนยอดมีชั้นรัศมีประดับยอดปรางค์ 6 ชั้น แสดงถึงชั้นเทวภูมิตามแบบพุทธศาสนาเถรวาทที่มียอด 6 ชั้น เช่นกัน และมีการประดับด้วยลัญจัน หรือฝักเพกา ซึ่งตามความเชื่อนั้นแสดงถึงอาวุธของพระอินทร์

ในการนำมาประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธปรางค์สู่งานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ควรมีการศึกษาของชัดเจนของรูปแบบให้คณน้อยลง โดยอาจนำมาซึ่งรูปแบบที่เป็นมวลใหญ่ ๆ เท่านั้น ที่แสดงถึงส่วนต่าง ๆ ของเจดีย์ หรือปรางค์เท่าที่จำเป็น เพราะรูปแบบที่ปรากฏที่พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม เป็นรูปแบบเฉพาะไม่ควรลอกเลียนแบบ แต่อาจนำวิธีการคิดเรื่องของรูปแบบพระพุทธรูปไปออกแบบใหม่ก็ได้ แต่ก็ควรคำนึงถึงประเภทของอาคาร หรืองานสถาปัตยกรรมนั้นด้วย

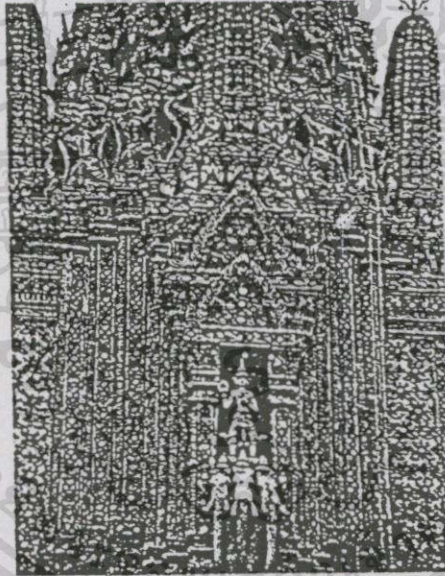
ภาพที่ 4.11 แสดงลักษณะพระปรางค์อรุณราชวราราม

ผลการวิเคราะห์ลักษณะพระปรางค์ ผู้วิจัยพบว่าลักษณะพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม มีลักษณะต่างจากพุทธปรางค์เขมร ในระยะแรกที่มีลักษณะหนาและต่ำโดยรูปทรงของ พระปรางค์ในสมัยรัตนโกสินทร์ เช่นที่วัดอรุณราชวราราม มีการพัฒนาจนมีรูปทรงเพรียวสูง มีการเพิ่มส่วนสูงมากขึ้น และการย่อมุมที่เพิ่มมุมมากกว่าพระปรางค์องค์อื่นที่เคยปรากฏมาแต่อดีต จนกลายเป็น

เจดีย์ทรงปราสาท หรือบางท่านอาจเรียกว่า เจดีย์ทรงเครื่องที่มีการประดับด้วยลวดลายจำนวนมากที่ วัดอรุณราชวรารามแห่งนี้

ในการที่จะประยุกต์ใช้นั้น ผู้วิจัยเห็นว่า ลักษณะที่ปรากฏอยู่ปัจจุบันของพระปราสาทวัดอรุณราชวรารามมีระเบียบที่เคร่งครัด และชัดเจนในแต่ละส่วน ดังนั้นการนำไปใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ๆ ควรมีการคัดลากลักษณะที่เคร่งครัดนี้ ให้ลดน้อยลง และควรคำนึงถึงประเภทของอาคารหรืองานสถาปัตยกรรมนั้น ว่าต้องการสื่อถึงแนวคิดและคติความเชื่อ คั่งกล่าวหรือไม่ ซึ่งแนวคิดและคติความเชื่อที่เคร่งครัดนี้ จะมีความเหมาะสมมากที่สุดกับอาคารทางศาสนา แต่ไม่ใช่เป็นการลอกเลียนแบบอย่างที่ปรากฏที่พระปราสาทวัดอรุณราชวรารามนี้

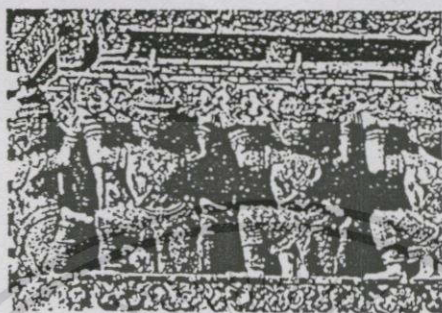
4.2.1.3 การวิเคราะห์ลวดลายประดับปราสาท ในการพัฒนาเป็นกรอบแนวความคิดในการประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ๆ

ภาพที่ 4.12 แสดงพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณที่พระปราสาทวัดอรุณราชวราราม

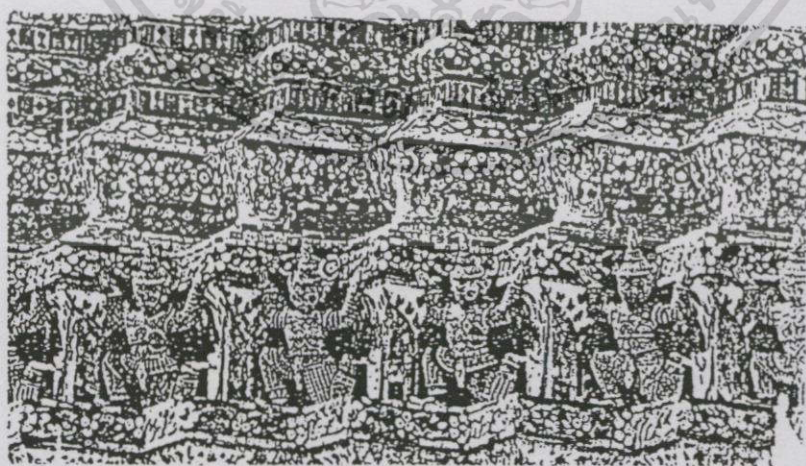
ผลการวิเคราะห์ลวดลายประดับปราสาท ผู้วิจัยพบว่า จากสภาพพระปราสาทที่ปรากฏในปัจจุบันของวัดอรุณราชวราราม ที่องค์ปราสาทประธานประกอบด้วยลวดลาย ครุฑแบก ชักษ์แบก มารแบก และพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ซึ่งลวดลายที่ประดับอยู่แสดงถึงฐานะนุศักดิ์ของคติความเชื่อเกี่ยวกับจักรวาล ที่แสดงถึงสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุอันเป็นแกนของจักรวาล โดยมีเมือง

ศรัยตรีศัเทพนคร ซึ่งเป็นที่สถิตของพระอินทร์ จึงปรากฏรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณที่ซุ้มจรนัม
บนยอดปราสาทวัดอรุณราชวราราม ดังภาพข้างบน

ภาพที่ 4.13 แสดงลวดลายขัณฑ์ประดับส่วนฐานพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม

จากภาพแสดงภาพอสูรในลักษณะผู้พิทักษ์รักษาสถานที่สำคัญเช่นนี้ ทำขึ้นรายรอบฐาน
พระปราสาทที่เชื่อกันว่าสถาปิตยกรรมนั้นเป็นลักษณะของเขাপระตุมรุ โดยหมายความว่าดินแดนของ
อสูรอยู่ที่เขาศรีกฤพรพต ที่รองรับอยู่ได้เขাপระตุมรุ ดังรูป

ภาพที่ 4.14 แสดงลวดลายมารประดับส่วนฐานพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

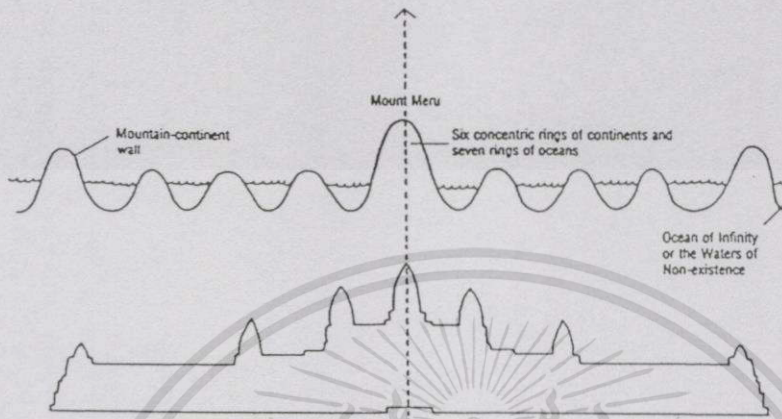
ในการประยุกต์ใช้ซึ่งลวดลายที่ปรากฏที่พระปรมาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้วิจัยเห็นว่า ลวดลายต่าง ๆ ที่ปรากฏ จำแนกออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. ประเภทลวดลายที่เป็นเทวคติ ลวดลายเทวคตินี้จะมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นกับคติความเชื่อจักรวาลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวของเขาพระสุเมรุ และพระอินทร์ผู้ครองนคร รวมถึงผู้รักษานคร เช่น ชกษ, ครุฑ มาร และอื่น ๆ ในการนำลวดลายประเภทนี้มาประยุกต์ใช้ควรคำนึงถึงความเหมาะสมของประเภทอาคารนั้น ว่ามีความเกี่ยวข้องกับเรื่องราวที่ต้องการแสดงออกถึงความเชื่อดังกล่าวหรือไม่ และต้องคำนึงถึงตำแหน่งที่ตั้งของลวดลายตามฐานอนุศักดิ์ลำดับความสำคัญ โดยไม่ควรนำลวดลายเทวคตินี้มาใช้อย่างฉาบฉวย ทั่ว ๆ ทั่ว จะทำให้ลวดลายในระดับหนึ่ง อาจนำมาเพียงการสังเคราะห์ถึงรูปร่างภายนอกของลวดลาย เช่น ลวดลายนูนต่ำ ที่ไม่เห็นความชัดเจนของลวดลายที่อยู่ภายใน ก็จะนำมาใช้ร่วมกับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ได้ดี แต่ถ้าขาดการคัดลวดลาย ลวดลายต่าง ๆ ที่ปรากฏจะมีระเบียบที่ชัดเจนมาก คงนำมาใช้ซึ่งงานสถาปัตยกรรมทางศาสนาเท่านั้น

2. ประเภทลวดลายพื้นฐาน ลวดลายพื้นฐานที่ปรากฏต่าง ๆ เช่น ลวดลายดอกไม้, หัวบัวเม็ดทรงโรมัน และลวดลายอื่น ก็สามารถนำมาผสมผสานกับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ได้ดี โดยอาจนำมาใช้ร่วมกับลวดลายเทวคติหรือไม่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับผู้ออกแบบในการเลือกใช้ลวดลายดังกล่าวนี้

4.2.2 การวิเคราะห์ข้อมูลด้านลักษณะการวางผังเชิงนามธรรม (คติความเชื่อ) ทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม จากการสำรวจทางกายภาพ การศึกษาในส่วนนี้เป็นการศึกษาและวิเคราะห์เกี่ยวกับคติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรมาภิไธย, ลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว รวมถึงคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ

4.2.2.1 การวิเคราะห์คติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรมาภิไธย ในการพัฒนาสู่งานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น

ภาพที่ 4.15 แสดงคติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

ผลการวิเคราะห์ คติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์ ผู้วิจัย พบว่างานสถาปัตยกรรม พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม แสดงคติความเชื่อจักรวาลในระบบพุทธศาสนา โดยมีเขาพระสุเมรุตั้งอยู่เป็นหลักของจักรวาลแต่ละระดับของเขาพระสุเมรุจะเป็นสวรรค์วิมานชั้นต่าง ๆ มีภูเขาดล้อมรอบเขาพระสุเมรุเป็นรูปวงแหวนเจ็ดลูก มีห้วงสมุทรล้อมรอบ ใต้ภูเขาลงมาเป็นห้วงมหาสมุทรใหญ่ มีทวีปอยู่ที่ทวีป แต่ละทวีปมีภูมียุติภูมิ ภูมิทางทิศใต้เป็นมนุษย์ภูมิ เรียกว่า ชมพูทวีป มีกำแพงหินล้อมรอบจักรวาล

และจากภาพที่ปรากฏ แสดงให้เห็นถึงพระปรางค์องค์ประธานเป็นสัญลักษณ์แทนเขาพระสุเมรุ และมีการประดับด้วยลวดลายเทวคติ เช่น ครุฑ, ยักษ์, มาร พระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ แสดงถึงสวรรค์วิมานในแต่ละชั้น และล้อมรอบพื้นฐานดินแสดงถึงมหาสมุทรตามระบบความเชื่อ และมีปรางค์ทิศทั้งสี่ตรงฝั่งไว้ อันแสดงถึงถึงการมีกำแพงหินล้อมรอบของจักรวาล

ในการประยุกต์ใช้ซึ่งคติความเชื่อจักรวาลนั้น ผู้วิจัยเห็นว่า เป็นคติความเชื่อหรือปรัชญาที่สถาปนิก หรือผู้ออกแบบสามารถจะตีความเชื่อจากนามธรรมนั้นสู่งานสถาปัตยกรรม เพื่อให้เกิดรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้นได้ โดยการนำคติความเชื่อจักรวาลมาเป็นแนวความคิดในการออกแบบ

นั้น จะส่งผลให้สถาปัตยกรรมสามารถถ่ายทอดเรื่องราวทางวัฒนธรรม และคติความเชื่อจากในอดีตสู่ปัจจุบัน และอนาคตได้เป็นอย่างดี

การสร้างสรรค์ของสถาปนิกหรือนักออกแบบในการนำมาซึ่งคติความเชื่อดังกล่าว ควรมีการพิจารณาอย่างรอบคอบถึงความเหมาะสม และสอดคล้องของงานสถาปัตยกรรมชิ้นนั้น ๆ ว่ามีความจำเป็นในการอ้างอิงเรื่องราวดังกล่าวหรือไม่ และคุณลักษณะรวมถึงประเภทของอาคาร ควรมีความสอดคล้องเป็นแนวทางเดียวกันกับคติความเชื่อของจักรวาล หรือใกล้เคียง รวมทั้งการสร้างบรรยากาศ ที่สื่อถึงความศรัทธา และยิ่งใหญ่ที่ปรากฏอยู่ที่พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

4.2.2.2 การวิเคราะห์ลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว ในการพัฒนาเป็นกรอบแนวความคิดในการประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น

ภาพที่ 4.16 แสดงลักษณะความสงบนิ่งที่ปรากฏแก่พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

ผลการวิเคราะห์ลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว ผู้วิจัยพบว่าพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม สื่อถึงลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว ในแง่การแตกปริมาตรใหญ่ออกเป็นปริมาตรเล็ก โดยการเพิ่มขอมุมมากขึ้นกว่าในอดีต จนเป็นขอมุมไม้ 39 ส่งผลให้พระปรางค์ประธานดูสูงเพรียว และมีลักษณะพระปรางค์เป็นทรงจอมแหที่ปรากฏอยู่

ในการประยุกต์ใช้ซึ่งลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำมาสร้างสรรค์ร่วมกับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี โดยนำแนวคิดการแตกปริมาตรใหญ่ออกเป็นปริมาตรเล็ก หรือการขอมุมส่วนฐานให้มากขึ้นทุก ๆ ด้าน ส่งผลให้โครงสร้างส่วนกลางเป็นทรงจอมแหได้เช่นกัน ซึ่งลักษณะที่กล่าวมานี้ สามารถที่จะคลี่คลายทางรายละเอียดที่ปรากฏโดยนำมาใช้ซึ่งเส้นสายของส่วนโค้งจากฐานถึงยอดบนสุดก็ได้

ข้อควรพิจารณาในการนำลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว ผู้ออกแบบควรคำนึงถึงประเภทของอาคาร และคุณลักษณะของอาคาร อาจรวมถึงกิจกรรมการใช้สอยทั้งภายใน-ภายนอกของอาคาร ว่าต้องการให้เกิดความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว ตามแนวคิดดังกล่าวหรือไม่ เพราะถ้าขาดซึ่งการคำนึงถึงในเรื่องดังกล่าวแล้ว จะส่งผลเสียต่อตัวงานสถาปัตยกรรม และผู้ใช้สอยของอาคาร เกิดความขัดแย้งระหว่างแนวความคิดทางงานสถาปัตยกรรมกับผู้ใช้สอยของอาคารขึ้นได้

4.2.2.3 การวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ ในการประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวความคิดในการออกแบบงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น

ผลการวิเคราะห์ทัศนคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ ผู้วิจัยพบว่า ทัศนคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำในงานสถาปัตยกรรมที่พระพรองค์วชิรธรรมาราม เป็นลักษณะน้ำทางคติพุทธศาสนา (ไตรภูมิ) โดยการจำลองรูปคลื่นในรูปจำลองระนาบจักรวาล ที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ อันมีความคล้ายคลึงกับรูปคลื่นที่ลำตัวของพญานาค นั่นเอง

ในการประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นนั้น ผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำทัศนคติความเชื่อดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมขึ้นได้ โดยขึ้นอยู่กับสถาปนิกหรือผู้ออกแบบ ซึ่งทัศนคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำนี้ เมื่อนำมาประยุกต์ใช้แล้วก็จะส่งผลให้งานสถาปัตยกรรมชิ้นนั้น เกิดความร่มเย็นของการใช้น้ำ และน้ำนี้อาจสื่อถึงการสะท้อนกลับและการเพิ่มจำนวนของสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบรอบด้วยก็ได้

4.3 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

การวิเคราะห์ ข้อมูลในส่วนนี้ เป็นการศึกษาถึงความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ หรือ ผู้ชำนาญการทางสถาปัตยกรรมไทย รวมทั้งสถาปนิกผู้ออกแบบที่มีความเข้าใจทางสถาปัตยกรรมไทยเป็นอย่างดี โดยดูจากผลงานในการประกอบวิชาชีพทางสถาปัตยกรรม และนักวิชาการทางสถาบันการศึกษาทางด้านสถาปัตยกรรมศาสตร์ ผู้วิจัยนำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์มาใช้เป็นโครงร่างนำเสนอข้อสรุปทางงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่สามารถนำแนวคิดและทัศนคติทางด้านสถาปัตยกรรม วัฒนธรรมราชวรากรมมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสม และสมควร ทั้งในแง่การเลือกใช้ลักษณะและรูปแบบทางสถาปัตยกรรมไทยในอดีต ซึ่งผู้วิจัยถือเป็นการเก็บข้อมูลแบบเจาะจงเป็นเกณฑ์

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเสนอข้อมูลไว้ 2 ตอนดังนี้

4.3.1 ข้อมูลทางด้านแนวความคิดทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม จากแบบสัมภาษณ์ การศึกษาในส่วนนี้เป็นการศึกษาและวิเคราะห์ด้านการวางผัง และการจัดกลุ่มพระปรางค์วัดอรุณ - ราชวราราม รูปแบบและลักษณะพระปรางค์ รวมถึงลวดลายประดับพระปรางค์ วัดอรุณราชวราราม

4.3.1.1 ผลการวิเคราะห์แนวความคิดการจัดกลุ่มและวางผังพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ในการที่จะพัฒนาเป็นกรอบแนวความคิดในการวางผังงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น

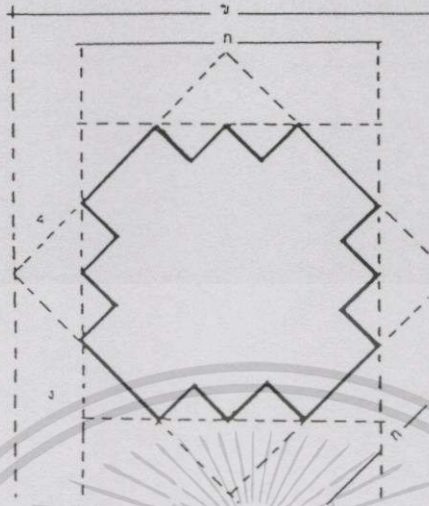
พบว่า แนวความคิดด้านการวางผังและการจัดกลุ่มพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม สามารถที่จะนำมาใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นได้ โดยต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่าง ๆ คือ

- ลักษณะการใช้ที่ดิน
- ลักษณะการใช้สอยหรือกิจกรรมของอาคาร
- ลักษณะและประเภทของอาคาร

ลักษณะการใช้ที่ดิน เนื่องจากแนวความคิดการวางผังและการจัดกลุ่มพระปรางค์ วัดอรุณราชวรารามนั้น เป็นการวางผังโดยยึดหลักความสมมาตรหรือเท่ากัน การวิเคราะห์จึงพบในการนำแนวความคิดดังกล่าวมาใช้ ควรคำนึงถึง ผังบริเวณของอาคาร ที่ต้องมีขนาดเพียงพอกับการวางผังตามความสมดุล โดยคำนึงถึงแกนทั้ง 2 แกน ของผังที่เท่าเทียมกัน

ลักษณะการใช้สอย หรือกิจกรรมของอาคารที่คำนึงถึงนั้น ผู้วิจัยพบว่า ในการนำแนวความคิดด้านการวางผังและการจัดกลุ่มพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม มาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น งานสถาปัตยกรรมประเภทนั้น ๆ ต้องมีการใช้สอยหรือกิจกรรมของอาคารไม่หลากหลายเหมือนห้างสรรพสินค้า สถานบันเทิง และอื่นๆ ควรต้องมี (Function) ไม่มากนัก โดยอาคารที่มีลักษณะการใช้สอยที่สอดคล้องและเหมาะสม ควรเป็นอาคารสำนักงาน โรงเรียน มหาวิทยาลัย พิพิธภัณฑน์ เป็นต้น

ลักษณะและประเภทอาคาร การวางผังและการจัดกลุ่มพระปรางค์วัดอรุณ- ราชวราราม เป็นการวางผังตามคติความเชื่อที่มีมาในอดีต โดยพบเห็นว่าจะนำมาใช้กับอาคารทางศาสนา เป็นส่วนใหญ่ ในการที่นำมาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นในปัจจุบันนั้น คงต้องเป็นอาคารที่ควรมีลักษณะของสถาบัน อาทิเช่น สถาบันการศึกษา (โรงเรียน, มหาวิทยาลัย, พิพิธภัณฑน์) สถาบันการเงิน (ธนาคาร, สำนักงาน) อาจรวมถึงโรงแรมชั้นดีด้วย เพราะแต่เดิมในอดีตสถาบันต่าง ๆ เหล่านี้ยังไม่เคยมีปรากฏดังเช่นในปัจจุบัน

ภาพที่ 4.17 แสดงการวางผังแบบสมมาตรในงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่

การจำแนกแนวความคิดการวางผัง และจัดกลุ่มพระปรางค์มาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นที่มีลักษณะเป็นสถาบันสอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอยหรือกิจกรรมของอาคาร และการใช้ที่ดิน นั้น จึงเป็นสิ่งที่ช่วยเจดหน้าชุดาให้กับประเทศไทย ที่สามารถพัฒนาปรุ่งแต่งจากงานสถาปัตยกรรมในอดีต ให้มีแนวคิดที่ชัดเจน และมีจุดยืนทางความคิด

4.3.1.2 ผลการวิเคราะห์แนวความคิดรูปแบบพระปรางค์และลักษณะพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ในการพัฒนาเป็นกรอบแนวความคิดในงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น

พบว่า แนวความคิดเรื่องรูปแบบพระปรางค์ และลักษณะพระปรางค์ วัดอรุณราชวรารามนั้น ผู้ออกแบบหรือสถาปนิกสามารถนำวิธิติด มาพัฒนารูปแบบต่อไปได้ โดยมีใช้เป็นการลอกเลียนแบบของพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ในการนำวิธีการมาใช้ อาจนำมาพัฒนารูปแบบในลักษณะอาคารประเภทเดียวกัน หรือลักษณะงานสถาปัตยกรรมร่วมสมัย โดยการนำลักษณะการจัดองค์ประกอบของ หรือจังหวะ และสัดส่วน ที่ปรากฏ ทำให้เกิดเส้นแนวและเส้นดั่งที่ต่อเนื่องกัน ซึ่งถ้าเป็นการใช้ร่วมกับงานสถาปัตยกรรมร่วมสมัย หรืองานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นที่มีความเหมาะสมตามผลการวิเคราะห์ 4.3.1 นั้น ผู้วิจัยพบว่า สถาปนิกหรือผู้ออกแบบ ควรที่จะมีการคลี่คลายและตัดทอนรายละเอียดบางส่วนของรูปแบบพระปรางค์ และลักษณะของพระปรางค์

คงเหลือกรอบ ก็จะสามารพัฒนา ร่วมกับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น หรืองานสถาปัตยกรรมร่วมสมัยได้ โดยเพิ่มเรื่องของการใช้วัสดุสมัยใหม่ มาช่วยส่งเสริมให้งานสถาปัตยกรรมหรืออาคารนั้น มีความหลากหลายน่าสนใจมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้การนำมาประยุกต์ใช้ซึ่งรูปแบบและลักษณะของพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ไม่ควรนำมาใช้โดยการลอกเลียนแบบอย่างมา ซึ่งขาดวิธีการคิดอย่างรอบคอบและมีเหตุผล เพราะลักษณะและรูปแบบของโบราณค่อนข้างเข้มงวดกับการรังสรรค์ของช่างไทยในอดีต

4.3.1.3 ผลการวิเคราะห์แนวความคิดลวดลายประดับพระปรางค์ วัดอรุณราชวราราม ในการนำมาพัฒนาเป็นกรอบแนวความคิดกับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ผู้วิจัยพบว่า ควรแบ่งลวดลายออกเป็น 2 ประเภท

- ลวดลายเกี่ยวข้องกับเทวคติ
- ลวดลายพื้นฐาน

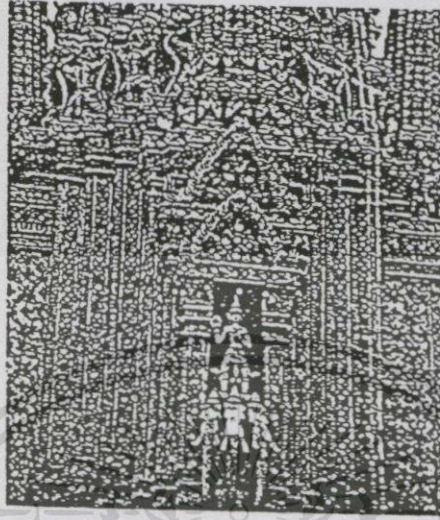
ลวดลายเกี่ยวข้องกับเทวคติ ในการนำมาประยุกต์เพื่อใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น นอกจากงานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวกับศาสนาดังเช่น เจดีย์ ปรางค์ แล้ว ควรต้องศึกษาถึงความเหมาะสมในการนำมาใช้กับอาคารบางประเภท ซึ่งลวดลายต่าง ๆ ของเทวคติ เช่น ลิง ยักษ์ หนุมาน และอื่น ๆ ที่ประกอบกับตัวงานสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวรารามนั้น ล้วนแต่มีระเบียบและวิเเฉพาะตามความสำคัญของฐานะนุสัทธิ์ ตามคติความเชื่อของภูมิจักรวาลที่มีมาแต่ในอดีต

การนำลวดลายเทวคติมาใช้นั้น ควรตัดทอนรายละเอียดและความชัดเจนของลวดลายลงไป ก็สามารถพัฒนาให้เกิดรูปแบบใหม่ขึ้นได้ เช่น ลวดลายนูนต่ำที่ปรากฏที่ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขาประตูน้ำ ที่ส่วนฐานของอาคาร

ซึ่งแนวความคิดของสถาปนิกผู้ออกแบบได้สื่อถึงรูปของพญาครุฑ โดยได้ตัดทอนรายละเอียดลงเพื่อความเหมาะสม

นอกจากนี้ผู้วิจัย พบว่าการวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับลวดลายทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวรารามที่เกี่ยวข้องกับเทวคติและความเชื่อนั้น การนำมาใช้ควรต้องคำนึงถึงฐานะนุสัทธิ์และลำดับชั้นของลวดลาย เพราะจะมีผลต่อการสื่อและเล่าเรื่องผ่านทางงานสถาปัตยกรรมชิ้นนั้น ๆ

ลวดลายพื้นฐาน ผู้วิจัยพบว่า ลวดลายที่เกี่ยวข้องกับอาคารทางศาสนาส่วนใหญ่ มักเป็นลวดลายดอกไม้ หรือลายประจำยาม และลายต่างๆ ที่เคยมีมาในงานสถาปัตยกรรมไทย สถาปนิกหรือนักออกแบบสามารถนำลวดลายที่กล่าวถึงมาใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นได้อย่างเช่น ลวดลายประจำยามที่ผนังของอาคารคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า ธนบุรี ที่ออกแบบ โดย บ.ภูมิวุฒิ

ภาพที่ 4.18 แสดงลวดลายทางเทคนิคของพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

ส่วนลวดลายดอกไม้ที่ปรากฏที่พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ผู้วิจัยพบว่า สามารถที่นำมาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมร่วมสมัยได้ เพียงแค่สถาปนิกหรือนักออกแบบนั้นต้องมีการออกแบบที่สอดคล้องและเหมาะสมซึ่งกันและกัน ดังเช่นที่ท่านอธิบดีกรมศิลปากร ท่านอาวุธ เงินชูกลิ่น ได้กล่าวถึงแนวความคิดของการผูกลวดลายว่า ถ้าเป็นงานที่ เกี่ยวข้องกับงานสถาปัตยกรรมพระเมรุมาศของพระมหากษัตริย์ ว่า ถ้าท่านใดมีความนิยมชมชอบดอกกุหลาบ ในการตกแต่งและลวดลายประดับนั้น ก็จะผูกลวดลายกุหลาบ ซึ่งอาจแทนที่ลายดอกมะลิหรือดอกโบตั๋น หรือบางพระองค์ทรงโปรดงานของตะวันตก การผูกลวดลายนั้นก็จะนำลวดลายของงานสถาปัตยกรรมของตะวันตกเข้ามาผสมผสานกับงานพระเมรุมาศชิ้นนั้น

อาจกล่าวได้ว่าการนำแนวคิดเกี่ยวกับลวดลายของพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามมาประยุกต์ กรณีที่เป็นลวดลายทางเทคนิคอันสืบเนื่องจากคติความเชื่อในอดีตที่มีมา สิ่งที่ต้องพิจารณาถึง คือ ฐานะผู้ศักดิ์ หรือตำแหน่งที่ตั้งของลวดลาย ลักษณะ และความเหมาะสมของอาคารหรือสถาปัตยกรรมประเภทอื่น

4.3.2.1 คติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ในการประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ผลการวิเคราะห์ ผู้วิจัยพบว่า คำตอบที่ได้มี 2 ประเด็นที่น่าสนใจคือ

ในมุมมองของสถาปนิกผู้ออกแบบผู้ออกแบบงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่พบว่า การนำเสนองานสถาปัตยกรรมขึ้นใจออกสู่สังคม หรือโครงการประเภทอื่น มีควรที่จะนำความคิดเห็นของจักรวาลมาประยุกต์ใช้ เพราะอาจส่งผลเสียต่อลูกค้าที่มีต่อทางบริษัทผู้ออกแบบ ที่ยึดหลักทางความคิดเห็นมากกว่าทางวิทยาศาสตร์ จึงอาจกล่าวได้ว่า วิธีการนำเสนองานออกแบบทางสถาปัตยกรรมของบริษัทสถาปนิกบางบริษัท ผู้ออกแบบจะไม่นิยมการนำความคิดเห็นของจักรวาลมาใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ยกเว้นแต่อาคารที่มีความเชื่อคล้ายกับงานสถาปัตยกรรมของวัฒนธรรมราชวราวม

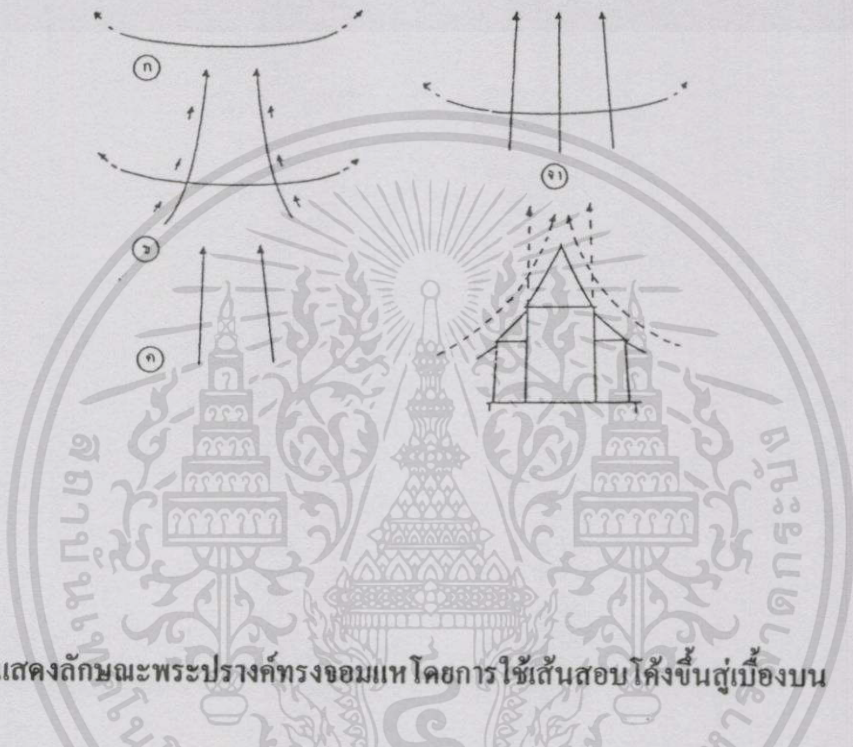
ในทัศนะคติของสถาปนิกผู้ออกแบบทั่วไป ผู้วิจัยพบว่า สามารถนำความคิดเห็นของจักรวาลของพระพรองค์วัดอรุณราชวรารามมาใช้เป็นแม่บทในการสร้างความคิดแนะนำเสนอโครงการต่าง ๆ ในการประกวดแบบ ในลักษณะงานวางผังอาคาร การจัดกลุ่มอาคาร โดยมีการคำนึงถึงแนวแกนหลักเป็นสำคัญ ซึ่งความคิดเห็นดังกล่าวมีผลต่อการกำหนดลักษณะทางกายภาพของผังและสิ่งที่เกี่ยวข้องหรือองค์ประกอบของอาคาร และยังเป็นการนำเอาภูมิปัญญาในอดีตมาปรับให้เหมาะสมกับยุคสมัยต่อไปได้ แต่ทั้งนี้สถาปนิกหรือนักออกแบบ ต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมและสอดคล้องของความคิดเห็นของจักรวาลต่อการนำไปประยุกต์กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นหรืออาคารอื่นนอกเหนือจากอาคารทางศาสนา โดยพิจารณาถึงความเหมาะสมของประเภทอาคาร, คุณลักษณะของอาคารที่ทำการออกแบบว่าคุณลักษณะใกล้เคียงกันหรือไม่ ซึ่ง คุณลักษณะความศรัทธาทางศาสนาของพระพรองค์วัดอรุณราชวรารามถือเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่สังคมให้การยอมรับเป็นเวลานานแล้ว จึงเป็นกรอบประเพณีที่ควรยอมรับและนับถือจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

4.3.2.2 เกี่ยวกับความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว ในการพัฒนาเป็นกรอบแนวความคิดหรือประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นนั้น

ผลการวิเคราะห์ พบว่า สามารถนำลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัวไปประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นได้เป็นอย่างดี โดยขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์ของสถาปนิก หรือนักออกแบบที่จะตีความลักษณะของความสงบนิ่ง เบา จากนามธรรมให้เป็นรูปธรรมขึ้นได้ โดยจากแนวคิดความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว ของงานสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม นั้น อาจมีการคัดทอนลักษณะองค์ประกอบบางส่วนของพระพรองค์วัดอรุณราชวราราม โดยนำลักษณะของเส้นโค้ง สอบ ของลักษณะปราสาททรงจอมแห มาประยุกต์ใช้กับองค์ประกอบหรือส่วนอื่นของอาคารสมัยใหม่ เพื่อให้มีลักษณะไทยชัดเจนขึ้น

ในการทำอาคารสูงอาจเปรียบเทียบกับความสูงสุดของพระปราสาททรงจอมแห แล้วนำมาพัฒนา ซึ่งรวมถึงรูปแบบบางประการของพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม เพื่อให้อาคารมี

ลักษณะที่น่าสนใจ หรืออาจลดทอนมุมมองของอาคารให้ดูเบา และเล็กลง ตามลักษณะของปราย
องค์ประธานของวัดอรุณราชวรารามก็ได้

ภาพที่ 4.19 แสดงลักษณะพระปรายค์ทรงจอมแห โดยการใช้เส้นสอบโค้งขึ้นสู่เบื้องบน

ข้อควรสังเกต จากการวิเคราะห์ที่ผู้วิจัย พบว่า การนำลักษณะความสงบนิ่ง เบา และ
ลอยตัวมาประยุกต์ใช้กับสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ควรพิจารณาถึงประเภทของอาคาร, กิจกรรม
ของผู้ใช้อาคาร ว่ามีความต้องการความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว หรือไม่ ไม่เช่นนั้นจะก่อให้เกิด
ความขัดแย้ง หรือสับสนระหว่างผู้ใช้อาคาร กับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของอาคารขึ้นได้

4.3.2.3 คติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำในคติพุทธศาสนา (ไตรภูมิ) ในการพัฒนาประยุกต์ใช้กับ
งานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น นั้น

ผลการวิเคราะห์ ผู้วิจัยพบว่า สามารถนำคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำไปประยุกต์ใช้กับ
งานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นได้ โดยผู้วิจัยขอกว่า เรื่องน้ำ 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 น้ำ (น้ำเพื่อการพักผ่อน) น้ำประเภทนี้ เป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย
แต่โบราณกาล ซึ่งชีวิตชาวไทยก็จะมีความผูกพันกับน้ำอย่างแน่นแฟ้น ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต
ความกลมกลืนกับธรรมชาติ และขนบธรรมเนียมประเพณี รวมถึงกิจกรรมที่เกิดจากน้ำ ในแง่ทาง
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ภาพถ่าย สามารถที่จะนำมาใช้กับสถาปัตยกรรมได้ทุกประเภท ทั้งสถาปัตยกรรมไทยประเพณี และสถาปัตยกรรมร่วมสมัย

ตอนที่ 2 น้ำ (ในคติพุทธศาสนา ไตรภูมิ) น้ำประเพณีนี้เกิดความเชื่อในอดีตที่กล่าวถึงการใช้พญานาคเพื่อช่วยในการประคับประคองศาสนา อาจดูได้จากการตกแต่งโบสถ์ และวิหารของวัดไทย แต่จากการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล พบว่า สามารถนำความเชื่อนี้ไปใช้ออกแบบร่วมกับงานสถาปัตยกรรมได้ แต่ควรนำคติความเชื่อหรือแนวคิดต่าง ๆ ที่สนับสนุนในทางเดียวกัน มาใช้ร่วมกันเพื่อ ผสมผสานให้งานออกแบบงานสถาปัตยกรรมลงตัวที่สุด โดยคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำในคติพุทธศาสนา จากการวิเคราะห์เห็นถึงความชัดเจนของความนิ่ง สงบ และการเพิ่มจำนวนหรือการสะท้อนของน้ำ ซึ่งสามารถนำลักษณะที่กล่าวถึงไปใช้ร่วมกับกิจกรรมหรืองานสถาปัตยกรรม ที่ต้องการคุณลักษณะดังกล่าวได้

ภาพที่ 4.20 แสดงการใช้พญานาคแทนสัญลักษณ์น้ำ

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อด้านสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม ก. ด้านแนวคิด (ลักษณะการวางผังเชิงรูปธรรม) และ ข. ด้านคติความเชื่อ (ลักษณะการวางผังเชิงนามธรรม) และเพื่อสังเคราะห์แนวความคิดและความเชื่อด้านสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม ในส่วนที่สามารถนำไปใช้งานสถาปัตยกรรมกับอาคารในปัจจุบัน

โดยสรุปผลการวิจัยของข้อมูลในแต่ละขั้นตอน เกี่ยวกับแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม โดยมีเนื้อหาทางด้านแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

- ลักษณะการวางผังเชิงรูปธรรม (ด้านแนวคิด)
การวางผัง และการจัดกลุ่มพระปรางค์
รูปแบบพุทธปรางค์ และลักษณะพระปรางค์
ลวดลายประดับปรางค์
- ลักษณะการวางผังเชิงนามธรรม (ด้านคติความเชื่อ)
คติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์
ลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว
คติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ

5.1 สรุปผลลักษณะการวางผังเชิงรูปธรรม

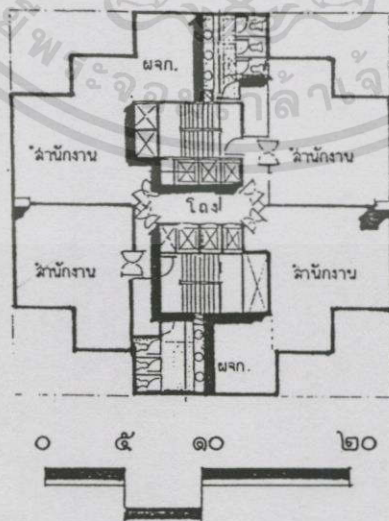
5.1.1 การผังและการจัดกลุ่มพระปรางค์

สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการวางผังและการจัดกลุ่มพระปรางค์ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร พบว่า การวางผังพระปรางค์และการจัดกลุ่มพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม เป็นการเปลี่ยนแปลงระบบความเชื่อจักรวาล มาสู่งานสถาปัตยกรรม อาจถ่ายทอดออกเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมหรือวงกลม โดยมีหน่วยที่มีความสำคัญตั้งอยู่ตรงกลางของผัง และอาจมีหน่วยย่อยที่มีปริมาตรเล็กกว่าอยู่รายล้อมตามทิศมุมทั้งสี่ เพื่อเสริมความสมบูรณ์ของผังให้เกิดความอันเดียวกันของผังนั้น

สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการวางผังและการจัดกลุ่มพระปรางค์ จากการวิเคราะห์ข้อมูลทางการสำรวจทางกายภาพ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ลักษณะการวางผังพระปรางค์และการจัดกลุ่มพระปรางค์เป็นการวางผังแบบสมมาตร โดยเน้นความเท่ากันของระยะในผัง ซึ่งเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสมีฐาน 3 ชั้น และมีหน่วยประธานหลักอยู่ตรงกลาง ซึ่งแสดงถึงความยิ่งใหญ่และความศรัทธาต่อสถานที่ และมีปรางค์ประจำมุมเป็นหน่วยบริวารย่อย โดยสอดคล้องกับระบบจักรวาลเดิมในความเชื่อที่มีมาแต่ในอดีต

สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับการวางผังและการจัดกลุ่มพระปรางค์ จากการวิเคราะห์โดยการสัมภาษณ์ สรุปว่าแนวความคิดด้านการวางผังและการจัดกลุ่มพระปรางค์ สามารถนำมาใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นได้ โดยต้องคำนึงถึงลักษณะการใช้ที่ดิน อันเนื่องมาจากการวางผังโดยยึดหลักความสมมาตร อาจรวมทั้งผังบริเวณของอาคารที่ต้องคำนึงถึงแนวแกนทั้ง 2 ข้าง ให้มีระยะที่เท่าเทียมกัน และต้องคำนึงถึงลักษณะการใช้สอยรวมถึงประเภทของอาคาร อาคารที่นำความคิดดังกล่าวนี้มาใช้ ควรต้องเป็นอาคารที่มีลักษณะของสถาบัน เช่น สถาบันการศึกษา สถาบันการเงิน และอาคารสำนักงาน เพื่อส่งเสริมให้เกิดความยิ่งใหญ่ และความสง่างามให้แก่ผังของอาคาร

สรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยพบว่าสามารถนำแนวคิดเกี่ยวกับการวางผังและการจัดกลุ่มพระปรางค์มาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ได้ แต่ควรพิจารณาถึงความเหมาะสม, บางประการว่ามีความเหมาะสมเพียงพอรหรือไม่ อาคารที่มีความเหมาะสมนั้นควรเป็นอาคารที่มีคุณลักษณะเป็นสถาบันดังกล่าวข้างต้น และมีลักษณะการใช้สอยของกิจกรรมที่ไม่หลากหลายเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งของกิจกรรมภายในอาคารกับแนวความคิด หรือรูปแบบทางงานสถาปัตยกรรมที่เน้นการวางผังให้หน่วยประธานมีความโดดเด่น และสูงกว่าหน่วยบริวารย่อย

ภาพที่ 5.1 แสดงการวางผังงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่คำนึงถึงการวางผังพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.1.2 รูปแบบพุทธปรางค์และลักษณะพระปรางค์

สรุปผลการวิจัยรูปแบบพุทธปรางค์ และลักษณะพระปรางค์ จากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยเอกสาร พบว่า พระปรางค์วัดอรุณราชวรารามมีลักษณะเป็นเจดีย์พระปรางค์บริเวณยอดของพุทธปรางค์ มีการประดับซุ้มบันแถลง และพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามมีการลดขนาดองค์ปรางค์ประธานเล็กจนกลายเป็นเครื่องยอด ตั้งบนฐานสูง 3 ชั้น แต่ละชั้นตั้งอยู่บนฐานทรงจอมแห ส่วนลักษณะของพระปรางค์ พบว่า พระปรางค์วัดอรุณราชวรารามมีลักษณะเป็นปรางค์กลุ่ม โดยมีปรางค์ประธานสูงเด่นและมีปรางค์บริวารทั้งสี่ทิศ โดยฐานประทักษิณชั้นแรก มีมณฑปทิศอยู่ทั้งสี่ด้าน และฐานชั้นสองประดับด้วยกุ่มกัณฑ์ ส่วนฐานชั้นที่สามประดับด้วยกระบี่แบก ส่วนองค์ปรางค์ประธานมีจำนวนซอก 6 ชั้น และมีซุ้มจระนำทั้งสี่ด้าน ประดิษฐานรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ตามคติความเชื่อของจักรวาล

สรุปผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสำรวจทางกายภาพ ในการประยุกต์ใช้รูปแบบพุทธปรางค์และลักษณะของพระปรางค์ พบว่ารูปแบบและลักษณะพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม มีการพัฒนารูปทรงของพระปรางค์จนมีรูปทรงเพรียวสูง มีการเพิ่มส่วนสูงมากขึ้น และมีการขอมุมเพิ่มมากกว่าพระปรางค์ที่เคยมีมาในอดีต จนกลายเป็นเจดีย์ทรงปรางค์ ในการประยุกต์ เนื่องจากพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามเป็นงานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา จึงมีรูปแบบที่เคร่งครัดมีระเบียบและชัดเจนการนำไปใช้กับสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ควรพิจารณาถึงประเภทและคุณลักษณะของอาคารรวมทั้งมีการคลี่คลายที่ดีจากสถาปนิกหรือผู้ออกแบบในการสร้างสรรค์งานสถาปัตยกรรมนั้น

สรุปผลจากการวิเคราะห์โดยการสัมภาษณ์ พบว่า สถาปนิกหรือผู้ออกแบบสามารถนำวิธีการคิดมาพัฒนาต่อไปได้ โดยการนำลักษณะการจัดองค์ประกอบหรือจังหวะเพื่อให้เกิดเส้นแนวนอนและเส้นแนวตั้งที่ต่อเนื่องกัน โดยการนำลักษณะการจัดองค์ประกอบ หรือจังหวะ เพื่อให้เกิดเส้นแนวนอนและเส้นแนวตั้งที่ต่อเนื่องกัน โดยการเข้าร่วมกับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ควรคัดลยละเอียดภายในออกคงเหลือแต่กรอบนอกของอาคารก็สามารถพัฒนาร่วมกับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ได้ โดยเพิ่มเรื่องของวัสดุและเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อให้เกิดงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่สอดคล้องที่ดั่งและกาลเวลา แต่คงไว้ซึ่งลักษณะความเป็นไทยจากแนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม

สรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยพบว่า สถาปนิกหรือนักออกแบบสามารถพัฒนารูปแบบ และลักษณะพระปรางค์ได้โดยอาศัยความชำนาญในงานสถาปัตยกรรมไทย โดยการนำวิจัยการคิดมาพัฒนาต่อไป ในการประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ควรพิจารณาเฉพาะเค้าโครงหรือกรอบของอาคารมากกว่ารายละเอียดของพระปรางค์ ในการประยุกต์ใช้เพราะลักษณะและรูปแบบของพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม เป็นรูปแบบที่เฉพาะตัวที่มีระเบียบเคร่งครัดของโบราณ

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ฉะนั้นการนำแนวคิดดังกล่าวไปใช้จึงควรพิจารณาอย่างรอบคอบถึงคุณลักษณะและประเภทของอาคาร ตลอดจนการคลี่คลายและตัดทอนในรายละเอียดบางประการที่มีความชัดเจนของรูปแบบให้ลดลง เพื่อให้เกิดความสอดคล้องและเหมาะสมกับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่

ภาพที่ 5.2 แสดงการพัฒนาารูปแบบงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ที่คำนึงถึงแนวคิดของพระวัดอรุณราชวราราม

5.1.3 ลวดลายประดับประดัก

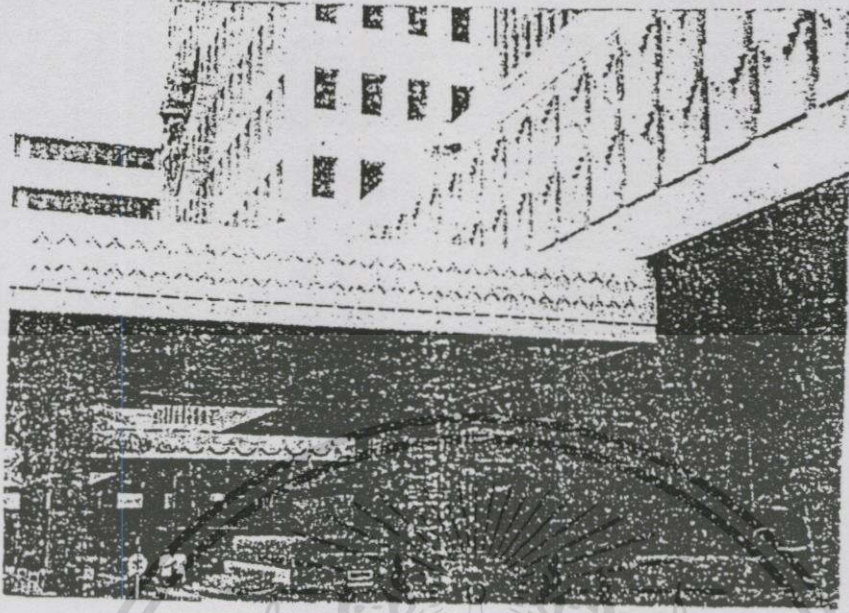
สรุปผลการวิจัยลวดลายประดับประดัก สรุปผลจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเอกสาร พบว่า ตามหลักการสร้างพระประดักของไทยนิยมถือว่าพระประดัก เป็นสัญลักษณ์ของเขาพระสุเมรุอันเป็นแกนของจักรวาล โดยถ่ายทอดเรื่องราวออกมาเป็นลวดลายทางทิวทัศน์ในการนำลวดลายทางทิวทัศน์มาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น คงต้องคำนึงถึง

ฐานานุศักดิ์ หรือตำแหน่งที่ตั้งของลวดลายแต่ละลายถึงความสูง-ต่ำ ตามศักดิ์ศรีของคติความ
เชื่อของจักรวาลที่ปรากฏที่ชั้นพระปรางค์วัดอรุณราชวราราม

สรุปผลจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการสำรวจทางกายภาพ ในการประยุกต์ใช้ซึ่งลวด
ลายที่ปรากฏที่พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม ผู้วิจัยสามารถจำแนกลวดลายออกได้ 2 ประเภท
ประเภทแรก ลวดลายทางคติเกี่ยวกับความเชื่อจักรวาล ลวดลายประเภทนี้ประกอบด้วยลวดลาย
ยักษ์ ครุฑ มารและอื่นๆ ในการนำมาใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ควรคำนึงถึง
ตำแหน่งหรือชั้นของลวดลายนั้น และควรมีการคัดลอกความชัดเจน และความเข้มงวดของลวด
ลายให้น้อยลง ก็จะได้ลวดลายที่มีคุณลักษณะเป็นลวดลายนูนต่ำ ดังที่ปรากฏมาในอดีต ส่วน
ลวดลายประเภทที่สอง คือ ลายดอกไม้ ลวดลายนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับร่วมกับงาน
สถาปัตยกรรมประเภทอื่นได้เป็นอย่างดี

สรุปผลจากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า ลวดลายที่มีความสำคัญที่พระ
ปรางค์วัดอรุณราชวราราม ประกอบด้วยลวดลายทางเทวคติ และลวดลายพื้นฐาน ลวดลายทาง
เทวคติมีความเข้มงวดเกี่ยวกับฐานานุศักดิ์หรือตำแหน่งชั้นที่ตั้งของลวดลายต่างจากลวดลายพื้นฐาน
ที่ประกอบด้วย ลวดลายดอกไม้ หรือลายประจำและลายอื่นๆ ที่อาจพบเห็นในงานสถาปัตยกรรม
ทางศาสนา ในการประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ควรมีการคัดลอกลวดลายให้มี
ความชัดเจนน้อยลง

ผู้วิจัย เห็นว่า ลวดลายที่มีความสำคัญที่ปรากฏที่พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม จำแนก
ได้ 2 ประเภทใหญ่ คือ ประเภทแรกลวดลายทางเทวคติ และประเภทที่สองลวดลายพื้นฐาน
อันได้แก่ ลวดลายดอกไม้ ลายประจำและลวดลายอื่นๆ ในการประยุกต์ใช้ซึ่งลวดลายดังกล่าว
ข้างต้นกับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่นั้น กรณีที่เป็นลวดลายทางเทวคติควรจะต้องพิจารณาอย่าง
รอบคอบในการนำมา ซึ่งการประยุกต์กับอาคารประเภทอื่นที่นอกเหนือจากอาคารทางศาสนา
เพราะลวดลายทางเทวคติจะมีความเกี่ยวข้องและเชื่อมโยงกับแนวคิดระบบจักรวาล ที่มีมาแต่ในอดีต
ในการนำมาประยุกต์ใช้ซึ่งลวดลาย และควรมีการคัดลอกความชัดเจนของลวดลายให้ลดน้อยลง
เพื่อลดความเข้มงวดของลวดลายลง ก็สามารถนำมาซึ่งการใช้ร่วมกับงานสถาปัตยกรรมประเภอื่นได้
ส่วนลวดลายพื้นฐานผู้วิจัยพบว่ามีข้อจำกัดในการสืบสานหรือประยุกต์ใช้ร่วมกับงานสถาปัตยกรรม
ประเภทอื่น น้อยกว่าลวดลายทางคติ อันหมายถึงว่า สถาปนิกหรือนักออกแบบ สามารถที่
จะนำลวดลายพื้นฐานมาประยุกต์ใช้ร่วมกับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 5.3 แสดงการนำลวดลายทางเทวคติมประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่

5.2 สรุปผลลักษณะการวางผังเชิงนามธรรม

5.2.1 คติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์

สรุปผลการวิจัยด้านคติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจเอกสาร ผู้วิจัยพบว่าในการนำคติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามมาประยุกต์สู่งานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น สถาปนิกหรือนักออกแบบควรต้องคำนึงถึงความเชื่ออย่างสูงสุดของความศรัทธาที่มีต่อศาสนา โดยการตีลักษณะความเชื่อจักรวาลออกสู่งานวางผังทางสถาปัตยกรรม อาจเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมหรือวงกลมก็ได้ แต่ต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมถึงความสูงส่ง และโดดเด่นของผังนั้น อันได้แก่ สภาพที่ตั้งและขนาดของที่ตั้ง เพื่อการกำหนดรูปแบบของผังได้อย่างลงตัว และเท่าเทียมกัน

สรุปผลการวิจัยด้านคติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจทางการภาพ ผู้วิจัยพบว่า คติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์ในการประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นนั้น เป็นการแปลงปรัชญาความเชื่อทางศาสนา มาสู่งานสถาปัตยกรรม โดยมีสถาปนิกหรือนักออกแบบเป็นผู้กำหนด และสร้างสรรค์ขึ้นมาจากนามธรรมสู่รูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจน โดยการนำคติจักรวาลมาเป็นกรอบแนวความคิดในการออกแบบแต่ควรคำนึงถึงความเหมาะสมของคติความเชื่อกับคุณลักษณะของอาคารว่ามีความสอดคล้อง

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

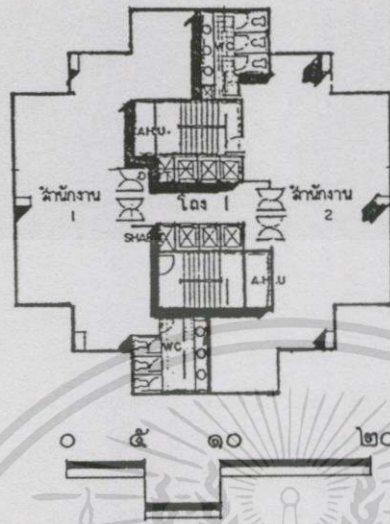
เป็นแนวทางเดียวกันหรือใกล้เคียง เพื่อสื่อถึงความยิ่งใหญ่และศรัทธาต่องานสถาปัตยกรรมชั้น
นั้น ๆ ที่สอดคล้องต่อความศรัทธาที่มีต่อพระปรารภคั้วคอรุณราชวราราม

สรุปผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยพบว่าการแปลงระบบคติความ
เชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรารภคั้วคอรุณราชวราราม ประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทมี 2 หัวข้อ ที่
สำคัญคือ

ในการออกแบบงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ โดยสถาปนิกหรือนักออกแบบที่มีวิธี
การคิดแบบวิทยาศาสตร์นั้น พบว่า การนำเสนอแนวความคิดรวมถึงด้งานสถาปัตยกรรมชั้นหนึ่ง
ควรมียุทธศาสตร์ที่เป็นรูปธรรมที่สามารถพิสูจน์ได้ตามหลักวิทยาศาสตร์ มิควรนำคติความเชื่อ
จักรวาลประยุกต์ใช้ เพราะอาจส่งผลเสียต่อความเชื่อที่ถูกค้ำมีต่อบริษัทสถาปนิกผู้ออก
แบบในการเสนอโครงการ

ในทัศนะคติของสถาปนิกผู้ออกแบบโดยทั่วไป พบว่า สามารถนำคติความเชื่อจักรวาลมา
ใช้เป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบและวางผังอาคาร การจัดกลุ่มอาคาร โดยคำนึงถึงแนว
แกนหลัก และองค์ประกอบของอาคาร และต้องคำนึงถึงคุณลักษณะของอาคาร, ประเภทอาคาร
เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับคติความเชื่อดังกล่าวที่ว่าด้วยความยิ่งใหญ่ และศรัทธาทาง
ศาสนาของพระปรารภคั้วคอรุณราชวราราม ซึ่งถือเป็นลักษณะเฉพาะตัวที่สังคมให้การยอมรับมา
แต่ในอดีต

สรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยพบว่าการนำคติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรารภคั้ว
พัฒนาเป็นกรอบแนวความคิดในการออกแบบงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ควรพิจารณาถึงประเภท
ของโครงการ รวมถึงแหล่งที่มาของเงินทุน เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแนวความคิด
ให้กับผู้ออกแบบ ผู้วิจัยจึงเห็นว่าแนวคิดคติความเชื่อจักรวาลจึงเหมาะสมกับงานสถาปัตยกรรม
ที่ไม่ตอบสนองต่อผลกำไรของโครงการ โดยอาจเป็นอาคารที่เป็นสถาบันการศึกษา และวิชา
การ และอาคารบางประเภท ซึ่งเจ้าของโครงการให้การยอมรับในแนวความคิดดังกล่าว ใน
การเป็นกรอบแนวคิดในการออกแบบและวางผังโครงการที่สื่อถึงความศรัทธาและความยิ่งใหญ่ให้
ปรากฏขึ้นแก่สังคม

ภาพที่ 5.4 แสดงการแปลงคติความเชื่อสู่การออกแบบงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่

5.2.2 ลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว

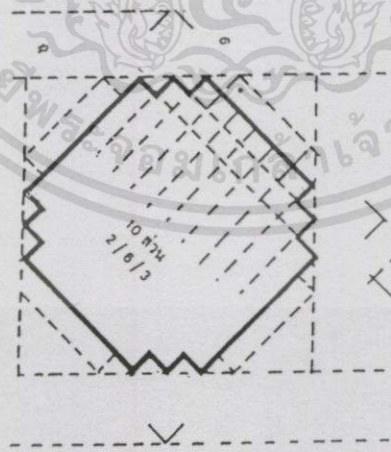
สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว จากผลสรุปการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจเอกสาร พบว่า ในการที่จะนำลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว มาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น สถาปนิกหรือนักออกแบบ ควรจะพิจารณาถึงคุณลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว มาใช้นั้น อาจใช้การเน้นเน้นแกนกลางของผังให้แรงและสูงขึ้น รวมถึงการแตกปริมาตรใหญ่ออกเป็นปริมาตรเล็ก ๆ เท่ากัน เพื่อให้งานสถาปัตยกรรมนั้นมีความเบาขึ้นได้

สรุปผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจทางกายภาพ พบว่า ในการนำลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว มาพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในการประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ควรพิจารณาถึงประเภทของอาคารและกิจกรรมของอาคาร เนื่องจากลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว ที่พบที่พระปรางค์วัดอรุณราชวรารามนั้น เป็นลักษณะเฉพาะที่สื่อถึงความสงบนิ่ง และศรัทธาคือพุทธศาสนา โดยลักษณะพระปรางค์ที่พบการขอมุมเพิ่มมากขึ้นจากอดีต จนเป็นการขอมุมไม้ 39 ส่งผลให้องค์ปรางค์ประธานดูเพริศ และเส้นแกน

กลางแรงขึ้นสู่เบื้องบน ทำให้เกิดคุณลักษณะของความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว ที่พบเห็นในปัจจุบัน

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า สถาปนิกหรือนักออกแบบสามารถนำลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว มาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นได้เป็นอย่างดี โดยมีการพัฒนาและนำเส้นโค้งและการสอบเข้าหาศูนย์กลางของลักษณะปราสาททรงจอมแห มาประยุกต์ร่วมในการออกแบบ เพื่อให้อาคารมีลักษณะไทยมากยิ่งขึ้น อาจลดทอนมุมของอาคารเพื่อให้ดูเบา และการนำลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัวมาประยุกต์ ควรพิจารณาถึงประเภทของอาคารรวมทั้งกิจกรรมการใช้สอยของอาคาร เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งต่อผู้ใช้อาคารกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่สถาปนิกเป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้นได้

สรุปผลการวิจัย ผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า ในการนำลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัวมาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่นั้น สถาปนิกหรือนักออกแบบสามารถนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ได้เป็นอย่างดี โดยการนำลักษณะของเส้นโค้งที่สอบขึ้นสู่เบื้องบน ที่ตำแหน่งของกลางผังอาคาร และการทอนมุมใหญ่ของอาคารให้เกิดมุมข้อย หรือการข้อมุม เพื่อให้อาคารเกิดความเบายิ่งขึ้น รวมถึงการแตกปริมาตรใหญ่ออกเป็นปริมาตรเล็ก ๆ โดยมากมักพบที่หลังคาหรือพื้นที่ที่มีความกว้างและทึบตัน ในการประยุกต์ใช้ซึ่งแนวคิดดังกล่าว ควรพิจารณาถึงคุณลักษณะของอาคาร และประเภทของอาคาร กิจกรรมของอาคาร เพื่อให้เกิดความสอดคล้องระหว่างผู้ใช้กับรูปแบบทางงานสถาปัตยกรรมที่รังสรรค์ขึ้นมาให้ปรากฏแก่สังคม

ภาพที่ 5.5 แสดงการข้อมุมไม้สิบสอง แสดงการนำลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว มาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่โดยการเพิ่มมุมอาคาร

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

5.2.3 คติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ

สรุปผลการวิจัยเกี่ยวกับคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจเอกสาร พบว่า เป็นการแปลงสัญลักษณ์ของภูมิจักรวาล โดยใช้พญานาคแทนสัญลักษณ์ของน้ำ จึงมักปรากฏรูปพญานาคในงานสถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เช่น ส่วนฐานของโบสถ์ หรือส่วนตกแต่งอื่น ในการนำคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำมาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ก็ควรที่จะพิจารณาถึงคุณลักษณะอาคารบางประเภท

สรุปผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสำรวจทางกายภาพ พบว่าคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำในงานสถาปัตยกรรมที่พระปรารภวัดอรุณราชวราราม เป็นการจำลองรูปคลื่นในรูปจำลองระนาบจักรวาลที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ อันคล้ายกับการจำลองของพญานาค ในการประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ควรพิจารณาถึงแนวความคิดของงานสถาปัตยกรรมชั้นดังกล่าวว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำในระบบการจำลองของจักรวาล

สรุปผลจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ พบว่า คติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำในการพัฒนากับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ มี 2 ประเด็นที่ศึกษา

ประเด็นแรก การใช้น้ำเพื่อการพื้นดิน น้ำประเภทนี้สามารถพัฒนาร่วมกับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ได้เป็นอย่างดี มีข้อจำกัดในการประยุกต์น้อยต่างกัน

ประเด็นที่สอง น้ำในคติพุทธศาสนา น้ำประเภทนี้เกิดจากความเชื่อว่าการแปลงสัญลักษณ์ของระบบจักรวาล โดยใช้พญานาคเป็นสัญลักษณ์ และอาจแทนด้วยลักษณะของความสงบนิ่ง และการเพิ่มจำนวนหรือการสะท้อนของน้ำ โดยควรพิจารณาถึงคุณลักษณะและประเภทของอาคารที่ควรนำมาใช้ร่วมด้วย

สรุปผลการวิจัย คติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ ผู้วิจัยพบว่าข้อพิจารณาตามคติความเชื่อเดิมเกี่ยวกับน้ำในอดีต ได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ

1. น้ำเพื่อการพื้นดิน น้ำประเภทนี้เกิดจากขนบธรรมเนียม ชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในการพัฒนาร่วมกับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น สามารถใช้ร่วมกันได้เป็นอย่างดี โดยการใช้น้ำจริงเพื่อสร้างบรรยากาศรวมทั้งการประหยัดพลังงานให้กับอาคารสมัยใหม่ได้ แต่ควรคำนึงถึงการดูแลและบำรุงรักษา เพื่อให้ได้น้ำที่ไม่ก่อให้เกิดมลภาวะต่อโครงการและสภาพแวดล้อมข้างเคียง

2. น้ำในคติพุทธศาสนา น้ำประเภทนี้เกิดจากความเชื่อในอดีตเกี่ยวกับระบบจักรวาล โดยการใช้พญานาคแทนสัญลักษณ์ของน้ำ เป็นการจำลองรูปคลื่นที่ล้อมรอบเขาพระสุเมรุ อันคล้ายกับการจำลองของลำตัวพญานาค ในการประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ ควรพิจารณาถึงประเภทของอาคาร โดยงานสถาปัตยกรรมบางประเภท เช่น พิพิธภัณฑสถานที่ตั้งถึงแนว

ความคิดทางสถาปัตยกรรมไทย รวมถึงคุณลักษณะและกิจกรรมของอาคารที่สอดคล้องจึงมีความเหมาะสมมากกว่างานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวรารามผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการสำรวจเอกสาร การสำรวจทางกายภาพ และการสัมภาษณ์ นำมาทำการวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย ได้ผลตามรายละเอียดในบทสรุปข้างต้น ในส่วนของข้อเสนอแนะ ความคิดเห็นเพิ่มเติมดังต่อไปนี้

การสรุปผลการวิจัย พบว่า มีความสอดคล้องกับกรอบ และทฤษฎีที่ผู้วิจัยนำมาศึกษา ในการศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม ดังนี้ คือ การวางผังและการจัดกลุ่มพระปรางค์ การวางผังและการจัดกลุ่มพระปรางค์เป็นการแปลงระบบความเชื่อจักรวาลมาสู่งานสถาปัตยกรรม อาจถ่ายทอดออกเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมหรือวงกลมมีหน่วยประธานตรงกลาง และมีหน่วยย่อยอยู่รายล้อมความทิศทั้งสี่ (สน สีมাত্রัง 2537 : 101)

รูปแบบพุทธปรางค์ และลักษณะพระปรางค์ พระปรางค์วัดอรุณราชวรารามมีลักษณะเป็นเจดีย์ทรงปรางค์ ตั้งบนฐานสูง 3 ชั้น รูปแบบพุทธปรางค์เป็นปรางค์กลุ่ม 5 องค์ สอดคล้องกับกรมศิลปากร (2533 : 131) ที่กล่าวว่าปรางค์วัดอรุณราชวรารามเป็นการวิวัฒนาการเจดีย์สถานทรงปรางค์ เป็นปรางค์กลุ่ม 5 องค์ ที่มีการตกแต่งมากมาย ปรางค์ประเด็นมีรูปทรงแบบนี้เรียกว่าทรงจอมแห

ลวดลายประดับปรางค์ ลวดลายที่ปรากฏที่พระปรางค์วัดอรุณราชวราราม พบ 2 ประเภท ประกอบด้วยลวดลายทางเทวคติ และลวดลายพื้นฐานทางสถาปัตยกรรมไทยลวดลายประดับปรางค์ที่เป็นลวดลายเทวคติ เป็นลวดลายที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อจักรวาล โดยประกอบด้วยลวดลายครุฑ, ชักษ์, มาร และรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ สอดคล้องกับโชติ กัลยาณมิตร (2539 : 39) ว่าภาพอสุรินทลักษณะผู้พิทักษ์รักษาสถานที่สำคัญ เช่นนี้ นิยมทำขึ้นรายรอบฐานพระปรางค์ พระเจดีย์ ในกรณีที่ยึดคิดว่าสถาปัตยกรรมนั้นเป็นสัญลักษณ์ ของเขาพระสุเมรุ

คติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์ เป็นการแปลงปรัชญาความเชื่อทางศาสนาเกี่ยวกับคติจักรวาล โดยการตีความออกสู่งานวางผังทางสถาปัตยกรรม โดยมีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมหรือวงกลมสอดคล้องกับ สน สีมাত্রัง (2537 : 101) ว่าระบบความเชื่อจักรวาลที่ถูกแปลงเป็นผังทางสถาปัตยกรรม จะต้องเป็นรูปวงกลม แต่ในทางสถาปัตยกรรมอาจแปลงเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัสบ้าง สี่เหลี่ยมผืนผ้าบ้าง หินผังของนครวัด นครธม เป็นต้น

ลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว ในการนำลักษณะความสงบนิ่ง เบา และลอยตัว มาประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ สามารถนำลักษณะของเส้นโค้งสอดขึ้นสู่เบื้องบน และการแตกปริมาตรใหญ่ออกเป็นปริมาตรเล็ก ๆ โชติ กัลยาณมิตร (2539 : 58) รวมถึง การรวมปลายให้ทอคเป็นทรงจอมแหขึ้นสู่เบื้องบน

คติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ น้ำในคติพุทธศาสนาที่เกิดจากความเชื่อในอดีตเกี่ยวกับระบบ จักรวาล โดยการใช้พญานาค แทนสัญลักษณ์ของน้ำสอดคล้องกับ สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา (2539 : 28) กล่าวถึงรูปคลื่นจำลองระนาบจักรวาล ซึ่งสะท้อนให้เห็นการเกิดและการสลายตัวของมหาสมุทร โดยใช้พญานาคแทนธาตุน้ำ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับงานสถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม ตาม กรอบแนวคิดที่ผู้วิจัยได้เสนอ ในอนาคตควรมีการศึกษาถึงวิวัฒนาการของพระปรางค์ในสมัยรัตน โกสินทร์ หรือก่อนรัตนโกสินทร์ เพื่อเป็นการเชื่อมโยงข้อเท็จจริงอาจดำเนินการโดยกรมศิลปากร หรือบุคคลผู้สนใจ

2. บทสรุปผลที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยหวังว่าจะมีประโยชน์ต่อสถาปนิกหรือนัก แบบ ตลอดจนสำนักงานสถาปนิกออกแบบภาคเอกชน และภาครัฐบาล

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรบรรจุการศึกษางานประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไว้ในหลักสูตรสถาปัตยกรรมไทยเพื่อให้ ผู้เรียนมีวิธีการคิดและเชื่อมโยงข้อมูล เพื่อเป็นองค์ความรู้ในการประกอบการเรียนวิชาทาง สถาปัตยกรรม

2. ควรพิจารณาจัดตั้งหน่วยงานพิเศษ เพื่อทำหน้าที่ให้คำปรึกษาทางด้านประวัติศาสตร์ หรือสถาปัตยกรรมไทย แก่ผู้นักศึกษาทางสถาปัตยกรรมตลอดจนบุคคลผู้สนใจทั้งชาวไทยและ ต่างประเทศ เพื่อเผยแพร่ข้อมูลทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมไทยออกสู่สาธารณชน

บรรณานุกรม

- กรมศาสนา .2525. ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร . กรุงเทพฯ
- กรมศิลปากร .2533. วัฒนธรรมการพุทธสถานไทย . กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ บริษัทอมรินทร์ พรินต์ติ้ง จำกัด
- เฉลิม รัตนทัศนีย์ .2539. วัฒนธรรมการศิลปสถาปัตยกรรมไทยพุทธศาสนา . กรุงเทพฯ . สำนักพิมพ์ สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์ .
- โชติ กัลยาณมิตร .2539. สถาปัตยกรรมไทยเดิม . พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ .
- ชุกตเสวีวิวัฒน์ .2520. รูปทรงหลังคาไทย สัญลักษณ์อย่างหนึ่งของวัฒนธรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ . พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ .สำนักพิมพ์ อักษรเจริญทัศน์
- วิมลสิทธิ์ หรขางกูร .2537. อาชีววารสารสถาปัตยกรรม (บทความสถาปัตยกรรมไทย) : (ข้อจำกัดและทางเลือกในการสืบสาน) .กรุงเทพฯ . สำนักพิมพ์ บริษัทอเอสพี พรินท์ จำกัด .
- วิมลสิทธิ์ หรขางกูร .2538. การจัดทำรายละเอียดโครงการเพื่อการออกแบบงานสถาปัตยกรรม . กรุงเทพฯ . สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย .
- สน สีมাত্রัง .2537. อาชีววารสารสถาปัตยกรรม (บทความจากการประชุมวิชาการคดีจักรวาล) . กรุงเทพฯ . สำนักพิมพ์ บริษัท อีสพี พรินท์ จำกัด
- สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา .2539. น้าบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย . พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ . สำนักพิมพ์ สมาคมสถาปนิกสยามในพระบรมราชูปถัมภ์
- สันติ เด็กสุขุม .2535. เจดีย์ .ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย) กรุงเทพฯ . สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- อนุวิทย์ เจริญศุกกุล .2525. การศึกษาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมตะวันออกเฉียงใต้ .กรุงเทพฯ
- อนุวิทย์ เจริญศุกกุล .2538. ลีทศวรรษสถาปัตยกรรม . กรุงเทพฯ สำนักพิมพ์ คณะสถาปัตยกรรม มหาวิทยาลัยศิลปากร
- อนันตพงษ์ ไกรเกรียงศรี .2535. การศึกษาสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม . กรุงเทพฯ .

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประกาศบัณฑิตวิทยาลัย
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
เรื่อง ผลการพิจารณาหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์

บัณฑิตวิทยาลัย โดยความเห็นชอบของคณะกรรมการพิจารณาหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์ คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม ขอประกาศรายชื่อหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์ หลักสูตรครุศาสตร์ อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ที่ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการดังนี้

ได้รับอนุมัติเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2543

1. นายทวิวิทย์ หมั่นสุกแสง ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทาง สถาปัตยกรรมวัดอรุณราชวราราม" โดยมี อาจารย์สุรศักดิ์ กังขาว เป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และ ดร.มาลัย จีรวฒนเกษตร์ เป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ร่วม

ทั้งนี้ให้นักศึกษาค้นคว้าและเขียนวิทยานิพนธ์ โดยปรึกษากับอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ให้ เสร็จสิ้นภายในเวลาที่กำหนดในระเบียบของบัณฑิตวิทยาลัย

ประกาศ ณ วันที่ 18 เมษายน พ.ศ.2543

(รศ.ดร.มนัส สังวรศิลป์)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ที่ ทม 1504/ 5319

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

๒๖ ธันวาคม ๒๕๔๒

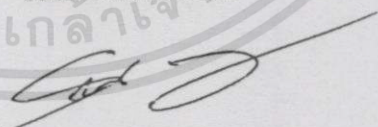
เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นักศึกษา

เรียน อธิบดีกรมศิลปากร

ด้วย นายทวีวิทย์ หมั่นสุกแสง นักศึกษาปริญญาโท คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม หลักสูตร
ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม มีความประสงค์จะขอข้อมูลเกี่ยวกับ
การตกแต่งพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม ข้อมูลโครงสร้าง ข้อมูลด้านสถาปัตยกรรม ขอเอกสารแบบ
พระปราสาทวัดอรุณราชวราราม แบบโครงสร้างพระปราสาทวัดอรุณราชวราราม และขอสัมภาษณ์
ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์หรือผู้เชี่ยวชาญด้านโบราณคดี เรื่อง "แนวคิดและความเชื่อเกี่ยวกับ
พระปราสาทวัดอรุณราชวราราม" เพื่อประกอบการจัดเตรียมเค้าโครงวิทยานิพนธ์ เรื่อง "แนวคิดและองค์
ความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม"

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ให้นักศึกษาดังกล่าว เพื่อประโยชน์ทางวิชาการ
คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม หวังในความอนุเคราะห์จากท่านเป็นอย่างยิ่ง จึงขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(รศ.ดร.จักรวรรดิ ชินะตระกูล)

คณบดี

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 3266052-6101 ต่อ 2663,2642

โทรสาร. 3269040

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ ทม 1504/ 1551

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

๒๑ เมษายน 2543

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือการวิจัย

เรียน ศาสตราจารย์ ม.ร.ว.เน่งน้อย ศักดิ์ศรี

ด้วย นายทวีวิทย์ หมื่นสุกแสง นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาสถาปัตยกรรม จะทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม"

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัยดังที่แนบมาพร้อมนี้ จำนวน 1 ชุด ว่ามีเนื้อหาถูกต้องและเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการตรวจของท่าน จะช่วยให้การเก็บรวบรวมข้อมูลของ นายทวีวิทย์ หมื่นสุกแสง มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งมาใน โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายณรงค์ พิมสาร)

รักษาการรองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 3266052-6101 ต่อ 2663,2642

โทรสาร 3269040

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ ทม 1504/ 1551

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

21 เมษายน 2543

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือการวิจัย

เรียน ศาสตราจารย์ไขแสง สุขวัฒน์นะ

ด้วย นายทวีทย์ หมั่นสุกแสง นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาสถาปัตยกรรม จะทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม" คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัยดังที่แนบมาพร้อมนี้ จำนวน 1 ชุด ว่ามีเนื้อหาถูกต้องและเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการตรวจของท่าน จะช่วยให้การเก็บรวบรวมข้อมูลของ นายทวีทย์ หมั่นสุกแสง มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอบคุณเป็นอย่างยิ่งมาใน โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายณรงค์ พิมสาร)

รองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 3266052-6101 ต่อ 2663,2642

โทรสาร 3269040

ที่ ทม 1504/ 1551

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

๒ เมษายน 2543

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือการวิจัย

เรียน ศาสตราจารย์ อรศิริ ปาณินท์

ด้วย นายทวีวิทย์ हमีนสุกแสง นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาสถาปัตยกรรม จะทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม"

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัยดังที่แนบมาพร้อมนี้ จำนวน 1 ชุด ว่ามีเนื้อหาถูกต้องและเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการตรวจของท่าน จะช่วยให้การเก็บรวบรวมข้อมูลของ นายทวีวิทย์ हमีนสุกแสง มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอบคุณเป็นอย่างยิ่งมาใน โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายณรงค์ พิมสาร)

รักษาการรองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 3266052-6101 ต่อ 2663,2642

โทรสาร 3269040

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้คัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ส่วนราชการ งานบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สจล. โทร. 2663

ที่ ทม 1504/ 1551

วันที่ 21 เมษายน 2543

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือการวิจัย

เรียน รศ.วิวัฒน์ เตมีพันธ์

ด้วย นายทวิวิทย์ หมั่นลูกแสง นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาสถาปัตยกรรม จะทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม" คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัยดังที่แนบ มาพร้อมนี้ จำนวน 1 ชุด ว่ามีเนื้อหาถูกต้องและเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการตรวจของท่าน จะช่วยให้การเก็บรวบรวมข้อมูลของ นายทวิวิทย์ หมั่นลูกแสง มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอบคุณ เป็นอย่างยิ่งมาใน โอกาสนี้ด้วย

(นายณรงค์ พิมพ์สาร)

รองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

บันทึกข้อความ

ส่วนราชการ งานบัณฑิตศึกษา คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม สจล. โทร. 2663

ที่ ทม 1504/ 1551

วันที่ ๒๑ เมษายน 2543

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตรวจเครื่องมือการวิจัย

เรียน อาจารย์อัฉรา สืบสินธุ์สกุลไชย

ด้วย นายทวีทย์ หมั่นสุกแสง นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาสถาปัตยกรรม เรื่อง " การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม "

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ เกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวเป็นอย่างดี จึงขอเชิญท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือการวิจัยดังที่แนบ มาพร้อมนี้ จำนวน 1 ชุด ว่ามีเนื้อหาถูกต้องและเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งผลการตรวจของท่าน จะช่วยให้การเก็บรวบรวมข้อมูลของ นายทวีทย์ หมั่นสุกแสง มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

จึงเรียนมาเพื่อโปรดทราบและหวังว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีและขอบคุณ เป็นอย่างยิ่งมาใน โอกาสนี้ด้วย

(นายณรงค์ พิมสาร)

รักษาการรองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

ที่ ม 1504/ 2221

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

๒๖ พฤษภาคม 2543

เรื่อง ขอความร่วมมือให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน คุณธนชัย สุวรรณธนะ

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. คำโครงการวิทยานิพนธ์
2. ประกาศผลการพิจารณาหัวข้อและคำโครงการวิทยานิพนธ์

ด้วย นายทวีวิทย์ หมั่นลูกแสง นักศึกษาปริญญาโท คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม กำลังทำการวิจัยเพื่อเรียบเรียงวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม" ซึ่งได้รับอนุมัติหัวข้อและคำโครงการวิทยานิพนธ์แล้วเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2543 ในการทำวิจัยเรื่องนี้นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในสถานประกอบการของท่าน คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดพิจารณาอนุญาต ให้นักศึกษาทำการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในสถานประกอบการของท่านได้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตและขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ของท่านมา ใน โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายณรงค์ พิมสาร)

รองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 3266052-6101 ต่อ 2663,2642

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ ม 1504/ 2221

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

2.3 พฤษภาคม 2543

เรื่อง ขอความร่วมมือให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน คุณพิชญา บุญภินนท์

- สิ่งที่ส่งมาด้วย
1. เค้าโครงวิทยานิพนธ์
 2. ประกาศผลการพิจารณาหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์

ด้วย นายทวีวิทย์ หมั่นสุกแสง นักศึกษาปริญญาโท คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม กำลังทำการวิจัยเพื่อเรียบเรียงวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม" ซึ่งได้รับอนุมัติหัวข้อและเค้าโครงวิทยานิพนธ์แล้วเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2543 ในการทำวิจัยเรื่องนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในสถานประกอบการของท่าน คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดพิจารณาอนุญาต ให้นักศึกษาทำการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในสถานประกอบการของท่านได้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตและขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ของท่านมา ใน โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายณรงค์ พิมสาร)

รองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 3266052-6101 ต่อ 2663,2642

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ ม 1504/ 2224

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

๖๖ พฤษภาคม 2543

เรื่อง ขอความร่วมมือให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน คุณวงศ์ฉัตร ฉัตรกุล ณ ออยุธยา

- สิ่งที่ส่งมาด้วย
1. คำโครงการวิทยานิพนธ์
 2. ประกาศผลการพิจารณาหัวข้อและคำโครงการวิทยานิพนธ์

ด้วย นายทวีทย์ หมั่นสุกแสง นักศึกษาปริญญาโท คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม กำลังทำการวิจัยเพื่อเรียบเรียงวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม" ซึ่งได้รับอนุมัติหัวข้อและคำโครงการวิทยานิพนธ์แล้วเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2543 ในการทำวิจัยเรื่องนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในสถานประกอบการของท่าน คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดพิจารณาอนุญาต ให้นักศึกษาทำการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในสถานประกอบการของท่านได้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตและขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ของท่านมา ใน โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายณรงค์ พิมสาร)

รองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 3266052-6101 ต่อ 2663,2642

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ ม 1504/ 2221

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

23 พฤษภาคม 2543

เรื่อง ขอความร่วมมือให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน กรรมการผู้จัดการ บริษัท ดีไซน์ 103 จำกัด

- สิ่งที่ส่งมาด้วย
1. คำโครงการวิทยานิพนธ์
 2. ประกาศผลการพิจารณาหัวข้อและคำโครงการวิทยานิพนธ์

ด้วย นายทวีวิทย์ หมั่นสุกแสง นักศึกษาปริญญาโท คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม หลักสูตร
ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม กำลังทำการวิจัยเพื่อเรียบเรียงวิทยานิพนธ์
เรื่อง "การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม" ซึ่งได้รับอนุมัติหัวข้อ
และคำโครงการวิทยานิพนธ์แล้วเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2543 ในการทำวิจัยเรื่องนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บรวบรวม
ข้อมูลเพื่อการวิจัยในสถานประกอบการของท่าน คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน
โปรดพิจารณาอนุญาต ให้นักศึกษาทำการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในสถานประกอบการของท่านได้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตและขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ของท่านมา ใน โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายณรงค์ พิมสาร)

รองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 3266052-6101 ต่อ 2663,2642

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ ม 1504/ 2221

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ถนนจลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

๕-๕ พฤษภาคม 2543

เรื่อง ขอความร่วมมือให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน กรรมการผู้จัดการ บริษัท ดีไซน์ ดีเวลลอป จำกัด

- สิ่งที่ส่งมาด้วย
1. เค้ําโครงการวิทยานิพนธ์
 2. ประกาศผลการพิจารณาหัวข้อและเค้ําโครงการวิทยานิพนธ์

ด้วย นายทวีวิทย์ นิ่มนุกแสง นักศึกษาปริญญาโท คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม กำลังทำการวิจัยเพื่อเรียบเรียงวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม" ซึ่งได้รับอนุมัติหัวข้อและเค้ําโครงการวิทยานิพนธ์แล้วเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2543 ในการทำวิจัยเรื่องนี้นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในสถานประกอบการของท่าน คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดพิจารณาอนุญาต ให้นักศึกษาทำการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในสถานประกอบการของท่านได้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตและขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ของท่านมา ใน โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายณรงค์ พิมสาร)

รองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 3266052-6101 ต่อ 2663,2642

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับกรใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ ม 1504/ 2224

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

๑๑ พฤษภาคม 2543

เรื่อง ขอความร่วมมือให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน กรรมการผู้จัดการ บริษัท สถาปนิก บูรินทร์ ศรีสุข จำกัด

สิ่งที่ส่งมาด้วย 1. คำโครงการวิทยานิพนธ์
2. ประกาศผลการพิจารณาหัวข้อและคำโครงการวิทยานิพนธ์

ด้วย นายทวิวิทย์ หมั่นสูงแสง นักศึกษาปริญญาโท คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม หลักสูตร
ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม กำลังทำการวิจัยเพื่อเรียบเรียงวิทยานิพนธ์
เรื่อง "การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม" ซึ่งได้รับอนุมัติหัวข้อ
และคำโครงการวิทยานิพนธ์แล้วเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2543 ในการทำวิจัยเรื่องนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บรวบรวม
ข้อมูลเพื่อการวิจัยในสถานประกอบการของท่าน คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน
โปรดพิจารณาอนุญาต ให้นักศึกษาทำการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในสถานประกอบการของท่านได้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตและขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ของท่านมา ใน โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายณรงค์ พิมสาร)

รองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 3266052-6101 ต่อ 2663,2642

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ที่ ม 1504/ 2224

คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม

สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ถนนฉลองกรุง เขตลาดกระบัง กรุงเทพฯ 10520

๑๗ พฤษภาคม 2543

เรื่อง ขอความร่วมมือให้นักศึกษาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน กรรมการผู้จัดการ บริษัท ภูมิวุฒิ จำกัด

- สิ่งที่ส่งมาด้วย
1. คำโครงการวิทยานิพนธ์
 2. ประกาศผลการพิจารณาหัวข้อและคำโครงการวิทยานิพนธ์

ด้วย นายทวีวิทย์ หมั่นลูกแสง นักศึกษาปริญญาโท คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม หลักสูตรครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาวิชาสถาปัตยกรรม กำลังทำการศึกษาวิจัยเพื่อเรียบเรียงวิทยานิพนธ์เรื่อง "การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม" ซึ่งได้รับอนุมัติหัวข้อและคำโครงการวิทยานิพนธ์แล้วเมื่อวันที่ 18 เมษายน 2543 ในการทำวิจัยเรื่องนี้ นักศึกษาจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยในสถานประกอบการของท่าน คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม จึงขอความอนุเคราะห์จากท่านโปรดพิจารณาอนุญาต ให้นักศึกษาทำการเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในสถานประกอบการของท่านได้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุญาตและขอขอบคุณในความอนุเคราะห์ของท่านมา ใน โอกาสนี้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

(นายณรงค์ พิมพ์สาร)

รองคณบดีฝ่ายบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติราชการแทนคณบดี

งานบัณฑิตศึกษา

โทร. 3266052-6101 ต่อ 2663,2642

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เรื่องการศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ (ผู้เชี่ยวชาญด้านประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทยหรือนักประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมไทย, สถาปนิกที่ผู้วิจัยเห็นสมควร)

โปรดใส่เครื่องหมาย ในช่องว่าง และหรือ เติมข้อความ.....

1. ชื่อ.....นามสกุล.....
2. เพศ.....อายุ.....เชื้อชาติ.....ศาสนา.....
3. สถานภาพ โสด แต่งงาน อื่น ๆ.....
4. ประวัติการศึกษาโดยสังเขป
.....
.....
.....
5. อาชีพ รับราชการ รัฐวิสาหกิจ อิสระ
6. ตำแหน่ง สถาปนิก นักประวัติศาสตร์ไทย
 ผู้เชี่ยวชาญด้านสถาปัตยกรรมไทย นักโบราณคดี
 อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
7. สังกัดหน่วยงาน กรมศิลปากร บริษัทสถาปนิก.....
 กระทรวงศึกษาธิการ อื่น ๆ (โปรดระบุ).....
8. ผลงานด้านวิชาการ หรืองานวิจัย หรือบทความ (โดยสังเขป)
.....
.....
.....
9. สำหรับผู้วิจัย สัมภาษณ์ เมื่อ.....
สถานที่.....
ผู้ให้สัมภาษณ์.....

แบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เรื่อง การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม

ตอนที่ 2.1 แบบสัมภาษณ์ความเห็นเกี่ยวกับแนวความคิดของพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามด้านการวางผัง และจัดกลุ่มพระปรางค์ และลักษณะพระปรางค์รวมทั้งลวดลายประดับปรางค์

2.1.1 ท่านคิดว่าแนวความคิดด้านการวางผัง และการจัดกลุ่มพระปรางค์ สามารถที่จะพัฒนาเป็นกรอบแนวในการวางผังงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่น ๆ ได้หรือไม่หากได้ท่านคิดว่ามีความเหมาะสมประการใด

.....
.....
.....
.....

2.1.2 ท่านคิดว่ารูปแบบพระปรางค์ และลักษณะของพระปรางค์ วัดอรุณราชวรารามนั้นสามารถพัฒนารูปแบบต่อไปอีกได้หรือไม่ และนำรูปแบบพระปรางค์และลักษณะพระปรางค์ มาใช้กับงานสถาปัตยกรรมอื่นได้หรือไม่และมีข้อไม่เหมาะสมประการใดบ้าง

.....
.....
.....
.....

2.1.3 ท่านคิดว่าลวดลายประดับพระปรางค์บางอย่างสามารถหยิบยกมาใช้สถาปัตยกรรมบางประเภทอื่น นอกเหนือจากสถาปัตยกรรมไทยประเพณี ได้หรือไม่ และมีความเหมาะสมสอดคล้องกันอย่างไร

.....
.....
.....
.....

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้าไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบสัมภาษณ์ประกอบการวิจัย

เรื่อง การศึกษาแนวคิดและคติความเชื่อทางสถาปัตยกรรม วัดอรุณราชวราราม
ตอนที่ 2.2 แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับคติความเชื่อของพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามด้าน
คติความเชื่อที่มีผลต่อการวางผังพระปรางค์, ด้านลักษณะความสงบนิ่ง เบา ลอยตัว และด้านคติ
ความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ

2.2.1 ท่านคิดว่าคติความเชื่อจักรวาลต่อการวางผังพระปรางค์วัดอรุณราชวรารามนั้น สามารถ
ประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นได้หรือไม่ และมีความเหมาะสมสอดคล้อง
กันอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2.2.2 ท่านคิดว่าคติความเชื่อลักษณะความสงบนิ่ง เบา ลอยตัว สามารถนำมาใช้กับงาน
สถาปัตยกรรมประเภทอื่นได้หรือไม่ละมีความเหมาะสมประการใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

2.2.3 ท่านคิดว่าคติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำ สามารถประยุกต์ใช้กับงานสถาปัตยกรรมประเภทอื่นได้
อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกันอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

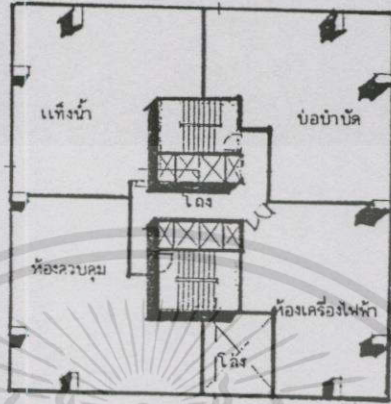
.....

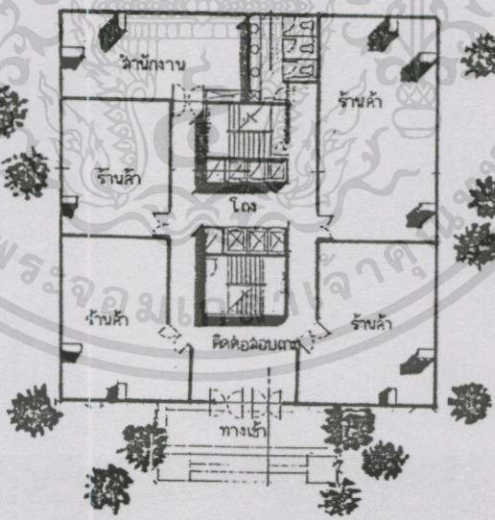
ภาคผนวก ค.

ผลงานการออกแบบทางสถาปัตยกรรม

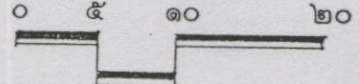
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

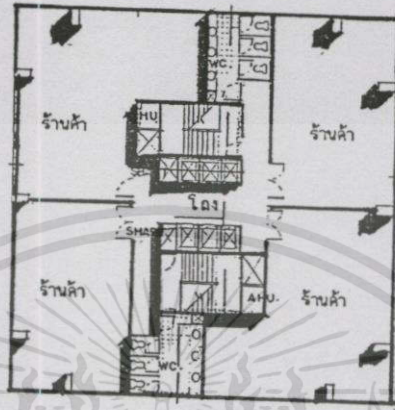
แบบแสดงแปลนพื้นชั้น ๒

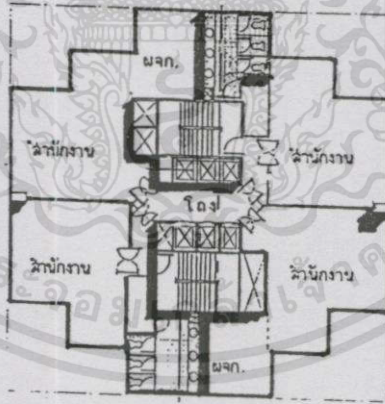
แบบแสดงแปลนพื้นชั้น 1

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
 ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

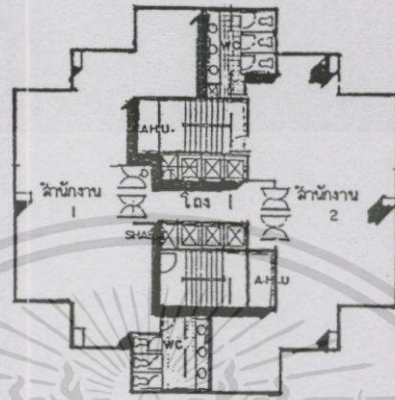

แบบแสดงแปลนพื้นที่ 2-4

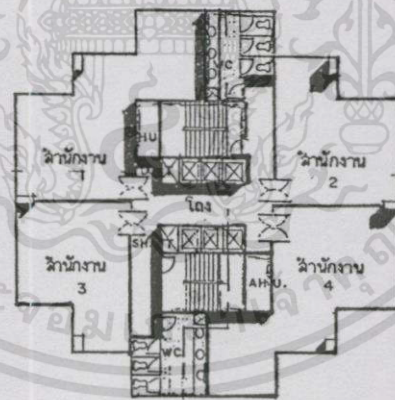

แบบแสดงแปลนพื้นที่ 5

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

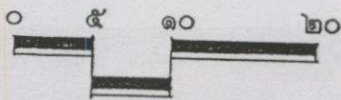
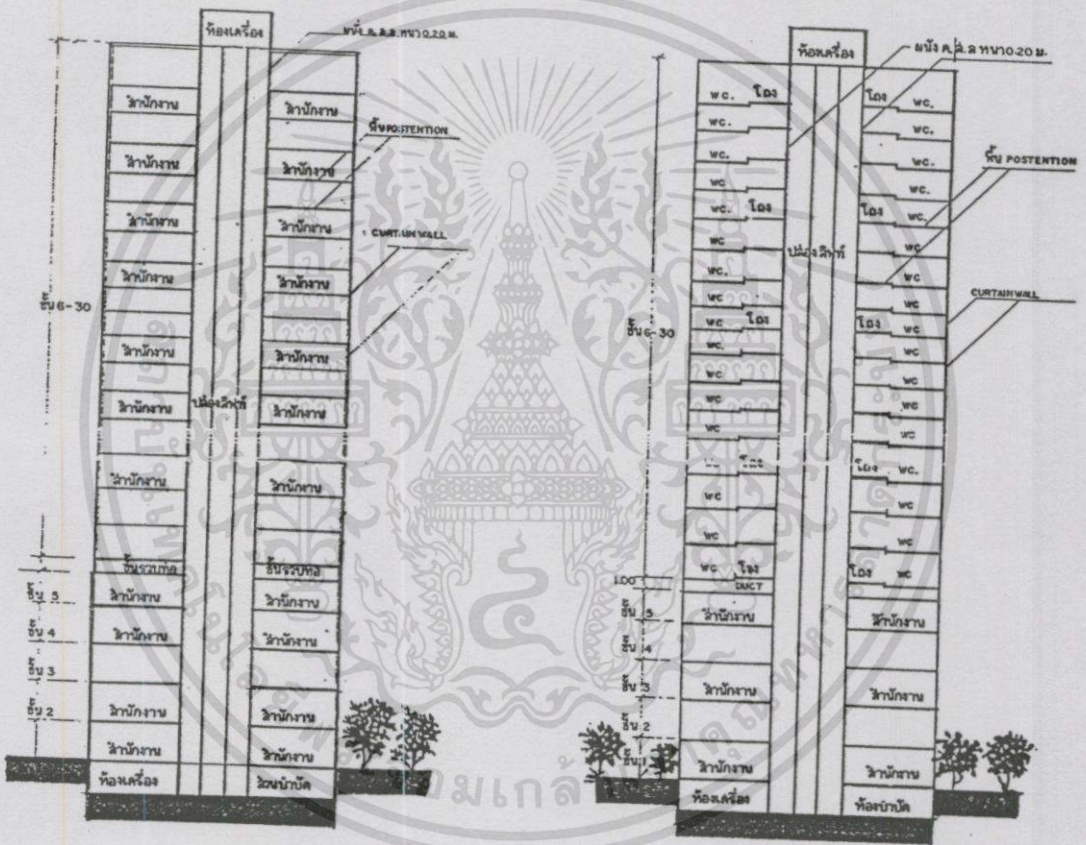

แบบแสดงแปลนพื้นที่ 6-30

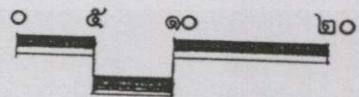

แบบแสดงแปลนพื้นที่ 7-29

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

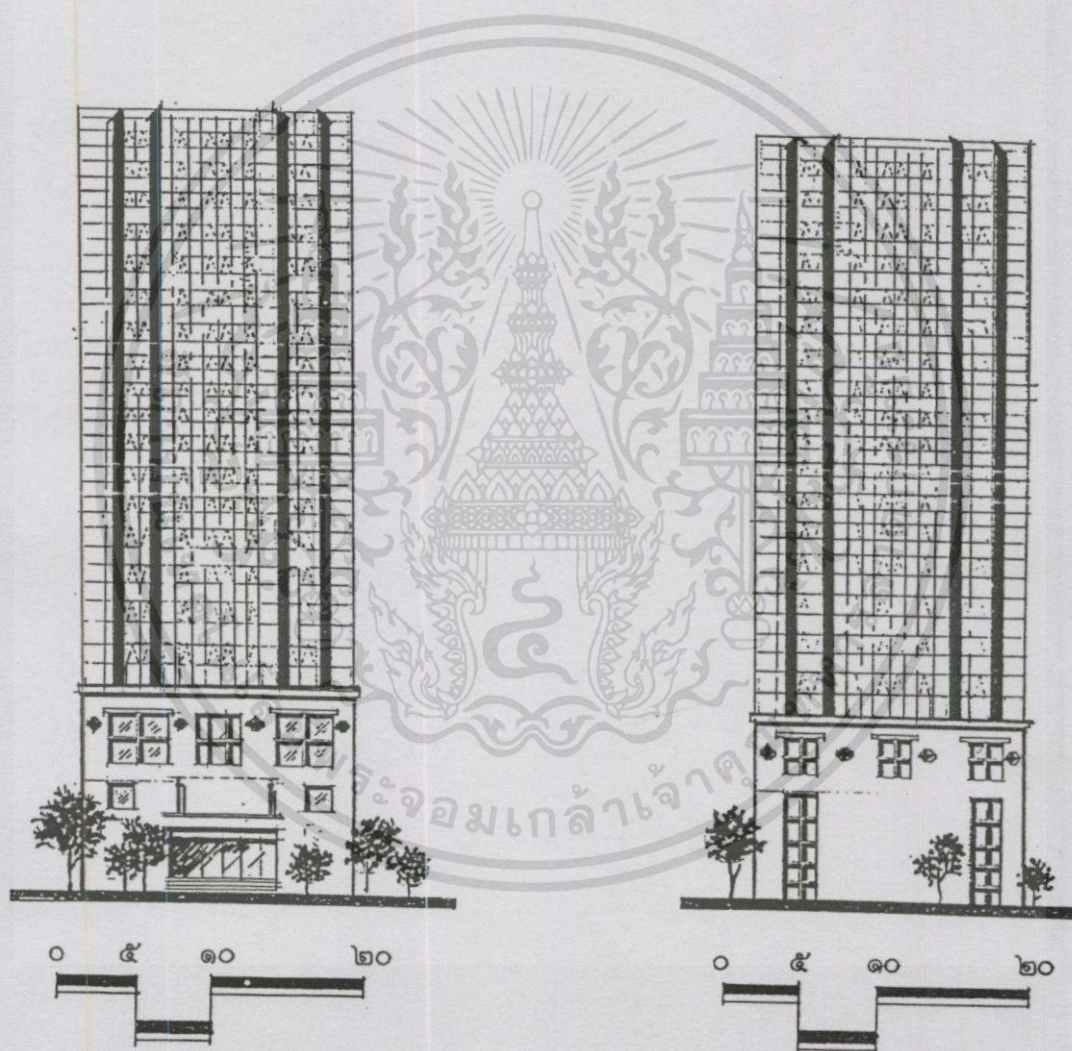

แบบแสดงรูปตัด ก-ก

แบบแสดงรูปตัด ข-ข

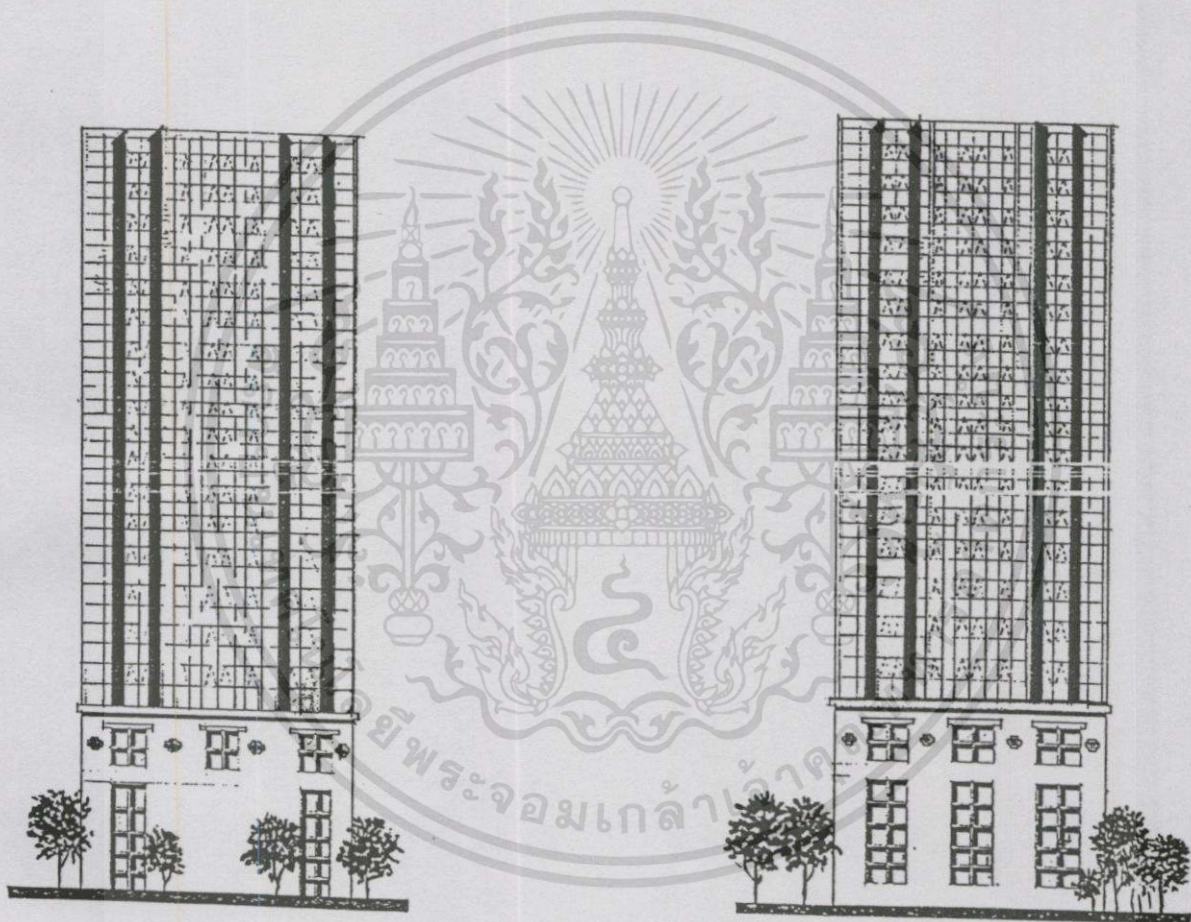
เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

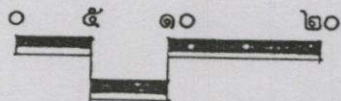
แบบแสดงรูปด้าน 1

แบบแสดงรูปด้าน 2

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ตัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

แบบแสดงรูปด้าน 3

แบบแสดงรูปด้าน 4

เอกสารนี้เป็นเอกสารที่สงวนไว้สำหรับการใช้งานเพื่อการศึกษาเท่านั้น ไม่อนุญาตให้นำไปใช้ประโยชน์ด้านการค้า
ไม่ว่ากรณีใดๆทั้งสิ้น อีกทั้งห้ามมิให้ดัดแปลงเนื้อหา และต้องอ้างอิงถึงเจ้าของเอกสารทุกครั้งที่มีการนำไปใช้

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ - สกุล นายทวีวิทย์ หมั่นสุกแสง
 วัน เดือน ปีเกิด 26 กันยายน พ.ศ. 2513
 สถานที่เกิด อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี
 สถานที่อยู่ปัจจุบัน 77/335 ซ. 9 ปิฐวิกรณ์ ถนนนวมินทร์ อำเภอบึงกุ่ม จังหวัด
 กรุงเทพมหานคร
 ประวัติการศึกษา ปีการศึกษา 2538 สำเร็จการศึกษา
 ครุศาสตร์อุตสาหกรรมบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรม
 จากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง
 ปีการศึกษา 2544 สำเร็จการศึกษา
 ครุศาสตร์อุตสาหกรรมมหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรม
 จากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

